HASAN ÂLİ YÜCEL
KLASİKLER DİZİSİ

CDIX

LOUKIANOS

HAKİKİ HİKÂYELER

LOUKIANOS

HAKİKİ HİKÂYELER

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ESKİ YUNANCA ASLINDAN ÇEVİRENLER:
ERMAN GÖREN - ERTUĞRUL İNANÇ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 5230

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

LOUKIANOS
HAKİKİ HİKÂYELER

ÖZGÜN ADI
ΑΛΗΘΗ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ESKİ YUNANCA ASLINDAN ÇEVİRENLER
ERMAN GÖREN - ERTUĞRUL İNANÇ

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2021
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
DENİZ RESUL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

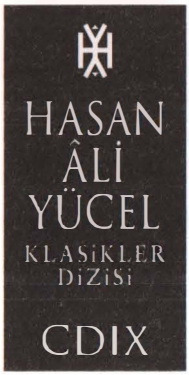
1. BASIM, AĞUSTOS 2021, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-576-8 (CİLTLİ)
ISBN 978-625-405-575-1 (KARTON KAPAKLI)

BASKI-CİLT
DERYA MÜCELLİT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
MALTEPE MAH. LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/80-81 TOPKAPI
ZEYTİNBURNU İSTANBUL
Tel. (0212) 501 02 72 - (0212) 501 35 91 Faks: (0212) 480 09 14
Sertifika No: 40514

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

LOUKIANOS

HAKİKİ HİKÂYELER

ESKİ YUNANCA ASLINDAN ÇEVİRENLER:
ERMAN GÖREN - ERTUĞRUL İNANÇ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Bu çalışmayı babalarımız E. Gören (1946-2004) ve Ü. İnanç'a (1937-) ithaf ederiz.

İçindekiler

Giriş

Loukianos'un Yaşamı ve Eserleri ix

Hakiki Hikâyeler'i Çevirmek xviii

Teşekkürler xxi

I. Kitap

Eserin Takdimi 1

Yola Çıkış ve İlk Durak 3

Yeni Diyarlara Doğru 5

Savaş ve Barış 7

Başka Türlü İnsanlar 11

Denize Dönerken 13

Tekrar Deniz Üzerinde 15

İçerideki Hayat 16

Adalar Muharebesi 20

II. Kitap

Çıkış 23

Başka Tuhaf Diyarlar 24

Kutlular 25

Şölen 28

Yine Savaş ve Başka Aksilikler 32

Melunlar 35

Rüyalar 37

Bir Emanetin Teslimi ... 38
Yeni Maceralar ... 39
Öteki Okyanus ... 42
Sonnotlar ... 47
Özel Adlar Sözlüğü ... 95
Ölçü Birimleri Cetveli ... 167
Ek: *Hakiki Hikâyeler*'in Hikâyesi ... 169
Hakiki Hikâyeler'in Edebî Bağlamı ve Kaynakları ... 169
Hakiki Hikâyeler'in Amaçları: *Paideia*, Parodi, "Fantazi" ... 172
Hakiki Hikâyeler'in Takım Çantası: Yergi, İroni, Yeniden-Yazma ... 176
Hakiki Hikâyeler'in Alımlanışı ... 181
Bizans Edebiyatı Üzerindeki Etkisi ... 182
Erken Modern ve Modern Edebiyata Etkisi ... 184
Hakiki Hikâyeler: Edebî Tür Sorunu ... 193
Hakiki Hikâyeler ve Fantastik Edebiyat ... 194
Hakiki Hikâyeler ve Bilimkurgu ... 199
Kaynakça ... 203
Antik Yazarlar ve Yapıtları [*Index Locorum*] ... 227

Giriş

Loukianos'un Yaşamı ve Eserleri

Loukianos, biyografisinden eserlerinin analizine, kendisine dair hemen her hususta mutlak kesinlikle tespitte bulunmanın kolaylıkla yanılgıya yol açabileceği, eserleri çok yönlü, yazdıkları gerek iç gerekse dış bağlantıları ve çağrışımlarıyla zengin bir yazardır. Yaşamöyküsü neredeyse bütünüyle kendi metinlerinden verilerin ayrıntılarıyla örülü, tarihî gerçekliği oldukça kuşkulu "kurgusal" bir nitelik taşımaktadır. Galenos'un kısa bir yerici ifadesi dışında[1] çağdaşı yazarların

1 Bu ifadenin geçtiği, Eski Yunanca aslının büyük bölümü kayıp olan ve günümüze 9. yüzyılda Huneyn bin İshak'ın yaptığı Arapça tercümesiyle ulaşan eser, Galenos'un Hippokrates'in salgın hastalıklar hakkındaki kitabına yazdığı yorumları içerir. Galenos, hevesli bir hekimin büyük paralar karşılığında Hippokrates'in sırlarına vâkıf olduğunu iddia eden bir şarlatandan öğrendiği safsata usullerle zengin ve asil bir kadının kısırlığını tedavi etmeye kalkıştığını, başarısız olunca da herkesin alay konusu haline gelerek bütün mesleki itibarını kaybettiğini nakleder. Bazı art niyetli kimselerin Hippokrates'in eserlerine çeşitli safsatalar katarak bunlarla cehaletlerini ifşa etmek amacıyla heveskâr sofistleri kandırdıklarını, kendi çağdaşları arasındaki (*min ehli dehrihi*) Loukianos'un da onlardan biri olduğunu kaydeder. Galenos, Loukianos'un anlamsız safsatalardan ibaret bir kitap yazarak Herakleitos'a atfedip dağıttığını, itibarlı bir filozofun da bu eser üzerine yorum yapmaya davet edilerek cahilliği yüzünden alay konusu olduğunu da bildirir (Gal. *Comm.* ad Hipp. *Ep.* 2.934-943 *V-S*; krş. Strohmaier, 1976, 117-122; Strohmaier, 2012, 166-173). Bu son anlatılan olay, kurgusundaki benzerlik bakımından Loukianos'un "Lafebesi"

hiçbiri tarafından günümüze kadar gelen eserlerinde kendisinden bahsedilmemiş, elimize ulaşan hiçbir kitabede de ona yapılan bir atfa rastlanmamıştır. Buna rağmen daha Bizans döneminden itibaren, zamanın karakterine, akımlarına, yazarların görüşlerine göre, kendi eserlerindeki biyografik görünümlü bilgiler veri kabul edilmek suretiyle, hayatı ve kimliği üzerine sayısız yorum yapılagelmiştir. Bunların kimisi abartılı övgülerle insafsız yergiler arasındaki uçlarda hükümler, bazıları ise kimliği ve dönemiyle eserleri arasında bağlantılar kurmaya çalışan farklı, bazen de birbirlerine zıt fikirlerdir.

Skholion'lardaki bölük pörçük bilgiler dışında Loukianos üzerine derli toplu ilk biyografik malumata 10. yüzyılda derlenmiş ve geleneksel olarak Souidas adlı bir yazara atfedilen ancak anonim olduğu tespit edilmiş olan Bizans dönemi ansiklopedik eseri *Souda*'da rastlarız.[2] Ancak bu maddede Loukianos'un müesses Hristiyan telakkileri nazarında heretik kabul edilen başka iki tarihî kişiyle, adaşı Antakyalı Loukianos ve hemşerisi Samsatlı Paulos'la karıştırıldığı tespit edilmiştir.[3] Erken Modern dönemde Batı ve Kuzey Avrupa'da tekrar keşfedilip yoğun bir ilgiye mazhar olduğunda, eserlerindeki otobiyografik görünümlü bilgilerden yola çıkarak Loukianos'un biyografisini tespit etme çalışmaları da yoğunlaşır. Fakat yukarıda da kısaca değindiğimiz üzere temel olarak kurgusal nitelik taşıyan bu bilgilerin yetersizliği ve dış kaynakların neredeyse yokluğu biyografi yazarlarını aşırı yoruma sevk eder. Bu yazarların Loukianos'u kendi anlayışlarına uyan çerçevelere oturtma gayretlerinin de tesiriyle Loukia-

(*Leksiphanês*) diyalogunu (Luc. *Lex.* passim) hatırlatıcı mahiyettedir; burada "Lykinos" karakteri tarafından alaya alınan Leksiphanes'in muhtemel kimliği üzerine çeşitli mülahazalar için bkz. Jones, 1972, 475-487. Eserin sonlarında ortaya çıkan *Sōpolis* adlı hekim karakterinin de bir Galenos parodisi olabileceği düşünülegelmiştir (Luc. *Lex.* 20, passim). Galenos'un bu Loukianos atfının "şüpheli" olduğunu yazan Richter (2005, 93) bu kanaatini temellendirmemiştir.

2 Suid. λ 683, *Loukianos* maddesi.

3 Edwards, 2010, 143.

nos biyografileri zaman içinde kurgusal bilgilerden yola çıkıp tekrarlanan ve artan aşırı yorumlarla tabaka tabaka yoğunlaşan, bizatihi kurgusal bir mahiyet kazanmışlardır.[4]

İkincil kaynaklardan sadece adını ve yaşadığı devri bildiğimiz Loukianos'un hakkındaki aktarımlar şöyle derlenip toparlanabilir: Ekseriyeti Bizans döneminde yapılan kopyalarla günümüze ulaşan külliyat Loukianos'a atfedilmiştir. Eserlerinin tarihlendirilmesinin yanı sıra yukarıda bahsettiğimiz Galenos tanıklığı sayesinde de MS 2. yüzyılda, Roma İmparatoru Marcus Aurelius devrinde yaşadığını biliyoruz. Yazarımız hakkındaki bütün diğer biyografik veriler tahmin ve spekülasyondan ibaret olup, bunların tümü eserlerindeki, kurgusallıklarını tekrar tekrar hatırlatmanın önemli olduğuna inandığımız ifadelerden devşirilmiştir. Mesela asırlardır sorgulanmaksızın kabul edilegelen Samsatlı olduğu bilgisinin kaynağı dahi yalnızca *Tarih Nasıl Yazılmalıdır* (*Pōs Dei Historian Syngraphein*) eserindeki "benim memleketim Samsat (*tēn emēn patrida ta Samosata*)" ifadesidir.[5]

---

4 Loukianos'un hayat hikâyesi üzerine yapılan spekülasyonların, aşırı yorumların ve biyografilerinin yazımında tesiri olan anlayışların ayrıntılı incelemeleri için Richter'in (2005, 75-100; 2017, 327-344) çalışmalarına bakılabilir. Bizans döneminde Loukianos'un alımlanışı hakkında Edwards (2010, 142-156) ve Marciniak'ın (2019, 262-279) makalelerinden istifade etmek mümkündür. Loukianos'un Almanya'daki alımlanışı ve tesiri üzerine bkz. Baumbach, 2002.

5 Luc. *Hist. Conscr.* 24. Antik Samosata, bugünkü Türkiye'nin Adıyaman ili Samsat ilçesinin Atatürk Barajı suları altında kalan, Fırat Nehri'nin her iki kıyısında kurulu eski merkeziydi. Bu şehir Hellenistik Kommagene Krallığı'nın payitahtıydı. Kommagene, Antikçağ Suriyesi'nin doğu ucunda kalıyordu. En geniş anlamıyla Suriye (*Syria*), sınırları kuzeyde Kilikia ve Amanos Dağları, doğuda Fırat Nehri, batıda Akdeniz ile güneyde Arabistan ve Mısır olarak belirlenen geniş ülkeyi, daha doğru bir tabirle ülkeler topluluğunu ifade eder (Str. 16.2). Antik Suriye aynı zamanda tarihî Asur İmparatorluğu'nun hükümranlık alanının merkezidir. Kommagene, Pers İmparatorluğu'nu yıkarak topraklarını fevkalade geniş krallığının sınırları içine katan İskender'in ölümünden sonraki asırlarda ortaya çıkan devletlerin küçüklerinden biridir. MÖ 163 civarlarında, soyunu eski Pers satraplarından birine isnat eden Ptolemaios tarafından kurulan Kommagene, eski Pers aristokrasisinin diğer mensuplarının hükümran olduğu Pontos ve

Bu noktada, eserlerindeki otobiyografik görünümlü bilgileri aşırı yorum ve spekülasyona kaçmadan ve kurgusallıklarını hatırdan çıkarmaksızın temkinli bir surette kullanarak Loukianos'un hayatı hakkında kesin olmasa da muhtemel bazı ipuçları elde etmenin mümkün olduğunu belirtmek gerekiyor. Bunu yapabilmek için de bu kurgusallığın mahiyetini biraz incelemek icap eder.

Ní Mheallaigh ve Richter gibi araştırmacıların da işaret ettikleri üzere, Loukianos'un eserlerindeki, çoğunlukla kendi adını veya ona fonetik olarak benzer isimleri taşıyan figürler öncelikle birer karakterdirler.[6] Bunlar belli ölçüde yazarın yansıması veya bir nevi temsilcisi gibi davransalar da eserlerdeki diğer karakterler gibi dramatik icatlardır ve buna bağlı çok yönlülükten nasiplerini alırlar. Edebiyat tarihine "Komik Diyalog" türünün de mucidi olarak geçmiş olan Loukianos, bunu yaparken doğrudan Platon'un diyaloglarını örnek almıştır. Bu bakımdan, diyalog formunu kullanırken ya Aristoteles'i ya Lysias'ı örnek alan, Platon'u ise erişilmez ve tekrar edilemez bir üstün örnek nazarıyla değerlendirerek taklide cüret etmeyen kendisinden önceki antik yazarlardan farklılaşır. Loukianos'un Platon'u örnek alışı diyalog formuyla sınırlı kalmaz. Platon, diyaloglarında

---

Kappadokia gibi krallıklardan daha ileri Hellenistik karakter taşımasıyla dikkat çeker. MS 1. yüzyılda tedricen Roma'nın egemenliği altına giren krallık, MS 72 yılında nihai olarak eyalet haline getirilip Suriye *legatus*'unun idaresine bağlanır. İktisadi ve askerî açıdan taşıdığı büyük önemin yanı sıra İran mirasının ileri seviyede bir Hellenizmle harmanlandığı Kommagene, kültürel olarak da Antikçağ'ın mühim memleketleri arasındadır. İran dininin Hellen kültleriyle nevi şahsına münhasır biçimde bağdaştırıldığı Kommagene, başta Mithras olmak üzere İran kaynaklı çeşitli kültlerin Roma İmparatorluğu'nda yayılmasının kaynağı olmuştur. Organize ve kurumsallaşmış bir ruhban örgütlenmesine sahip olması dolayısıyla, Hristiyanlığın kabulü ve yayılmasıyla birlikte kilise teşkilatının da kısa sürede önemli bir merkezi haline gelmiştir. Kommagene'nin tarihi, kültürel özellikleri, dinî bakımdan önemi ve Roma hâkimiyetine girişi hakkında bkz. Millar, 2001, 52-53, 59, 81-83, 452-454; Ball, 2016, 29, 487-488.

6 Ní Mheallaigh, 2005, 89-103; Richter, 2005, 75-100.

kendi hocası Sokrates de dâhil birçok tarihî kişiliği dramatik karakterler haline getirmek suretiyle, ortaya koymak istediği fikirlerin bunların aralarındaki konuşmalarla beyan edilmesi esasını benimsemiş ve eserlerinde bir anlatıcı yazar olarak ön plana çıkmaktan kaçınmıştır. Loukianos da benzer şekilde kendisini bir müellif olarak eserlerinin kurgusu içerisinde belirginleştirmekten, fikirlerini tebliğci veya didaktik bir çerçeve içinde okuyucularına serdetmekten geri durmuştur. Bunun yerine gerek tarihî gerekse mitik ya da hayalî şahsiyetler onun eserlerinde dramatik karakterlere dönüşerek müellifin anlatmak istediği şeylerin kendiliklerinden ortaya çıkmasının vasıtaları olurlar.[7] İşte böyle dramatik karakterlerin arasında sıklıkla Lykinos, Syros (Suriyeli), hatta Loukianos adını taşıyanları da görürüz.[8] Ancak bu karakterlerin müellif Loukianos'un birebir temsili olduğunu, yazarın fikirlerini beyan etmede diğer dramatik karakterlere nazaran imtiyazları bulunduğunu düşünmek yanıltıcı olacaktır. Yazarın adı veya kimliğiyle alakası bariz olan bu karakterleri eserlerinin kurgusuna dâhil ederken Loukianos, öncelikle külliyatının genel karakteri olan "komik" bir hafiflik ve esnekliği amaçlamış olsa gerektir. Bunun yanı sıra "müellif" ile eser yahut "telif" arasındaki sınırı belirsizleştirmek suretiyle ortaya koymak istediği fikirleri tespit etme işinin nihai sorumluluğunu okuyucuya devreder.[9]

Bütün bunları hatırda tutarak, eserlerindeki veriler ışığında Loukianos'un hayatı hakkında yapılabilecek bazı tahminler şunlardır: Hellenistik kültürün yüksek seviyede olduğu Kommagene ülkesinde doğan yazar, muhtemelen burada iyi bir öğrenim görmeye başlamıştır. Önceleri hitabet

---

7 Ní Mheallaigh, 2005, 89-103.

8 Loukianos (*Peregr.* 1; *Sol.* passim; *VH* 2.28), Loukinos (*Am.* passim; *Cyn.* passim), Lykinos (*Eun.* passim; *Herm.* passim; *Hes.* passim; *Im.* passim; *Lex.* passim; *Nav.* passim; *Pr. Im.* passim; *Salt.* passim; *Symp.* passim), Syros (*Bis Acc.* 30-32, 34).

9 Laird, 2003, 115-127.

alanında yoğunlaşan merakı zamanla onu tatmin etmediğinden öğrenme faaliyetinin alanını genişletmiş, iyi derecede felsefe ve edebiyat tahsil etmiş olsa gerektir. Belki tahsil görmek kastıyla, belki eserlerinin okunmaya ve yayılmaya başlamasının kazandırdığı tanınırlık sayesinde, çeşitli vesilelerle seyahatlere çıkmış olabileceği akla yakındır. Bu gezilerinde Yunan kültürünün, Roma İmparatorluğu hükümranlığı altında siyasi bir birlik kazanmış olan önemli merkezlerini, bunların yanı sıra imparatorluğun diğer bölgelerini, hatta Roma'yı da ziyaret etmiş olabilir. MÖ 5.-4. yüzyıllar Atinası'nın yazı dili olan ve Loukianos'un eser verdiği MS 2. yüzyılda, "İkinci Sofistik"[10] diye adlandırılan edebî cereyan çerçevesinde idealize edilerek canlandırılan Attika Yunancasını mükemmelen öğrendiği kesindir. Bunun yanı sıra *Suriyeli Tanrıça Üzerine* (*Peri tēs Syriēs Theou*)[11] eserinde büyük ustalıkla taklit ettiği Ionia lehçesine de vâkıf olduğu aşikârdır. Bir taraftan bağlı olduğu Roma İmparatorluğu'nun yönetim dili olması hase-

10 "İkinci Sofistik" (*deutera sophistikē*) ibaresi ilk olarak MS 3. yüzyıl yazarı Philostratos'un *Sofistlerin Hayatları* (*Bioi Sophistōn*) eserinde geçer (Philostr. *Soph.* 1.481, 1.507). Ancak terim olarak, 19. yüzyıl sonlarından itibaren, MS 1.-3. yüzyıllar arasında Roma İmparatorluğu'nun özellikle Eski Yunanca konuşulan bölümlerinde (ancak bununla sınırlı kalmaksızın) yüksek sınıflar arasında ortaya çıkan edebî ve kültürel canlanmayı ifade etmek üzere kullanılagelmiştir. Bu kullanım gerek tarihî aralığı gerekse kastettiği mekân ve zaman bakımından esneklik gösterir. Bir anlamıyla MÖ 5.-4. yüzyıllar Atinası'nın edebiyat dili olan Attika lehçesinin bir yüksek kültür ve itibar lisanı olarak yeniden canlandırılması, öğrenilmesi ve klasik örnekler çerçevesinde, hatta onları doğrudan taklit eden eserler verilmesi faaliyetini ifade eder. Bu bakımdan Loukianos'un edebî mahsulatıyla doğrudan ilişkilidir. Ancak başka bir anlamıyla, eski devirlerdeki siyasi ve adli fonksiyonlarından soyutlanmış olarak sadece sosyal itibar devşirmek ve maharet sergilemek amacıyla güzel ve tumturaklı hitabet metinleri kaleme alarak bunları toplantılarda okuma faaliyetini de tanımlar. Muhtevadan arındırılmış saf biçimin beyhudeliğine birçok eserinde tavizsizce hücum eden Loukianos, bu bakımdan söz konusu cereyanın antitezi bir karakter olarak karşımıza çıkar. Genel olarak İkinci Sofistik ve Loukianos'un bu bağlamda değerlendirilmesi hakkında bkz. Anderson, 1976b ve 1993; Whitmarsh, 2005 ve 2013; Richter – Johnson, 2017.

11 Luc. *Syr. D.* passim.

biyle, diğer taraftan eserlerindeki Vergilius, Ovidius, Martialis gibi Latin müellifleriyle metinlerarası bağlantılardan yola çıkarak, Latinceyi de bildiği tahmin edilebilir. Loukianos'un nerede yaşadığı, eserlerini nerede yazdığı ve nihayet nerede, ne zaman öldüğü hakkında ise hiçbir malumata sahip değiliz.[12]

Yazıldıkları dönemde Loukianos'un eserleri, okuyucularının Antik Yunan edebiyatı hakkındaki bilgisini veri olarak kabul eden yahut onları bu bilgiyi tazelemeye ve sağlamlaştırmaya teşvik eden bir mahiyet arz ediyordu. Eserlerdeki sayısız açık ya da örtülü değinmeleri, imaları, kinayeleri veya telmihleri okuyucunun anlaması veya keşfetmeye çalışması sayesinde ironi ve parodi, hedefini ve muhatabını bulmuş oluyordu. Bu durum, üst sınıflar ve iyi tahsil görme imkânı bulan kimseler bakımından, Bizans dönemi boyunca da böyleydi. Mamafih "Batı" Avrupa okuyucusu için Antik Yunan literatürünün büyük kısmı bilinmez veya ulaşılmaz durumdaydı. Loukianos'un buna rağmen o vadide de kazandığı yaygınlık ve beğeni, eserlerinin diğer vasıflarının ön plana çıkmasıyla bağlantılı olarak açıklanabilir: Loukianos Erken Modern dönem öncesi Avrupa'da öncelikle büyük bir retorik ustası olarak alımlanmıştır. Bunun yanı sıra bir ahlak felsefecisi olarak görüldüğüne, hatta bazı pasajlarının didaktik amaçla kullanıldığına tanık oluruz. Erken Modern dönemden itibaren ise, Rönesans hümanistlerinden bazılarının kendilerini Loukianos'la özdeşleştirdikleri bile vakidir. Üslubundaki "dobralık" (*parrhēsia*) ile yerleşmiş ve kalıplaşmış dinî vesair sosyal kurumlar karşısındaki hasmane tutumu da bunda etken olmuş olsa gerektir. Bizans İmparatorluğu'ndan Batı Avrupa ülkelerine geçen bilginlerin üniversitelerde Eski Yunan dili ve edebiyatı okutmaya başlamasıyla birlikte Loukianos'un pedagojik önemi de artar; Hellen medeniyetinin zihinlerde ideal bir geçmiş olarak

12 Richter, 2017, 327-344.

yeniden inşası ise Loukianos'un bu dünyanın tekrar keşfi yolunda bir anahtar olarak algılanmasına yol açarak ağırlığını ve nüfuzunu bir kat daha artırır.[13]

"Latin" dünyasında durum böyleyken, Bizans yüksek kültürü ve edebiyatında Loukianos'un etkisi sürekli olmuştur. Eserleri üzerine tespit edilebilen en eski *skholion*'un 9. yüzyıla tarihlenmesi, imparatorluğun ömrünün sonuna geldiği 15. yüzyılda hâlâ taklitlerinin yazılması, eserlerini ihtiva eden Bizans kaynaklı yazmaların sayısının 180'den fazla oluşu gibi hususlar bu durumu ana hatlarıyla özetler. Loukianos'un Bizans dünyasında, öncelikle, bir dil ve kültür ideali olarak *paideia*'nın temelindeki konumunu imparatorluğun sonuna değin koruyan Attika lehçesini öğrenmeye ve keşfetmeye yönelik bir rehber, anahtar, bir söz ve üslup hazinesi olarak değerlendirildiğine tanık oluruz. Bununla bağlantılı olarak performatif karakterini hiç kaybetmeyen Bizans kültüründe Loukianos, tıpkı "Batı" veya "Latin" Avrupa'da Erken Modern dönemde görüldüğü gibi retorik öğreniminin de önemli bir unsurudur. 11. yüzyılın sonunda Bizans İmparatorluğu'na hükümran olan Komnenos Hanedanı döneminde ortaya çıkan, Kaldellis'in "Üçüncü Sofistik" dediği,[14] "Komnenos Rönesansı" diye de adlandırılabilecek olan kültürel ve edebî hareketlilik bağlamında ise Loukianos özel bir önem taşır. Bu dönemde imparatorluk sarayı çevresinde ve himayesinde, geniş halk kitleleriyle irtibatı olmayan, mamafih karakterleri ve ürettikleri eserler bakımından büyük çeşitlilik gösteren bir aydınlar topluluğu zuhur eder. Bunların kimisi dinî veya seküler bürokrasiye mensup, bazıları Anna Komnene (1083-1153) gibi doğrudan hanedan üyesi, diğerleri ise geçimini yalnızca eser verip karşılığında ihsan alarak sağlayan sivil kimselerdir. Bu son kategoriye dâhil olup döneminde ve sonrasında "zamanın

13 Marsh, 2001, 2-41, 181-193.

14 Kaldellis, 2008, 225-316.

Loukianos'u" diye adlandırılan Theodoros Prodromos (yak. 1100-yak. 1165/70), eserlerinin sayısı, çeşitliliği ve "Loukianosçu" karakteri bakımından özel bir önem taşır. Çeşitli türlerde eser veren velut bir yazar olan Prodromos'un Loukianos'la kurduğu ilişki herhalde onun aynı adlı eserinin devamı, aynı zamanda da kendi devrinin şartlarına adaptasyonu olan *Hayatların Mezadı* (*Bion Prasis*) başlıklı komik diyalogunda en iyi temsilini bulur.[15] Prodromos'un yanı sıra Selanikli Eustathios, Ioannes Tzetzes ve Nikephoros Basilakes, Loukianos külliyatına vâkıf oldukları eserlerine yansıyan Bizans yazarları arasında sayılabilir.[16] "Komnenos Rönesansı" aydınlarının Loukianos'un alımlanma alanını genişleterek onun iğneli ve kinayeli parodi tavrını benimseyip taklit ettiklerini, onun üzerinden Antik Hellen kaynaklarını yeniden keşfetme ve benzerlerini üretme çabalarını büyük ölçüde yoğunlaştırdıklarını görürüz. Yukarıda belirtildiği üzere faaliyet ve nüfuz alanları aristokratik çevreyle sınırlı kalsa da yazarın Bizans'ın nihayetine, hatta sonrasına kadar okunmasını, eserlerinin kopyalanmasını ve dolayısıyla günümüze ulaşmasını sağlamakta çalışmaları önemli olmuştur.[17]

Yukarıda belirttiğimiz gibi temelde Bizans kaynaklı elyazması geleneğiyle Loukianos külliyatı olarak elimize ulaşan eserlerin toplamı 80 adettir. Bunlardan *Nero* (*Nerōn*) diyalogunun "Philostratoslar'dan birine", *Loukios yahut Eşek* (*Loukios ē Onos*) başlıklı fantastik kurgu eserinin de Pseudo-Loukianos (sahte Loukianos) adlandırmasıyla nitelenen kimliği meçhul bir geç dönem yazarına ait oldukları genellikle kabul edilir.[18] Loukianos'a aidiyetleri şüpheli bulunduğundan Pseudo-Loukianos diye

15 Marciniak, 2013, 2019-239.
16 Marciniak, 2019, 271.
17 Kaldellis, 2008, 225-316; Marciniak, 2016, 209-224; 2017, 126-133.
18 Macleod, 1967, 47, 505.

etiketlenen eserlerden bazılarının aslında Loukianos'a, önceleri şüphe duyulmayan bazı parçaların ise onu taklit eden daha geç dönem yazarlarına ait olabileceğine dair tartışmalar bugün dahi sürmektedir. Külliyattaki eserlerin büyük kısmı komik diyalog, diğerleri ise hikâye, fikir yazısı ve hitabet gibi çeşitli biçimler taşır.

Hakiki Hikâyeler'i Çevirmek

Hakiki Hikâyeler MS 2. yüzyıla tarihlenen bir eser olmasına rağmen filolojik açıdan, MÖ 5.-4. yüzyılda yaygın bir edebiyat dili olan Attika Yunancasının hemen hemen bütün özelliklerini yansıtır. Metnin çevirisinin önümüze çıkardığı en büyük engel ve aynı zamanda hem biz hem okur açısından en büyük lezzet kaynaklarından biri, Loukianos'un belirgin bir stratejiyle ısrarlı bir şekilde özgün adlandırmalar yapması ve eskiden beri bilinen kimi özel adlar üzerinde kelime oyunları yapmakta maharetini kullanmasıydı. Bu adlandırmaları orijinal Eski Yunancadaki halleriyle oldukları gibi bırakmak yerine, bütünüyle Loukianos'un icadı olan adlandırmalara birer Türkçe karşılık bulmayı ve bu konudaki çeviri tercihlerimizi çevirinin hemen sonrasına eklediğimiz "Özel Adlar Sözlüğü" kısmında açıklamayı tercih ettik. Bu uydurma adlara bulduğumuz karşılıklarda *Hakiki Hikâyeler*'in masalsı anlatısını pekiştirecek tarzda Klasik edebiyattan mülhem arkaik kelimelere bilinçli bir şekilde rağbet ettik. Örneğin dev karıncalara binmiş bir süvari birliğini adlandıran *Hippomyrmēkes* için "Karınca-Binicileri" demek yerine, mitik bir tını taşımasından yana tavır alarak "Mursüvarlar" karşılığını yeğledik. Loukianos'un bu adlandırmalarda oldukça örtülü bir biçimde yaptığı müstehcen anıştırmaları (örn. İtpelitler, Sapmantarlar vb.) ise "Özel Adlar Sözlüğü" kısmında belirtmeye çalıştık.

Çevirimizde *Hakiki Hikâyeler*'in Harmon (1961) tarafından Loeb Classical Library serisi için hazırlanan eleştirel basımını esas aldık. Metnin akışının daha kolay takip edilebilmesi için, okuru Loukianos'un sürprizlerle dolu anlatısının zevkinden mahrum bırakacak ipuçları vermekten özellikle imtina ederek bazı alt başlıklar ekledik. Metnin ilk Türkçe çevirisini 1944-1949 yılları arasında Fransızcadan "Olmuş Bir Öykü" başlığıyla Nurullah Ataç yapmıştır. Biz bu kitap üzerinde çalışırken, *Hakiki Hikâyeler* Türkçede Eski Yunancasından Emre Poyraz'ın (2020) çevirisiyle yayımlandı. Eserin birbirine yakın zamanlarda iki Türkçe neşrinin yapılmasının Loukianos'un, özel olarak da *Hakiki Hikâyeler*'in ülkemizde tanınması ve okunması yönünde sevindirici, ileriye dönük olarak da ümit verici bir durum olduğu kanaatindeyiz.

Elyazmaları geleneği içerisinde Loukianos'un bu metnine iki başlık verilmiştir: 10.-11. yüzyıllardan kalan daha eski yazmalarda *Alētheis Historiai*; 13.-15. yüzyıllarda yapılan daha geç kopyalarda *Alēthē Diēgēmata*.[19] Bu başlıklardaki ortak unsur olan *alēthēs* sıfatı yerinde bir şekilde Latincede olduğu gibi Batı dillerinde de hemen her zaman Türkçedeki "hakiki" sıfatının muadili kelimelerle (Lat. *verae*, İng. *true*, Fra. *vrai*, Alm. *wahr*) tercüme edilmiştir. Gerek elyazmalarına tayin edilen başlıkların gerekse bu tercüme tercihlerinin bütün metnin kuruluşunda kanıtları bulunan dayanakları vardır. Nitekim *Hakiki Hikâyeler*'in "dibace" kısmından itibaren bu sıfat ve ondan türeme kelimelerin yoğun kullanımı dikkat çeker. Bu nedenle biz de "hakiki", "hakikat", "hakikati söylemek", "hakiki konuşmak", "hakikat ehli" gibi ifadelerle bu vurguyu istikrarlı bir şekilde korumaya gayret ettik. Öte yandan birinci başlıktaki *historiai* ibaresi Eski Yunanca *historia* kelimesinin barındırdığı çift anlamlılığı eserin karakteriyle oldukça örtüşecek şekilde yansıt-

19 Swanson, 1976, 230.

maktadır. Nitekim Eski Yunanca *historia* "araştırma" ve "hikâye"nin yanı sıra tarihyazımının ürünlerine de atıfta bulunur; *historia*'nın ilk iki anlamı Loukianos'un eserinin anlatı yaklaşımları, üçüncü anlamı ise parodi malzemesi yaptığı metinler (Herodotos ve Thoukydides gibi duayen tarihçiler) çerçevesinde *Alētheis Historiai* başlığıyla uyumlu bir görünüm sergilemektedir. Bu başlık Loukianos'un bir *histōr*, yani metin yazmanın yasalarını ve hukukunu bilen, konusunda mahir bir yazar olarak konumunu da pekiştirir. İkinci başlıktaki *diēgēma* kelimesi ise "ayrıntılarıyla ele alıp tasvir etmek" anlamına gelen *diēgeomai* fiiliyle ilişkilidir. Loukianos'un hikâye etmekteki ayrıntı düşkünlüğü –gerek köşede bucakta kalmış mit unsurlarını bulup çıkarmada gerekse parodi amaçlı verdiği teferruatlı tariflerde– bu başlığın da kendi çerçevesinde gayet isabetli olduğunu belgeler. *Hakiki Hikâyeler* ibaresi esere elyazmalarında verilen her iki başlığı da Türkçede ifade etmeye uygundur.

Eski Yunanca ve Latince kelimelerin harf çevirisinde Türkiye'deki Klasik Filoloji geleneğinde kullanılan yöntem izlenmiştir. Bu yöntemde Yunan alfabesindeki *iōta* (ι) harfinin büyüğü noktasız "I" küçüğü ise noktalı "i" ile gösterilir.[20]

Bu metin üzerinde çalışmaya başladığımız ilk andan itibaren, fiilen sarf ettiğimiz bir seneyi aşkın süre boyunca Loukianos'a –kendisinden ekseriyetle "Lukuş" adıyla bahsedecek kadar– büyük bir yakınlık hissederek, kimi zaman katıla katıla gülerek, kimi zaman sunulan incelikli zekâyı yerli yerinde tercüme edebilmek için saatlerce tartışarak, düşünüp taşınarak hakikaten çok güzel vakit geçirdik. Okurların da bu metinde, Loukianos'un amaçlarından birine uygun şekilde içtenlikle eğlenerek, güle oynaya, hayatın bunaltıcı gailesinden uzaklaşmaya "hakiki" bir vesile bulmasını temenni ediyoruz.

20 Eski Yunanca ve Klasik Latincenin telaffuzu üzerine harf çevirisine kaynaklık eden temel kaynaklar olarak bkz. Allen, 1978[2] ve Allen, 1987[3].

Teşekkürler

Önerileriyle katkılarından dolayı editörümüz Deniz Resul'e, bütün çalışanlarını temsilen antik edebiyatın Türkçedeki görünürlüğünü destekleyen Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na, temin edemediğimiz kimi yayınların hızla bize ulaştırılması için gösterdiği gayretten ötürü değerli tarihçi Dr. Talin Suciyan'a, çeviri metninin ilk müsveddelerini okuyarak edebî zevkiyle bize yönelttiği sorular vasıtasıyla tercümeyi daha akıcı kılmamıza yardımcı olan arkadaşımız Bilal Habeş Evran'a, metindeki üç şiir parçasına yaptığımız manzum çevirileri teknik ve estetik bakımdan güzelleştiren Dr. Süreyya Pekşen'e, *Index Locorum*'a son halini verme aşamasında yardımları için Mert İnan'a, son olarak bu çalışmayı ithaf ettiğimiz, edebiyat zevkimizin ve sevgimizin membaı babalarımıza candan teşekkürlerimizi sunarız.

Erman Gören – Ertuğrul İnanç
Şubat 2021, İstanbul

I. Kitap

Eserin Takdimi

[1.1] Sporla meşgul olanların talim yaparken bedenlerine özen göstermesi nasıl sadece iyi sıhhat ya da idman amacıyla değil, aynı zamanda vakti geldiğinde rahatlama niyetiyle ise; –zaten bunu da talimin önemli bir kısmı olarak ele alırlar–[1] özellikle felsefi muhakemelerle uğraşanlar için de nispeten ciddi, yoğun bir okumadan sonra ilerideki daha zorlu bir zahmete hazırlanmak üzere düşünceyi rahatlatmanın uygun olduğu kanaatindeyim. [1.2] Şayet yalnızca nüktedanlığın ve cinfikirliliğin yalın eğlencesini değil, aynı zamanda hiç de yavan olmayan bir bakış açısı sağlayacak bu türden okumalarla meşgul olurlarsa, bu onlar için münasip bir istirahat olabilir;[2] buradaki yazıların da bu çerçevede değerlendirileceğini farz ediyorum. Nitekim bu, önerilen konunun tuhaflığından ya da kurgusunun cinfikirliliğinden ötürü onlara cazip gelmekle kalmayacak –ki zaten sadece türlü türlü yalanlarla, ikna edici bir şekilde ve hakikate uydurarak beyan etmedik sözümüzü–, aynı zamanda anlattıklarımızın her biri aslında pek de komik bir tarzda geçmiş zaman şairlerinin, tarihçilerinin ve filozoflarının yazdığı ucube ve masalsı şeylere telmih edecek;[3] kendiniz okurken zaten tanıyacak

olmasaydınız, kim olduklarını adlı adınca da yazardım.[4] [1.3] Bunlardan Ktesiokhos'un oğlu Knidoslu Ktesias, Hint ülkesi ve çevresi hakkında yazmıştı; halbuki ne kendisi oraları görmüş ne de hakikatleri söyleyen başka birinden dinlemişti. Keza Iamboulos, Büyük Deniz'deki memleketlere dair umulmadık bir sürü şey yazmıştı, tabii yalan uydurduğu herkesçe bilinse bile, yine hiç de sıkıcı sayılmayacak bir konu kurgulamış oldu. Başka pek çokları da, aynı surette, sanki kendileri yurtlarından çıkarak gezip görmüşçesine, yabani hayvanların cüsselerinden, insanların vahşiliğinden, hayatların acayipliğinden bahseden eserler yazdılar. Bunların piri ve bütün bu madrabazlığın üstadı Homeros'un Odysseus'udur;[5] Alkinoos'un maiyetindekilere rüzgârın esaretinden, tepegözlerden, yamyamlardan, vahşi insanlardan, çok başlı hayvanlardan, iksirler marifetiyle dönüşen yoldaşlarından bahsederek, işte bunlarla bu sıradan Phaiak insanlarına pek çok tuhaf şeyler anlatır.[6] [1.4] Haddizatında bütün bunlar karşıma çıktığında bu adamları yalan söylemeleri yüzünden çok fazla da kınamadım; zaten felsefe yapmayı meslek edinenlerin buna alışkın olduğunu görmüştüm. Yalnız, hakiki olmayan şeyler yazıp da enselenmeyeceklerini sanmalarına şaştım kaldım. İşte ben de boş fikirliliğimden kendi neslime bir şey bırakmaya heves ettim. Efsaneler söyleme hürriyetinden kendim de nasipsiz kalmayayım dedim. Zaten anlatacak hakiki bir şeyim de yoktu –zira başıma bahse değer hiçbir şey gelmemişti–, ben de dümeni diğerlerininkinden daha insaflı bir yalana kırdım: Mutlaka hakikati söyleyeceğim tek bir şey varsa o da yalan söyleyeceğimdir.[7] Böylelikle, hakiki hiçbir söz söylemeyeceğimi baştan kabul ederek, diğerlerinin suçlamalarını savuşturabileceğimi sanıyorum. Binaenaleyh ne gördüğüm ne başıma gelen ne de başkalarından öğrendiğim, hatta hatta gerçekte olmamış, zaten meydana gelmesi de baştan mümkün olmayan şeyleri[8] yazacağım. Demek ki okuyucularımın bunların tekine bile inanmaması gerekir.[9]

Yola Çıkış ve İlk Durak

[1.5] Bir gemiyle Herakles Sütunları'ndan[10] hareket edip münasip bir rüzgârla batı okyanusuna[11] doğru sefer ettim. Yurdumdan ayrılmamın sebebi ve maksadı hem düşüncemdeki işgüzarlığım hem yeni şeylere tutkum hem de okyanusun sonunda ne olduğunu ve nasıl insanların oturduğunu öğrenme isteğimdi.[12] Sefer için gemiye bolca erzak istifleyip yeterince su yükletmiş, kafa dengim ve akranım elli yoldaş toplamış,[13] bolca mühimmat tedarik etmiş, üstüne de pek yüklü bir ücretle ikna ederek en âlâ kaptanı tutmuş, böylece teknemi –ufak tefekti zaten– büyük ve zorlu bir sefer için güçlendirmiştim.

[1.6] Bir gün bir gece boyunca, münasip bir rüzgârla, kara hâlâ az biraz görünür vaziyetteyken, büyük bir zorlukla karşılaşmadan ilerledik; ertesi gün güneş doğduğunda ise rüzgâr arttı, dalgalar kuvvetlendi, karanlık bastırdı ve yelkeni fora etmek imkânsız hale geldi. Durum böyle olunca, esen rüzgâra kendimizi bırakarak yetmiş dokuz gün[14] boyunca sürüklendik. Sekseninci günü, güneş apansız belirdiğinde, önümüze az ötede, ağaçlarla kaplı, ulu bir ada çıktı; pek şiddetli olmayan dalgalar kıyılarını çepeçevre sarmaktaydı, zira fırtınanın azgınlığı artık geçiyordu.

Kıyıya yanaşıp gemiden inince, uzun müddettir çektiğimiz eziyetten ötürü hayli zaman yerlere serilip uzandık; kalktıktan sonra otuz kişinin gemide bekçi olarak beklemesi, yirmi kişinin ise benimle beraber gelerek adada ne var ne yok iyice tetkik etmesi amacıyla birbirimizden ayrıldık. [1.7] Denizden üç *stadion*[15] kadar ormanın içinden gitmiştik ki, tunçtan yapılmış bir abide gördük; üstüne artık silikleşmiş ve aşınmış Hellen harfleri kazılıydı ve şöyle diyordu: "Herakles ve Dionysos buraya kadar geldiler." Kayalarda birbirine yakın, biri bir *plethron*[16] kadar, öbürü daha ufak iki ayak izi vardı;[17] irisinin Herakles'e, ufağının ise Dionysos'a

ait olduğuna kanaat getirdim.[18] Durup bunlara ihtiram ettikten sonra yola devam ettik. Çok gitmemiştik ki karşımıza su yerine şarap akan bir nehir çıktı; sanki Khios şarabının[19] tıpkısıydı. Bu akarsu coşkun ve genişti, yer yer tekne yüzdürmeye bile imkân tanıyordu. Bu surette Dionysos'un alametini yerli yerinde görünce abidedeki yazıya tamamen inandık.

Nehrin nereden çıktığını tespit etme düşüncesine kapılarak akışının aksi istikamette ilerlediğimde, bir pınar yerine, salkım salkım üzümle kaplı bir sürü büyük asma buldum; her birinin kökünden damla damla berrak şarap sızıyor, nehir de bunlardan doğuyordu. İçinde bolca balık olduğunu görebiliyorduk; bunların rengi de tadı da şarabı andırıyordu ve bazılarını yakalayıp yediğimizde sarhoş olduk. Nitekim kesip yarınca, içlerinin cibreyle[20] dolu olduğunu keşfettik. Bunu öğrendikten sonra, şaraplı nevalenin sertliğini azaltmak için, bu balıkları sudan çıkan başka balıklarla karıştırmaya karar verdik.[21]

[1.8] Buna imkân tanıyan bir mevkiden nehrin karşısına geçtiğimizde, bu üzüm bağlarına dair muazzam bir şey keşfettik: Topraktan çıktıkları noktada gövdeleri taptaze ve dolgundu; yukarıları ise bellerinden itibaren bütünüyle mükemmel kadınlardı! Aynı bizim, Apollon kendisini tam yakaladığında ağaca dönüşen Daphne tasvirlerindeki gibiydiler.[22] Parmaklarının uçlarından salkımlarla dolu dallar çıkıyor, hatta saçlarının büklümleri de başlarından filizler, yapraklar ve yine salkımlar olarak uzuyordu. Yanlarına vardığımızda bizi sıcak bir şekilde karşılayıp sağ elleriyle selamladılar; bazıları Lydia dilinde, bir kısmı Hint, pek çoğu ise Hellas lisanında konuşuyordu. Bizleri ağızlarımızdan öptüler; kim öpüldüyse hemen sarhoş olup sendeliyordu. Fakat meyvelerinden toplamamıza izin vermediler, onları tutup koparmaya kalktığımızda ıstırap içinde feryat ediyorlardı.[23] Bizimle sevişmeyi arzu ettiler; ancak yoldaşlarımızdan ikisi onlarla birleştikten sonra bir daha ayrılamadı, zira tenasül

uzuvlarından yapışmışlardı; kökleri kaynaşmış, beraber filiz vermeye başlamışlardı. Parmaklarından dallar ve sürgünler baş vermiş, hatta neredeyse meyveye durmuşlardı.[24] [1.9] Onları öylece terk edip gemiye kaçtık; vardığımızda gemide bıraktıklarımıza arkadaşlarımızın asmalarla birleşmesini ve diğer her şeyi etraflıca anlattık. Ardından da birkaç küp alıp hem suyla hem nehirden şarapla doldurduktan sonra sahilde, oraya yakın bir mevkide geceleyerek şafak vakti pek de kuvvetli olmayan bir rüzgârla denize açıldık.

Yeni Diyarlara Doğru

Öğle sularında, ada artık gözden kaybolmuşken, ansızın bastıran bir tayfun gemimizi çepeçevre sarıp üç yüz *stadion* kadar havaya kaldırdı ve bir daha da suya indirmedi;[25] gemimiz yukarıda asılı haldeyken esen bir rüzgâr yelkenlere vurarak onları şişirdi. [1.10] Yedi gün yedi gece havada seyrettikten sonra sekizinci gün aşağıya baktığımızda, havada, adayı andıran kocaman bir ülke gördük; parlak bir küre şeklindeydi ve üzerine muazzam bir ışık vuruyordu. Gemiyi yanaştırıp palamar attıktan sonra karaya çıktık; incelediğimizde buranın meskûn ve bayındır bir memleket olduğunu tespit etmiştik. Gün boyunca net hiçbir şey görmedik. Gece çöktüğünde ise, etrafta kimi bizimkinden daha büyük, kimisi daha küçük, ateş gibi gözüken başka birçok ada ortaya çıktı. Aşağılarda, şehirleri, nehirleri, ormanları, dağlarıyla bir başka memleket daha görünüyordu. Fark ettik ki o bizim kendi dünyamızdı!

[1.11] Daha ötelere gitmeye karar verdik, fakat Kerkessüvarlar denen birliklerle karşılaşınca yakalandık. Bu Kerkessüvarlar devasa akbabalara binip bu kuşları at gibi süren adamlardı. Bindikleri akbabalar kocaman ve ekseriya üç başlıydı. Heybetleri şuradan anlaşılabilir ki, kanatlarında-

ki teleklerin her biri büyücek bir yük gemisinin sereninden daha uzun ve kalındı. Bu Kerkessüvarlar'ın aldıkları emir memleketin etrafında uçmak[26] ve yabancıya rast geldikleri takdirde tutup krala götürmekti. Böylece bizi de toplayıp ona götürdüler.

Kral bizi gördüğünde, kılık kıyafetimizden çıkararak, "Yoksa sizler Hellen misiniz ey yabancılar?" diye sordu; biz bunu tasdik edince şöyle devam etti: "Peki, onca havanın arasından geçip nasıl geldiniz buralara?" Biz de ona her şeyi hikâye ettik. Bunun üzerine o da söze başlayıp bize kendisinden bahsetti; kendisinin de Endymion adında bir insan olduğunu, vaktiyle uyurken bizim memleketimizden kaçırılıp nihayetinde bu ülkenin kralı olmaya kadar vardığını, buranın da aşağıdan bize Ay olarak görünen yer olduğunu söyledi. Mamafih cesareti elden bırakmamamızı ve hiçbir tehlikeden de yılmamamızı salık verdi; ihtiyaç duyduğumuz her şey emrimize amade olacaktı. [1.12] Dedi ki, "Şayet Güneş'in sakinlerine karşı yürüttüğüm savaşta muvaffak olursam, benim yanımda hayatların en bahtiyarını süreceksiniz." Biz de düşmanlarının kim olduğunu ve ihtilafın sebebini sorduk. "Phaëthon," dedi, "Güneş'in sakinlerinin kralı." –Demek ki tıpkı Ay gibi orası da meskûnmuş.– "Hayli zamandır bizimle harp halindedir. Savaş şöyle bir sebepten çıktı: Vaktiyle hükümdarlığımdaki garibanları toplayıp Seher Yıldızı'nda bir koloni kurmaya göndermeyi irade etmiştim. Zaten orası ıssızdı, kimsenin de meskeni değildi.[27] Fakat bu Phaëthon hasede kapılıp Mursüvarlar'ının başında, tam yolun ortasında önlerini keserek koloniye mâni oldu. O zaman mukavemet edecek hazırlığımız olmadığından yenilip geri çekildik; ama şimdi tekrar savaş açıp koloniyi göndermeyi irade ediyorum. Şayet arzu ederseniz bu seferimde sizler de bana katılın; her birinize kraliyet akbabalarımdan birini, ayrıca silah ve mühimmat bahşedeceğim. Yarın sefere çıkacağız." Ben de, "Öyle olsun," diye cevap verdim, "madem bu fikirdesiniz."

Savaş ve Barış

[1.13] Böylece onun evinde misafir olup geceledik; şafakla kalkıp savaş düzenine girdik; çünkü gözcüler düşmanların yakında olduğunu tespit etmişlerdi. Ordunun mevcudu –mühimmatı taşıyanlar, makineleri işletenler, piyadeler ve yabancı müttefikler hariç olmak üzere– yüz bindi. Bunların seksen bini Kerkessüvar, yirmi bini ise Sebzeper binicileriydi. Bu dediğim, kanatlarının yerine her tarafı tüylü sebzeler olan, telekleri marula pek benzeyen, gayet irice bir kuştur. Bunların yanı sıra Darıendazlar ve de Sarımsaksipahiler sıralanmıştı. Kralla beraber Büyükayı'dan müttefikleri de geldiler: otuz bin Pirekemankeş ve elli bin Rüzgârreftar. Pirekemankeşler devasa pirelere binerler, adları da burdan gelir. Bu pirelerin cüsseleri on iki fil büyüklüğüne denktir. Rüzgârreftarlar'a gelince, bunlar piyadedir; kanatları olmaksızın havada ilerlerler. Hareket tarzları şöyledir: Ayaklarına kadar uzanan tunikler giyip bunları kıvırarak yelken gibi havayla şişirmek suretiyle sanki gemiler gibi giderler. Böyleleri muharebelerde ekseriya hafif piyadedir. Kappadokia'nın üzerindeki yıldızlardan[28] da yetmiş bin Serçepelit ve beş bin Turnasüvar'ın geleceği söyleniyordu; ama ben bunları görmedim, çünkü gelmediler. O yüzden mahiyetleri hakkında bir şey yazmaya cüret etmedim, gerçi bunlara dair de acayip ve inanılmaz şeyler anlatılıyordu!

[1.14] Endymion'un kuvvetleri işte bunlardı. Hepsinin teçhizatı da aynıydı: Fasulyeleri iri ve sağlam olduğundan dolayı fasulye tanelerinden miğferleri, oraların acıbaklasının kabukları tıpkı boynuz gibi kavi olduğundan bunları örerek yaptıkları tamamı acıbakladan örme göğüs zırhları, Hellenlerinkiler gibi kalkanları ve kılıçları vardı.

[1.15] Tam vakti geldiğinde şöyle düzen alındı: Sağ kanatta Kerkessüvarlar ve en mümtaz savaşçılar çevresinde olmak üzere kral vardı, bizler de bunların arasındaydık; sol cenahta Sebzeperler bulunuyordu; merkezde ise müttefik

kuvvetleri münasip gördükleri şekilde toplanmışlardı. Altmış milyon kadar piyade vardı ve bunlar şu surette tertiplenmişlerdi: Oralarda çok sayıda kocaman örümcek bulunur, her biri Kykladlar'dan çok daha büyüktür. Kral bunlara Ay'la Seher Yıldızı'nın arasındaki semayı ağlarıyla örmelerini emretti. Çarçabuk bunu yerine getirerek bir ova kurdular ve o da piyadelerini oraya yerleştirdi.[29] Başlarında Ilımanşah oğlu Puhubey ile başka iki kişi vardı.

[1.16] Düşmanların sol kanadında Mursüvarlar vardı ve Phaëthon da aralarındaydı. Binekleri, cüsseleri hariç bildiğimiz karıncalara benzeyen kocaman, kanatlı hayvanlardı; en büyükleri iki *plethron* boyundaydı. Bunların sadece binicileri değil kendileri de, bilhassa boynuzlarını kullanarak savaşırdı. Sayılarının elli bin civarı olduğu söyleniyordu. Sağ cenahlarında, keza elli bin kadar Semaivezi, yani kocaman sivrisineklere binen okçular vardı; onların arkasındaysa Gökrakkaslar bulunuyordu. Gerçi bunlar zırhsız hafif piyadelerdi, ancak gayet cengâverdiler. Sapanlarıyla uzak mesafeden gayet kocaman turplar fırlatırlar, isabet alan da ortaya çıkan pis kokunun yol açtığı ıstıraba dayanamayıp ölürdü. Mermilerini ebegümeci zehrine buladıkları anlatılıyordu.[30] Yanları sıra Sapmantarlar dizilmişti; bunlar omuz omuza savaşan, sayıca on bin ağır piyadeydi.[31] Kendilerine Sapmantarlar denmesinin sebebi mantardan yapma kalkanlar ile kuşkonmaz sapından mızraklar kullanmalarıydı. Onların yanına İtpelitler sıralanmıştı. Köpek Yıldızı kolonicileri bunları krallarının nezdine yollamışlardı. Beş bin kişiydiler. İtpelitler kanatlı pelitlere binerek savaşan köpek yüzlü adamlardı. Onların müttefiklerinden de gecikenler olduğu söyleniyordu: Samanyolu'ndan çağrılan sapancılar ve Bulut Küheylanları da onların arasındaydı. Bulut Küheylanları muharebe bitmek üzereyken geldiler –gelmez olaydılar!– ama sapancılar hiç gelmedi; söylediklerine göre, kendisini hiddetlendirdikleri için daha sonra Phaëthon memleketlerini ateşe vermiş.[32]

[1.17] Phaëthon işte böyle bir askerî güçle gelmişti. Karşılaşıp sancaklar kaldırılınca[33] her iki tarafın eşekleri anırdı – borazancılar yerine bunları kullanıyorlardı– ve cenk başladı. Güneşlilerin sol kanadı, daha Kerkessüvarlar'ın hücumunu karşılayamadan birdenbire kaçmaya başladı, biz de bunları kese biçe kovalamaya koyulduk. Sağ cenahlarıysa bizim sol kanadımıza galebe çaldı ve düşmanın Semaivezleri kuvvetlerimizi ta piyadelerin oraya kadar sürerek ilerlediler. Fakat o noktada piyadeler yardıma yetişince, özellikle de kendi sol kanatlarının yenildiğini fark edince, bozguna uğrayıp kaçtılar. Bozgun aşikâr olunca birçoğu tutsak edildi, pek çoğu da öldürüldü. Bulutlardan oluk oluk kan akıyor, bunlar sanki kana bulanmışçasına kıpkızıl görünüyorlardı, tıpkı güneş batarken bize görünen kızıllık gibi. Yeryüzüne de epeyce yağıyordu; öyle ki, şu görüntü geldi hayalime: Acaba eski zamanda yukarılarda gene böyle bir şeyler mi olmuştu da, Homeros, Sarpedon'un ölümü üzerine Zeus'un yeryüzüne kan yağdırdığını farz etmişti?[34]

[1.18] Kovalamadan döndükten sonra, biri kara muharebesi için örümcek ağlarının üstüne, öbürü hava muharebesi için bulutların üzerine, iki zafer abidesi diktik. Tam da bunlar olurken savaştan önce gelmesi icap eden Phaëthon'un Bulut Küheylanları'nın varmakta olduklarını gözcüler haber verdi. Çok geçmeden neredeyse yanımızda belirdiler; hiç beklenmedik bir manzaraydı: Bunlar kanatlı atlar ile insanlardan oluşmuştu; belden yukarı insan kısımları hemen hemen Rhodos'taki Kolossos heykeli, atlar ise aşağı yukarı büyük bir yük gemisi cesametindeydi. Sayılarını yazmıyorum ki kimseye uydurma gelmesin, o denli kalabalıktılar. Onlara Burçlar Kuşağı'nın Kemankeşi önderlik ediyordu. Yoldaşlarının yenildiğini duyduklarında, Phaëthon'a, dönüp tekrar hücuma geçmesi için haber göndermişler, kendileri de savaş nizamı alıp kovalamacadan ve ganimete üşüşmekten düzensiz vaziyette bulunan Aylıların üzerine çullanmışlardı.

Nitekim hepsini bozguna uğrattılar; kralı şehre kadar kovaladılar, kuşlarının pek çoğunu da öldürdüler; ganimetleri toplayıp örümceklerin ördüğü ovayı istila ettiler. Beni de yoldaşlarımdan ikisiyle birlikte esir aldılar. Artık Phaëthon da orada hazır bulunuyordu, böylelikle bu sefer de zafer abideleri onlar tarafından dikildi.

Bizi aynı gün her iki elimiz arkamızda örümcek ağından sicimlerle bağlı olarak Güneş'e götürdüler. [1.19] Şehri kuşatmaya niyet etmemiş, bunun yerine, dönüşte Güneş'in ışınları artık Ay'a ulaşmasın diye havada aralarına bir sur inşa etmişlerdi. Sur iki sıraydı ve bulutlardan örülmüştü.[35] Bunun neticesinde tam ay tutulması meydana geldi, kesintisiz gece yüzünden Ay tamamen karanlığa büründü. Bunun baskısıyla sıkıntıya düşen Endymion elçi gönderip bu yapının yıkılması, kendilerinin karanlıkta yaşamaya mahkûm edilmemesi için yalvardı; Phaëthon'a haraç ödeyeceğini, müttefiki olacağını, bir daha da asla ona karşı savaşmayacağını taahhüt etti; bu surette rehineler de vermeye razı oldu. Phaëthon'un heyetleri iki kez toplandı. İlk gün öfkelerini hiç yumuşatmadılar, fakat ertesi gün fikirlerini değiştirdiler[36] ve şu şartlarda barış yapıldı:

[1.20] "Aşağıdakilere göre, Güneşliler ve müttefikleri, Aylılar ve müttefikleriyle anlaşmaya varmıştır: Şöyle ki, Güneşliler araya ördükleri suru yıkacak ve bir daha Ay'ı istila etmeyecek, aldıkları esirleri de her birisi için belirlenecek fidye mukabilinde iade edecektir; Aylılar artık diğer yıldızların bağımsızlıklarını tanıyacak, Güneşlilere karşı da silah kullanmayacaktır; Güneşliler ve Aylılar, ikisinden birine saldırıldığında birbirleriyle müttefik olacaklardır; Ay kralı Güneş kralına vergi olarak her yıl on bin küp çiy tanesi[37] gönderecek, kendi halkından on bin kişiyi de rehine olarak yollayacaktır; Seher Yıldızı kolonisi müştereken kurulacak, arzu eden başkaları da buna katılabileceklerdir; işbu ahitname kehribardan bir sütun üzerine yazılıp iki ülkenin sınırına, semanın orta yerine

dikilecektir. Güneşlilerden Yanıkzade, Sayfibey, Alevoğlu;[38] Aylılardan Gecebey,[39] Mâhoğlu, Pekışıl ant içerler."[40]

[1.21] İşte böylece barış yapıldı. Sur derhal yıkıldı, biz esirler de iade edildik. Ay'a döndüğümüzde hem yoldaşlarımız hem de bizzat Endymion bizi karşılayıp gözyaşları içinde selamladılar. Kendisi, yanında kalıp koloninin kuruluşuna katılmamı teklif etti ve onlarda kadın olmadığından gelin olarak bana oğlunu vermeyi vadetti; ama ben buna hiç yanaşmayıp bizi aşağıya, denize geri göndermesini rica ettim. Bizi ikna edemeyeceğini anlayınca yedi gün ağırladıktan sonra yolculadı.

Başka Türlü İnsanlar

[1.22] Ay'da geçirdiğim vakit boyunca inanılmaz ve yeni şeyler öğrendim; onlardan bahsetmek isterim. Evvela, kadınlardan değil de erkeklerden doğmaları hususu: Eş olarak erkekleri alırlar, ki kadın diye bir kelimeden bile haberleri yoktur. Yirmi beş yaşına kadar her biri zevce olur, bu yaşlardan sonra ise zevc olarak evlenirler. Hamile kaldıklarında karınları değil, baldırları şişer. Cenin meydana geldiğinde incik kabarır, vakti geldiğinde incik yarılarak cenin cansız halde çıkarılır, sonra ağzı açık vaziyette rüzgâra doğru tutularak canlandırılır. Öyle sanıyorum ki Hellenlerde baldıra "incik-karnı" adının verilmesi buradan geliyor, çünkü onlarda gebelik karın yerine orada gerçekleşiyor.[41]

Bundan daha da muazzam bir şeyi hikâye edeyim; oralarda Daldanlılar dedikleri bir cins insan vardır ki bunlar şu surette vücuda gelir: Bir adamın sağ husyesini kesip toprağa ekerler;[42] bundan kocaman, etli, aynı erkeklik uzvu biçiminde, dallı yapraklı bir ağaç biter; bu ağacın meyveleri bir *pēkhys*'lük[43] pelitlerdir. Olgunlaştıklarında onları devşirip içlerinden insanları çıkarırlar. Bunların kimilerinin fildişinden,

fakir olan kimilerinin ise tahtadan takma tenasül uzuvları olur, bunları kaldırarak eşleriyle münasebete girerler. [1.23] Bu insan ihtiyarladığında ölmez, duman gibi dağılıp havaya dönüşür. Herkesin yiyeceği aynıdır: Ateş yaktıkları zaman, közde kurbağa kızartırlar. Oralarda bol bol havada uçan kurbağa bulunur. Bunları kızartırken tıpkı sofranın etrafındaymış gibi ateşin çevresine kurularak tüten dumanı hüpletip güzelce karınlarını doyururlar.[44] Gıdalarını işte böyle tedarik ederler. Meşrubatlarına gelince, havayı sıkıp kadehlere damlattıkları çiy gibi bir sıvıdır.[45] Ne bevlederler ne de defihacet, zaten bizde olan yerlerinde delikleri yoktur. Oğlanları cinsî münasebet esnasında arka taraflarını değil, baldırın üst tarafındaki diz ardı çukurlarını sunarlar, çünkü delikleri oralarındadır.

Oralarda bir kimse kel yahut dazlak ise güzel addedilir; uzun saçtan tiksinirler. Halbuki saçlı yıldızlarda[46] uzun saçlılar güzel telakki edilirmiş, nitekim kimileri oralarda yaşamıştır; o civardakiler bunu hikâye ederler. Dizlerinin üstünde kısacık sakallar çıkar. Ayaklarında tırnak olmaz, zaten hepsi tek parmaklıdır. Kıçlarının üstünde tıpkı kuyruk gibi, daima taze kalan ve arkaüstü düştüklerinde bile kırılmayan kocaman lahana yaprakları biter. [1.24] Burunlarından son derece keskin bir bal sümkürürler. Gerek ağır bir iş gerekse idman yaptıklarında bütün vücutları süt terler; öyle ki bu balın birazını ona damlatarak peynir yaparlar. Sıvı yağlarını ise hem oldukça yağlı hem de tıpkı mürrüsâfi gibi hoş kokulu soğanlardan çıkarırlar. Bol bol su dolu asmaları vardır; nitekim bunların salkımlarının verdiği üzümler tıpkı dolu taneleri gibi olur; bana öyle geliyor ki bu asmalar üzerlerine rüzgâr esip sarsıldıklarında salkımlarından kopanlar bizim tepemize dolu olarak yağıyor. Karınlarını, açılıp tekrar kapatılabilir olduğundan, heybe olarak kullanır, içlerine her ne lazımsa koyarlar. Göründüğü kadarıyla karınlarının içinde bağırsakları, hatta tek bir organ bile yoktur; fakat içleri tüylü ve kürklü olduğundan yavrularını üşüdüklerinde oralarına sokarlar.

[1.25] Zenginlerinin kıyafeti pek ince bir sırçadan, fakirlerininkiyse örülü tunçtandır. Oraların memleketi bakır yönünden zengindir. Tuncu tıpkı yün gibi suya daldırıp ıslatarak işlerler. Gözlerinin ne menem olduğunu anlatmaktan çekiniyorum, meğerki sözümün inanılmazlığı yüzünden yalancı olduğum sanılmasın; olsun, yine de söyleyeceğim: İsteyen çıkarıp tekrar görmesi gerekene kadar saklayabilsin, sonra gene yerine takıp görebilsin diye, çıkarılıp takılabilen gözleri vardır. Nitekim pek çokları kendi gözlerini kaybettikleri için başkalarınınkini ödünç alarak görebilirler.[47] Zaten zenginlerin birçok yedek gözleri vardır. Kulakları çınar yaprağındandır, ancak pelitten doğma olanlar hariç; bir tek onlarınkiler ahşap olur.

[1.26] Kralın sarayında bir başka harikaya daha şahit oldum: Pek de derin olmayan bir kuyunun üzerinde dev bir ayna asılıydı. Bir kimse o kuyuya dalarsa dünyada kendi aramızda konuştuklarımızın hepsini işitebiliyordu; ayrıca o aynaya her kim bakarsa bütün şehirleri, memleketleri, sanki her birinin üzerindeymiş gibi görebiliyordu.[48] İşte ben de ev halkımı ve bütün yurdumu seyre daldım; mamafih onlar da beni görüyorlar mıydı, artık kesin olarak söyleyemem. Şayet bunların böyle olduğuna inanmayan çıkarsa, kendisi de oralara gidince nasıl hakiki konuştuğumu görebilir!

Denize Dönerken

[1.27] Nihayet kral ve maiyetindekilerle vedalaştıktan sonra gemimize binip yola koyulduk. Endymion bana çeşitli armağanlar verdi: Sırça tuniklerden iki tane, beş adet tunç elbise, acıbakladan da bir zırh takımı. Ancak bunların hepsi deniz canavarının içinde elimden gitti. Yolun beş yüz *stadion*'unda bize refakat etmek üzere yanımız sıra bin Kerkessüvar da gönderdi. [1.28] Yol üstünde birçok başka memleketi

katettik. Henüz kolonileştirilmekte olan Seher Yıldızı'nda limanlayıp karaya çıkarak su çektik. Sonra Burçlar Kuşağı'na doğru yola koyulup, kıyısından seyrederek Güneş'i iskele tarafına alıp onun yanından geçtik. Yoldaşlarımızın pek çoğu arzu etmesine rağmen rüzgâr müsaade etmediği için Güneş'e uğramadık. Yine de buranın bayındır, mümbit, sulak ve nice nimetlerle dolu bir memleket olduğunu müşahede ettik. Phaëthon'un maiyetinde paralı askerlik yapan Bulut Küheylanları bizi görünce gemimizin üzerine üşüştüler, fakat anlaşma gereği koruma altında olduğumuzu öğrenince geri çekildiler. [1.29] Zaten Kerkessüvarlar daha önce yanımızdan ayrılmışlardı.

Ertesi gece ve gün boyunca, yola devam ederken, akşama doğru Feneriye denen yere vardık, nitekim hâlâ aşağı doğru seyri sürdürüyorduk. Bu şehir Burçlar Kuşağı'ndan epeyce aşağıda, Süreyya ile Boğa'nın Başı arasındaki semadadır. Karaya ayak bastığımızda hiç insan bulamadık; bunun yerine kimisi çarşı meydanında, kimisi limanda, sağa sola koşuşturan bir sürü fenerle karşılaştık: Bazıları küçük ve sanki garibandı; heybetli ve güçlü kuvvetli olanları içinde birkaçı pek ışıltılı ve şaşaalıydı. Mesken olarak her birine müstakil birer lüküs yuvası[49] yapılmıştı; öyle ki tıpkı insanlar gibi hepsinin isimleri de vardı.[50] Bir dil konuştuklarını da işittik. Bize hiçbir kötülükleri olmadı, bilakis misafir olarak buyur ettiler. Yine de korktuğumuzdan bizden kimse ne yemeye cesaret edebildi ne de uyumaya. Şehrin ortasında mahkemeleri kurulmuştu ve başkanları bütün gece boyunca burada oturup her birini adıyla çağırıyordu; buna icabet etmeyenler nöbeti terk ettikleri için ölüm cezasına çarptırılıyordu! Ölüm de söndürülmekti. Biz de bir kenarda durarak olup bitenleri gördük; o sırada dava edilmiş fenerlerin anlattığı, gecikmelerine sebep olan şeyleri işittik. Orada bizim evin fenerini de görüp tanıdım ve kendisiyle konuştuğumda evde işlerin nasıl gittiğini sordum; o da bana hepsini hikâye etti.

O gece orada kalıp ertesi gün yola koyulduk; artık bulutlara yaklaşmıştık ki Bulutgugukya şehrini görünce hayretler içerisinde kaldık; mamafih rüzgâr müsaade etmediğinden oraya da çıkamadık. Oranın krallığını Karatavukbey oğlu Kuzgunbey'in[51] yaptığı rivayet ediliyordu. Şair Aristophanes'i yâd ettim, yazdıklarına beyhude yere inanılmayan o hikmetli ve hakikat ehli adamı... O günden itibaren üçüncü günde okyanusu açıkça görebiliyorduk; fakat havadakiler dışında hiçbir tarafta kara göremiyorduk, onlar da alev alev ve pasparlak görünüyorlardı. Dördüncü günde öğle civarı rüzgâr usulca esmeye başlayınca alçalarak denizin üzerine konduk. [1.30] Suya temas eder etmez ziyadesiyle sevinip neşelenerek elimizdeki imkânlarla her çeşit şenliği yapıverdik, üstüne de atlayıp yüzdük; zira açık deniz dingin ve huzurlu gibiydi.

Tekrar Deniz Üzerinde

Öyle görünüyor ki, iyiye meyleden bir değişim sıklıkla daha beter belaların başlangıcı oluyor! Nitekim sadece iki gün güzel havada seyrettikten sonra, üçüncü gün ağarırken güneşin doğmasına yakın, ansızın yabani hayvanlar, bir sürü deniz canavarı ve daha başka şeyler gördük; bunların en heybetlisinin boyu bin beş yüz *stadion* kadardı. Ağzını kocaman açıp fildişi kadar beyaz, zıpkın gibi sivri, bizdeki *phallos*'lardan[52] çok daha azametli dişlerini göstererek ta öteden denizin altını üstüne getirip her yanı köpüğe boğarak üzerimize doğru geldi. Bizlerse birbirimize son sözlerimizi deyip, sarılmış vaziyette donakaldık. O gelip gemimizle birlikte bizi bir lokmada yutuvermişti bile. Gelgelelim bizi dişleriyle un ufak edemeden gemimiz aralarındaki boşluklardan içeriye kaydı. İçerideyken ilkin karanlıktı ve hiçbir şey göremedik; sonra ağzını açınca içerisinin bütün çevresi düzlük, yüksekçe

ve on bin nüfuslu bir şehre yetecek bir alan olduğunu anladık! Kâh küçük balıklar kâh parçalanmış halde daha büyük hayvanlar, kâh gemi yelkenleri ve çıpaları kâh insan kemikleri ve yükleri ortalığa saçılmıştı. Merkezinde ise bir toprak parçası ve yamaçlar vardı. Bunların, yuttuğu çamurun çökmesinden olduğuna kani oldum. Hatta üstlerinde her cinsten ağaçlardan bir orman bitmiş, sebzeler boy vermişti; her şey ekilip dikilmişe benziyordu. Kara parçasının çevresinin ölçüsü iki yüz kırk *stadion*'du. Ağaçlara yuva yapmış martı, yalıçapkını gibi deniz kuşları görmek mümkündü.

[1.32] Önce epeyce gözyaşı döktükten sonra yoldaşlarımızı kaldırıp gemimizi sağlama aldık. Sonra da çıraları birbirine sürterek bir ateş yakıp elde avuçtakilerden yemek hazırladık. Etrafta bol bol, çeşit çeşit balık eti ve yanımızda hâlâ Seher Yıldızı'ndan tedarik ettiğimiz su vardı. Ertesi gün uyandığımızda, canavar ne vakit ağzını açsa kâh dağları kâh yalnızca gökyüzünü, sık sık da adaları görüyorduk; böylelikle atik bir şekilde denizin her köşesine gidip geldiğini fark etmiştik. Artık içinde bulunduğumuz duruma alışık hale geldiğimizde, her yanı kolaçan etmek istediğimden, yanıma yoldaşlarımdan yedisini alıp ormana doğru yola çıktım. Daha beş *stadion* bile gitmeden –kitabesinin açıkladığına göre– bir Poseidon tapınağı karşımıza çıktı! Biraz ötesinde üzerlerinde şahideleri bulunan bir sürü kabir, yakınında da berrak bir pınar vardı. Bir köpek havlaması da işittik; ötelerde ise duman görünüyordu, bir de bir çiftlik evi gibi bir şey seçiyorduk.

İçerideki Hayat

[1.33] Acele acele yürürken bir ihtiyar ile bir genç adama rast geldik; bir tarhı büyük bir hevesle işliyor, pınardan da arklar vasıtasıyla su çekiyorlardı. Hem neşelenip aynı anda

da korkuya kapıldığımızdan öylece kalakaldık. Onlar da bizimle benzer şeyleri hissetmiş olacaklar ki dilleri tutulmuş vaziyette öylece dikilip kaldılar. Bir müddet geçince ihtiyar dile geldi: "Kimsiniz siz a yabancılar? Deniz ilahlarından mısınız, yoksa bizim gibi bedbaht insanlar mısınız? Zira bizler karada doğup büyümüş insanlarken artık denize ait olduk; bu yaratığın içinde mahpus, onunla beraber yüzüp duruyoruz. Başımıza ne geldiğini de kesin olarak bilmiyoruz: Bir yandan sanki ölmüşüz gibi geliyor, öbür yandan da yaşadığımıza inanıyoruz." Cevaben ben de şöyle dedim: "Bak babalık, bizler de buraya yeni gelen insanlarız. Dün gemimizle birlikte yutulunca, bugün ormanda ne var ne yok öğrenmek istediğimiz için yola koyulduk, çünkü gür ve pek sık görünüyordu. Seni görelim de bu hayvanın içindeki yegâne mahpuslar olmadığımızı öğrenelim diye bir ilah bize yol göstermiş olsa gerek! Sen de anlatsana bize serencamını; kimsin, nasıl oldu da düştün buraya?" Fakat ihtiyar, karınca kararınca bize ikramda bulunmadan ne bir şey anlatacağını ne de bize bir şey soracağını söyledi ve bizi alıp evine götürdü. Evi kendine yetecek şekilde yapılmıştı; öyle ki içi saman dolu yataklar ve başka lüzumlu eşyalarla döşeliydi. Bize sebze, meyve ve balık ikram edip, şarap da koyduktan sonra, kâfi seviyede doyduğumuzda, başımızdan geçenleri sordu; ben de hepsini bir bir hikâye ettim: fırtınayı, adada olup bitenleri, havadaki seyahatimizi, savaşı ve canavarın içine düşene kadar geçen diğer hadiseleri.

[1.34] İhtiyar büyük bir hayrete kapılmış vaziyette o da kendi payına, başından geçenleri anlatmaya koyuldu: "Aslen Kıbrıslıyım ben, ey konuk-dostlar.[53] Bu gördüğünüz oğlum ve hanemdeki birçok kölemle birlikte toptancılığa başlamak üzere, koca bir gemiye çeşit çeşit mal yükleyip İtalya'ya doğru yelken açtık. O koca gemi bu canavarın ağzında paramparça oldu, görmüşsünüzdür zaten. Sicilya'ya kadar sağ salim seyretmiştik ki azgın bir rüzgâra kapılıp üç

gün boyunca oradan okyanusa doğru sürüklendik. İşte orada kendimizi canavarın yanı başında bulduk ve adamlarla birlikte hep beraber yutulduk. Sadece biz ikimiz canımızı kurtardık, diğerlerinin hepsi can verdi. Yoldaşlarımızın cenazelerini kaldırdıktan sonra, Poseidon için bir mabet inşa edip sebze yetiştirerek, balıkla ve de meyvelerle beslenerek hayatımızı buracıkta sürdürüyoruz. Gördüğünüz üzere orman gür, hem de bol bol üzüm asmaları var; bunlardan gayet nefis şarap oluyor. Gene gördüğünüz pınarın son derece tatlı ve buz gibi soğuk suyu var. Yapraklardan yatak yapıyor, çekinmeden ateş yakıyoruz; içeri kaçan kuşları avlıyor, hayvanın solungaçlarının yanına giderek canlı canlı balık tutuyoruz. Orada ne zaman arzu etsek yıkanıyoruz da. Hatta az ötede çevresi yirmi *stadion*, içinde her cinsten balık olan bir göl dahi var. İçinde yüzüyor, benim yaptığım küçük bir tekneyle açılıyoruz bile. [1.35] Yutulmamızın üzerinden işte yirmi yedi yıl geçti! Diğer şeylere katlanabiliyoruz da bir tek komşularımız ve civardakiler ziyadesiyle ceberrut ve mendebur, üstelik medeniyetsiz ve vahşiler." Ben de dedim ki, "Yani canavarın içinde yaşayan başkaları da mı var?" "Olmaz mı, pek çok," dedi. "Hem konuk sevmezler hem de tipleri bir acayip: Ormanın kuyruk tarafı ve batısında Salamuracılar oturur; bunlar yılanbalığı gözlü, kerevit suratlı bir kavimdir; cengâver, gözükara ve etoburdurlar. Diğer döşüne doğru, sağ yanda Mendes-Tritonları vardır; bunların üst tarafları insana, alt tarafları kılıçbalığına benzer; diğerlerine nazaran daha az muzırdırlar. Sol yanda Yengeçeller ve Orkinoskafalar birbirleriyle dostluk ve ittifak kurmuşlardır. Aradaki iç kısım ise Pavuryalılar ile cengâver ve son derece hızlı koşan bir soy olan Kalkanayaklar arasında pay edilmiştir.[54] Tanyerine, yani ağzına doğru olan kısımlara gelince, buralar deniz yüzünden ıslandığı için ekseriyetle ıssızdır; buna rağmen ben her yıl Kalkanayaklar'a beş yüz istiridye haraç ödeyerek burayı mesken edindim. [1.36] Memleketin durumu işte böyle.

Bunca kavimle başa çıkabilmenin ve geçinebilmenin bizim için ne menem bir şey olduğunu anlarsınız herhalde!" "Bunların hepsi kaç kişi?" diye sordum ben de; "Binden fazla," dedi. "Ne silahları var ellerinde?" dedim; "Balık kemikleri dışında silahları yok," dedi. Ben de, "O takdirde en iyisi onlarla savaşa tutuşmak değil mi?" dedim. "Mademki onlar silahsız, bizse silahlanmışız. Şayet onları yenersek ömrümüzün geri kalanını korkusuzca yaşarız."

Bunlarda karar kıldık ve gemiye çıkıp hazırlığa koyulduk. Vadesi gelmesine rağmen haracın ödenmemesi savaşın bahanesi olacaktı. Onlar haracın ödenmesi talebiyle haber gönderdiler; ihtiyar ise onları aşağılayarak bunu reddedip habercileri gerisingeri defetti. Balıkadam'ın –çünkü onun adı buydu– tavrı karşısında hiddetlenerek ilk olarak Kalkanayaklar ve Pavuryalılar büyük bir uğultuyla çıkageldiler. [1.37] Bizlerse bunların gelişine gözcülük ederek, tepeden tırnağa silahlı, beklemeye koyulduk; adamlarımızdan yirmi beşini pusuya yatırmıştık. Pusudakilere, düşmanın yanlarından geçtiklerini görür görmez tepelerine çullanmaları önceden söylenmişti; öyle de yaptılar: Üstlerine çullanıp onları arkadan vurdular; Balıkadam ve oğlunun aramıza katılması sayesinde yirmi beşe çıkan sayımızla[55] bizler de düşmanın karşısına dikildik. Cesaretle kudreti birbirine katarak gözümüzü kararttık. Nihayetinde onları bozguna uğratıp ta inlerine kadar sürdük. Düşmandan yüz yetmiş kişi, bizdense yalnızca kaptanımız –sırtına bir barbun kılçığı saplanarak– ölmüştü.[56] [1.38] Ordugâh kurup o günü ve geceyi savaş alanında geçirdik. Kurumuş bir yunus omurgasını yere saplayıp sabitleyerek bir zafer abidesi diktik.

Ertesi gün diğerleri de bundan haberdar olup gelmişlerdi. Sağ cenahta Salamuracılar, ki onlara Palamutağa önderlik ediyordu, sol kanatta Orkinoskafalar, ortadaysa Yengeçeller vardı. Mendes-Tritonlarına gelince, bunlar her iki tarafın yanında da savaşmamayı tercih ederek barışı sürdürdüler. Biz

Poseidon mabedinin yanında naralar atarak üzerlerine saldırırken, canavar tıpkı mağaralar gibi yankılanıyordu. Hafif silahlı olduklarından onları ormana kadar sürerek arazinin geri kalanına hâkim olduk. [1.39] Çok geçmeden haberciler göndermek suretiyle naaşları alıp götürdüler ve barış görüşmelerine girişti̇ler; fakat anlaşma yapmak bizim işimize gelmedi. Nitekim ertesi gün üzerlerine yürüyüp Mendes-Tritonları dışında tekmilini birden kılıçtan geçirdik. Onlar da olanları görünce canavarın solungaçlarının arasından sıvışarak denize atladılar. Bize gelince artık düşmanın kalanından da arınmış olan memleketin her tarafını gezip bol bol idman yaparak, avcılıkla meşgul olarak, bağları tımar ederek, ağaçlardan meyve toplayarak korkusuzca oraya yerleştik; halbuki gerçekte büyük ve kaçması imkânsız bir hapishanedeymiş gibi sadece hayatta kalabilirken, serbestmişçesine günümüzü gün ediyorduk.[57]

Adalar Muharebesi

Bir yıl sekiz ay boyunca bu minvalde geçinip gittik. [1.40] Dokuzuncu ayın beşinci günü, ağzının ikinci açılışında –nitekim canavar saatte bir bunu yapar, biz de böyle, açılışlara göre saatleri kestirirdik– dediğim gibi ağzın ikinci açılışı sularında ansızın, sanki lostromo komutları ve kürekçilerin şarkılarından oluşan bir uğultu ile büyük bir gürültü işittik; endişelendiğimiz için hayvanın ağzına doğru tırmanıp tutunarak dişlerinin biraz içerisinden aşağıya baktığımızda, şahit olduğum şeylerin en inanılmazını gördüm: Cüsseleri yüz *hēmistadion*[58] kadar olan devasa adamlar, koca adaları tıpkı kadırgalar[59] gibi sürüyorlardı. Anlatacaklarımın safsata gibi geleceğini pekâlâ biliyorum ama ne olursa olsun anlatacağım. Adalar genişti, ama pek yüksek değillerdi; her birinin çevresi yüz *stadion* kadardı. Üzerlerinde o adamlardan yüz

yirmi kadarı seyir halindeydi. Bir kısmı kenarlarına sıra sıra oturmuş, dalları yaprakları üstlerinde dev servi ağaçlarını tıpkı kürek gibi çekerek adaları yüzdürüyorlardı. Arkada, anlaşıldığı kadarıyla kıç tarafında, yüksek bir yamacın üzerinde, elinde beş *stadion* boyunda tunçtan bir yekeyle kaptan duruyordu. Baş tarafında içlerinden kırk kadarı silahlanmış, muharebe halindeydi. Her bakımdan insana benziyorlardı, saçları hariç: Bunlar alev alev yanan ateştendi, öyle ki miğfere ihtiyaçları yoktu.[60] Yelken yerine rüzgâr her bir adanın üzerindeki ormana doğru estiğinden, bunları şişirerek adayı kaptan hangi yöne isterse oraya doğru ilerletiyordu. Adamların başında bir lostromo vardı; kürekçileri ahenk içinde tutarak tıpkı uzun savaş gemilerindeki[61] gibi dakik hareket sağlıyordu.

[1.41] Başta ikisini üçünü görebiliyorduk, ama sonra altı yüz civarında oldukları anlaşıldı; karşılıklı saf bağlayıp karada ve denizde birbirleriyle savaşıyorlardı. Bunların pek çoğu burun buruna çarpışmıştı, epeycesi de mahmuzlandığından batıyordu. Bazıları ise sımsıkı birbirlerine bağlı savaşıyordu, birbirlerinden ayrılmaları da kolay değildi; çünkü başüstüne mevzilenmiş olanlar borda edip karşı tarafı bertaraf etmek üzere tam bir şevk sergiliyorlardı. Zaten hiç kimse canlı ele geçirilemiyordu! Demir kancalar yerine, birbirlerine sıkı sıkıya bağlanmış kocaman ahtapotlar fırlatıyor, bunlar da ormana dolanıp adayı sabitliyorlardı. Üzerlerine bir arabayı dolduracak kadar büyük istiridyeler ve bir *plethron* ebatında süngerler atarak onları harap ediyorlardı. [1.42] Bir tarafın başında Tezküheylan, diğerindeyse Deryânûş vardı. Birbirlerine seslenişlerini ve reislerinin adlarını haykırmalarını duyup kestirdiğimiz kadarıyla aralarındaki savaş talan yüzünden çıkmıştı: Deryânûş'un, Tezküheylan'a ait birçok yunus sürüsünü güdüp götürdüğü söyleniyordu. Sonunda Tezküheylan'ın adamları galip gelip düşmanın adalarından yaklaşık yüz ellisini batırdılar, başka üçünü ise üzerindeki

adamlarla birlikte zapt ettiler; geri kalanlarsa kıç bodoslamaya doğru kaçtılar. Bunları bir yere kadar kovaladıktan sonra, akşam olunca enkazın yanına dönüp çok büyük bölümüne hâkim oldular ve kendi kayıplarını topladılar; zira adalarından en az sekseni batmıştı. Zapt ettikleri düşman adalarından birini canavarın kafasına çakmak suretiyle deniz muharebesi için bir zafer nişanı diktiler. O geceyi çıma verip palamar attıkları hayvanın çevresinde demirleyerek geçirdiler; devasa, pek kavi, sırçadan çıpalar kullanıyorlardı. Ertesi gün canavarın üstünde kurbanlar kestikten ve ölen yoldaşlarının cenazesini kaldırdıktan sonra, hallerinden memnun biçimde, tıpkı *paian*'lara[62] benzer şarkılar söyleyerek oradan denize açıldılar. Olan biten işte bunlardı adalar muharebesinde.[63]

II. Kitap

Çıkış

[2.1] O vakitten sonra, canavarın içinde yaşadığımız hayata artık katlanamadığımdan, vakit kaybetmek de bana ağır geldiği için, dışarı çıkmayı mümkün kılacak bir düzen araştırmaya başladım. Evvela döşünün sağ çeperini delerek kaçmayı umduk ve kazmaya giriştik. Fakat beş *stadion* kadar ilerlediğimiz halde başarısız olunca, kazıdan vazgeçip bunun yerine ormanı ateşe verme kanaatine vardık. Böylelikle canavar ölebilir, o zaman bizim çıkışımız da kolaylaşabilirdi. Buna binaen işe girişerek kuyruk tarafından yakmaya koyulduk. Yedi gün yedi gece boyunca yangının farkına varmadığı halde, sekizinci ve dokuzuncu gün eziyet çekmeye başladığını sezdik. En azından ağzını daha mecalsizce açıyor, açar açmaz da çabucak kapatıyordu. Onuncu ve on birinci gün artık çürümeye ve kokuşmaya başlamıştı. On ikinci günü anca akıl ettik ki, ağzını açtığı sırada kapatamaması için damağına bir payanda koyulmadığı takdirde cesedin içinde hapsolarak ölüp gitme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktık! Böylelikle, kocaman direkleri canavarın ağzına payanda ettikten sonra, mümkün olduğunca bol su ve diğer lüzumlu şeyleri yükleyerek gemimizi hazırladık. Kaptanımız Balıkadam olacaktı.

[2.2] Ertesi gün artık ölmüştü. Biz de teknemizi kızağa çekerek, sonrasında da aralıklardan geçirerek dişlerinden sarkıtıp usulca denize indirdik. Sırtına tırmanıp zafer nişanının yanında Poseidon'a kurban sunduktan sonra –ortalık sütliman olduğundan– üç gün orada konakladık, dördüncü günde yelken açtık. Etrafta deniz muharebesinden artakalan birçok cesetle karşılaştık; gemimizle bunlara sürtünüyor, cesametlerini ölçerken hayretler içerisinde kalıyorduk.

Başka Tuhaf Diyarlar

Birkaç gün uygun havadan istifade ederek yol aldıktan sonra şiddetli bir poyraz bastırmasıyla büyük bir don oldu. Bütün deniz, sadece sathı değil, yaklaşık üç yüz kulaç[64] derine kadar, tekneden inip buz üstünde koşturabileceğimiz derecede donmuştu. Şiddetli rüzgâr sürdüğü, biz de buna tahammül edemediğimiz için aklımıza şöyle bir şey geldi; bu fikri öne süren Balıkadam'dı: Buzun içine oldukça büyük bir mağara kazıp ateş yakarak, kazarken bulduğumuz balıklarla beslenip içeride otuz gün geçirdik. Sonunda erzakımız tükenince çıktık, yelkeni de açıp gemimizi sabitlediğimiz yerden çözerek çekmeye başladık; tıpkı suda yol alıyormuşçasına buzun üstünde yağ gibi ve usul usul kayıyordu. Beşinci gün sıcak olmaya ve don çözülmeye başladı, her yan tekrar su oldu.

[2.3] Üç yüz *stadion* kadar seyrettikten sonra küçük, ıssız bir adaya yanaşarak –artık tükenmiş olduğundan– su aldık, iki yabani boğayı da okla avlayıp oradan ayrıldık. Bu boğaların boynuzları başlarının üstünde değil, Momos'un hoşuna gideceği[65] surette, gözlerinin altındaydı. Çok geçmemişti ki, sudan değil de sütten bir denize vardık! Karşımıza bağlarla kaplı beyaz bir ada çıktı. Bu ada, sonradan tıka basa yediğimizde anladığımız üzere, kocaman bir peynirden ibaretti. Çevresi yirmi beş *stadion* uzunluğundaydı. Bağlar salkımlarla doluydu; mamafih bunlardan şarap değil, süt sıkıp

içiyorduk. Adanın ortasında, kitabesinin açıkladığına göre, Nereus kızı Galateia için bir mabet inşa edilmişti. Orada kaldığımız zaman boyunca yiyeceğimiz altımızdaki zemin, içeceğimiz de salkımlardan sıktığımız süt oldu. Bu memlekette Salmoneus'un kızı Tyro'nun hüküm sürdüğü söylendi; boşandıktan sonra Poseidon'dan nafaka olarak burayı almıştı.[66]

[2.4] O adada beş gün kaldıktan sonra altıncı gün, hafif bir esintiyle sürüklenerek, denizde dalgalar ölüyken yola koyulduk. Sekizinci gün, artık sütte değil de tuzlu, kuzguni bir suda seyrederken, açık denizin üstünde koşuşturmakta olan bir sürü insan gördük; bedenleri ve cüsseleri bakımından büsbütün bize benziyorlardı, bir tek ayakları hariç: Bunlar mantar tıpalardandı ve sanırım o yüzden olsa gerek, kendilerine Mantarayaklar deniyordu. Batmadan durduklarını, üstüne bir de pervasızca dalgaların üzerinde yürüdüklerini görünce şaşıp kalmıştık. Yanımıza gelip bizi Hellen lisanıyla selamlayarak memleketleri Mantarya'ya gitmekte olduklarını söylediler. Bir müddet yanımız sıra koşarak birlikte yol aldıktan sonra bize iyi yolculuklar dileyerek güzergâhımızdan sapıp yollarına gittiler.

Kutlular

Biraz sonra çok sayıda ada görünüverdi; adamların alelacele gittiği Mantarya, iskele tarafında yakındaydı: Kocaman, yuvarlak bir mantar üzerine kurulmuş bir şehirdi; daha ötelerde, sancak tarafında, devasa ve sarp, üzerlerinde bir sürü ateş yanan beş ada daha görünüyordu; baş bodoslamada, beş yüz *stadion*'dan az olmayan bir mesafede ise geniş ve yassı bir ada vardı. [2.5] Yakınına varınca harikulade bir esinti çevremizi sardı: İç açıcı ve mis gibiydi, tıpkı tarihçi Herodotos'un Bahtiyar Arabistan'dan getirdiğini söylediği rayiha misali;[67] sanki güllerden, nergislerden, sümbüllerden,

leylaklardan, menekşelerden, hatta mersinden, defneden, asma sürgünlerinden... İşte öyle bir safaya dalmıştık.

Bu hoş kokunun tadına varıp uzun süren zahmetlerimizin hayırlı neticeleri için ümitlenerek adaya iyice yakınlaştık. O anda orada, her tarafında büyükçe, dalgalardan korunaklı çok sayıda liman olduğunu müşahede ediyorduk; berrak nehirler usulca denize kavuşuyordu; çayırlar, ormanlar, ötücü kuşlar vardı; bazıları sahillerde, pek çoğu ise dalların üzerinde şakıyordu; ferah ve tazeleyici bir hava memleketi sarmalıyordu. Tatlı tatlı esen meltemler ormanı ürpertiyor, öyle ki kıpırdaşan dallardan, tenhalarda yan tutulup üflenen *aulos*'ların kendine has nağmelerini andıran latif ve fasılasız ezgiler yayılıyordu. Aslında birbirine karışan, kalabalıktan yükselen bir uğultu daha işitiliyordu, ama öyle gürültülü patırtılı değil de sanki bir içki meclisinden kaynaklanıyormuş gibiydi: Kimisi *aulos* çalıyor, kimisi tezahürat yapıyor, kimileri de *aulos* ya da *kithara*'ya[68] tempo tutuyordu sanki. [2.6] İşte bütün bunların efsununa kapılmış olarak kıyıya yanaştık, gemimizi demirleyip Balıkadam ve yanı sıra iki yoldaşımızı teknede bırakarak karaya çıktık.

Çiçeklerle kaplı bir çayır boyunca ilerlerken gözcülere ve bekçilere rast geldik; bunlar bizi gülden çemberlerle derdest edip –ellerindeki en sağlam bağ buydu– başkanlarının yanına götürdüler. Yol boyunca onlardan işittiğimiz üzere buraya Kutlular Adası deniyordu ve başında Giritli Rhadamanthys vardı. Huzuruna götürüldüğümüzde bizi haklarında hüküm verilecek olanlar içinde dördüncü sıraya koydular.

[2.7] İlk dava, Telamon'un oğlu Aias'ın kahramanlara dâhil edilmesinin gerekip gerekmediği hakkındaydı; Aias cinnete kapılıp kendini öldürmekle itham ediliyordu. Neticede, pek çok söz söylendikten sonra Rhadamanthys şöyle hükmetti: Aias önce Koslu hekim Hippokrates'in nezaretine tevdi edilerek çöpleme içecek,[69] akıl sağlığını kazandıktan sonra ise şölene kabul edilecekti.

[2.8] İkinci sırada aşk kaynaklı bir ihtilaf vardı: Helene yüzünden kavgaya tutuşan Theseus ile Menelaos'tan hangisinin onunla oturması gerektiği üzerineydi. Rhadamanthys, Menelaos'un onunla evlenebilmek için nice zahmetler çekip tehlikeleri göze aldığını nazarıdikkate alarak, hakeza Theseus'un birisi bir Amazon, diğerleri Minos'un kızları olmak üzere zaten başka karıları da bulunduğundan, kadının Menelaos ile birlikte olması yolunda hükmetti.

[2.9] Üçüncü sırada Philippos'un oğlu İskender ile Kartacalı Hannibal arasındaki imtiyazlı mevki meselesi karara bağlandı:[70] İskender'in daha önce geldiğine hükmedilerek tahtı Pers Kyros'lardan evvelkinin yanına yerleştirildi.

[2.10] Dördüncü sırada biz alındık. Henüz yaşayan kimseler olarak ne zorumuz olup da mukaddes diyara adımımızı attığımızı sorunca biz de her şeyi bir bir hikâye ettik. Bunun üzerine bizi huzurdan çıkarıp hakkımızda uzun müddet mütalaa ve divandakilerle istişare etti. Divanda, daha pek çok kişinin yanı sıra, Atinalı hakkaniyetli Aristeides de vardı. Onun içtihadı üzere, işgüzarlığımızın ve yurdumuzdan ayrılmamızın hesabını öldüğümüz zaman vermemizi karara bağladılar; mamafih şimdilik muayyen bir müddet adada kalıp kahramanlarla beraber vakit geçirdikten sonra ayrılacaktık. Ziyaretimizin vadesi yedi aydan fazla olmamak kaydıyla tayin edildi. [2.11] Bunun üzerine ellerimizdeki çemberler kendiliğinden çözülerek serbest kaldık; önce şehre sonra da Kutlular'ın şölenine götürüldük.

Şehrin kendisi som altından, etrafını kuşatan sur ise zümrüttendir. Yekpare tarçın ağacından yedi kapısı vardır.[71] Şehrin temeli ve sur içindeki zemin dahi fildişindendir. Bütün tanrılar için beril taşından yapılmış tapınaklar, bunların içinde, üzerlerinde *hekatombē* kurbanı[72] sundukları kocaman, yekpare mor yakuttan sunaklar vardır. Şehrin etrafında, en âlâ mürrüsâfiden, genişliği yüz, derinliği beş *kraliyet pēkhys*'ü[73] olan, böylelikle içinde rahatça yüzülebilecek bir nehir akar.

Hamamları, tarçın yakarak ısıtılan muazzam sırça köşklerdir. Kurnalarında bile su yerine sıcak çiy bulunur. [2.12] Kıyafet olarak erguvani renkli narin örümcek ağı kullanırlar. Kendilerine gelince, bedenleri yoktur; elle tutulamaz ve etsizdirler; yalnızca bir şekil ve şemailden ibaret olarak tezahür ederler. Bedensiz olmakla birlikte yine de tecessüm etmişlerdir, hareket eder, idrak eder ve bir lisan konuşurlar; hasılıkelam, sanki çıplak ruhları bedenlerinin suretinin kisvesine bürünmüş vaziyette dolaşıyor gibidirler. Dokunmadığı takdirde kimse görünenin bir beden olmadığı yolunda bir çürütme yapamaz; nitekim tıpkı dik duran, ancak karanlık olmayan gölgeler gibidirler. Hiç kimse yaşlanmaz, geldiğinde hangi yaştaysa öyle kalır. Onların yöresinde ne ay ne gece ne de apaydınlık gündüz bulunur; hani şafağa doğru güneş henüz doğmadan bir tan kızıllığı olur ya, işte öyle bir ışık vurur o ülkeye.[74] Üstüne, yıl boyunca tek bir mevsim yaşanır, zira onlara daima bahardır. Keza üstlerinde bir tek rüzgâr eser, o da Zephyros'tur.[75]

[2.13] Memlekette bütün çiçekler, hem ekilip biçilen hem gölgelik eden[76] bütün bitkiler filiz vermiştir. Bağları yılda on iki kez, her ay meyve verir. Nar, elma ve diğer ağaçların yılda on üç kere meyve verdiğini, çünkü onların Minoios ayı dedikleri tek bir ayda iki kez ürün verdiğini de söylemişlerdi. Başakların uçlarında buğday yerine tıpkı mantarlar gibi hazır ekmek biter.[77] Şehrin etrafında üç yüz altmış beş adet su, bir o kadar bal, beş yüz gerçi bunlar daha küçüktür mürrüsâfi pınarı, yedi süt, sekiz şarap ırmağı vardır.

Şölen

[2.14] Şölen sofrası şehrin dışında, Elysion denen ovada kuruludur. Burası fevkalade güzel bir çayırdır; çevresindeki envaiçeşit ağaçtan oluşan gür orman yerlere uzananlara gölgelik eder. Altlarına serdikleri döşekler çiçektendir. Rüzgârlar

her birinin huzurunda bekler ve her hizmetlerini görür, bir tek şarap sunmak dışında; zira buna hiçbir surette ihtiyaçları yoktur, nitekim sofranın çevresinde dupduru billurdan kocaman sırça ağaçlar bulunur; gerek yapı gerekse hacim bakımından çeşit çeşit kadehler bu ağaçların meyveleridir. Şölene geçen biri bu kadehlerden bir yahut ikisini yanına koyar, onlar da derhal şarapla doluverir. İşte böyle içerler. Taçlar yerine, bülbüller ve sair ötücü kuşlar yakınlardaki çayırlardan ağızlarıyla çiçekler devşirip üzerlerinde uçarak şarkılar eşliğinde bunları üstlerine kar gibi yağdırırlar. Hoş koku sürünmelerine gelince de şöyledir: Yoğun bulutlar pınarlardan ve nehirden mürrüsâfi soğurup şölen sofrasının üzerinde durur, rüzgârlar bunları usulca sıkarak tıpkı çiy gibi ince ince yağdırırlar.

[2.15] Yemekten sonra teraneler ve şarkılarla[78] eğlenirler. Aralarında en çok Homeros'un destanları terennüm edilir. Bizzat kendisi, Odysseus'tan daha itibarlı bir mevkie oturtulmuş vaziyette, onlarla birlikte ziyafete katılır. Koroları erkek ve kız çocuklarından müteşekkildir; bu koroyu kuran ve birlikte terennüm edenler Lokrisli Eunomos, Lesboslu Arion ile Anakreon, bir de Stesikhoros'tu, nitekim Helene artık kendisiyle barıştığı için onun da aralarında bulunduğunu gördüm.[79] Terennüme ne vakit ara verseler kuğulardan, kırlangıçlardan ve bülbüllerden kurulmuş ikinci bir koro beliriverir. Ne zaman berikiler şakımaya dursa, rüzgârlar esmeye başlayıp bütün orman sanki *aulos* çalarmışçasına onlara refakat eder. [2.16] Gelgelelim şenlik nevinden sahip oldukları en muazzam şey şudur: Şölen sofrasının yanında biri kahkahadan, öbürü zevkten iki pınar akar. Ziyafetin başlangıcında herkes bunların her ikisinden içer ve artakalan zamanda zevk ederek, gülerek vakit geçirir.

[2.17] Aralarında gördüğüm bazı dikkate şayan kimselerden de bahsetmeyi dilerim: Bütün yarı tanrıları ve Ilion Seferi'ne katılmış olanları gördüm, pek tabii Lokrisli Aias hariç; bir tek onun Melunlar Diyarı'nda cezalandırıldığını an-

latıyorlardı.[80] Barbarlar'dan her iki Kyros, ayrıca İskit Anakharsis ile Trakyalı Zamolksis ve İtalyalı Numa; elbette hem Lakedaimonlu Lykourgos hem de Atinalı Phokion ile Tellos; bir de Periandros dışındaki bilgeler vardı. Sophroniskos'un oğlu Sokrates'i de gördüm; Nestor ile Palamedes'in arasında çene çalıyordu.[81] Çevresinde Lakedaimonlu Hyakinthos, Thespiailı Narkissos, Hylas ve başka yakışıklılar vardı.[82] Bana kalırsa Hyakinthos'a âşıktı, nitekim en çok onu sorguya çekiyordu. Rhadamanthys'ün ona sinirlendiği, abuk sabuk konuşmayı ve bilmezlikten gelerek istihza etmeyi[83] bırakmaya razı olmazsa, kendisini adadan sürmekle ikide bir tehdit ettiği anlatılıyordu. Bir tek Platon ortada yoktu; kendi tahayyül ettiği şehirde, kendi yazdığı *Devlet* ve *Yasalar*'ın hükmü altında oturduğu söyleniyordu.[84]

[2.18] Gelgelelim hem Aristippos hem Epikouros okulunun mensupları, aralarında zevk ehli sayılmakta başı çekiyorlardı, zira hem şen şakrak hem de âlemciydiler. Phrygialı Aisopos da oradaydı, ama onu neredeyse soytarı yerine koyuyorlardı.[85] Sinoplu Diogenes'in huyu öylesine değişmişti ki *hetaira*[86] Laïs'le evlenmiş, habire zilzurna sarhoş halde kalkıp raks ediyor, taşkınlık yapıyordu. Stoacılardan hiç kimse ortada yoktu, çünkü hâlâ erdemin dik yamacını tırmandıkları rivayet ediliyordu. Khrysippos için, işittik ki, dördüncü kere çöpleme içmeden adaya ayak basmaması hükmü varmış.[87] Akademicilerin ise hem gelmek istedikleri hem de geri durup hâlâ istişare ettikleri, çünkü böyle bir adanın mevcut olup olmadığını henüz kavrayamadıkları söyleniyordu. Yanı sıra bence, muhakemenin ölçütünü kendileri feshettiklerinden ötürü, Rhadamanthys'ün huzurunda hüküm giymekten de tir tir titriyorlardı. Esasen bunlardan birçoğunun yola çıkıp gelenlerin ardına düştükleri, hımbıllık yüzünden kavrayışları yetmeyince pes ettikleri ve yolun yarısından döndükleri anlatılıyordu. [2.19] İşte oradaki hazırun içinde en bahse değenler bunlardı. Bilhassa Akhilleus'a, onun ardından da Theseus'a itibar ediyorlardı.

Cinsî birleşme ve sevişme üzerine telakkileri şöyledir ki, ortalıkta, herkesin gözü önünde ister kadınlarla ister erkeklerle münasebete girerler ve bu hiçbir surette, hiç kimseye ayıp gelmez. Bir tek Sokrates oğlanlara safiyane yanaştığına dair yemin edip duruyordu, gayet tabii herkes de yeminin yalan yere olduğunun farkındaydı; nitekim Hyakinthos veya Narkissos sık sık bu vaziyeti teyit ediyor, kendisiyse inkâr ediyordu. Herkesin karısı müşterektir, kimse komşusunu kıskanmaz; bilakis bu hususta ziyadesiyle ve son raddede Platoncudurlar.[88] Oğlanlar da kendilerini her isteyene hiç itiraz etmeden sunar.

[2.20] İki üç gün henüz geçmemişti ki, her ikimizin de müsait olduğu bir vakitte şair Homeros'un yanına varıp, başka şeylerin yanı sıra, bizim nezdimizde bugün dahi soruşturulan mevzuu, yani nereli olduğunu öğrenmek istedim; bu durumdan bihaber olmadığını, onu kiminin Khioslu, kiminin İzmirli, başka birçoklarının ise Kolophonlu saydıklarını beyan etti. Halbuki aslen Babilli olduğunu, hemşerileri arasında kendisine zaten Homeros değil, Tigranes diye hitap edildiğini, Hellenler arasına rehine olarak gittikten sonra bunun unvanı haline geldiğini anlattı. Ardından düzmece sayılıp reddedilen mısraların bizzat onun tarafından yazılıp yazılmadığını kendisine danıştım. O da hepsinin kendisine ait olduğunu onayladı. Bunun üzerine ben de Zenodotos ile Aristarkhos'un peşinden giden gramercilerin ziyadesiyle saçmaladığına kani oldum. Bunlara kâfi bir cevap verince bu sefer de şiir düzmeye neden gazap bahsinden başladığını sordum; o da hiçbir şeyi umursamadan, gelişine öyle deyiverdiğini söyledi. Sonunda, pek çoklarının dediği gibi *Odysseia*'yı *Ilias*'tan daha önce mi yazdığını öğrenmek istedim; o da öyle yapmadığını söyledi. Kör olmadığını da bir çırpıda anladım ki bu da kendisi hakkında söylenen bir şeydir; gayet de görüyordu ve bunu sormaya dahi lüzum hissetmedim.[89] Başka defalar da sık sık, kendisinin müsait olduğunu gördükçe bunu yapmaya devam ettim; yanına

varıp bir şeyler soruyordum, o da seve seve her şeye cevap veriyordu, hele ki kazandığı bir davadan sonra ziyadesiyle sohbete açıktı: Eserinde onunla alay ettiğine binaen Thersites tarafından kendisine bir hakaret davası açılmış, Homeros da, Odysseus'un avukatlığı sayesinde davayı kazanmıştı.[90]

[2.21] Aşağı yukarı o sıralarda Samoslu Pythagoras geldi; yedi kere vücut değiştirip, aynı sayıda hayvan bedeninde yaşamış, ruhunun devri nihayete ermişti. Sağ yarısı som altındandı. Onun da kendilerinden biri addedilmesi yolunda hükmedildi, gelgelelim adına Pythagoras mı yoksa Euphorbos mu deneceğine dair hâlâ tereddüt ediliyordu. Empedokles de iyice pişmiş ve bütün bedeni haşlanmış halde[91] geldi; ancak çok yalvarmasına rağmen girmesine müsaade edilmedi.

[2.22] Vakit geçip sırası geldiğinde, o beldenin oyunlar komitesi Ölüm Oyunları'nı düzenledi. Akhilleus beşinci, Theseus da yedinci kez olmak üzere oyunlara hakemlik ediyordu. Gerçi hepsini anlatması uzun sürer ya, belli başlı başarıları hikâye edeyim: Güreşte Herakles soyundan Karanos zafer tacı için yapılan müsabakada Odysseus'a galebe çalarak muzaffer oldu; yumruk dövüşünde ise, Korinthos'ta defnedilmiş Mısırlı Areios ile Epeios yenişemeyip beraber zafere kavuştular;[92] oralarda *pankration*'a[93] bir ödül tayin edilmemiştir; koşuda kimin galip geldiğini ise artık hatırlamıyorum. Şairlere gelince, hakikatte Homeros nicelerinden üstündü; ama gel gör ki Hesiodos muzaffer oldu. Hepsinin ödülleri de tavus teleğinden örülü taçlardı.[94]

Yine Savaş ve Başka Aksilikler

[2.23] Tam da oyun komitesinin işleri sona ermişti ki Melunlar Diyarı'nda cezaya çarptırılanların prangalarından boşanıp gardiyanlarına baskın gelerek adaya doğru yola çıktıkları haberi geldi; elebaşları da Akragaslı Phalaris'in yanı

sıra Mısırlı Bousiris, Trakyalı Diomedes, Skeiron'la çetesi ve Pityokamptes imiş. Rhadamanthys bunları işitince kahramanları sahilde saf düzenine soktu; Theseus ile Akhilleus ve artık akıl sıhhatini kazanmış olan Telamon oğlu Aias'ın kumandasındaydılar. Birbirlerine girip savaşmaya başladıkları gibi kahramanlar muzaffer oldu; en büyük marifeti Akhilleus sergilemişti.[95] Sağ cenahta mevzilendirilen Sokrates büyük yiğitlik gösterdi, hem de sağlığında Delion önünde savaştığındakinden çok daha fazlasını: Dört düşman üzerine geldiği halde kaçmadığı gibi yönünü bile değiştirmemişti.[96] Bunlardan ötürü sonradan kendisine mükâfat olarak şehrin dışında büyük, güzel bir cennet bahçesi[97] bahşedildi; orada yakın ahbaplarını davet edip münazaralar yapıyordu. Bu yerin adını da Mevtakademi koydu.

[2.24] Nihayet mağlupları toplayıp bağlayarak artık çok daha ağır ceza çekmek üzere geri gönderdiler. Homeros bu savaşı da yazdı, ayrılırken de bizim oralardaki insanlara iletmem üzere kitaplarını bana verdi; neyleyelim ki sonra başka şeylerle birlikte bunları da kaybettim. Ama şiirinin başı şöyleydi:

"Cengini anlat bana gel Mousa, yiğit ruhların."[98]

Ondan sonra, o diyarda savaşta üstün gelinince âdet olduğu üzere, fasulye kaynatılarak zafer şölenleri tertiplendi ve büyük bir bayram edildi; bir tek Pythagoras ziyafete katılmaksızın, fasulye-oburluktan[99] tiksindiği için sonuna kadar ağzına lokma koymadan oturdu.

[2.25] Altı ay geçmiş, yedinci ayın ortalarına doğruydu ki başımıza yepyeni işler açıldı: Balıkadam'ın boylu boslu yakışıklı oğlu Yanıkoğlan, hayli zamandır Helene'ye âşıktı; onun da genç adamı deliler gibi sevdiği sır değildi. Nitekim sık sık şölende birbirlerine kaş göz ediyor, kadeh kaldırıyor, sofradan kalkıp baş başa ormanda gezintiye gidiyorlardı. Nihayet bir gün Yanıkoğlan, aşktan ve çaresizlikten Helene'yi kaçırmaya karar verdi –bu onun da aklına yatıyordu–; ayrılıp civardaki adalardan birisine, herhalde ya Mantarya'ya yahut

Peynirli'ye gideceklerdi. Yoldaşlarımdan, öteden beri kendisiyle yediği içtiği ayrı gitmeyen[100] gözükara üç kişiyi yanına almıştı. Babasını bunlardan haberdar etmemişti, zira kendisine mâni olacağına inanıyordu. Emellerine bu şekilde ulaşacakları kanaatindeydiler. Gece vakti –ben şölen sofrasında uyuyakalmış bulunduğum için ortalıkta yoktum– Helene'yi çarçabuk kapıp diğerlerine gözükmeden denize açılmışlar.

[2.26] Menelaos gece yarısı sularında uyanıp da karısının yatağının boş olduğunu fark edince feryadı basıp kardeşini de yanına alarak saraya, Rhadamanthys'ün huzuruna çıktı. Gün ağardığında gözcüler geminin epeyce uzaklaştığını gördüklerini bildirdiler. Bunun üzerine Rhadamanthys kahramanlardan ellisini yekpare çirişotu[101] kütüğünden bir gemiye bindirip peşlerine düşmelerini emretti. Gayretle yola koyulup öğle üzeri onları tam da denizin süte dönüştüğü mevkide, Peynirli'ye çıkmak üzereyken enselediler; ancak oraya kadar kaçıp gidebilmişlerdi. Gemiyi de gülden bir halatla yedeğe alıp geri döndüler. Helene gözyaşlarına boğulmuş, utanç içinde yüzünü örtüyordu; Rhadamanthys Yanıkoğlan'la yanındakileri diğerlerinin de bilgisi olup olmadığına dair sorguya çekti, onlar hiçbir şey söylemeyince de tenasül uzuvlarından bağlatıp ebegümeciyle kamçılattıktan sonra Melunlar Diyarı'na yolladı.[102] [2.27] Bize gelince, önceden belirlenen vademiz dolmadan sadece ertesi gün kaldıktan sonra adadan gönderilmemiz için oy verdiler.

O anda, bunca güzelliği ardımda bırakarak yeniden avare avare dolanıp duracağım için feryat figan etmeye ve ağlamaya başladım. Halbuki onlar çok yıllar geçmeden gerisingeri yanlarına döneceğimi söyleyerek beni teselli edip tahtımın ve divanımın şimdiden en âlâ kişilerin yanı başında hazır olduğunu gösterdiler. Ben de Rhadamanthys'ün huzuruna varıp istikbalimi bildirmesi ve seferime bir güzergâh belirlemesi için hayli niyaz ettim. Epeyce avare dolanıp nice tehlikeye göğüs gerdikten sonra vatanıma kavuşacağımı

söyledi; mamafih sılaya varış vaktimin haberini şimdiden vermek istemedi. Fakat yakındaki adaları göstererek –beş tanesi gözüküyordu, bir diğer altıncısı ise ötelerdeydi– bunların Melunlar'a ait olduğunu söyledi ve dedi ki: "Yakındakilerin nasıl cayır cayır yandığını görüyorsun; altıncısına gelince o Rüyalar Şehri'dir, daha da ötede Kalypso'nun adası vardır, ama henüz göremezsin. Bunları geçtikten sonra ise sizin oturduğunuzun karşısında bulunan büyük bir kıtaya varacaksın. Orada pek çok çileler çekip türlü kavimlerin arasından geçtikten ve yabani insanlarla birlikte yaşadıktan sonra, nihayet vakti gelince öbür kıtaya ulaşacaksın."

[2.28] Söyledikleri bu kadardı, sonra topraktan bir ebegümeci kökü çıkarıp bana uzatarak, en büyük tehlikeler karşısında ondan medet ummamı salık verdi; ayrıca, şayet bir gün diyarın birine ayak basacak olursam ateşi palayla eşelemememi, acıbakla yemememi ve on sekiz yaşını geçmiş oğlanlara yanaşmamamı tembih etti, bunları hatırda tuttuğum takdirde adaya dönme ümidim olacağını söyledi.[103]

Artık sefer için gerekenleri hazırlamıştım ki vakti geldiğinde onlarla ziyafet sofrasına oturdum. Ertesi gün şair Homeros'un yanına gidip bana bir beyit *epigramma*[104] inşat etmesini rica ettim. O da şiirini söyleyince, liman yakınlarında beril taşından bir abide diktirip üzerine bunu hakkettim. Bu *epigramma* şöyleydi:

"Loukianos yâri oldu ol aziz çalapların;
Döndü görüp cümleyi ol sevgili ced yurduna."[105]

Melunlar

[2.29] O gün de kaldıktan sonra ertesi gün kahramanlar tarafından uğurlanarak denize açıldım. Odysseus o ara yanıma gelip bana Penelope'den gizli Ogygia Adası'na, Kalypso'ya iletmem için bir mektup vermişti.[106] Rhada-

manthys de serdümen Nauplios'u beraberimde gönderdi ki, bu sayede adalara çıktığımızda hiç kimse başka bir iş peşinde oralara yelken açtığımızı sanıp bizi alıkoymasın.

İçinden geçip mis kokulu havayı geride bırakmıştık ki, aniden berbat bir koku bizi kuşattı: Sanki zift, kükürt ve katran aynı anda yakılmış gibiydi; insanlar kızartılıyormuşçasına feci ve dayanılmaz bir kavruk et kokusuydu sanki; hava bulanık[107] ve pusluydu, içinden katran çiyi damlıyordu. Kamçıların şakırtısını ve nice insanların iniltisini işitiyorduk.

[2.30] Diğerlerine uğramaksızın çıktığımız yegâne ada şöyleydi: Tamamı sarp ve yalçın yamaçlarla çevriliydi; kayalar ve engebeli araziler yüzünden çetindi; hiç ağaç olmadığı gibi sudan da eser yoktu. Bunlara rağmen yukarıya tırmanarak yarların üzerinde kimi dikenler ve çalılarla dolu patikaların arasından, bu diyarı pek biçimsiz bulduğumuz halde ilerledik.

Zindana ve eziyethaneye vardığımızda hemen bu yerin mahiyeti karşısında şaştık kaldık: Zeminin her yerinden çiçek yerine palalar ve kazıklar fışkırmıştı; çevresini biri balçıktan, ikincisi kandan, en içteki de ateşten nehirler kuşatıyordu. Bu sonuncusu, fevkalade geniş ve geçit vermezdi; hem su gibi akıp duruyor hem de deniz gibi dalgalanıyordu. İçinde de bir hayli balık vardı; kimisi meşale alevini, ufakları ise yanmış kömür korlarını andırıyordu: Bunlara Lüküşçük deniyordu.[108]

[2.31] Bütün nehirleri geçen dar bir geçit vardı. Atinalı Timon oraya bekçi olarak tayin edilmişti. Ancak biz Nauplios'un kılavuzluğunda geçip azaba çarptırılanlar arasında nice krallar, nice sıradan kişiler olduğunu görerek bazılarını da tanıdık: Yanıkoğlan'ın tenasül uzuvlarından asılı halde dumanlar arasında için için yandığını görüyorduk. Rehberler her kişinin hayatını ve cezalandırılmalarına yol açan suçlarını bildiriyordu: Hepsi arasında müstahak olunan en ağır cezayı, yaşarken yalancılık edenler ve hakikatleri

yazmayanlar çekiyordu; içlerinde Knidoslu Ktesias ile Herodotos ve daha niceleri vardı. Bunları gördükten sonra içimi geleceğe yönelik hayırlı beklentiler doldurdu, zira bende katiyen yalan söz olmadığını gayet iyi biliyordum.[109] [2.32] Bu manzaraya artık tahammül edemediğimden çarçabuk gemiye dönüp Nauplios'la vedalaşarak yola koyuldum.[110]

Rüyalar

Çok geçmeden belli belirsiz ve hayal meyal görünen Rüyalar Adası az ötede ortaya çıktı; adanın kendisi dahi rüyalara benziyordu; biz yaklaştıkça geri çekiliyor, kaçıp daha ötelerdeymiş gibi gözüküyordu. Nihayet ona yetişip, karşısında yakınlardaki Alektryon'un mabedinin bulunduğu fildişi şehir kapılarını selamlayan Uyku Limanı'na girerek ikindi vaktinin sonlarına doğru karaya ayak bastık. Şehre vardığımızda rüyaları gördük, çok çok ve çeşit çeşittiler. Ama evvela, başka hiç kimse tarafından hakkında yazılmadığı için şehirden bahsetmek arzusundayım; bir tek Homeros değinmiştir ki o da bütünüyle hatasız yazmamıştır.

[2.33] Etrafı tamamıyla adamotu ve görkemli afyon ağaçlarından bir ormanla çevrilidir. Bu civarda çok sayıda puhu vardır, zaten adadaki yegâne kuş budur.[111] Yakınında Uyurgezer dedikleri bir nehir akar, kapıların yanında da iki pınar vardır; bunların adlarına gelince birininki Uyanmaz, öbürününki ise Geceboyu'dur. Şehrin tahkimatı hem yüksek hem gökkuşağı misali rengârenktir; kapıları, Homeros'un dediği şekilde iki değil aslında dörttür: Biri demirden, öbürü pişmiş topraktan yapılmış olan ikisi Gaflet Ovası'na bakar; bunlardan dehşet, cinayet ve gaddarlık içeren rüyaların çıktığı söylenir; diğer iki kapı liman tarafında, denize doğrudur; bunlardan biri boynuzdan, bizim geçtiğimiz öbürüyse fildişindendir.[112] Şehre girişte sağ tarafta Şebgede bulunur – orada tanrı-

lar içinde bilhassa Alektryon'a tapınırlar; onun için de liman yakınında bir mabet inşa edilmiştir. Sol tarafta ise Hypnos'un (Uyku) sarayı vardır. Zaten beldeye o hükümdarlık eder; naipleri olarak da iki kişi tayin edilmiştir: Fuzulizade Derbeder ile Hayalîzade Servetî. Çarşı meydanının ortasında Mahmursu denen bir çeşme, civarında da Apate (Desise) ile Aletheia (Hakikat) için iki tapınak mevcuttur; orada bir iç mabet ile kehanet merkezi de vardır; başında da bu makama Hypnos tarafından atanmış olan rüya tabircisi Antiphon bulunur.

[2.34] Rüyaların kendilerine gelince, bunlar hem doğa hem de şekil şemail bakımından aynı olmayıp kimisi uzun, güzel ve eli yüzü düzgün, kimisi kısa ve eciş bücüş, bazıları göründükleri kadarıyla varlıklı, diğerleri ise yoksul ve düşkündü. İçlerinde kanatlı ve canavar gibi olanları vardı; öbürleri ise tören alayına hazırlanmış gibi kralların, tanrıların, yahut başka envaiçeşit şeylerin kisvelerine bürünmüşlerdi. Aralarından pek çoğunu da vaktiyle bizlere göründüklerinden dolayı tanıdık; hatta bunlar evvelce tanışık olduğumuzdan yanımıza gelip selam verdiler; bizi yanlarına alarak ninnilerle uyutup görkemli ve müşfik bir şekilde ağırladılar; büyük insanlara yaraşır her nevi eğlenceyi hazırlayıp hatta bizleri krallar, vezirler yapmayı bile vadettiler. Bazıları da bizi vatanlarımıza götürerek evlerimizi gösterip hemen geri getirdiler. [2.35] Otuz gün otuz gece boyunca uykuda hoş zaman geçirerek yanlarında kaldık. Ondan sonra aniden patlayan büyük bir gök gürültüsüyle uyanıp yerimizden fırlayarak tedarikimizi yaptıktan sonra yola koyulduk.

Bir Emanetin Teslimi

Oradan ayrılışımızın üçüncü günü Ogygia Adası'na limanlayıp karaya çıktık. Ama ben evvela mektubu açıp yazılanları okudum. Şöyle idi:

"Odysseus'tan Kalypso'ya selam olsun,

Bilesin ki, bir sal yapıp senin yanından ayrılır ayrılmaz teknem parçalanarak Leukothea eliyle güçbela Phaiaklar'ın ülkesine selamete çıkarıldım. Onlar tarafından yurduma gönderildiğimde kendi mülkümde karımın debdebe içindeki bir sürü talibiyle karşılaştım. Gerçi bunların hepsini öldürdüm ama sonra Kirke'den doğma oğlum Telegonos tarafından katledildim. Şimdi Kutlular Adası'ndayım; yanında sürdüğüm hayatı ve teklif ettiğin ölümsüzlüğü terk ettiğime büsbütün pişmanım. Fırsatını bulduğum anda kaçıp yanına geleceğim."

Mektup bunların yanında, bizim uygun şekilde misafir edilmemiz hususuna işaret ediyordu. [2.36] Denizden biraz içeri yürüyüp aynı Homeros'un anlattığı gibi mağarayı ve yün eğirmekte olan Kalypso'yu buldum. Mektubu alıp okuduğunda önce uzun uzun ağladı, sonra bizi konuğu olarak davet edip muhteşem bir şekilde ağırladı. Hem Odysseus'tan sual etti hem Penelope'den: Görünüşünün nasıl olduğunu, Odysseus'un vaktiyle böbürlenerek anlatıp durduğu gibi aklı başında olup olmadığını sordu. Onu memnun edeceğini kestirdiğimiz cevapları verdik.

Yeni Maceralar

Derken oradan ayrılıp geminin yanında, sahilde geceledik. [2.37] Şafak vakti rüzgâr epeyce sert eserken yelken açtık. Tam iki gün boyunca fırtınada sürüklendikten sonra üçüncü gün karşımıza Kabakkorsanları çıktı. Bunlar civardaki adalarda oturan, denizden gelip geçenleri yağmalayan vahşi insanlardır. Tekne olarak altmış *pēkhys* uzunluğunda kocaman kabakları vardır; kabağı kuruttuktan sonra oyup yüreğini çıkararak içerisine binip denize açılırlar. Kamıştan serenler, yelken yerine de kabağın yapraklarını

kullanırlar. İşte bunlar iki tekneyle üstümüze saldırdılar ve cenge tutuştuk, üzerimize kabak çekirdekleri fırlatarak birçoğumuzu yaraladılar. Bu deniz muharebesi epeyce zaman iki taraf da üstünlük kuramadan sürdükten sonra öğle sularında Kabakkorsanları'nın arkasından tekneleriyle Cevizleventleri'nin yaklaştığını gördük. Anlaşıldığı üzere bunlar birbirlerine düşmanmış; çünkü berikiler, geldiklerini fark edince dönüp onlarla savaşmaya başlayarak bizi göz ardı ettiler. [2.38] Bizler de bu arada yelkenimizi açarak onları savaşır halde bırakıp kaçtık. Gerçi Cevizleventleri'nin galebe çalacağı aşikârdı; zira hem daha kalabalıktılar –beş tekneleri vardı– hem de daha sağlam gemilerle savaşıyorlardı: Her bir yarısı on beş kulaç uzunluğunda, ikiye yarılıp içleri çıkarılmış ceviz kabuklarından tekneleri vardı.

Onları gözden kaybettikten sonra yaralılarımızla ilgilenip, her daim birilerinin saldıracağı beklentisiyle artık daima silah kuşanmaya başladık; boşuna da değilmiş! [2.39] Nitekim güneş henüz batmamıştı ki, ıssız adanın birinden koca yunuslara binmiş yirmi kadar adam üzerimize gelmeye başladı; bunlar da hayduttu. Kendilerinden emin bir şekilde sürdükleri yunuslar sıçraya sıçraya tıpkı atlar gibi kişniyorlardı. Yaklaştıklarında, ikiye ayrılarak kimi bir yandan kimi öbür yandan üzerimize kurutulmuş mürekkepbalıkları ve yengeç gözleri fırlatmaya başladılar. Ancak biz de ok atıp mızrak fırlatmaya koyulunca içlerinden birçoğu tutunamayıp perişan olarak adaya doğru kaçıştılar.

[2.40] Gece yarısı sularında, deniz sütliman olduğundan, farkına varmadan gemiyi devasa bir yalıçapkını yuvasına bindiriverdik; çevresi altmış *stadion* tutuyordu. Kendisi de yuvasından çok ufak olmayan dişi yalıçapkını, suyun üzerinde yüzerek yumurtalarına göz kulak oluyordu. Haddizatında kanatlarının yarattığı rüzgâr yüzünden yuvadan havalanırken gemimizi az kalsın batırıyordu! Acıklı bir ses çıkarıp kaçarak uzaklaştı. Bizler de gün ağarmak üzereyken

karaya çıkıp yuvanın ulu ağaçlardan derilmiş kocaman bir sal olduğunu gördük. Üzerinde beş yüz yumurta vardı, bunların her birisi Khios şarap küplerinden büyükçeydi. Hatta içlerinde civcivler belirmeye başlamış, cik cik etmeye durmuşlardı. Yumurtalardan birini baltalarla yararak içinden yirmi akbabadan daha cüsseli, kanatları henüz çıkmamış bir civcivi çekip aldık.

[2.41] Yelken açıp yuvadan iki yüz *stadion* kadar açıldığımızda bize büyük ve hayrete şayan alametler göründü: Kıç bodoslamadaki kazbaşımız[113] birdenbire kanat çırpıp çığlık attı; ne zamandır dazlak olan kaptanımız Balıkadam'ın saçları çıktı; en inanılmazına gelince, gemimizin seren direği sürgün verip dalları bittiği gibi en tepesinde meyve bile verdi; meyvesi incir ve henüz olgunlaşmamış karaüzümdü.[114] Bunlara şahit olunca, pek tabii ki bu zuhuratın olağanüstülüğünden ötürü altüst olup tanrılara yakardık. [2.42] Daha beş yüz *stadion* yol almamıştık ki, çamlardan ve selvilerden oluşan kocaman, gür bir orman gördük. Biz buranın kara olduğunu sanmıştık, halbuki köksüz ağaçların yetiştiği dipsiz açık denizdi; ağaçlar buna rağmen sarsılmazdı, su üstünde seyir halindeymişçesine dimdik duruyorlardı. Yaklaşıp da vaziyeti tam kavradığımızda, ne yapmamız gerektiği hususunda iki arada bir derede kaldık: Zira ağaçların arasından tekneyle geçmek mümkün olmadığı gibi –çünkü çok geniş gövdeli ve dip dibeydiler– gerisingeri dönmek de zorunuza gitti. Bunun üzerine ben en yüksek ağaca tırmanarak ötesinde ne var ne yok gözledim: Ormanın elli *stadion* kadar olduğunu, belki biraz daha ileriye uzandığını gördüm; daha ötede artık diğer okyanus başlıyordu. Bunun üzerine gemiyi ağaçların tepesine kaldırıp –sıkış tıkış olduklarından– güç yetirebilirsek öbür taraftaki denize kadar taşımaya karar verdik; öyle de yaptık. Koca halatlarla gemiyi bağlayıp ağaçlara tırmandıktan sonra güçbela yukarı çektik; dalların üzerine yerleştirip yelkenleri açınca rüzgârın itişiyle kayıp gi-

derek sanki denizdeymiş gibi seyre başladık. O vakit aklıma şair Antimakhos'un mısraı geldi; şöyle der:

"Onlar ki sefer etti, bir ormanın içinden."[115]

Öteki Okyanus

[2.43] Güçlüklerin üstesinden gelip ormanı geçerek suya kavuştuk ve gemiyi aynı usulle gerisingeri indirip berrak, pırıl pırıl su üzerinde yola koyulduk; ta ki suyun bölünmesiyle oluşmuş büyük bir yarık yüzünden durana kadar; tıpkı yeryüzünde sık sık gördüğümüz, depremden ötürü meydana gelen göçüklere benziyordu. Yelkenleri mayna etmemize rağmen az kalsın yutulup gidecek olan gemimizin yerinde kalması hiç kolay olmadı. Başımızı uzatıp baktığımızda yaklaşık bin *stadion*'luk, ziyadesiyle dehşetengiz ve akıl almaz bir derinlik gördük; su, sanki yarılmış gibi dimdik duruyordu! Etrafı kolaçan ettiğimizdeyse sancak tarafında, biraz açıkta, ummanları yüzeyde birleştirmiş sudan bir asma köprü gördük; bir denizden öbürüne doğru akıyordu. Bunun üzerine davranıp kürekler marifetiyle o yana vararak canhıraş bir vaziyette, hiç ummamamıza rağmen karşıya geçtik.

[2.44] Ondan sonra bizi sütliman bir derya ve büyük sayılmayacak, erişmesi kolay, meskûn bir ada karşıladı; burayı Boğabaşlar denen yabani insanlar mesken tutmuştu; tıpkı bizimkilerin Minotauros'u yonttukları biçimde boynuzları vardı. Karaya çıkıp, şayet alabilirsek, bir yerden su ve erzak almak üzere ilerledik, çünkü ikisi de artık büsbütün tükenmişti. Hemen oracıkta su bulduk, ama ortalıkta başka hiçbir şey görünmüyordu; yalnız pek de uzaktan gelmeyen birçok böğürtü işittik. Bunun bir sığır sürüsü olduğu zannıyla biraz ilerlediğimizde insanlarla burun buruna geldik. Bizi görür görmez kovalamaya başlayıp yoldaşlarımızdan üçünü yakaladılar; kalanlarımız ise denize doğru kaçıştık. Hemen

hepimiz silahlanarak –çünkü dostlarımızın intikamını almadan bırakacak değildik– maktullerin etlerini aralarında bölüşmekte olan Boğabaşlar'ın üzerine çullandık; hepsini korkutup peşlerine düştük, elli kadarını öldürüp ikisini de canlı ele geçirdikten sonra esirlerimizle tekrar geri döndük. Gelgelelim yiyecek hiçbir şey bulamamıştık. Diğerleri yakaladığımız kişileri boğazlamamızı teklif ettiyse de ben buna yanaşmadım; onun yerine bunları bağlayıp başlarında nöbete durdum, ta ki esirleri fidye karşılığında geri istemek üzere Boğabaşlar'ın ihtiyarları ortaya çıkana kadar; bunların başlarını eğerken bir yandan da yakarırcasına acıklı acıklı böğürdüklerini işitiyorduk.[116] Fidye bolca peynir, salamura balık ile soğanın yanı sıra dört karacaydı: Ancak bunlar üçer ayaklıydı; arkalarında iki tane vardı, önlerindekiler ise birbirine kaynayarak büyümüştü. Esirleri iade edip bir gün daha kaldıktan sonra yola koyulduk.

[2.45] Derken balıklar gözükmeye, kuşlar yanımız sıra uçmaya ve karaya yakın olduğumuzun çeşit çeşit alametleri belirmeye başladı. Nitekim çok geçmeden aşina olmadığımız bir usulle denizcilik eden adamlar gördük: Bunlar hem gemici hem de gemiydiler! Seyir usullerini anlatayım: Suyun üzerinde sırtüstü uzanmış halde tenasül uzuvlarını kaldırıp –ki bunlar kocamandır– onlara bağlı yelkenlerini açtıktan sonra elleriyle de uçlarını tutarak rüzgârın üstlerine esmesiyle yol alırlar. Onların ardından gelen başka kimseler de mantar tıpalar üstünde oturmuş, çifte koştukları iki yunusu sürüyor, onlar da ilerleyerek bu mantar tıpaları çekiyorlardı. Bunlar bize bir kötülük etmedikleri gibi kaçmadılar; aksine korkusuzca ve sulh içinde yanımız sıra sürüp giderken teknemizin biçimine şaşırıp onu her yanından incelediler.

[2.46] Akşam olduğunda büyük olmayan bir adaya yanaştık; burada Hellas lisanıyla konuşan kadınlar oturuyordu, en azından öyle sanmıştık; yanımıza gelip bizi sağ elleriyle selamlayarak buyur ettiler. Hayli süslü püslü giyinip

kuşanmışlardı; hepsi de körpe ve güzeldi; entarilerinin etekleri ayaklarını örtüyor, yerlerde sürünüyordu. Adaya Cinadası, şehrin kendisine ise Efsuniye deniyordu.[117] Kadınların her biri birimizin mihmandarı olarak bizi yanlarına katıp misafir etmek üzere götürmeye koyuldular. Fakat ben biraz geride kalıp –zira sezdiklerim hayırlı şeyler değildi– daha büyük bir titizlikle etrafı kolaçan ettiğimde ortalığa birçok insan kemiği ve kafatasının saçılmış olduğunu gördüm. Ancak feryadı koparıp yoldaşlarımı çağırmayı ve silahlarımıza davranmayı münasip görmedim. Onun yerine ebegümecimi elime alıp üstüme çöken musibetlerden kurtulmak için ona çok niyazlar ettim. Çok geçmeden, ev sahibem hizmetime geldiğinde, bacaklarının kadın bacağı değil, eşek toynakları olduğunu fark ettim![118] Bunun üzerine derhal kılıcımı çekip onu yakalayarak bağladım ve her hususta sorguya çektim. O da, zorla da olsa anlattı: Kendilerinin Eşekbacaklar denen deniz kadınları olduklarını, yurtlarına uğrayan yabancıları besin kaynağı olarak kullandıklarını söyledi. "Onları sarhoş eder etmez, sızmış vaziyette yatırıp ellerimizle boğazlarız," dedi. Bunları duyunca onu bağlı halde oracıkta bırakıp çatıya tırmanarak narayı bastım, yoldaşlarımı çağırdım. Toplandıklarında her şeyi onlara nakledip üstüne kemikleri de gösterdikten sonra içeriye, bağlı kadının yanına götürdüm; o ise birdenbire suya dönüşüp ortadan kayboldu! Buna rağmen davranıp kılıcımı suya daldırdığımda su kana dönüverdi.[119]

[2.47] Çabucak gemiye dönüp yelken açtık. Gün ağarmaya başladığında artık karayı görüyorduk; bunun, bizim oturduğumuz diyarın bulunduğu kıtanın karşısındaki kıta olduğunu kestirdik. Bunun üzerine secdeye varıp dualar ettikten sonra, olabilecek şeyler üzerine istişareye giriştik: Bazılarımız karaya çıkıp hemen gerisingeri dönmek kanaatindeydi; diğerlerimiz ise gemimizi oracıkta terk edip kıtanın içlerine giderek oraya yerleşmeyi denemek düşüncesindeydi.

Biz bunları mütalaa ederken şiddetli bir fırtına kopup teknemizi kıyıya çarparak parçaladı. Bizler de her birimiz silahlarımızı ve elimize geçirebildiğimiz başka ne varsa alıp güçbela yüzerek karaya çıktık.[120]

İşte bunlar öteki kıtaya varıncaya dek denizde, seyrüsefer sırasında, adalarda, havada, ondan sonra canavarın içinde ve oradan çıktığımızda, keza kahramanların huzurunda, rüyaların arasında, nihayet Boğabaşlar'ın ve Eşekbacaklar'ın yanında başımdan geçenler.[121] Karada olup bitenlere gelince, onları da ileriki kitaplarda hikâye edeceğim.[122]

Sonnotlar

1 Loukianos'un *Anakharsis yahut İdmanlara Dair* (*Anakharsis ē peri Gymnasiōn*) başlıklı, Antik Yunan'daki bedensel talimler ve spor müsabakaları üzerine, diyalog biçiminde kaleme alınmış bir eseri mevcuttur (Luc. *Anach.* passim). Diyalogdaki iki karakterden biri olan Solon bedenî idmanların ve spor müsabakalarının Yunan vatandaş terbiyesi (*paideia*) içerisindeki rolünü ve işlevini açıklarken, "yabancı" (*barbaros*) bir "dış göz"ü temsil eden Anakharsis, bunlarda müşahede ettiği tuhaflıkları ve kendisine abes gelen durumları dile getirir. Krş. Luc. *VH* 2.22.

2 Burada bahsedilen ve aralarında bir gerilim oluşturulan iki terimin anlam alanlarına biraz daha yakından bakmak Loukianos'un üslubunu ve anlatı konusundaki stratejisini daha da netleştirir. Şöyle ki "eğlence" olarak karşıladığımız *psykhagōgia* kelimesi, "öğretim" (*didaskalia*) ile karşıtlık oluşturan bir tür "gönül eğlencesi"ni yahut "oyalanma"yı ifade eder. Ruhların ölüler diyarı Hades'e yönlendirilmesi de bu terimle karşılanır (krş. Philostr. *Heroic.* 18.3). Ancak *psykhagōgia* aynı zamanda hitabet gibi herhangi bir yönelimin kişiyi ikna etmesine de vurgu yapar (krş. Plat. *Phdr.* 261a, 271c).

Loukianos "bakış açısı" olarak karşıladığımız *theōria* terimiyle eserinin böyle bir ikna, deyiş yerindeyse gönül çelme uğraşından fazlasına sahip olduğunun altını çizer. Loukianos bu karşıtlığı ifade ederken eserinin *psykhagōgia* niteliğini reddetmez, bilakis yapacağı ve edebî kılıkta sunacağı fikrî mütalaanın eserinin gönül çeliciliğine ekleneceğini ima eder.

3 Burada "telmih etmek" şeklinde karşıladığımız *ainissomai* (metinde *ēiniktai*) fiili genel olarak "bilmecemsi söylemek" ya da "muammalı konuşmak" manasına gelebilir. Öte yandan Platon ve Aristophanes'te geçtiği bağlamlarda (Plat. *Apol.* 21b [Gören, 2020[5], 40], *Tht.* 152c; *Res.* 1.332b; *Phd.* 69c; Ar. *Pax* 47) olduğu üzere bir şeyi doğrudan ya da imalı yoldan kastetmek anlamına da gelir. Fiilin geçtiği cümlede, eserin yekdiğeri ile iç içe geçmiş halde atbaşı giden üç gayesinden ilki olarak Antik Yunan-Latin külliyatı içindeki temel eserlere yapılan sürekli, üstü kapalı telmihler bu cümleyle haber verilmektedir. Dolayısıyla Loukianos'un bu ifadesiyle kendinden önce yazılmış ve oldukça saygın nama sahip metinlere açık ya da imalı atıflarda bulunarak bir *paideia* faaliyeti içinde olacağının ipucunu verdiği söylenebilir. Krş. Anderson, 1976a, 59-68; Möllendorff, 2000, 44-45; Ní Mheallaigh, 2014, 207.

4 Loukianos evvela fantastik kurgu yazarları sayılabilecek ve bu bakımdan edebî selefleri olan Iamboulos ile Ktesias'ı anar. Akabinde *Hakiki Hikâyeler*'in kısmen üstü örtük bir parodisi olduğu *Odysseia*'nın başkahramanı Odysseus'u işaret eder. İkisi arasında ise "kendiniz okurken zaten tanıyacak olmasaydınız, kim olduklarını adlı adınca da yazardım" ifadesiyle *Hakiki Hikâyeler*'in okuyucunun Klasik edebiyat bilgisini ve aşinalığını kısmen imtihana tabi tutan, kısmen de tazelenmeye sevk eden bir tür "terbiye" (*paideia*) eseri olduğunun ipucu-

nu verir. Bu konuda ayrıntılı çalışmalar için bkz. Newman, 2015a, 18-25; Möllendorff, 2014, 522-534.

5 Loukianos şairane yalanın faili olarak Homeros yerine, çağdaş okuyucu için yaratılmış bir kahraman olan, ancak mit bağlamında gerçek bir kişiye dönüşen Odysseus'u gösterir. Pindaros'un dizelerinde gördüğümüz doğrudan Homeros'u yalancılıkla, mitin hakikatini çarpıtmakla suçlayan yaklaşımın yerine (krş. Pind. *Nem.* 7.20-23; krş. Pind. *Isth.* 4.37-39 [Gören, 2015, 177, 209]), Loukianos'ta şiirin yaratıcısını temize çıkarmaya çalışan ve bunu yaparken de yaratılmış karakteri yaratıcısından bağımsız kararlar verebilen gerçek bir kişiymiş gibi sunan bir üslupla karşılaşırız. Henüz asıl hikâyenin başlamadığı, yazarın eserini takdim ettiği "dibace" bölümünün sonlarında mitik kahraman Odysseus hemen öncesinde anılan tarihî müelliflerle aynı zemine yerleştirilmektedir. Bu sayede Loukianos gerçekle hayal arasındaki sınırı bulanık hale getirip fantastik kurgusuna okuyucuyu dâhil etmeye başlar (krş. Ní Mheallaigh, 2005, 96-97). Hikâyenin anlatıcısı ve başkahramanı olan dramatik karakter Loukianos'un mitik kahraman Odysseus'un, dolayısıyla *Hakiki Hikâyeler*'in de *Odysseia*'nın parodisi oluşu hususunda bkz. Newman, 2015a, 18-25.

6 Tercümemizde "sıradan insan" diye karşıladığımız *idiōtēs* kelimesi çeşitli anlamlara gelebilir: Esasen devlet gibi kurumların veya devlet idarecilerinin zıddı olarak sıradan insanı ifade ederken, belli bir meslek hakkında bilgisi olmayan kimse manası da vardır. Bu ikinci anlamın genişlemesiyle "maharetsiz, kabiliyetsiz" manasını da kazanan kelime, "bön" ya da "aptal" kimseleri belirtmek için de kullanılmıştır. Bu son anlamıyla modern Avrupa dillerine ("idiot") de girmiştir. Iuvenalis'in, Odysseus'un Phaiaklar'a maceralarını anlattığı bölüm-

den bahseden mısraları da *Hakiki Hikâyeler*'le benzerlik gösterir; Odysseus'un bu halkın "boş kafalı (*vacui capitis*)" mı olduğunu düşündüğü sorulur: "Phaiak halkını öylesine boş kafalı mı addetti? (*tam vacui capitis populum Phaeaca putavit?*)" (Iuven. 5.15.23). Krş. Hickes, 1894re, 9 dk; Francklin, 1780, 414, dn. *.

7 Burada Sokrates'in daha sonra Latincede standart bir biçim kazanıp (*ipse se nihil scire id unum sciat*) bir şiar halini alan sözlerinin parodisinin yapıldığı izlenimi alıyoruz. Sıklıkla popüler bir şiar olarak Türkçede "bir şey biliyorsam o da hiçbir şey bilmediğimdir" şeklinde anılan bu ifadeler Platon'un *Sokrates'in Savunması* eserinde tam olarak "tamam, ben de bilmiyorum, ama bildiğimi de zannetmiyorum" (*hoti ha mē oida oude oiomai eidenai*: Plat. *Apol.* 21d [Gören, 2020[5], 41]) şeklinde geçer. *Sokrates'in Savunması*'nda ilerleyen kısımda (Plat. *Apol.* 29b-c [Gören, 2019[4], 57-58]) daha da ayrıntılandırılan bu fikir tam olarak popülerleşen formunda metinde geçmez. Ancak bu temel fikre edebiyat tarihinde sıklıkla yapılan atıflara Loukianos'un latif parodisini de eklemek mümkündür.

8 Loukianos'un eserinin "hakikat"le ilişkisine dair bu tespiti farklı seviyelerde hiçbir şekilde "bilgi"ye ulaşmadan metni telif ettiği fikrinin altını çizer.

9 Loukianos burada, kendisi de Giritli olan MÖ 7. yüzyıl filozofu Epimenides'e atfedilen "Giritlilerin daima yalan söyledikleri" (Epimenid. *DK* 3 B 1) beyanına istinaden "Epimenides paradoksu" diye bilinen mantık problemini devreye sokar. Anlatacağı her şeyin yalan olduğunu bildirerek yalancılığını baştan kabul eden yazarın bu beyanının hakikiliği de böylece şüpheli hale gelmektedir. Loukianos bu yolla da hakikatle yalan arasındaki ayrımı bir kat daha silikleştirerek okuyucusunu inşa ettiği kurgusal dünyanın içine cezbeder.

10 Yolculuğun Yunan'ın kök kabul edildiği Akdeniz'e yayılan Panhellenik medeniyet ile ötedeki belirsizlikler arasındaki sınırı oluşturan Herakles Sütunları'ndan başlamasıyla bütün anlatının hayalî bir zeminde geçmesinin de temeli atılmış olur. Herakles Sütunları *Hakiki Hikâyeler*'in olgu ile kurgu arasındaki sınırını ifade eder (Marsh, 1992, 137).

11 Burada "batı okyanusu" olarak karşıladığımız *hesperion ōkeanon* ifadesi Antikçağ'da Herakles Sütunları'nın batısında yer alan Atlas Okyanusu'nu kasteder.

12 Dramatik bir karakter olarak Loukianos'un ağzından seyahate yönelmenin arkasındaki "niyet"in (*hypothesis*) tanımlanmasıyla yazar Loukianos eserini kaleme alırken başvurduğu kaynaklara değiniyor. "Düşüncedeki bitmek bilmeyen faydasız sorular" (*tēs dianoias periergia*) içeriden ve içeriye dönük; "yeni şeylere yönelik ihtiras" (*pragmatōn kainōn epithymia*) dışarıdan, içeriye dönük; "öğrenme isteğim" (*to boulesthai mathein*) ise hem menşei hem potansiyeli (öğrenme > öğretme) cihetiyle iki yönlü bir eğilimi gündeme getiriyor. Yazar Loukianos'un eserini telif etmekteki amaçları ile dramatik karakter Loukianos'un seyahate çıkma arzusunun ardındaki üç türlü merak arasında paralellik kurulabilir: "Düşünce[m]deki işgüzarlık" ile parodi; "yeni şeylere olan tutku"yla dramatik ve fantastik bir eser yaratma isteği; nihayet "okyanusun sonu" ifadesinde temsilini bulan Yunan edebiyat külliyatına dair bir öğrenme arzusu ile *paideia* yahut karmaşık terbiye stratejisi. Dolayısıyla yazar Loukianos ısrarla kurgunun bütünüyle "yalan" (*pseudos*) olduğunu iddia ederken, kendi eğilimlerini dramatik karakter Loukianos'un ağzından duyurmaktan da geri durmaz. Bu paradoksal tutum için ayrıca bkz. sn. 9.

13 "İçerideki Hayat" alt başlığını verdiğimiz bölümde (Luc. *VH* 1.37) kafilenin tamamının, Loukianos ve

kaptan dâhil elli kişi olduğu daha açıkça anlaşılıyor. Mürettebatın sayısının belirtilmesi, *Hakiki Hikâyeler*'le Rhodoslu Apollonios'un *Argonautika* eseri arasındaki çeşitli bağlantılardan biridir ve okuyucuya bu telmihlerin ipucunu vermektedir. Bu sayının önce azalıp sonra tekrar tamamlanması ve bunun *Argonautika* ile bağlantısı hakkında bkz. sn. 55.

14 Metinde hem bir anlatı aygıtı olarak kullanılan hem de bunun parodisini yapan çok sayıda "sözde belgesellik" örneklerinin özet bir değerlendirmesi için bkz. Ek, 196-197.

15 *Stadion*'un günümüzdeki yaklaşık değeri için bkz. Ölçü Birimleri Cetveli.

16 *Plethron*'un günümüzdeki yaklaşık değeri için bkz. Ölçü Birimleri Cetveli.

17 Loukianos'un alaycı bir üslupla gönderme yaptığı bu ayak izleri Petridou'nun (2015, 77-79) işaret ettiği üzere, tanrıların "beliriş"lerinin (*epiphaneia*) en belirgin anıtlarını oluşturan "ayak izi" (*ikhnos*) kitabelerinin bir örneğini sunar. Loukianos'un sunduğuna en yakın örneklerden biri Delos'taki Sarapis C'de (Delos Müzesi, env. no: A 585) bulunup MÖ 166 yılına tarihlenen kabartmalı yazıtta karşımıza çıkar. Bu kitabede bir çift ayak izi kabartmasının bir tür "*epiphaneia* ve mucizevi olaylar uzmanı olan" ve *aretalogos* unvanı verilen Pyrgias adlı bir şahıs tarafından Isis ve Anoubis'e adandığı kaydedilir. Loukianos'un incelikli dokundurması bu türden, hem ayak izlerinin görüntüsünü hem de konuya ilişkin bir kitabeyi içeren bir adağı kastetmektedir. İlahi "ayak izleri"nin (*ikhnē*) *epiphaneia* bağlamında kullanımlarına ilişkin ayrıntılı malumat için bkz. Petridou, 2015, 80-82.

18 Bu ifade, Herodotos'un İskit ülkesinden bahsettiği kitabındaki bir kaydın parodisidir. Herodotos, Karadeniz'e dökülen Tyras (bugünkü adıyla Dnyester) Nehri kı-

yısındaki bir kayada iki *plethron* büyüklüğünde bir ayak izi bulunduğunu anlatarak oranın halkının bunun Herakles'e ait olduğunu söylediğini belirtir (Herod. 4.82). Aulus Gellius da, Ploutarkhos'a istinaden, Pythagoras'ın Pisa'daki Olympia *stadion*'unun diğer yerlerdeki *stadion*'lardan daha uzun oluşunu şöyle açıkladığını nakleder: "Yaygın bir şekilde hemfikir olunduğu üzere Iupitter Olympius (*Zeus Olympios*) tapınağının yakınlarında Pisa'daki *stadium*'un (*stadion*) koşu yolu Hercules'in (*Heraklēs*) adımıyla 600 ayak uzunluğunda yapılmıştır. Oysa Yunan ülkesindeki diğer *stadium*'lar sonradan başkaları tarafından inşa edilmiş ve gerçekten de 600 adım uzunluğunda olmasına rağmen, Olympia'dakinden daha kısadır. Bu sebeple kendisi Olympia'nın diğer *stadium*'lardan daha uzun olması hasebiyle rahatlıkla Hercules'in ayağının doğal olarak diğerlerinden daha büyük olduğu kanaatine varır." (*Nam cum fere constaret curriculum stadii, quod est Pisis apud Iouem Olympium, Herculem pedibus suis metatum idque fecisse longum pedes sescentos, cetera quoque stadia in terra Graecia ab aliis postea instituta pedum quidem esse numero sescentum, sed tamen esse aliquantulum breuiora, facile intellexit modum spatiumque plantae Herculis ratione proportionis habita tanto fuisse quam aliorum procerius, quanto Olympicum stadium longius esset quam cetera.*: Aul. Gell. *NA* 1.1; krş. Anderson, 2020, 168).

19 Bu Khios şarabı benzetmesinin hikâyenin geçtiği yeri ziyaret ettiği anlatılan ve burada bir *epiphaneia*'sıyla karşılaşılan şarap tanrısı Dionysos'la başka bir irtibatı da vardır: Dionysos'un oğlu Oinopion ("Şarap-içen") annesi Ariadne'nin babası olan Minos'un memleketi Girit'ten Khios'a gelip buranın kralı olmuş ve Khios ahalisine bağcılığın inceliklerini ve şarap imalatını öğ-

retmiştir (D.S. 5.79.1; krş. No l, 1998, 45). Nitekim Plinius'un aktardığı kadarıyla Yunanistan menşeli şaraplar çok beğenildiği halde ender bulunduğundan Roma'daki ziyafet sofralarında misafirlere sadece birer kadeh sunulurdu (Plin. *NH* 14.94-97; krş. Komar, 2014, 101). Bu Yunan şarapları arasında Lesbos ve Thasos'la birlikte Khios bağlarının mahsulleri de bulunuyordu.

20 "Cibre" (*tryks*) üzümün sıkılıp suyu alındıktan sonra kalan posasına verilen addır. Bu kelime "tekelerin şarkısı" (*tragōn ōidē*) olarak açıklanan "tragedya" (*tragōidia*) sözcüğünün parodisini yapmak üzere Aristophanes tarafından uydurulmuş *trygōidia* kelimesinin bileşeni olarak kullanılır (Ar. *Ach.* 500-501). *Skholia*'da yazarının aktarımına göre, Aristophanes bu buluşuyla komedya oyuncularının yüzlerine sürdükleri "şarap tortusu"na (*tryks*) ya da yine aynı Eski Yunanca sözcüğün ifade ettiği "komedya korolarının ödül olarak aldığı yeni şarap"a (*to tryga epathlon lambaneintous kōmōidous*: Schol. ad Ar. *Ach.* 499-500) gönderme yapmaktadır. Loukianos, Dionysos'u andığı bu kısımda şarap yapımındaki bu teknik terime tanrının şarap yapımıyla ilişkisini göstermek ve belki de Aristophanes'in parodisine telmih yapmak üzere başvurmuştur.

21 Şarap nehrinden tutulan balıkların alkol oranı ve etkileme gücünü azaltmak için sudan avlanan balıklarla karıştırılması, Antik Yunan'da şarabın suyla seyreltilerek içilmesi âdetini hatırlatır (krş. Anderson, 2020, 168).

22 Bu ifade, Loukianos'un tanrı heykelleri hakkındaki bir pasajını ve tasvirler meselesi üzerine kaleme aldığı birbiriyle bağlantılı iki eserini anmamız için bize bir vesile sunuyor. *Kurbanlara Dair* (*Peri Thysiōn*) adlı eserinde (Luc. *Sacr.* 10-11) neredeyse "tarihselci" bir bakış açısıyla, kutsal addedilen mahallerin belirlenmesini, belli tanrıların belli memleketlerce sahiplenilmesini, sonra

buralara tanrılar için tapınaklar inşa edilmesini hikâye eden yazar, nihayet bu tapınakların içerisine, onları "herhalde bir yerlerde görmüş olan" (*hoi de ouk oid' hopou idontes*) heykeltıraşlar tarafından tanrıların "tasvirlerinin" (*eikōn*) yapılıp yerleştirilmesini, şüpheciliğini açık edici bir hiciv üslubuyla anlatır. Bu bağlamda "tasvir" diye karşıladığımız *eikōn* kelimesi, Loukianos'ta hem bir yüzey üzerine yapılan resimleri hem de heykelleri ifade etmek için kullanılır. Loukianos'un tanrıların cismani olamayacağına inandığı izlenimini veren bu pasajlarla, ileride "Kutlular" alt başlığında sunduğumuz bölümdeki ölümsüz kahramanlar hakkında söylenenler bir ölçüde paralellik arz eder (Luc. *VH* 2.12). Ayrıca, birçoğunun mevcudiyetinin haber verilmesine rağmen tanrısal hiçbir karakterin *Hakiki Hikâyeler*'de doğrudan karşımıza çıkmaması dikkat çekicidir (krş. Luc. *VH* 1.7, 2.3, 2.32-33). İnsanların tasviri hususunda ise, Loukianos'un, ikincisini ilkinin devamı olarak yazdığı *Tasvirler* (*Eikones*; Luc. *Im.* passim) ve *Tasvirlerin Lehinde* (*Hyper tōn Eikonōn*; Luc. *Pr. Im.* passim) başlıklı diyalogları çok yönlülükleri bakımından dikkate şayandır. *Tasvirler*'de, belki bir ölçüde yazarın temsili olan (Loukianos'un "adları" ve eserleri içindeki tezahürleri için bkz. Giriş, xii-xiii.) *Lykinos* karakteri, şehirde tesadüf edip güzelliğine son derece hayran kaldığı asil bir kadını arkadaşı *Polystratos*'a anlatmayı arzu eder. Bunu hakkıyla yerine getirebilmek içinse arkadaşının antik dünyanın en ünlü heykellerinden bazılarının çeşitli kısımlarını hayalinde birleştirmesini ister. Kadının kimliğini bu betimleme sayesinde anlayan *Polystratos*, onun imparatorun gözdesi, kendisinin de tanıdığı olduğunu belirtir. *Lykinos*'un kadının güzelliğini öven ifadelerini yetersiz bulan arkadaşı, onun ahlakını ve faziletlerini de methetmek için bu sefer antik

edebiyat kaynaklarına başvurur. İki arkadaş, kadının "tasvirler" üzerinden cismani, edebiyat referanslarıyla ruhani güzelliğini övmek üzere *Lykinos*'un bir "methiye" (*panegyrikon*) kaleme almasına, *Polystratos*'un da bunu kendisine ulaştırmasına karar verirler. *Tasvirlerin Lehinde* diyalogu, methiyeyi okuyan kadının kendisi hakkındaki övgüleri aşırı bularak hoşnutsuzluğunu *Polystratos* vasıtasıyla *Lykinos*'a iletmesiyle başlar. Eserini savunan *Lykinos* ise bu tevazu tavrının övgülerinin haklılığını ispatlamakta tek başına yeterli olduğunu belirttikten sonra menfaat umuduyla yapılan dalkavukluk ile hiçbir karşılık beklemeden yapılan samimi övgünün farkını ortaya koyar: Menfaat bekleyen dalkavuk, överken yalana başvurmaktan çekinmezken, samimi methiyede hakikatler mübalağa edilir. Hakikatle yalan arasındaki ayrımın gerek plastik gerekse edebî tasvirler bağlamında temel konu haline geldiği bu eserler, arka planda asıl meselesi hakikat olan *Hakiki Hikâyeler*'le derinden bağlantılıdır.

23 Bu durum ile yukarıda (Luc. *VH* 1.7) nehrin kaynağına dair söylenenler, Ovidius'un aktardığı şekliyle Phaëthon mitinin bir bölümünü hatırlatır. Öldükten sonra mezarı başında Phaëthon'un yasını tutan kız kardeşleri (Lat. *Heliades* = Yun. *Hēliadai*) ağaca dönüşür. Anneleri Klymene ağaçların etraflarını sararak kızlarını hapsetmesi telaşıyla kabuklarını koparıp ince dallarını kırmaya davranır. Bunun üzerine kızlar acıyla feryat eder ve o ağaçların kendileri olduğunu söylerler. Ağaç halindeyken bile Phaëthon'un yasıyla döktükleri gözyaşları bir nehrin kaynağını oluşturur (krş. Ov. *Met.* 2.340-366).

24 Bu kısım Ovidius'un aktardığı Daphne mitindeki anlatının bir nevi tersyüz edilmesidir. Mite göre, Apollon'un tecavüzünden kurtarmak için babası Daphne'yi bir ağaca dönüştürür. Buna karşılık olarak dramatik ka-

rakter Loukianos'un yoldaşlarından asma kızlarının davetkârlığı karşısında arzularını dizginleyemeyen ikisi onlar gibi asmaya dönüşür. Asma kızlarının Daphne tasvirlerine benzetilmesi de bu bağlantıya doğrudan işaret eder. Bu hikâye aynı zamanda Dion Khrysostomos'un nutuklarından birinde (D.Chrys. *Orat.* 5) anlatılan Libyalı yılan-kadınlar mitiyle de bağlantılıdır. Khrysostomos tarafından ahlaki bir mesel olarak nakledilen mite karşılık Loukianos'un hikâyesi, kahramanların hakiki dünyadan fantastik âleme doğru yolculuklarına henüz çıkarken başlarından geçen ilk macera olup asma kızlarının adası da bu iki dünya arasında bir geçiş âlemi oluşturur. Asma kızlarının konuştuğu çeşitli lisanlar arasında sayılan Lydia ve Hint dilleri ise mit aktarımında bu ülkelerle ilişkilendirilen Herakles ile Dionysos'un adayı ziyaret etmiş olmalarıyla bağlantılıdır. Khrysostomos'un naklettiği mitle Loukianos'un hikâyesinin ayrıntılı bir karşılaştırması için bkz. Georgiadou – Larmour, 1997, 205-209.

25 Kahramanlarımızın gemisini kontrollerinden ve rotasından çıkaran bu tayfunun benzeriyle Jonathan Swift'in *Gulliver'in Seyahatleri* eserinde de karşılaşırız. Üçüncü seyahatin başında Gulliver'in bindiği gemi şiddetli bir fırtına neticesinde rotasından çıkıp sonunda korsanların eline düşer (Swift, 2005, 142). Hikâyenin devamında Gulliver Laputa Adası'na gider. *Hakiki Hikâyeler*'in Swift ve diğer modern yazarlar üzerindeki etkisi hakkında bkz. Ek, 184-193.

26 Georgiadou – Larmour'un (1998b, 97) notunda dikkat çekildiği üzere, bir yaratığın üzerine binerek uçma tasavvuru gerek "Medousa ile Poseidon'dan kanatlı bir at olarak doğan Pegasos"ta (*ton Pēgason, hon eikhen hippon ek Medousēs ptēnon gegennēmenon kai Poseidōnos*: Ps.-Apollod. *Bibl.* 2.3.2) gerekse Athamas'ın oğlu Phriksos

ile kızı Helle'nin binip havalandıkları Hermes'in verdiği "altın-postlu koç"ta (*khrysomallos krios*: Ps.-Apollod. *Bibl.* 1.9.1) karşımıza çıkar.

27 Şafak ve gurup vakitlerinde semada yalnız başına görünen bir gökcismi olan Seher Yıldızı'nı ıssız bir ülke olarak hayal ederken Loukianos'un, onun bu özelliğini telmih etmiş olabileceği akla geliyor.

28 Antik astronominin coğrafi bölgelerin üzerinde belirli yıldızların ve takımyıldızların sabit bir şekilde durduğu fikrine dayanan bu ifade, astronomik cisimlerin meskûn dünyayla koşut bir şekilde konumlandığını varsayar. "Kappadokia'nın üzerindeki yıldızlardan" (*apo tōn hyper tēn Kappadokian asterōn*) geleceği söylenen askerî birliklerle ilgili ifade bazı soruları akla getirir: Sınırları belli bir coğrafi bölgenin üzerinde belirli yıldız kümelerinin bulunduğu anlayışı Ptolemaios'un synoikeiosis yaklaşımından kaynaklanır. Buna göre, Ptolemaios *Apotelesmatika* başlıklı eserinde dikey ve yatay çizgilerle dört kısma ayırdığı "meskûn yeryüzü"nün (oikoumenē) her bir bölgesine karşılık gelen bir yıldız, gezegen ve takımyıldız olduğunu düşünür (Ptol. *Apot.* 2.4; krş. Feraboli, 1998[4], 129-131, 404). Öyle ki Loukianos'un anavatanı olduğu düşünülen Samsat'ın da kapsandığı Syria, Kommagene ve Kappadokia'nın karşılık geldiği bölgenin yönetici gezegeni Merih'tir (Mars). Üzerinde konumlanan takımyıldız ve burç ise Akrep (*Scorpio*) olarak sunulur. Mars'ın, dolayısıyla onun Hellen muadili olan Ares'in birer savaş tanrısı olarak cengâverlik timsali olmaları da bu bağlamda dikkate değer (Komorowska, 2016, 356-357).

29 Kykladlar'ın Ege Denizi'nde, Kıta Yunanistanı ile Girit ve Anadolu arasında sanki bir köprü oluşturacak şekilde uzandığı düşünüldüğünde, örümceklerin cüssesinin belirtilmesiyle sınırlı kalmayan bir çağrışım yapılmış olabileceği akla geliyor.

30 Ebegümeci motifinin Pythagorasçı çağrışımları hakkında bkz. sn. 102.

31 Antikçağ'da Yunan ve Hellenistik orduların ana muharip gücünü oluşturan, sözlük anlamıyla "silahlı" demek olan *hoplitēs* kelimesini, fantastik bir bağlamda yalnızca ağır piyade kuvveti kastedilerek kullanıldığından böyle tercüme ettik.

32 Mitik Phaëthon'un, babası Helios'un atlarına hâkim olamayınca gökyüzünün, denizlerin ve yeryüzünün yanmasına sebebiyet vermesi Phaëthon karakterinin, yükümlülüğünü yerine getirmeyen Samanyolu'nu cezalandırmak için ateşe vermesiyle telmih edilir (Loos, 2008, 257-289).

33 Bu ibare (*symmiksantes de epeidē ta sēmeia ērthē*) Thoukydides'ten hemen hemen birebir alıntı olup (*symmiksantes de, epeidē ta sēmeia hekaterois ērthē*: "karşılaşıp her iki tarafın sancakları kaldırılınca;" Thuc. 1.49) cümlenin devamı da oradaki anlatının parodisidir (krş. Anderson, 1976, 65).

34 Krş. Hom. *Il.* 16.459 ve bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *Sarpedon* maddesi.

35 Güneş ile Ay'ın arasına örülen bu duvar, Aristophanes'in *Kuşlar* (*Ornithes*) komedyasındaki kuşların ördükleri duvarı akla getirir (Ar. *Av.* 1124-1162; krş. Anderson, 2020, 168).

36 Phaëthon'un heyetlerinin iki kere toplanıp ikinci seferde kararlarını değiştirmeleri Klasik Yunan edebiyatından iki anlatının telmih edildiği fikrini veriyor: Birincisi Herodotos'un iddiasına göre Persler'in sarhoşken aldıkları kararları ayıkken, ayıkken aldıklarını ise sarhoşken tekrar istişare edip her iki haldeki kanaatleri aynı olduğu takdirde o kararın gereğini yerine getirmeleri (Herod. 1.133); ikincisi ise Thoukydides'in naklettiğine binaen MÖ 428'deki Mytilene isyanını

bastırdıktan sonra önce şehrin bütün erkek nüfusunu katledip kadınları ve çocukları köleleştirmeye karar veren Atinalıların ertesi gün bu karardan caymalarıdır (Thuc. 3.36).

37 Alkman'da karşımıza çıkan Ersa ya da Herse adıyla da bilinen ve "Çiy"in kişileştirilmiş biçimi olan tanrıçadır. Yağmurla da ilişkilendirilen Zeus ile ay tanrıçası Selene'nin kızıdır. Yeryüzündeki bitkileri nemlendirerek canlandırma görevini üstlenir: Alcm. *fr.* 57.1 *PMG*. Loukianos çiyin anavatanı olarak Ay'ı işaret ederken bu mitik anlatıya gönderme yapıyor.

38 Bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *Alevoğlu* ve *Yanıkzade* maddeleri.

39 Bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *Gecebey* maddesi.

40 Ay ile Güneş krallıkları arasındaki savaşı ve sonucunda yapılan anlaşmayı ayrıntılarıyla anlatırken, Loukianos'un gerek metot gerekse üslup bakımından Thoukydides'in tarih yazıcılığını örnek alması ve doğrudan onun eserine yaptığı telmihlerin tafsilatlı bir dökümü ve değerlendirmesi için bkz. Bartley, 2003, 222-234. Loukianos, tarihyazımı hakkındaki eserinde (Luc. *Hist.* passim) doğru bir örnek olarak sunduğu Thoukydides'in metodunda teşhis ettiği ve orada sıraladığı özellikleri, eserin bu bölümünde (ve savaş sahnelerinin anlatıldığı diğer yerlerde; krş. Luc. *VH* 1.36-39, 1.41-42) bir bakıma uygulamalı olarak teşhir eder. Savaşın çıkma sebebi, her iki tarafın kuvvetlerinin ve muharebe düzenlerinin detaylı anlatımı, sağlıklı biçimde elde edilmemiş bilgiden ve dedikodulardan kaçınma, muharebenin safhalarının her iki tarafın perspektifinden hikâye edilmesi, başarılar kadar başarısızlıklara da değinme, savaşın sonuçları, tarafların savaş bittikten sonraki ilişkileri gibi hususlar kısmen Thoukydides parodisi biçiminde anlatılır.

41 Paragrafın başında "inanılmaz ve yeni şeyler" (*kaina kai paradoksa*) olarak sunulan gerçeküstü unsurlar özellikle cinsiyetle ilgili fantastik bir görüntü olarak karşımıza çıkıyor. Kadınların üreme için dahi bulunmadığı bu toplumda, zamanla oluşmuş bir yokluktan değil, başından beri hiç var olmamaktan söz edilmektedir. Nitekim kadının varlığının bilgisinden dahi mahrum olan toplumun dilinde kadınlığı ifade eden bir "kelime"nin (*onoma*) yer almadığı vurgulanır. Üreme için Klasik Atina'daki kimi homoerotik uygulamaların parodisini yapan bir birleşme yöntemi uyduran Loukianos, bunun gerekçesini de "baldır" için kullanılan bir mecazımürsel olan *gastroknēmia* (*gastēr* [karın] + *knēmē* [incik]) kelimesine kendince uydurarak tatbik ettiği sahte-etimolojiye dayandırır. Bu bölümde, Loukianos'un fantastik dünyasını kurgularken başvurduğu temel stratejilerden birinin de değişik bir uygulamasına tanık oluruz: Eserde farklı gerçeklik düzlemlerine ait kişiler aynı statüde, hatta aynı mekânda bir arada karşımıza çıkarlar; burada ise kelimelerin temel ve mecazi anlamları arasındaki semantik statü farkının silinerek aynı gerçeklik düzleminde bir arada kullanılmasını, *gastroknēmia* ve *balanos* ("pelit", bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *İtpelitler* maddesi) örnekleriyle görmekteyiz. Söz konusu cinsiyet meselelerine ilişkin ayrıntılı yorumları için ayrıca bkz. Deriu, 2017, 1-22.

42 Georgiadou – Larmour'un (1998a, 324) dikkati çektiği üzere, Loukianos başka bir metninde de (Luc. *Philops.* 3) diyalogunun karakterlerinden Tykhiades'in ağzından, insanların topraktan "sebze" (*ta lakhana*) gibi büyümesini, Atina'da yaygın olarak bilinen Erikhthonios mitiyle ilişkilendirerek alaya alır. Metnin devamında Tykhiades Spartalıların Thebailılar hakkındaki yılanın dişlerinin toprağa ekilmesiyle ortaya çıktıkları inancı-

na da aynı alaycı üslupla değinir. Bu "sebze" vurgusu Daldanlıların mabadlarından kuyruk misali biten esnek lahana yapraklarıyla ilerleyen kısımda da hatırlatılır.

43 *Pēkhys*'ün günümüzdeki yaklaşık değeri için bkz. Ölçü Birimleri Cetveli.

44 Georgiadou – Larmour'un (1998a, 324-325) vurguladığı üzere, Loukianos'un farklı metinlerinde "duman" (*kapnos*) şiir ve felsefeyle irtibatlandırılır (krş. Luc. *Tim.* 1, *Philops.* 32, *Hist.* 4). Keza Aristophanes'te duman felsefi kanıtlama marifetiyle "lafı boğuntuya getirme"nin (*stenoleskhein*: Ar. *Nub.* 320) altını çizmek için kullanılırken, Ploutarkhos sofistçe yaklaşımlara "felsefenin dumanı" (*kapnos philosophias*: Plut. *de Gen.* 580a) yakıştırmasını yapar.

45 Eski Yunanca külliyat içinde düzyazıda tam olarak "çiy" anlamına gelen (krş. Herod. 2.68; Plat. *Tim.* 59e) *drosos* kelimesi, şairlerin bağlamında sıklıkla deniz, nehir gibi bir su kaynağının saflığına işaret etmek üzere kullanılır (Aesch. *Eum.* 904; Eur. *IT* 255, 1192). Keza yine şairlerin dizeleri arasında *drosos* kelimesine farklı sıvıların damlacıklarını ifade etmek üzere de başvurulur. Örneğin Pindaros'ta "asmanın çiyi"nden (*ampelou* [...] *drosōi*: Pind. *Olym.* 7.2), Aiskhylos'ta "kanın çiyi"nden (*phoinias drosou*: Aesch. *Ag.* 1390), hatta Aristophanes'te iğrençliği vurgulamak üzere "tükürüğün çiyi"den (*apoptypton droson*: Ar. *Eq.* 1285) dem vurulur. Loukianos havayı bir su kaynağına dönüştürüp onun çiyinden söz ederek, havanın bünyesinde hapsolan sıvıya ilişkin bilgisini anlatı içinde aktarmaktadır.

46 Hem "uzun saçlı" hem de "kuyrukluyıldız" manasına gelen ve bu ikinci anlamda "komet" biçiminde Türkçeye de girmiş *komētēs* kelimesiyle yapılan söz oyununu muhafaza etmek için "saçlı yıldız" diye bir karşılık icat etmeyi uygun gördük.

47 Metinde "ödünç" ya da "emanet" anlamında kullanılan kelimenin (*khrēsamenoi*) aynı manada geçtiği Genç Platon'a atfedilen bir *elegeia* beyti bu hikâyeyle ilginç bir benzerlik gösterir: "Kör topal bir adam, ardından | takma ayaklarıyla emanet gözlerini sürüklüyordu" (*Anera tis lipogyion hyper nōtoio lipaugēs | ēge podas khrēsas ommata khrēsamenos*: *Anth. Pal.* 9.13). Bu hikâye, Hyginus'ta nakledildiği şekliyle, Medousa'yı öldürmek üzere yola çıktığında Perseus'un, onun kız kardeşleri *Graeae*'dan sırayla kullandıkları tek gözü ve tek dişi çalmasını da akla getirir (Hyg. *Astr.* 2.12); krş. Hickes, 1894re, 71 dk.

48 Sihirli vasıflara sahip kuyular, aynalar yahut ayna işlevi gören su yüzeyleri ve kahramanların bunlarla karşılaşmaları halk hikâyelerinin, bilhassa da bunların "peri masalı" kategorisinde addedilenlerinin köklü ve evrensel motiflerindendir. Özellikle ayna motifinin şiirsel işlevi üzerine özet bir çalışma için bkz. Isakovna, 2017, 7-11. Bu ayna motifinin muhtemel diğer telmihleri hakkında ayrıca bkz. Anderson, 1976c, 4. Eşekbacaklar'ın sihirli kerametleri konusunda krş. sn. 119.

49 Loukianos'un eserlerinde kurgusal karakterler olarak karşımıza çıkan ve belli ölçüde kendi yansımaları olan kişilere verilen adlar hakkında bkz. Giriş, xii-xiii. *Hakiki Hikâyeler*'de iki yerde geçen (Luc. *VH* 1.29, 2.30) ve Loukianos tarafından icat edilmiş olan *lykneōn* ve *lykhniskos* kelimeleri, bu isimler içinde en sık kullandığı Lykinos ile dikkat çekici bir benzerlik taşır. Tercümemizde de bu benzerliği yansıtmak için kelimeleri sırasıyla "lüküs yuvası" ve "lüküşçük" olarak karşıladık.

50 Feneriye'deki fenerlerin Antikçağ'daki hane halkı kölelerinin (*oiketēs*) bir temsili olabileceği hakkında bkz. Sabnis, 2011, 205-243.

51 Doğrudan doğruya Aristophanes'in *Kuşlar* (*Ornithes*) komedyasından alınan Bulutgugukya'nın *Hakiki*

Hikâyeler'deki kralının bir kuş adı ve künyesi taşıması dikkat çekicidir.

52 Hem Dionysos'un hem de Hephaistos'un Olympos'a dönüşü sırasındaki *phallos*'lu efsanevi geçit törenleri Klasik Yunan toplumunda yaygın bir şekilde bilinirdi. Dionysos kültünün geçit alaylarında doğanın üretici rolünün bir amblemi olarak oldukça büyük yontularının taşındığı *phallos*'lar (*membrum virile* remzeden heykeller) bu törenleri model alıyordu (Seaford, 2006, 31). Loukianos oldukça abartılı bir görüntüsü olan *phallos*'a şüphesiz parodik bir üslupla gönderme yapmaktadır.

53 İçerdiği çiftanlamlılık yüzünden, her ne kadar Türkçede biraz garip gibi gözükse de zorunlu olarak "Konuk-dost" gibi kurmaca bir terimle karşıladığımız *ksenos* ve atıfta bulunduğu *ksenia* mefhumu kökleri Homerosçu mısralara kadar geri götürülebilecek özel türden bir misafir-ev sahibi ilişkisini ifade eder. Birtakım ritüel bağlarla örülü olan bu ilişki yazılı olmayan bir ahde vefayı gerektirir. Aynı zamanda "yabancı" anlamına da gelen *ksenos*, hem bulunduğu şehirde vatandaşlık haklarının getirdiği korumadan yoksun bir "yabancı" hem de bu şehri ziyaret etmesi nedeniyle bir şekilde kabul edilmiş bir "konuk"tur. Antik şehirlerin güvenlik koşulları göz önüne alındığında, kimi zaman bir ev sahibi kendi evindeki *ksenos*'un canını ve malını korumak zorunda kalabilir. Oysa o şehirde tanımadığı kimselerin nezdinde sadece bir "yabancı" olarak nitelenebilir. Ev sahibi ve *ksenos* arasındaki bu yakınlık, konuk olmanın ve bir konuğu ağırlamanın adabı gereğince karşılıklı hizmete dayalıdır. Bir kimse bir dilenciyi dahi *ksenos* olarak kabul ederse, konukseverliğin en büyüğünü göstermiş olur, zira bir dilencinin misafir olduğu eve sunabileceği çok az şeyi vardır ya da belki de hiçbir şeyi yoktur. *Odysseia*'da

Telemakhos'un yaptığı gibi (Hom. *Od.* 17.342-355) *ksenos*'u, dilenci olarak göründüğü halde kabul eden bir kişi, soyca iyi bir aileden gelmiş olduğunu da göstermiş olur. Ayrıca kapısına gelen *ksenos*'u kayıtsız şartsız kabul eden ev sahibi tanrılara saygısını da ortaya koyar. Zira *ksenos*'un her zaman Zeus tarafından gönderildiği düşünülür (krş. Hom. *Od.* 6.207-208 = 14.57-58; krş. Vandiver, 2012, 143-166). Buna ilaveten, Yunan *pantheon*'undaki tanrılar tektanrılı dinlerin aşkın Tanrı'sı gibi doğaüstü olmadığından, kapıdaki dilencinin bir tanrı ya da Odysseus örneğinde olduğu gibi "tanrısal" biri olup olmadığı bilinemez. Dolayısıyla, ev sahibinin misafirperverlikten uzak tutumu belki de bizzat bir tanrıya hakaret etme ve bu nedenle o evin ve ev halkının lanetlenmesiyle sonuçlanabilir. Nitekim gerek geleneksel mitik anlatıda Paris'in Helene'yi kaçırması gerekse Loukianos'un fantastik kurgusunda Yanıkoğlan'ın davranışı dinî ve sosyal sınırları belirgin bu *ksenia* hukukunun ihlali anlamına gelir. Yanıkoğlan'ın ihlali ve aldığı ceza konusunda bkz. sn. 102.

54 Georgiadou – Larmour'a göre (1998b, 166-167; krş. Newman, 2015a, 21) Loukianos'un *Dirilenler yahut Balıkçı* başlıklı eserinde (Luc. *Pisc.* 34, 43-51) filozofların çeşitli hayvanlara, sonra da muhtelif balıklara benzetilmesiyle canavarın içinde yaşayan balıksı-insansı varlıklar arasında paralellik kurmak mümkündür.

55 Yola elli kişi çıkan kahramanlarımız, asmalarla sevişince onlara dönüşen iki arkadaşlarını kaybetmişlerdi (Luc. *VH* 1.8). Balıkadam ve oğlunun aralarına katılmasıyla sayıları tekrar tamamlanmış oldu. Rhodoslu Apollonios'un *Argonautika* eserinde, Iason ve yoldaşları yola elli beş kişi olarak çıkar, başlarından geçen maceralar sırasında bunlardan bir kısmını kaybeder, ancak başkalarının aralarına katılmasıyla yolculuklarının so-

nunda tekrar elli beş kişi olarak ilk hareket noktalarına dönerler. Bu bakımdan dramatik karakter Loukianos ile yoldaşlarının sayısının elliye tamamlandığının bildirilmesi, *Argonautika*'nın telmih edildiğini akla getiriyor. Iason ile yoldaşlarının sayıları ve bu konunun edebî bağlamı hakkında ayrıntılı bir çalışma için bkz. McPhee, 2017, 111-120.

56 Yolculuğun başında en yüksek ücretle tutulduğu bildirilen, ondan sonra ise kendisinden bir daha bahsedilmeyen "en âlâ" kaptanın canavarın karnındaki muharebede komik bir surette ölümü, Newman'ın (2015a, 18-25) işaret ettiğine göre *Odysseia*'da genç Elpenor'un, sarhoşluğunun tesiriyle Kirke'nin evinin damından düşerek ölmesinin (Hom. *Od.* 10.552-560) parodisidir. Ancak Overduin (2020, 162-185) ilk örneğiyle Homerosçu eserlerde karşılaştığımız bu kaptanın (veya serdümenin) ölümü motifinin Yunan ve Romalı destan şairleri tarafından bilinçli şekilde tekrar tekrar kullanıldığını, Loukianos'un parodisinin de bütün bu edebî geleneğe yönelik olduğunu belirtir.

57 Ay ve Güneş krallıkları arasındaki savaşta olduğu gibi dramatik karakter Loukianos ile yoldaşlarının canavarın içini mesken tutmuş kabilelere karşı yürüttüğü savaşın hikâye edilmesinde de uygulanan Thoukydidesçi metot ve ona yapılan göndermeler hakkında krş. sn. 40.

58 *Hēmistadion*'un günümüzdeki yaklaşık değeri için bkz. Ölçü Birimleri Cetveli.

59 "Kadırga" olarak karşıladığımız *triērēs* haddizatında *naus* (gemi) kelimesini niteleyen bir sıfat olarak Yunan savaş gemisi teknolojisinin ürettiği tipik modellerden birine atıfta bulunur. Klasik devirde Panhellenik dünyada ve özellikle Hellenistik dönemde kaydedilen askerî gelişmelerle standart bir biçim kazanan *triērēs*, dizilmiş her bir sırada üçer kürekçinin *parekseiresia* denen bir kürek

kutusu içinden geçerek denize ulaşan üç küreği çektiği bir gemi tipiydi. Sadece sabit yelkenle ilerleme imkânı olan ve tek sıra kürekçiyle güçbela ilerleyen Homeros'ta bahsedilen eski gemilere göre (krş. Mark, 2005, 97-137) çok daha hızlıydı ve manevra kabiliyeti yüksekti. Antik Yunan gemi tipleri, Hellenistik dünyada deniz muharebelerinde kullanılan usuller gibi konular hakkında geniş kapsamlı bir çalışma için bkz. Murray, 2012.

60 Miğfer yerine geçen alevden saç motifi, *Ilias*'ta, Athena'nın Diomedes'e büyük bir kudret ve cesaret bahşederek, sönmez bir ateşin onu miğferiyle kalkanından itibaren tutuşturması tasvirinin parodisi olabilir (Hom. *Il.* 5.1-6).

61 Sıklıkla geçtiği bağlamlarda genel olarak "gemi" anlamına gelen (krş. Aesch. *Th.* 602, *Ag.* 625; Herod. 1.168) *ploion* kelimesi, aldığı sıfata göre balıkçı teknesi (*ploion halieutikon*: X. *An.* 7.1.20), canlı at nakleden bir yük gemisi (*hippagōga ploia*: Herod. 6.48) anlamına gelir ve savaş gemilerinden ayrı olarak yük taşıyan ticari gemiyi kasteder (krş. Thuc. 4.116, 6.44). Ancak özellikle Herodotos ve Thoukydides'te geçen bir iki bağlamda *makros* (uzun) sıfatıyla birlikte manevra kabiliyeti yüksek savaş gemilerine işaret etmek üzere kullanılır. Burada da *makra tōn ploiōn* ifadesindeki *ploion*'a, bu türden savaş gemilerinin kolaylıkla yön değiştirebilen niteliğini vurgulamak üzere başvurulmuştur.

62 "Vesileye bağlı koro lirikleri arasında en tartışmalı türlerden biri olan *paian*, birbirinden oldukça farklı vesilelerle ve çeşitli amaçlarla icra edilirdi. Sıkıntılı zamanlarda olduğu gibi kutlama amacıyla da hem kamusal hem özel alanda icra edilir ve genel olarak tanrı Apollon'u onurlandırmakla ilişkilendirilirdi" (Gören, 2018, 27).

63 Metinde daha önce anlatılan Ay ile Güneş krallıkları arasındaki ve dramatik karakter Loukianos'la yol-

daşlarının canavarın içindekilere karşı güttüğü savaş hikâyelerinde olduğu gibi burada da yoğun biçimde Thoukydides etkisi ve telmihleriyle karşı karşıyayız (*Hakiki Hikâyeler*'de Thoukydides için krş. sn. 36 ve 40). İlaveten yüzen adalar motifi, Delos Adası'nın önceleri yüzer haldeyken daha sonra sabitlendiği mitine atıfta bulunur. Bu mitin ilk aktarıcılarından biri olarak Pindaros Delos'un dalgaların ve rüzgârların yönüne göre savrulduğunu, "önceden hareket ettirilebilir" (*to paroithe phorēta*) bir durumda olduğunu, Leto'nun doğumundan sonra ise adanın deniz dibine kök saldığını hikâye eder (Pind. *fr.* 33c, 33d *S-M*). Oldukça benzer bir atfa *Homerosçu İlahi*'de de rastlanırken (Hom. Hymn *Apoll.* [3.]65-73), mitin en açık seçik versiyonu Kallimakhos'ta kayıt altına alınır. Kallimakhos *Delos'a İlahi*'sinde Apollon ve Artemis'in doğum yeri olan toprak parçasının, hareketli bir yüzen ada iken adının Asterie olduğunu, ancak Leto'nun doğumundan sonra sabit bir ada haline gelerek Delos adını aldığını ifade eder (Call. *Hymn.* 4.35-54). Loukianos, Delos mitinin yanı sıra Herodotos'un aktardığı, Mısırlıların Khemmis Adası'nın yüzdüğüne inandıklarına dair rivayeti de telmih etmiş olabilir (Herod. 2.156).

64 Günümüzde de balıkçılık/denizcilik bağlamında kullanılan ve doğrudan doğruya "kulaç" anlamına gelen *orgyia* terimini Türkçesiyle karşıladık. Günümüz ölçü birimleriyle yaklaşık karşılığı için ayrıca bkz. Ölçü Birimleri Cetveli.

65 Burada Aisopos'a yapılan anıştırma ve Momos'un kimliği konusunda ayrıntılara dair bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *Momos* maddesi.

66 Kahramanların sütten bir denizi geçerek peynirden bir adaya çıkmaları, Tyro'nun hükmü altındaki bu adada Galateia'ya ibadet edilmesi, Loukianos'un kelime çağrı-

şımlarıyla yaptığı latif oyunların zarif bir örneğidir. Theokritos Poseidon ile Phorkys'ün kızı deniz *nympha*'sı Thoosa'nın evlatları olan Kyklops Polyphemos'un (Hom. *Od.* 1.71) Galateia'ya âşık olduğunu, ürettiği süt ve peynirlerle onun gönlünü kazanmaya çalıştığını anlatır (Theoc. 11.34-37). Theokritos'un bu anlatısına Loukianos'un *Deniz Tanrılarının Diyalogları* eserinde de anıştırma yapması kayda değer (Luc. *D.Mar.* 13; krş. Anderson, 1976b, 97-98). Bunun yanı sıra, Newman'a göre (2015b, 102-119) Orpheusçu ve diğer bazı mistik kültlerin inisiyasyon törenlerinde önemli yer tutan ve sembolik bir ölümü ifade etmek üzere kullanılan süt motifiyle de bu bölüm arasında irtibat vardır. Şöyle ki, dramatik karakter Loukianos ile yoldaşlarının, aşağıda "Kutlular" alt başlığını verdiğimiz kısımda ziyaret edecekleri ölümsüzler diyarına gitmeden önce bu süt denizinden geçmeleri sembolik bir ölüm inisiyasyonuna, dolayısıyla yolculukları da bir tür *katabasis*'e karşılık gelir. Galateia ile Tyro'nun adlarının sırasıyla süt ve peynir anlamına gelen kelimelerle ilişkisi ve bu mit karakterleri hakkında bilgi için bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *Galateia* ve *Tyro* maddeleri.

67 Antikçağ'da şöhreti yarı mitik boyutlar kazanan bu ülkeye dair Herodotos ve diğer antik yazarların kaydettikleri bilgiler için bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *Bahtiyar Arabistan* maddesi.

68 Her biri ağız kısmında çifte kamışlı, iki elle tutularak eşzamanlı çalınan ahşap veya kemikten iki borudan oluşan *aulos* (ve bunun Roma dünyasındaki muadili olan *tibia*) Antikçağ müziğinin temel nefesli çalgısıydı. Organolojik bakımdan günümüzde kullanılan obua, klarnet, zurna, mey, duduk gibi müzik aletleriyle aynı sınıfa mensup olan *aulos*, tragedya ve komedya korolarının da temel refakat sazıydı. Tıpkı modern klarnet gibi çeşitli ses

genişliklerinde çalınmak üzere farklı boylarda *aulos*'lar yapılırdı. Tercümemizde "yan tutulup üflenen *aulos*" ifadesiyle yer bulan ve antik dönemde *plagiaulos* adıyla bilinen çalgı ise yan flüt türleri gibi yere yaklaşık paralel düzlemde tutulan, *aulos* gibi kamış ağızlıklı, fakat tek borudan oluşan bir müzik aletiydi. *Aulos* çalan müzisyenlerin erkeklerine *aulētēs*, kadınlarına ise *aulētris* adı verilirdi. Organolojik olarak lirler sınıfında sayılan ve *lyra* ile temel yapı özellikleri bakımından ortaklık arzeden *kithara* ise (etimolojik olarak atası olduğu gitar gibi lut sınıfına mensup çalgılardan başka surette) yere dik uzanan eşit uzunlukta tellere ve düz zeminli ahşap ses kutusuna sahip telli bir çalgıydı. Homerosçu şiirlerden itibaren edebiyatta kendisinden bahsedilen *kithara*, destanlar okuyan *aōidos* denen hanendelerin temel refakat çalgısıydı. Başka türlü şarkılara ve danslara da eşlik etmek üzere kullanılan *kithara* ve diğer lir türleri gerek parmaklarla tellerini çekerek gerek mızrap işlevi gören aparatlar yardımıyla çalınırlardı. *Kithara* çalan çalgıcılara *kitharōidos* (kadınsa *kitharōidos gynē*) denirdi. MÖ 5. yüzyıl Atinası'nda yeni müzik cereyanlarıyla özdeşleşen *aulos* karşısında ahlakçı tepkilerle karşılaşırız. *Devlet* (*Politeia*) eserini bu atmosferde kaleme alan Platon, ideal şehrinden *aulos* imalatçıları ve icracılarını meneder (Plat. *Res.* 3.399d). Daha ileri yaşlarında yazdığı *Yasalar*'da (*Nomoi*) ise haklarında çeşitli kanunlar ve kurallar vazedilen meslek grupları içinde *aulos* çalan müzisyenler de mevcuttur (Plat. *Leg.* 6.764e, 6.765a-b). Klasik Atina'daki *aulos* karşıtı bu tutumun ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Gören, 2016b, 274-278. Tercümemizde "*aulos*'ların kendine has nağmeleri" diye karşıladığımız *aulēma* kelimesi, özellikle *aulos* ile çalınmak üzere bestelenen müzik eserlerini ifade eden bir terimdir (krş. Ar. *Ran.* 1302; Plat. *Symp.* 216c). *Aulos* veya

kithara ile çalınmak üzere yapılan besteler hakkında bkz. Poll. 4.84 Dindorf, krş. Str. 9.3.10; krş. D'Angour, 2018, 49. Antik Yunan ve Roma dünyasında müzik üzerine bkz. Lynch – Rocconi, 2020 (özellikle müzik aletleri hakkında, içinde Terzēs, 2020, 213-227); Pöhlmann, 2020; Phillips – D'Angour, 2018; Hagel, 2009; West, 1994.

69 Tercümemizde "çöpleme" olarak karşıladığımız *[h]elleboros* kelimesi, her ikisi de antik tıpta yaygın olarak kullanılan, biri "ak" (*leukos*) öbürü "kara" (*melas*) çöpleme veya "karacaot" adlarıyla bilinen iki farklı bitkiyi ifade eder. İç hastalıklarından kırık çıkıkların ve vücuttaki çeşitli ağrıların tedavisine kadar geniş bir alanda, gerek toz haline getirilip merhem yapılarak gerekse hastaya içirilerek kullanılan bu bitkiler, ağızdan alındığı takdirde kusturucu veya müshil görevi görüyorlardı. Hippokratesçi antik tıp telakkisine göre vücudun fizyolojisi, Türkçede Arapça kökenli "ahlât-ı erba'a" terimiyle bilinen dört temel sıvının (*khymos*) dengesine bağlıydı: kan (*haima*), balgam (*phlegma*), safra (veya sarı safra; *ksanthē kholē*), sevda (ya da kara safra; *melaina kholē*). Hastalıkların bu sıvılar arasındaki dengenin bozulmasıyla ortaya çıktığına inanılan bu görüş modern dönemlere kadar geçerliliğini muhafaza etmiştir. Galenos, Hippokratesçi ahlât-ı erba'a teorisini reddeden Hellenistik dönem hekimi Erasistratos'u (yak. MÖ 304-250) eleştirdiği bir pasajda, karasevda yüzünden (*melankholikon*) ortaya çıkan deliliğin (*manian*) tedavisi için, vücuttaki sevdanın aşırılığını gidermek üzere ak çöpleme kullanılmasının yaygınlıkla bilinen bir tedavi biçimi olduğunu kaydeder. Galenos, bu uygulamanın mit kahramanı Melampous'un Proitos'un kızlarının deliliğini tedavi ettiği efsanevi devirlere kadar uzanan kökleri olduğunu, Yunanistan'da bu hikâyeden haber-

siz kimsenin de bulunmayacağını öne sürer (Gal. *De Atr.* 5.132 *Kühn*). Melampous mitinin elimize ulaşan metinlerde kaydedilen çeşitli biçimlerinde kurban törenleri ve muhtelif su kaynaklarında arındırma yoluyla yapılan tedavide çöpleme kullanıldığından söz edilmez (Herod. 9.34.2; Ps.-Apollod. *Bibl.* 2.2.2; Paus. 8.18.7; Vitr. 8.3.21); haddizatında yalnızca Ovidius otların (*herbas*) da kullanıldığını anlatır (Ov. *Met.* 15.322-328). Loukianos, deliliğin çöplemeyle tedavisi motifini *Hakiki Hikâyeler*'de iki kere kullanarak (krş. Luc. *VH* 2.7, 2.18) devrinin ve genel olarak Antikçağ'ın yaygın bir tıbbi inanışının, yahut Hippokratesçi tıbbın en önemli temsilcisi ve savunucusu olan çağdaşı Galenos'un parodisini yapmış olabilir. Galenos'un atıfta bulunduğu Melampous mitiyle ise ancak çok dolaylı bir bağlantı kurmak mümkündür: *Hakiki Hikâyeler*'in kısmen üstü kapalı biçimde parodisi olduğu eserler arasında öne çıkan Rhodoslu Apollonios'un *Argonautika* destanındaki başkahraman Iason ile Melampous kardeş çocuklarıdır.

70 Bu sahne Loukianos'un *Trajik Zeus* (*Zeus Tragōidos*) eserindeki, oturma düzeni yüzünden tanrılar arasında çıkan ihtilafı da hatırlatır (Luc. *Jupp. Trag.* 6-12).

71 Loukianos'un tasvir ettiği şehrin "yedi kapısı" (*pylai* [...] *hepta*) "yedi-kapılı" (*heptapyloi*) epitetiyle namlı çok sayıda Yunan mitinin neşet ettiği merkezlerden biri olan Thebai'a anıştırma yapmaktadır (krş. Hom. *Od.* 11.263; Pind. *Pyth.* 3.90-91, 8.39-40, 9.80, 11.11, *Nem.* 9.18, *Isth.* 1.66-67). Esasen Thebai'a yakıştırılan *heptapyloi* epiteti de Mısır'daki aynı adlı meşhur şehrin Akhilleus tarafından belirtilen *hekatompyloi* (yüz-kapılı: Hom. *Il.* 9.383) epitetinden hareketle ortaya çıkmıştır (krş. Berman, 2002, 94). Georgiadou – Larmour'un (1998b, 190) işaret ettiği üzere, kapıların yapıldığı tarçın ağacı Mısır'da mumyalamakta kullanı-

lan malzemelerden biri olduğundan (D.S. 1.91.6), doğrudan öte dünyayla, özellikle de güneş-kuşu Phoiniks'le, dolayısıyla yeniden doğumla ilişkilendirilebilir (krş. Reyhl, 1969, 58; Herod. 3.111; Thphr. *HP* 9.5.1). Öte yandan bir önceki cümlede şehrin tamamının altından, surlarının da zümrütten olduğu ifadeleri yüzünden, *skholia* yazarı (Schol. ad Luc. *VH* 2.11; Rabe, 1971re, *ad loc.*) *Yeni Ahit*'teki *Vahiy* kısmında "on iki kapılı" (*ekhousa pylōnas dōdeka*) olarak tasvir edilen Yeni Yeruşalim'in parıltılı görünümüyle de belirgin bir paralellik olduğunu düşünür (NT *Apoc.* 21:11-22:5; Merk, 1957[8], *ad loc.*). Loukianos'un "cennet"i ile *Vahiy*'deki Yeni Yeruşalim arasında sistematik bir karşılaştırma için bkz. Betz, 1961, 92-94.

72 *Hekaton* (yüz) ve *bous* (sığır) kelimelerinin birleşmesinden oluşan *hekatombē* genel itibarıyla herhangi bir ayinde bir seferde sunulan yüz sığırlık kurbanı ifade eder. Ancak *hekatombē*'nin daima yüz kurbandan oluşması yahut kurbanlıkların hep sığır olması zorunlu değildir. Nitekim *Ilias*'ta ilk geçtiği kısımda (Hom. *Il.* 1.66) kuzuların ve keçilerin de bu amaçla kurban edildiği kaydedilir. Keza yüzün altında kurbanın takdim edildiği vesileler de Homerosçu bağlamda *hekatombē* sayılır (Hom. *Il.* 6.93, 6.115, 23.146 vd.). Muhtemelen kastedilen, sunulan kurbanın *hekatombaios* epitetinde göründüğü üzere yüz sığır gibi oldukça yüksek bir değerde olduğudur. Nitekim *hekatombaios* epiteti bu yüksek değeri ifade etmek amacıyla Athene'nin kalkanından sarkan her bir altın püskül için kullanılır (Hom. *Il.* 2.449).

73 Kraliyet *pēkhys*'ünün günümüzdeki yaklaşık değeri için bkz. Ölçü Birimleri Cetveli.

74 "Tan kızıllığı" olarak tercüme ettiğimiz *to lykaugēs* kelimesi, MÖ 1. yüzyıl gramercisi ve hatibi Heraklei-

tos tarafından (Heracl. *All.* 7.10) Homeros'ta güneşe *lykēgenē* epitetinin yakıştırılmasıyla ilişkilendirilir (krş. Hom. *Il.* 4.101, 119). Lykia'daki Patara merkezli *Apollōn Lykēgenēs* kültüyle doğrudan bağlantılıdır. Güneş tıpkı özdeşleştirildiği tanrı Apollon gibi ışığın kaynağıdır. Güneş ışınlarının Loukianos'un ayrıntılarıyla tasvir ettiği bu ışığa benzer bir görüntüsü, Ploutarkhos'ta da dönencelerin denk geldiği zamanlarla irtibatlı şekilde anılır (Plut. *de Fac.* 931e).

75 Georgiadou – Larmour'da (1998b, 191-192) altı çizildiği üzere, Zephyros'un Kutlular Adası'nda esen tek rüzgâr olması iki sebeple yerinde bir tercihtir. Birincisi Zephyros'un mart ayıyla yani mevsimlerden baharla, ılıman bir havayla özdeşleştirilmiş olmasıdır (krş. Lyd. *Mens.* 4.152). İkincisi ise Kutlular Adası'na ölülerin gelişi olup geri dönüşü olmamasıdır.

76 Burada "ekilip biçilen" (*hēmeros*) – "gölgelik eden" (*skieros*) zıtlığındaki *hēmeros* ile "gün, gündüz" manasındaki *hēmera* kelimesi arasındaki benzerlik üzerinden bir söz oyunu yapılmıştır. Cümlenin kurgusu ve seçilen kelimeler Homeros'taki bir tasviri de anıştırır (Hom. *Od.* 5.68-69; krş. Hickes, 1894re, 153).

77 Başakların üstünde hazır bekleyen ekmekler motifi, Sicilyalı Diodoros'un aktardığı şekliyle Iamboulos'un "Güneş'in Adası"ndaki tahıl istihsalini anlattığı tasvirin mübalağalı bir parodisidir (D.S. 2.57.2). Oraların ahalisinin kamışların üzerinde biten, burçağa benzeyen meyveleri sıcak suda bekletip bunlar güvercin yumurtaları gibi çatladıktan sonra elleriyle yoğurup hamur yaparak çok tatlı ekmekler pişirdikleri anlatılır. Loukianos bu anlatıyı ölümsüzlerin sürdükleri safaya yakışır bir kıvamda abartır.

78 Türkçe, Farsça, Arapça ve birçok çağdaş dünya dilindeki "musiki", "müzik" kelimelerinin hem etimolojik

hem de semantik bakımlardan kaynaklandığı, birebir anlamı "Mousalar'a dair, Mousalar'dan gelen" olan *mousikē* (sc. *tekhnē*) kelimesi aslında doğrudan doğruya müzik zanaatini ifade eder. Metinde ise "şarkı; sözlü müzik eseri" manasındaki *ōidē* ile birlikte, yalnızca çalgılarla icra edilen müziği ifade etmek üzere kullanılmıştır (*mousikēi te kai ōidais*). Bundan ötürü biz de bu nüansı vurgulamak için ibareyi "teraneler ve şarkılarla" diye tercüme etmeyi uygun gördük.

79 Bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *Stesikhoros* maddesi.

80 Ölümden sonra mükâfata veya azaba uğratılmanın yaşarkenki ahlakla bağlantısı hakkında krş. sn. 110.

81 Sokrates'in sohbet için özellikle Nestor ve Palamedes'i seçtiğinin hikâye edilmesi tesadüfi değildir. Nitekim Stesikhoros Palamedes'in harfleri bulan kişi olduğunu ifade eder (*eurēkenai* [sc. *ta stoikheia*]: Stesich. *fr.* 213 *PMG*; krş. Aesch. *Prom.* 459 vd.; Philostr. *VA* 4.33). Keza Pindaros Palamedes'in *sophia* (maharet/bilgelik) bakımından Odysseus'u geride bıraktığını vurgular (*kyriōtero*[ ]*eis sophias logon*: Pind. *fr.* 260 *S-M*). Platon hitabet konusunu yakından incelediği *Phaidros* diyalogunda konuşma konusundaki yetkinliği yüzünden Zenon'a "Elealı Palamedes" (*Eleatikos Palamedes*: Plat. *Phdr.* 261d) lakabını yakıştırırken, *Sokrates'in Savunması*'ndaki Sokrates ölümü seve seve kabul etmesinin gerekçesi olarak "madem Palamedes'e, Telamon'un oğlu Aias'a, orada eski zaman adamlarından haksız hükümle öldürülmüş olan başka birine rastlayabileceğim ve kendi çektiklerimi onlarınkilerle kıyaslayabileceğim" (Plat. *Apol.* 41b [Gören, 2020[5], 80]) sözlerini sarf eder. Ksenophon'un aktarımındaki Sokrates de benzer şekilde Palamedes'in örneğinden cesaret aldığını, haksız yere kendisini öldüren Odysseus'a nazaran Palamedes'in sonraki nesillere "çok daha asil şarkılar bıraktığını"

(*poly kallious hymnous parekhetai*: X. *Apol.* 26) beyan eder. Nestor'a gelince, Sokrates'in sofist Hippias'la girişti̇ği tartışmada Hippias'ın ağzından Nestor'un genç Neoptolemos'a "asil gelenekleri" (*kala epitēdeumata*: Plat. *Hipp. Mai.* 286b) öğreten biri olduğundan dem vurulur. Loukianos, *Ölülerin Diyalogları*'nda Aiakos'un ağzından ölüler diyarında Sokrates'in Nestor ve Palamedes'le "bir dolu saçmalık konuş"tuğunu (*lērei ta polla*: Luc. *D.Mort.* 6.4.16-17) vurgular. Keza başka bir metninde Menippos'un ağzından Sokrates'in Palamedes, Odysseus, Nestor ve "diğer bir çalçene ölü" (*tis allos lalos nekros*; Luc. *Nec.* 18.5-6) ile birlikte vakit geçirdiği anlatılır. Dolayısıyla, Homeros'ta özellikle konuşma yeteneğiyle ön plana çıkan bir ihtiyar bilge olarak Nestor ile yazının mucidi Palamedes Sokrates'in ölüler diyarındaki sohbet arkadaşları olarak kendisine bilgeliğin (*sophia*) farklı yönlerinde sonuçsuz tartışmalar yürütme imkânı vermektedir. Bu tablo, Sokrates'in yukarıda sözü edilen Platon'un *Sokrates'in Savunması*'nda dile getirdiği emelinin fantastik bir dünyada Loukianos tarafından gerçekleştirilmesi olarak da dikkate şayandır.

82 Bu bölümde, tıpkı yukarıdaki gerçekle hayal arasındaki sınırın silikliğini gündeme getiren yaklaşımı gibi (konuya ilişkin ayrıca krş. sn. 10 ve 12), Loukianos'un kurduğu fantastik dünyanın temel özelliklerinden biri olarak birbirinden ayrı gerçekliklere mensup (mitik-tarihî; müellif-kahraman/karakter; Hellen-Barbar) kişilerin aynı düzlemde, hatta aynı mekânda yer almalarının gayet geniş kapsamlı bir örneği karşımıza çıkıyor. Sokrates'in Hyakinthos, Narkissos ve Hylas gibi yakışıklılığıyla ünlenmiş kişilere ilgisi *Ölülerin Diyalogları*'nda da "Kharmides, Phaidros, bir de Kleinias'ın oğlu" yani Alkibiades'in isimleri sayılarak parodi konusu edilir (Luc. *D.Mort.* 6.6).

83 "Bilmezlikten gelerek istihza etmek" diye çevirdiğimiz *tēn eirōneian euōkheisthai* ibaresinde geçen *eirōneia*, "ironi" kelimesinin de etimolojik kökü olup, karşıdaki kimseyi konuşmaya teşvik ederek açık vermesine sebep olmak üzere bilip de bilmezlikten gelmek, yahut bilgi hususunda sahte tevazu göstermek anlamlarına sahiptir. Bu bakımdan Sokrates'in sorgulama metodunun temel unsurlarındandır (krş. Plat. *Res.* 1.337a). Daha geniş olarak "iğneleyici istihza" anlamını da barındıran *eirōneia*, bu yönüyle *Hakiki Hikâyeler*'in parodi özelliği bağlamında Loukianos tarafından –tıpkı hayranlıkla takip ettiği komedya şairi Aristophanes'teki gibi (krş. Gören – Yavuz, 2018, xii-xiii)– ustalıkla kullanılmıştır. Hikâyede Rhadamanthys'ün *eirōneia* yüzünden Sokrates'i adadan sürmekle tehdit etmesi, dramatik karakter Loukianos ve yoldaşlarının başına, "Yine Savaş ve Başka Aksilikler" alt başlığında sunduğumuz bölümde gelecek olan badireleri önceden haber verir gibidir; sanki yazar Loukianos'un iğneleyici istihza tutumunun bedelini karakter Loukianos ödeyecektir.

84 Bu ifade ilk bakışta, anılan eserlerinin ütopik karakterlerinden ötürü Platon'a yönelik bir hiciv gibi gözükmekle beraber, daha dikkatli incelendiğinde derinlikli ve çok tabakalı bir manzara göz önüne çıkar. Loukianos, Platon'un eserlerinde kendisini belirsizleştirme, arka plana çekilerek fikirlerini kurgusal karakterler haline getirdiği şahsiyetler üzerinden sergileme stratejisini benimsemiştir. *Hakiki Hikâyeler*'de farklı gerçekliklere ait kişilerin aynı düzlemde, hatta Kutlular Adası örneğinde aynı mekânda bir arada bulunmalarına Platon belirgin bir istisna teşkil eder: Tarihî bir şahsiyet oluşunun yanı sıra bir anlamda onun kurgusal karakteri olan Sokrates şölen sofrasında iken, Platon kendi "tahayyül ettiği" şehirde oturmaktadır. Burada "tahayyül etmek"

diye karşıladığımız *anaplassō* fiilinin "kurmaca hikâye" anlamına da gelen *plasma* kelimesiyle ilişkisi tesadüfi değildir. Loukianos, kurgusal niteliklerini ön plana çıkararak, Platon'un *Devlet* ve *Yasalar*'ına, kurduğu fantastik dünyada bir hakikilik kazandırmak suretiyle edebî olarak model aldığı bu önemli yazarı komik bir parodi kisvesinde taltif etmiştir. Bu konunun ayrıntıları ve Loukianos'ta Platon'un alımlanışı üzerine titiz çalışmalar için bkz. Branham, 1989, 67-123; Laird, 2003, 115-127; Ní Mheallaigh, 2005, 89-103.

85 Hayatına dair aktarımlarda Phrygialı bir köle olarak tanıtılan Aisopos'un sosyal konumu, sılasına bir kral olarak dönen Odysseus'un tam zıddını ifade eder. Bu yaklaşıma *Hakiki Hikâyeler*'deki ölüler diyarındaki anlatısında dolaylı olarak atıfta bulunan Loukianos, Aisopos'u andığı cümledeki kelime seçimleriyle niyetini belli eder. Nitekim burada "soytarı" olarak tercüme ettiğimiz, Aisopos'u nitelemek üzere başvurulan *gelōtopoios* sıfatı, Platon'un *Devlet* (*Politeia*) diyalogunda Er miti çerçevesinde Homeros'un ünlü çirkin karakteri Thersites için de kullanılır (Plat. *Res.* 10.620c; krş. X. *An.* 7.3.33). Homeros'ta tıpkı Aisopos gibi dobra dobra doğruları söylemesine rağmen sosyal konumu yüzünden Odysseus tarafından aşağılanan ucube görünüşlü Thersites (krş. Hom. *Il.* 2.211-277), Aisopos için mitik bir ilkörnek olarak kullanılır (krş. Karla, 2011, 62).

86 Kurke'ün (1997, 106-150) işaret ettiği üzere, "metres" olarak adlandırılabilecek *hetaira*'lar *symposion*'larda ya da eğlencelerde sadece bir ya da iki varlıklı kişiye hizmet ederlerdi. Bu özelleşmiş konumlarıyla *hetaira*'lar, sokaklarda ya da genelevlerde para karşılığı çok daha fazla sayıdaki anonim müşteriye hitap eden *pornē*'den farklıydı. Bazı *hetaira*'ların dış görünüşlerini güzelleştirmeye çabaladıkları kadar akli melekelerini geliştirmeye

de özen gösterdikleri anlatılır. Aristophanes bağlamında konuyu ele alan bir yayın olarak krş. Gören – Yavuz, 2019, 72-73.

87 Çöpleme ile "delilik" tedavisi motifi hakkında bkz. sn. 69.

88 Bu konuda Platon'u da önceleyen Aristophanes'in *Kadın Mebuslar* (*Ekklēsiazousai*) komedyasına ve Herodotos'un anlatımına kadar geri götürülebilecek "müşterek ilişki" (*miksis epikoinos*) yaklaşımlarına ilişkin ayrıca bkz. Gören – Yavuz, 2019, xx-xxxi. "Platoncu" sıfatının bu bağlamda kullanılması hakkında bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *Platoncu* maddesi.

89 Bu konudaki muhtelif rivayet Loukianos'un fırsatını kollayıp şairin memleketini sormasının arkasındaki sebebi de açıklamaktadır. Örneğin Bakkhylides'e de atfedilen geleneğin bir kolu şairin anavatanının Ios olduğunu (Bacchyl. *fr.* 48 Maehler [Gören, 2017, 152] = Ps.-Plut. *Vit. Hom.* 5) aktarırken, Strabon Smyrna'nın Homeros'un doğum yeri olduğu doğrultusunda bir iddiayı dile getirir (Str. 14.1.37). Aristoteles'e atfedilen bir fragman anne tarafından Ios kökenli olan Homeros'un adının aslen Melesigenes olduğunu, Lydialılar Smyrna'yı Yunanlara terk ettiklerinde, şehirden onları "takip ederek" (*homērein* = takip etmek) çıkmaları üzere davet aldıklarından kendisine Homeros adı verildiği kaydedilir (Arist. *fr.* 76 Rose = Ps.-Plut. *Vit. Hom.* 1, 3). Kolophonlu olduğuna dair rivayet ise *Homeros ile Hesiodos'un Rekabeti* başlıklı anonim metinde (*Cert.* 1.2; West, 2003, 318-321) aktarılır (krş. *Anth. Pal.* 16.296; Ps.-Plut. *Vit. Hom.* 11.2). Şöyle ki bu metne göre Kolophon ahalisi Homeros'un "mısralarını öğreterek şiire başladığı" (*grammata didaskonta tēs poiēseōs arksasthai*) ve ilk olarak *Margitēs*'i inşat ettiği yer olarak Kolophon'a işaret etmişlerdir. Louki-

anos, Homeros'a "aslen Babilli" olduğunu söyletmek suretiyle *Hakiki Hikâyeler*'de temel anlatı stratejilerinden biri olarak kullandığı farklı gerçeklik düzlemlerine ait karakterler arasındaki ayrımın silinmesini, Yunan edebiyatının temel kurucu karakteri Homeros'u aslen barbar haline getirerek uç noktalara vardırır. Burada, "Homeros" adını Hellenler arasına "rehine" (*homēros*) olarak gitmesi yüzünden aldığı (*homēreusas para tois Hellēsin*) söylenerek, bu ismin kaynağı hakkındaki etimoloji denemelerine de bir yenisi eklenirken, sözü edilen çalışmaların da parodisi yapılmaktadır. İskenderiye gramercileri tarafından Homeros'a ait olmadığı kanaatine varılarak reddedilen mısraları Homeros karakterinin sahiplenmesi ise, şaire tarih içinde kazandırılmaya çalışılan belirli kimliğe karşı, Homerosçu eserlerin oluşturduğu geleneksellik yanında bir tavır alındığı izlenimini vermektedir. İleride (Luc. *VH* 2.24, 2.28) Homeros karakterine söyletilen "yeni" şiir parçaları da bu tavrın parodi üslubunda vücut bulması olarak değerlendirilebilir. Dramatik karakter Loukianos ile Homeros arasındaki bu sohbetin ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Kim, 2010, 164-165.

90 *Ilias*'ta Odysseus tarafından azarlanan (Hom. *Il.* 2.244-264) ve *Hakiki Hikâyeler*'de Homeros'a yönelik açtığı dava Odysseus'un avukatlığıyla savuşturulan aynı Thersites *Ölülerin Diyalogları*'nda yakışıklılığıyla meşhur Nireus'la karşılaştırılır ve ölüler diyarında rakibinin kendisinden üstün olmadığı vurgulanarak şu teminat verilir: "Hades'te itibar eşitliği vardır ve herkes aynıdır" (*isotimia gar en hāidou kai homoioi hapantes*: Luc. *D.Mort.* 30.2.11-12). Kutlular Adası'nda davasının ancak Odysseus'un avukatlığı marifetiyle Homeros lehine sonuçlandığının anlatılması, belki yazarın içten içte Thersites'ten yana tavır alışı olarak yorumlanabilir.

91 Empedokles'in ölümüyle ilgili rivayetlere yapılan bu parodik atıf için bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *Empedokles* maddesi.

92 *Hakiki Hikâyeler*'de Ölüm Oyunları yumruk dövüşü müsabakalarında Epeios'un galibiyetini Mısırlı Areios'la paylaşması bu bağlamda bir iktidar bölüşümüne işaret etmektedir. Benzer bir mit teması olarak, Patroklos'un Cenaze Oyunları'nda Odysseus ile Aias da güreş müsabakasında eşit ödül almışlardır (*aethlia d' is' anelontes*: Hom. *Il.* 23.736). Dramatik Mısırlı Areios karakteriyle İskenderiyeli filozof Areios'un özdeşliğini kabul ettiğimiz takdirde bu müsabakanın sonucu iki tür "zihin kıvraklığı"nın (*mētis*) temsili karakterler arasındaki bir yenişememe durumu olarak yorumlanabilir. Şöyle ki, Loukianos'un Ölüm Oyunları'yla *Ilias*'taki Patroklos'un onuruna düzenlenen Cenaze Oyunları, özellikle "zihnin kıvraklığı" (*mētis*) ile "kaba kuvvet" (*biē*) arasındaki ilişki bağlamında açık paralellikler arz ediyor. Dunkle'ın (1987, 1) işaret ettiği üzere, Cenaze Oyunları'da Nestor ile Odysseus'un temsil ettiği *mētis*'in karşısında eylemleriyle *biē*'nin kahramanı olan Akhilleus durur (krş. Hom. *Il.* 11.787). Epeios da *mētis* tarafındaki Odysseus'un bir tür vekili gibi sahneye çıkar. Mahir bir dülger ancak alt sınıftan biri olarak (Hom. *Od.* 8.493, 11.523) Epeios, Cenaze Oyunları'ndaki başarısının ötesinde bir zanaatkâr olarak *mētis*'iyle de Arkaik Çağ'ın maharetini tescillediği bir kişidir (Scanlon, 2018, 7-8). Platon'un *Devlet* (*Politeia*) diyalogunda Er miti çerçevesinde Epeios'un "bir kadın zanaatkârın doğasına girmiş vaziyette" (*eis tekhnikēs gynaikos iousan physin*: Plat. *Res.* 10.620c) görülmesi de kayda değer. Aristokratik seçkinlerden olan Euryalos'a meydan okuyup galip gelmesi bu *mētis*'in doğuştan Euryalos'u "âlâ" (*agathos*) yapan gücüne galebe çalması anlamı-

na gelir. Loukianos'un, *Hakiki Hikâyeler* bağlamında yeniden karşımıza çıkan Epeios ve Areios'un yenişememesi üzerinden, zanaatin yahut yumruk dövüşünün *mētis*'i ile tefekküre dalan filozofun *mētis*'i arasındaki bir beraberliği vurgulayarak mitin kendisine bıraktığı mirası dönüştürdüğü söylenebilir. Ayrıca bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *Areios* ve *Epeios* maddeleri.

93 *Pankration* yerel ve Panhelenik oyunlardaki müsabakalara daha sonraki dönemde eklenen, yumruk dövüşü ile güreş tekniklerinin bir arada kullanıldığı bir tür silahsız savaş sanatıydı. Ancak *pankration* dövüşçülerinin yaptıkları düşünüldüğünde yumruk dövüşünün ve güreşin teknikleri de yetersiz kalıyordu. Philostratos (Philostr. *Im.* 2.6) bu müsabakalarda ısırmak ve gözleri oymak dışında her şeye izin verildiğini, hatta Spartalıların bunlara da izin verdiğini kaydeder. *Pankration* için mitsel örnek Herakles'in dev Antaios'la (Pind. *Isth.* 4.52-57) ve Nemea aslanıyla (Pind. *Pyth.* 9.26-28) mücadelesidir. "Müsabaka taraflardan biri elini ya da parmağını kaldırarak pes edinceye kadar sürerdi; ancak atletlerden birinin müsabaka esnasında hayatını kaybetmesi sıklıkla rastlanan bir durumdu" (Gören, 2015, 17). Homeros zamanlarına kadar geri götürülemeyen bu müsabakanın ayrıntıları için bkz. Poliakoff, 1987, 54-63.

94 "Ölüm Oyunları" olarak tercüme ettiğimiz *Thanatousia* sözcüğü Yunan dünyasında düzenli olarak tertiplenen Panhellenik oyunların isimleriyle (Olympia, Pythia, Panathenaia vb.) benzer şekilde Loukianos tarafından parodi amacıyla türetilmiştir. Burada Homeros'ta geçen iki müsabakanın, biri Odysseus'un da katıldığı, Phaiaklar'ın düzenlediği oyunların (Hom. *Od.* 8.104-235), diğeri ise Patroklos'un ölümü üzerine tertiplenen cenaze oyunlarının (Hom. *Il.* 23.257-897) parodisi yapılmaktadır. Ölüm Oyunları'na sık sık Theseus'un

hakemlik edişi Theseus Bayramı'na (*Thēseia*) kinaye yapıldığını da akla getirir. Bu bayram her ayın sekizinci günü Theseus'un dönüşü onuruna düzenlenir, Skyros'tan getirilen Theseus'un kemiklerinin Theseion adı verilen binaya yerleştirilmesiyle başlatılırdı (krş. Thuc. 2.35; Parke, 1986re, 81-82). Her ne kadar yukarıda değindiğimiz Homeros'taki emsallerinde şiir icrasıyla ilgili bir müsabakaya rastlanmasa da, Pythia Oyunları dâhil müzikle ilişkili yarışmaların Panhellenik Oyunlar'da bir kategori olarak yer aldığını görüyoruz (krş. Plut. *Quest. Conv.* 674d-675d). Homeros ile Hesiodos arasındaki müsabaka *Certamen*'de aktarılanın bir parodisi gibidir. *Certamen*'de Homeros'un icrası izleyicilerin yoğun tezahüratıyla onaylanmasına rağmen, Homeros'un teması "savaşlar ve boğazlamalar" (*polemous kai sphagas*), Hesiodos'un çağrısı ise "çiftçilik ve barışa yönelik" (*epi geōrgian kai eirēnēn*) olduğundan kral birinciliği Hesiodos'a verir (*Cert.* 1.13 West). Neticede Loukianos'un anlattığı müsabakada da Hesiodos galip olur; ancak bunun sebebi *Certamen*'dekinden farklıdır. Çünkü Loukianos Homeros'un üstünlüğünü kabul eder etmesine ama yoğun parodileriyle hedef tahtasına dönüştürdüğü şairi birinci yapmaz. Loukianos karakterinin Homeros'u üstün bulmasına rağmen müsabakayı Hesiodos'un kazandığını nakletmesi, Loukianos'un *Hesiodos'la Sohbet* (*Dialogos pros Hēsiodon*) eserinde, *Lykinos* karakteri vasıtasıyla Hesiodos'u hicvetmesini de hatırlatır (Luc. *Hes.* passim). Ödül olarak verilen tavus teleğinden örülü taç muzaffer atletlere Olympia Oyunları'nda verilen zeytinden yapılma, Isthmia Oyunları'nda ise kereviz yaprağından çelengi modelleyerek Loukianos tarafından uydurulmuştur. Loukianos'un tavus kuşunun güzelliğine düzdüğü methiyeler için bkz. Luc. *de Dom.* 11.

95 *Hakiki Hikâyeler*'in ilk bölümündeki, Thoukydidesçi bir üslupla, bütün ayrıntıları verilerek tasvir edilen muharebe sahnelerine karşılık buradaki çarpışmayı kahramanların çabucak, kolaylıkla kazandığının anlatılması, eserin fantastik kurgusu içerisinde kendi içindeki hakikiliği ve inanılırlığını kuvvetlendirici bir nitelik taşır. Yunan mitinin en büyük kahramanlarından Akhilleus, Theseus ve Telamonoğlu Aias'ın önderliğindeki kuvvetlerin kolaylıkla muzaffer olması şaşırtıcı değildir. İsyan edenlerin elebaşları arasında, Melunlar Diyarı'nda ceza çekmekte olduğu bildirilen Lokrisli Aias'ın bulunmaması dikkate şayandır; kahramanlara kafa tutabilecek kuvvette bir cengâverden yoksun olan asilerin yenilmeleri kaçınılmaz gibidir. Eserde anlatılan hikâyelerin kendi içindeki tutarlılığı ve hakikiliği hakkında diğer değerlendirmeler için bkz. Ek, 176, 195-197.

96 Sokrates'in bu kahramanlıklarına yapılan atıflar için bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *Delion* ve *Sokrates* maddeleri.

97 Metinde kullanılan *paradeisos* Eski Yunancaya İran dillerinden geçen bir kelime olup (Avesta dilinde "çit" anlamında *paridēza*; Eski Persçe "mülk, malikâne" manasında *paridaisa*) Klasik dönemde "etrafı çevrili bahçe" anlamını taşır. *Kitab-ı Mukaddes*'le birlikte ölümden sonra ebedi hayatla ödüllendirilenlerin oturacağı "cennet" manasını kazanır. Sokrates'e bahşedilen bahçenin ölümlerinden sonra ebedî hayatla mükâfatlandırılan kişilerin oturduğu Kutlular Adası'nda bulunması bakımından Loukianos'un, kullandığı kelimenin bu çift anlamlılığını dikkate almış olması gayet muhtemeldir. Biz de bundan yola çıkarak Türkçe karşılığını "cennet bahçesi" olarak verdik. Krş. Beekes, 2010, 1151; Tavernier, 2007, 446, 560.

98 "Ey Mousa, hemen bana kahramanların ruhlarının savaşını anlat" (*Nyn de moi ennepe Mousa makhēn*

nekyōn hērōōn). *Odysseia*'nın ilk mısraına (Hom. *Od.* 1.1) nazire olarak, Homeros destanlarının *heksametron daktylikon* vezninde yazılan dizeyi aruz vezninin *remel* bahrinde manzum olarak çevirdik. Burada ve metnin devamında (Luc. *VH* 2.28 ve sn. 105; Luc. *VH* 2.42 ve sn. 115) yaptığımız bu şiir tercümelerinin tamirinde ve ilk taslaklarından daha düzgün biçimde aruz veznine oturtulmasında değerli Türkolog Dr. Süreyya Pekşen bize yardımcı oldu.

99 "Fasulye-obur" olarak karşıladığımız Loukianos tarafından aynı şekilde terkip edilen *kyamophagia* kelimesi (*kyamos* [fasulye] + *phagia* [oburca yeme]), *sakrophagia* (et-oburluk: krş. Arist. *HA* 594b4), *kreophagia* (et-oburluk: Hippoc. *Acut.* 37), *opsophagia* (balık-oburluk: Zeno Stoic. 1.66 *SVF*), *ōmophagia* (çiğ-et-oburluk/yamyamlık: Plut. *de Def. Or.* 417c) gibi kelimeler örnek alınarak, ancak özellikle parodi maksadıyla türetilmiştir. Benzer bir şekilde Loukianos Kronos'un çocuklarını yemesine atfederek *teknophagia* (çocuk-oburluk: Luc. *Salt.* 80) kelimesini de türetir. Aynı morfolojik kurulum şemasına sahip olmasına rağmen, yeme eylemini değil de yemeğin kendisini vurgulayan *oinophagia*'yı (*oinos* [şarap] + *phagia* = *phagēma* [nevale ya da erzak]: Luc. *VH* 1.7) ise yukarıda "şarap nevalesi" olarak tercüme ettik.

100 Loukianos'un yoldaşlarıyla Yanıkoğlan'ın samimiyetini vurgulamak için "yediği içtiği ayrı gitmeyen" olarak karşıladığımız *synōmotēs* kelimesi kimi bağlamlarda hısımlık yüzünden yakınlaşan kişiler için kullanılmasına (krş. Soph. *OC* 1302) rağmen, burada tam olarak bir gizli planla aynı amaca ulaşmak için yemin bağıyla sözleşmiş kişileri (Ar. *Eq.* 452, *Vesp.* 507), hatta tam olarak suç ortaklarını (krş. Herod. 4.14.2) kasteder.

101 Metinde sıfat biçiminde *asphodelinos* olarak geçen ve "çirişotu" olarak karşıladığımız *asphodelos* bitkisinin

öte dünya ile irtibatlı olması Yunan edebiyatının ana kaynağı olan Homeros'la (krş. Hom. *Od.* 11.539, 24.13) ilişkilendirilebilmesinin ötesinde, Reece'in (2007, 395) vurguladığı üzere, Yunan kültüründe daha geniş ve köklü bir yaygınlığa sahiptir (krş. Luc. *Catap.* 2, *Nec.* 21, *Luct.* 19, *Cont.* 22).

102 Dramatik karakter Loukianos'un yoldaşı Yanıkoğlan'ın konuk olarak bulundukları Kutlular Adası'ndan Helene ile birlikte kaçma teşebbüsü, Odysseus'un yoldaşı Leion'un kendilerini misafir eden Polyphemos'un kızını kaçırma girişimini hatırlatır. Bu olay, Antikçağ'da efsanevi *epos* kahramanı Idomeneus'un yoldaşı Giritli Diktys'e mal edilen ve Troia Savaşı miti etrafındaki olayların farklı varyantlarını nakleden, ancak kurmaca bir telif eser olan metnin Bizans döneminde kaleme alınan *Eklogē Historiōn* başlıklı derlemede aktarılan bir pasajında kaydedilmiştir. Bu konudaki ayrıntılı çalışmalar için bkz. Ní Mheallaigh, 2008, 403-431; Gainsford, 2011, 97-105. Kutlular Adası'nda bütün erkekler ve kadınların birbirleriyle serbestçe ilişkiye girdikleri, kimsenin komşusunu kıskanmadığı gibi beyanlara rağmen, Helene ile "yasak" bir münasebete girip yakalanan Yanıkoğlan'ın Melunlar Diyarı'nda cezaya çarptırılması, genellikle Loukianos'un en ince ayrıntılarına kadar titizlikle işlenmiş eserinde gözden kaçmış ve mazur görülebilecek bir tutarsızlık olarak yorumlanır (krş. Marsh, 2001[4], 186). Halbuki bizce durum başka türlü olup Yanıkoğlan'ın cezaya çarptırılma sebebi Helene ile girdiği ilişki değil, onunla birlikte adadan kaçmaya çalışarak *ksenia* (misafirlik ve ev sahipliği) hukukunu ihlal etmesidir. Yukarıda bahsettiğimiz Diktys pasajıyla olan çarpıcı benzerlik de bu tezimizi destekleyici niteliktedir. *Ksenia* hukuku hakkında bkz. sn. 53. İşkence aleti olarak ebegümecinden yapılma bir kamçının kullanılması-

nın ebegümecini yücelten Pythagorasçı anlayışın parodisi olduğuna ilişkin ayrıca bkz. Victor, 1996, 506-507.

103 Pythagoras'a atfedilen temel nasihatleri listeleyen Ploutarkhos'u kaynak olarak kabul edersek, buradaki ilk ve ikinci öneri hemen hemen benzer kelimelerle kaydedilmiştir. Ploutarkhos'un listesinde verilen öğütler arasında "ateşi demirden yapılma bir şeyle karıştırma" (*pyr sidērōi mē skalauein*) ve "fasulyeden uzak dur" (*kyamōn apekhesthai*) sayılır. Ancak Ploutarkhos ikinci öğüde şöyle bir açıklama getirir: "Çünkü siyaset yapmamak gerekir, zira önceden birilerini belirli makamdan azletmek üzere oy kullananlar için fasulye kuraları vardı" (*hoti hou dei politeuesthai: kyameutai gar ēsan emprosthen hai psēphoriai di hōn peras epetithesan tais arkhais*: Plut. *de Lib.* 12e-f). Bu veriden hareketle ikinci önerinin de bir açıdan parodi tonu içerdiği söylenebilir. Üçüncü öğüdün ise oldukça benzerine Iamblikhos'un *Pythagorasçı Hayat Üzerine* başlıklı eserinde rastlanır. Yirmi yaşını geçmiş bir delikanlıyla cinsel ilişkinin Pythagoras tarafından tavsiye edilmediğini aktarır (Iamb. *VP* 31, 210.1-3; Deubner, 1937, *ad loc.*).

104 Arkaik dönemden itibaren esasen bir nesne yahut abide üzerine yazılan ve genellikle de orada kimin naaşının defnedildiğini, neyi kimin hangi tanrıya vakfettiğini içeren kitabeyi ifade eden *epigramma* kelimesi türediği fiilin anlamıyla (*epigraphein*: üzerine yazmak) da bu kökensel işlevini tesciller. Genel itibarıyla anonim olan bu *epigramma*'ların inşat edilen ilk profesyonel örnekleri Simonides'e (Simon. *fr.* 119-123 *FGE*, 186-302 *FGE*) atfedilir. Ancak *epigramma* geleneği özellikle Hellenistik Çağ'da edebî bir kimlik kazanmış, Asklepiades, Kallimakhos gibi usta şairlerin dizelerinde *epigramma* gerek temaları gerekse formuyla belirli sanat standartlarına kavuşmuş, Bizans devrinde de hatırı sayılır sa-

yıda şair yaygın ve çok sevilen bir edebî form olarak *epigramma*'ya başvurmuştur. Başlangıçta tamamı Homerosçu *daktylikon heksametron* (parmaksı altılı) vezninde sert bir zemine nakşedilen *epigramma*'larda, zamanla gelenekselleşen bir yaklaşımla beytin ilk mısraı *heksametron* (altı ayaklı vezin), diğeri ise *pentametron* (beş ayaklı vezin) vezinlerinden mürekkep *elegeia* beyti formunda karar kılınmıştır. Loukianos geleneğin kaynağını Homeros'a kadar geri götürerek kendine özgü örtük methiyelerinden birini ortaya koyuyor.

105 "Kutlu tanrıların dostu Loukianos bütün bunları görüp sevgili vatan toprağına döndü" (*Loukianos tade panta philos makaressi theoisin.* | *eide te kai palin ēlthe philēn es patrida gaian*). Homeros destanlarının *heksametron daktylikon* veznindeki beyti aruz vezninin *remel* bahrinde manzum olarak çevirdik. Aynı vezinde yaptığımız diğer tercüme için yukarıda krş. Luc. *VH* 2.24 ve sn. 98.

106 Odysseus'un Kalypso'ya gönderdiği bu mektubun eserde oynadığı rol üzerine ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Bär, 2013, 221-236.

107 Burada "bulanık" olarak karşıladığımız *zopheros* kelimesi *Odysseia*'da öte dünyadaki karanlığı tarif etmek için kullanılan *zophos*'la (Hom. *Od.* 11.155) akrabadır ve ilk defa Hesiodosçu *kosmos*'un başlangıç noktası olan Khaos'u tasvir eden bir sıfat olarak kullanılır (Hes. *Theog.* 114). Homerosçu dizelerde ışık ve karanlığı ifade eden tabirler bahsedilen mekânın mevkiini açıklamak maksadıyla dikkatle seçilir. Antik Yunan-Latin edebiyatındaki öte dünyaya yolculuk motifinin, özellikle modern çağlara kadar gelen alımlanışı bakımından, en yaygın biçimi yeraltına inmeyi ifade eden *katabasis*'tir. Ancak ölüler diyarı yerüstünde, doğu veya batı yönündeki en uzak noktalarda, hatta gökyüzünde de tahayyül edilmiştir (Ekroth – Nilsson, 2018, 1).

Nitekim Marinatos'un (2010, 193-200) dikkat çektiği üzere Odysseus'un ziyaret ettiği Hades yeraltında değil, yerin ötesindedir. Marinatos, ışık ve ışık yokluğuna karşılık gelen tabirlerin yanı sıra, öte dünyanın ikiye ayrılan karanlığını karşılayan kelimeleri ele alır: *Erebos* ve *Zophos*. Bünyesinde güneşin doğma ihtimalini taşıyan "gece"nin (*nyks*) aksine, *Erebos* bütünüyle gün ışığından yoksun olan karanlığı ifade eder. Hesiodos'ta kişileştirilmiş eril bir ilahi güç olarak *Erebos* tıpkı kız kardeşi *Nyks* gibi doğrudan doğruya Khaos'tan doğar, ancak *Aithēr* (Esîr) ve *Hēmerē*'nin (Gün) anneleri *Nyks* olur (Hes. *Theog.* 123-125). *Odysseia*'da *erebos* ölülerin Odysseus'la konuştuğu mekâna (krş. Hom. *Od.* 11.35) ve güneşin battığı batı istikametine (krş. Hom. *Od.* 10.258) işaret etmek üzere kullanılır. Persephone'nin gönderildiği ve alınıp geri getirildiği mekân da *Erebos* olarak ifade bulur (Hom. Hymn. *Dem.* {2.}335, 349, 409 [Gören, 2018,54, 56]). Loukianos, başka eserlerinde tercih ettiği *katabasis* motifinin aksine (krş. Nesselrath, 2018, 260-272), *Hakiki Hikâyeler*'de ölülere ait ülkeleri yeryüzüyle aynı seviyeye, okyanusun Herakles Sütunları'nın ötesindeki bir bölümüne yerleştirir. Bu bölümde de, Melunlar Diyarı'nın karanlığını *zopheros* sıfatıyla belirterek *erebos*'un mutlak karanlığından ayrıştırıp yerselleştirir.

108 Tercümemizde "lüküs yuvası" ve "lüküsçük" olarak karşıladığımız kelimeler hakkında bkz. sn. 49.

109 Baştaki Epimenides paradoksunu çağrıştıran kısmı hatırlatan bu ifade için bkz. sn. 9.

110 *Hakiki Hikâyeler*'de ölümden sonraki hayatın yaşarkenki ahlaka bağlı olarak Kutlular Adası'nda ödüllendirilme veya Melunlar Diyarı'nda azaba uğratılma biçiminde tasvir edilmesi, Orpheusçu öte dünya telakkisini hatırlatıcı bir mahiyet arz eder. Lokrisli Aias gibi tecavüzcüler, Melunların çıkardığı isyanın elebaşları

gibi yol kesenler, zorbalar, gaddar hükümdarlar, nihayet Yanıkoğlan gibi misafirlik hukukunu çiğneyenler Loukianos'un fantastik dünyasındaki "cehennem" mahallinin sakinlerini teşkil ederler. Ancak en ağır cezaya çarptırılanların "yalancılık edenler ve hakikatleri yazmayanlar" olduğunun bildirilmesi özellikle dikkat çekicidir. *Hakiki Hikâyeler*'de rastlanan Orpheusçu temalar hakkında bkz. Newman, 2015b, 102-119.

111 Uyku tanrısı Hypnos'un (Lat. *Somnus*) hükmettiği Rüyalar Ülkesi'nin bu tasviri Somnus'un mağarasının Ovidius'taki tarifini akla getirir: Burası, civarında hiç kuş olmayan, önünde afyonların bittiği bir yer olarak hikâye edilir (Ov. *Met.* 11.592-636).

112 Loukianos'un atıf yaptığı Homerosçu dizelerde (Hom. *Od.* 19.560-569) burada verilen dört şehir kapısı yerine sadece iki kapıdan söz edilir. Bu kapıların tasvirlerindeki ifadeler nesiller boyu Homeros araştırmacılarının belirli bir simgesellik üzerinde düşünmesine neden olmuştur. Nitekim yapılan olası kelime oyununun altını çizer tarzda, bağlamda *elephas* (fildişi) "boş umutlarla aldatmak" anlamına gelen *elephairomai*'la, *keras* (boynuz) ise "başarmak" ya da "tamamına erdirmek" manasını taşıyan *krainō* fiiliyle bir semantik etimoloji dâhilinde anılmıştır (Russo – Fernández-Galiano – Heubeck, 1992, 103-104). Bu simgesel göndermelerden emin olmak mümkün değilse de –nitekim bu yaklaşıma itirazı olan Amory (1966, 1-57) boynuzun Odysseus'u, fildişinin ise Penelope'yi simgelediği bir zıtlığın da mümkün olabileceğini iddia eder– Loukianos'un bu simgesellikten haberdarlığının gayet muhtemel olması sebebiyle, yoldaşlarıyla fildişi kapıdan şehre girmelerinin fildişiyle ilişkilendirilen "boş umutlarla aldatma"yı telmih edebileceğini düşünmek mümkündür.

113 "Kazbaşı" diye tercüme ettiğimiz *khēniskos* kelimesi pupa üstündeki kaz kafası ve boynu suretindeki gemi aslanını ifade eden bir antik denizcilik terimidir.

114 Burada seren direğinin asma köküymüş gibi sürgün verip şarabın hammaddesi olan üzüm meyveleri hasıl etmesi, doğrudan Klasik *epos* geleneğinin bir kısmı olan *Homeroscu İlahiler*'den birinde (Birden bir asma kapladı gönderlerin tepelerine kadar | burayı şurayı her yeri, pek çok üzüm salkımı sarktı | her yandan [*autika d' akrotaton para histion eksetanysthē* | *ampelos entha kai entha, katekrēmnonto de polloi* | *botryes*]: Hom. Hymn. *Dion.* {7.}38-40; Gören, 2018, 92) de karşımıza çıkar. Bu anlatının deyiş yerindeyse tıpatıp bir görüntüsünü Eksekias'in imzasını taşıyan kâsede görürüz (Munich 2044, *ABV* 146.21). Vazo ressamlarının genel olarak *Homeroscu İlahiler*'deki anlatıları alımlayarak oluşturdukları kompozisyonlara ve bu metinlere atıf yapan vazo ressamlarına dair ayrıca bkz. Clay, 2016, 29-51.

115 Epik şiirin *heksametron daktylikon* veznindeki bu dizeyi (*toisin d' ylēenta dia ploon erkhomenoisin*) aruzun *hezec* bahrinde çevirdik. Manzum tercümelerimiz hakkında krş. sn. 98. Antimakhos'un bahsedilen mısraı sadece bu eserde geçer ve bundan ötürü şüpheli olarak değerlendirilir (Antimach. *fr.* 104 Wyss; krş. Schellenberg – Giles, 1838, 104-105). Dramatik karakter Loukianos ile yoldaşlarının gemilerini ağaçların üzerinden seyrettirmesi, Homeros'un *Ilias*'ındaki, Erikhthonios'un atlarının ekinleri zedelemeksizin tepelerinden koşarak geçmelerinin tasvirini akla getirir (Hom. *Il.* 20.225-229). Anderson (1976a, 63), Antimakhos'un burada alıntılanan mısraının da belki bununla bağlantılı olabileceğine değinir.

116 Dramatik karakter Loukianos ve yoldaşlarının Boğabaşlar'la maceraları, Odysseus ile arkadaşlarının

Helios'un dokunulmaz kutsal ineklerinin bulunduğu Thrinakia Adası'nda başlarından geçenleri hatırlatır. Açlıktan ölme korkusuyla Odysseus'a ettikleri yemini çiğneyerek ineklerden bazılarını kesip yiyen yoldaşları, adadan ayrıldıktan sonra Zeus'un düşürdüğü bir yıldırım neticesinde ölür; Odysseus da Ogygia Adası'nda yedi yıl konaklamak zorunda kalır ve vatanına dönüşü gecikir (Hom. *Od.* 13.262-425). Buna karşılık dramatik karakter Loukianos'un yoldaşları onun emrine itaat ederek esir aldıkları Boğabaşları öldürmezler ve sonucunda kahramanlar adadan ayrılıp yollarına devam ederler. Böylece Loukianos karakteri Odysseus'tan daha dirayetli ve iktidar sahibi bir lider olarak karşımıza çıkar. Bu konudaki ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. Newman, 2015, 20-21.

117 Dramatik karakter Loukianos ve yoldaşlarının Eşekbacaklar'la karşılaştıkları bu sahnenin giriş kısmı Rhodoslu Apollonios'un *Argonautika* eserinin ilk kitabındaki Lemnos Adası tasvirleriyle benzerlik arz etmektedir. Bu konuda bkz. Newman, 2017, 81.

118 Bu hikâyede karşımıza çıkan çeşitli temalar, kökleri tarihöncesine dayanan, bütün dünyadaki halk masalı yahut peri masalı geleneklerinde görülen motiflerdir: Belli bir kudret veya özellik sağlayan elbiseler yahut elbise kısımları, insan kılığına girmiş canavarlar (ya da tersine, hayvanlara dönüşen insanlar), insan kılığındaki canavar yahut ifritlerin bedenlerinin belli bir kısmının insan dışı oluşu bu motifler arasındadır. Eşekbacaklar'ın ayaklarının üzerini örten, etekleri yerlerde sürünen entarilerinin kendilerine belli bir güç veya özellik kazandırdığına dair metinde bilgi verilmemekle birlikte, asıl mahiyetlerini ele veren eşek toynaklarını gizlemeleri hikâye içerisinde önem taşır. Halk masalları ve mitlerdeki "sihirli" kıyafetler hakkında bkz. Scott, 1996, 151-157. Loukianos'un

bu hikâyesiyle *Odysseia* ve Rhodoslu Apollonios'un *Argonautika* eseri arasındaki metinlerarası bağlantıların yanı sıra dünya folklorundaki kısmen insan, özellikle de kadın suretindeki doğaüstü varlıklar için bkz. Newman, 2017, 77-79. Türk dilleri konuşan çeşitli kavimlerin folklorlarındaki "ters ayaklı" cinler üzerine iki inceleme için bkz. Duvarcı, 2005, 125-143; Şimşek, 2017, 99-115. Halk hikâyeleri ve peri masallarının Antikçağ edebiyatında izlerinin sürüldüğü ayrıntılı bir çalışma için bkz. Anderson, 2002[2]. Masallardaki evrensel ortak tema ve motiflerin katalogu için bkz. Thompson, 1955-1958; Aarne – Thompson, 1961.

119 "Yola Çıkış ve İlk Durak" alt başlığını verdiğimiz bölümdeki asma kızlarıyla olan macera ve bu maceranın geçtiği yer nasıl hakiki dünya ile fantastik âlem arasında bir geçiş oluşturuyorsa, Cinadası da aynı geçişin bu sefer aksi yönde sağlandığı bir zemin teşkil ediyor. Asma kızları ile Eşekbacaklar'ın da hem kadın olmaları hem de yarı insan özellik taşımaları bakımından paralellik arz etmeleri dikkate değer. Krş. Luc. *VH* 1.6-1.8 ve sn. 24.

120 Dramatik karakter Loukianos ile yoldaşlarının yolculuklarının hikâyesinin yabancı bir diyarda gemilerinin karaya vurmasıyla zahiren bir neticeye bağlanmaksızın sonlanması, gerek *Odysseia*'nın gerekse *Aeneis*'in karaya vuran bir gemi sahnesiyle başlayıp nihayetinde sonuca varan akışlarının tersyüz edilmesidir (krş. Hom. *Od.* 1.1-5; Verg. *Aen.* 1.1-4).

121 Başından itibaren dramatik karakter Loukianos'un seyahatiyle Ithakeli kahraman Odysseus'un başına gelenler arasında belirli paralellikler kuran yazar Loukianos, son noktada en belirgin ayrımı da ortaya koyar: Poseidon'un gazabına uğradığı için yollarda kalan Odysseus'un macerası memleketine dönüşüyle fasl olurken, tanrıların zoruyla değil, şahsi merakları yü-

zünden yola çıkan dramatik karakter Loukianos'un "sılaya dönüşü" (*nostos*) söz konusu değildir.

122 Eserin Bizans *skholia*'larından birinin Loukianos'un bu vaadini "bu mesnetsiz hikâye içerisinde nihayet en büyük yalan" (*kai to telos pseudestatos meta tēs anypostatou epangelias*: Schol. ad Luc. *VH* 14.47; Rabe, 1971re, *ad loc.*) olarak ifade etmesi, Loukianos'un *Hakiki Hikâyeler*'deki yalan-hakikat karşıtlığının Bizans edebiyatında imparatorluğun son dönemine kadar devam eden akislerinden yalnızca birisidir. 14. yüzyıl yazarlarından Aleksios Makrembolites'in bu temaya atıfta bulunduğu bir örnek için bkz. Marciniak, 2016, 209. Loukianos'un son vaadi yüzünden kitabın hakikaten bir devamı olabileceği intibaı oluşmasına rağmen (krş. Ní Mheallaigh, 2008, 422), eserin burada sonlanmış olduğu kanaati esasında *Hakiki Hikâyeler*'in genel kurgusundan çıkarılabilmektedir. Asmalar adasından itibaren hakiki dünyadan fantastik âleme geçen kahramanlar burada mitik ve masalsı yaratıklarla karşılaşır, gökyüzündeki dünyavari beldelere gidip döner, hatta ölümsüz kahramanlarla birlikte vakit geçirirler. Sonrasında ise Cinadası'ndan tekrar –bilinen olmasa da– farz edilen, hakiki dünyanın "okyanusun sonundaki" paraleline varmalarıyla yolculukları aslında sonucuna ulaşır. Anlatıcının hikâyelere devam edeceği vaadi ise bir taraftan okuyucuya işgüzar bir cilve iken, bütün kurgunun modüler ve sürdürülebilir karakterini de bir kez daha vurgulayarak bir anlamda bu devamını getirme işini okuyucunun muhayyilesine havale eder. Sözü edilen bu modüler ve sürdürülebilir karakter Erken Modern Batı Avrupa yazarları için ilham kaynağı olmuştur (krş. Marsh, 2001[4], 181-192). *Hakiki Hikâyeler*'in mevcut haliyle tamamlanmış olduğu fikrini destekleyen bir üslup analizi için ayrıca bkz. Anderson, 1976c, 2-11.

Özel Adlar Sözlüğü

Aias: (a) Homeros'ta devasa kalkanıyla nam yapmış Salamisli kahraman, Telamon'un oğlu, Akhilleus'un amcasının oğludur. Adaşı olan Oileus'un oğlu Aias'la karıştırılmaması için sıklıkla "Büyük Aias" olarak anılır. Troia'ya düzenlenen seferde on iki gemiyle Agamemnon ve Menelaos'un birliklerine katılmıştır. Hektor'la teke tek dövüşmüş, onu öldürmesine ramak kalmışken bunu başaramamış, sonunda berabere biten bu mücadelede birbirlerine hediye vererek ayrılmışlardır (Hom. *Il.* 2.557-558, 7.181-305, 9.622-642, 12.1-16.123, 23.700-849; Ps.-Apollod. *Bibl.* 3.10.8, *Epit.* 5.4-7) [2.7[3], 2.23]; — **Telamonoğlu (*Telamōnios*):** Aiakos'un oğlu Telamon'un oğlu olan Aias'ı kasteden bir lakaptır [2.23]; **(b)** Argonautlardan biri olan Lokrisli Ileus'un (ya da Oileus) oğlu ve Lokris kralıdır. Telamon'un oğlu Aias'la karıştırılmaması için "Küçük Aias" olarak da anılır. Alkaios Athena Tapınağı'nda Kassandra'ya tecavüz ederek işlediği suça değinir. Bu suç yüzünden Odysseus'un emriyle Akhalar tarafından taşlanarak ölmek üzereyken, tanrıça üzerine yemin ederek ölmekten kurtulmuştur (Alc. *fr.* 298.14 *LP*) [2.17].

Aisopos (*Aisōpos*): Batı dillerinde Latince *fabula* (hikâye) kelimesinden türetilen *fable* (hayvan masalları) türünde,

özellikle ahlaki bir mesaj vermeyi hedefleyen kısa ya da mesellerin (*ainoi*) atfedildiği (krş. Ar. *Vesp.* 566, *Av.* 471; Arist. *fr.* 573 Rose), Yunan dünyasında Homeros gibi tarihî kimliğinden çok efsanevi özellikleriyle anılan şair [2.18].

Akademi (*Akadēm[e]ia*): Atina'da Dipylon Kapısı'nın kuzeybatısında Akademos adlı kahramana adanmış kamuya açık bir *gymnasion*'dur. Ancak MÖ 4. yüzyılın başlarından itibaren Platon'un kendi okulunu burada kurması (MÖ 387) ve Platon'un ardıllarının MÖ 1. yüzyılda Sulla tarafından bütünüyle ortadan kaldırılmasına (MÖ 86) kadar okulun faaliyetini kesintisiz sürdürmesi sebebiyle Platoncu düşünceyle özdeşleşmiş bir ad haline gelmiştir (krş. Plut. *Sul.* 12.3; App. *Mith.* 5.30). *Hakiki Hikâyeler*'in kaleme alınmış olabileceği MS 2. yüzyılda Akademeia, artık fiziksel varlığıyla Platoncu okulu temsil etmiyor olsa da Atina'da MÖ 410'dan itibaren bir grup Yeni Platoncu düşünürün öncülüğünde başlangıçtaki halinden bağımsız yeni bir öğretiyle canlandırılmaya çalışılmıştır (krş. Reale, 1990, 207-209). Loukianos'un naziresi özellikle Yeni Akademeia dönemi düşünürlerinin onun tabiriyle "kılı kırk yarmaları"na (*mikrologia*: Luc. *D.Mort.* 20.8.15) yöneliktir. Ayrıca bkz. *Mevtakademi* maddesi [2.18].

Akhilleus: Thessalia'daki Phthia Kralı Peleus ile deniz tanrıçası Thetis'in oğlu olan yarı tanrısal kahramandır. Baba tarafından doğrudan Zeus soyundan gelir, annesi Thetis ise zaten tanrıçadır. Akhilleus, Homeros'ta Agamemnon'a yönelik öfkesiyle *Ilias*'ın en önemli kahramanı olarak belirir. Troia'da Myrmidonlar adını verdiği bir topluluğun oluşturduğu birliğiyle savaşmıştır. Bkz. *Ölüm Oyunları* maddesi ve sn. 94 [2.19, 2.22, 2.23²].

Akragas: Günümüzde İtalya'daki Agrigento, antik *Magna Graecia*'da (Yun. *Megalē Hellas*) Sicilya'nın gü-

ney kıyısında yer alan bir şehirdir. Adını Zeus ile Okeanoskızları'ndan (*Okeanidai*) Astropa'nın oğlu olan aynı adlı kahramandan alır [2.23].

Alektryon (*Alektryōn*): Eski Yunanca "horoz" anlamındaki *alektryōn* kelimesi aynı zamanda bu hayvanın kişileştirilişini temsil eden bir tanrının adıdır. Mitik anlatımlara göre başlangıçta Ares'in maiyetindeki, gözdesi bir delikanlı olan Alektryon, Ares Aphrodite'yle kocası Hephaistos'un evinde kaçamak ilişkiye girdiği sırada kapıda bekçilik ederek Güneş'in (Helios) gelişini haber vermekle görevlendirilir. Fakat nöbeti esnasında uyuyakalınca Helios yasak ilişkiyi suçüstü yakalayarak durumu Hephaistos'a haber verir. Ares bunun neticesinde uğradığı aşağılanmanın acısını çıkarmak için Alektryon'u horoza dönüştürerek cezalandırır ve her sabah güneşin doğuşunu haber vermekle yükümlü kılar (Luc. *Gall.* 3; Schol. ad Ar. *Av.* 835; Eust. ad Hom. *Od.* 1.300; Auson. 26.2.27; Liban. *Prog.* 2.26) [2.32, 2.33].

Aletheia (*Alētheia*): Arkaik şiir geleneğinde Zeus'un kızı olarak sunulan "Hakikat"in kişileştirilmiş tanrıçasıdır (Pind. *Olym.* 10.4, *fr.* 205 *S-M*; Bacchyl. *fr.* 57.1 Maehler [Gören, 2017, 138]). *Hakiki Hikâyeler*'in adında da yer alan hakikat teması anlatı içinde Loukianos'un kurgusal gerçekliğinin en önemli unsurlarından biridir. Bu konuda ayrıca bkz. Ek, 176, 195-197. [2.34].

Alevoğlu (*Phlogios*): Bu isim "alev" anlamına gelen *phloks* kelimesinden nispet belirten ekle (*phlog* + *ios*) oluşturulmuştur. Güneş tanrısı Helios'un atlarından Phlegon (Ov. *Met.* 2.154) ile benzerliği dikkat çekicidir. *Hakiki Hikâyeler*'de Ay ile Güneş arasındaki barış anlaşmasını Güneş adına imzalayan delegelerden biri olan hayalî karaktere diğer iki Güneş delegesi gibi ateş yahut yaz mevsimiyle bağlantılı bir ad koyulmuş olması kayda değer [1.20].

Alkinoos: Homeros'un *Odysseia*'sında Phaiaklar'ın kralı olan mitik kahraman (Hom. *Od.* 6.1-12). Odysseus'un, yanında ağırlandığı süre zarfında başından geçenleri hikâye etmesi eserde geniş yer tutar [1.3].

Amazonlar: Bellerophon ile Telamon'un birlikte savaştıkları Pontos'un kadın savaşçı soyudur. Adları yoksunluk bildiren *a-* olumsuzluk önekiyle oluşturulmuştur (*a+mazos/mastos*, yani memesiz). Bu ad sadece kız çocuklarını yetiştirme ve çocukların memelerinin birini (genellikle sağ memeyi kesip sol memeyle çocuklarını emzirirler) savaşırken engellemesin diye kesme âdetinden kaynaklanıyor olabilir (krş. Hom. *Il.* 3.184-189, 6.186; Herod. 4.110-117; Ps.-Apollod. *Bibl.* 2.3.2, 2.5.9, *Epit.* 5.1.16-17; D.S. 2.45-46, 3.53-55, 4.28, 17.77; Paus. 1.2.1, 1.15.2, 1.17.2, 1.25.2, 1.41.7, 4.31.8, 5.11.7, 7.2.7-8; Verg. *Aen.* 11.648-663) [2.8].

Anakharsis: İskit-Hellen şehri Olbia'yı bayındır hale getiren soylu bir İskit aileye mensup, ancak Hellen kültürüne oldukça aşina, MÖ 6. yüzyılın başlarında hayatının bir döneminde Hellas'ta yaşamış, "dobralık"tıyla (*parrhēsia*) meşhur düşünür. Herodotos, Anakharsis'in Hellas'tan kendi yurdu olan Olbia'ya geri dönüp Kysikos'ta (günümüzde Erdek) gözlemlediği Ana Tanrıça'ya yönelik ayinleri vatanında tesis etmek isterken kardeşi Kral Saulios tarafından öldürüldüğünü kaydeder (Herod. 4.76-77). Souidas'ta kendisinin Hellen dünyası için çok önemli iki aleti, gemici çıpası ile çömlekçi tekerini icat ettiği bildirilir (Suid. α 258, *Anakharsis* maddesi). Hellas'taki seyahatleri sırasında Atinalı Solon'u da ziyaret etmiş (D.L. 1.101-102, 105; Plut. *Sol.* 5), orada bizzat Loukianos'un aktarımıyla Attika Yunancasını öğrenmiş ve Hellen yasaları ve kurumları hakkında bilgi edinmiş, aynı zamanda Eleusis Gizemleri'ne iştirak etmiştir (Luc. *Anach.* passim; Himer. *Or.* 30.1; Str. 7.3.8). Anakharsis Hellen dünyası için çok

önemli olmasına rağmen yedi bilgeler arasına büyük ölçüde barbar kökeni yüzünden girememiştir (krş. Armstrong, 1948, 23). Ayrıca bkz. *İskitler* maddesi [2.17].

Anakreon (***Anakreōn***): MÖ 6. yüzyılda Ionia bölgesindeki Teos'ta (bugünkü İzmir, Sığacık yakınlarındaki antik şehirde) doğmuş lirik şair. Genellikle aristokratik içki meclislerinde icra edilmek üzere aşk ve şarap temalı şiirler inşat etmiştir [2.15].

Antimakhos: MÖ 5. yüzyılda faaliyet gösteren Kolophonlu şair ve gramerci. Souidas'ta devrinin usta şairleri Panyas[s]is ve Stesimbrotos'un öğrencisi olarak yetiştiği kaydedilir (Suid. α 2681, *Antimakhos* maddesi) [2.42].

Antiphon (***Antiphōn***): Rüya tabirleri üzerine yazdığı risaleyle bilinen antik yazar. Souda'da Atinalı olduğu belirtilerek eserinin adı "rüyaların tabirine dair" (*peri kriseōs oneirōn*) şeklinde kaydedilir (Suid. α 2746, *Antiphōn* maddesi). Cicero da eserden "Antiphon'un rüya tabirleri" (*somniorum Antiphontis interpretatio*) olarak bahseder (Cic. *Div.* 1.116) [2.33].

Apate (***Apatē***): Hesiodos'ta Nyks (Gece) ile Nemesis (İntikam) birleşmesi sonucunda doğan kişileştirilmiş bir ilahi güç olarak "Desise"yi ifade eder ve kardeşleri Philotes (Arkadaşlık), Geras (Yaşlılık) ve Eris'tir (Fitne) (Hes. *Theog.* 224; krş. Cic. *ND* 3.17; Nonn. *Dion.* 8.110 vd.) [2.33].

Apollon (***Apollōn***): Zeus ile Leto'nun oğlu, Artemis'in erkek kardeşi, on iki Olympos tanrısından biridir. Kendisine atfedilen özelliklerden dolayı çok sayıda epiteti bulunmaktadır. Ayrıca bkz. *Daphne* maddesi [1.8].

Areios: *Hakiki Hikâyeler*'de, Kutlular Adası'nda düzenlenen Ölüm Oyunları'ndaki yumruk dövüşü müsabakasında Epeios ile berabere kalarak eş şampiyon olan Areios karakterinin tarihî yahut edebî bir şahsiyetle ilişkisi merak ve tartışma konusu olagelmiştir. Bu kişinin muhtemelen İs-

kenderiyeli filozof Areios (MÖ 1. yüzyıl) olduğu tezi bazı araştırmacılar tarafından ortaya atılıp desteklenirken, bu eşleştirmeye karşı çıkanlar da mevcuttur (Ollier, 1962, 73, sn. 22; Renehan, 1965, 256; Fraser, 1972, I. 490 ve II. 711 sn. 115; Hahm, 1990, 3040 sn. 245; krş. Göransson, 1995, 209 ve dn. 1, 2). İskenderiyeli Areios'un ilk Roma İmparatoru Augustus'un takdirini kazandığı, hatta ona ders verdiği, İskenderiye'yi zapt eden Augustus'un (MÖ 30) şehri ve sakinlerini Areios'un hatırı için bağışladığını söylediği antik yazarlar tarafından nakledilir (Plut. *Ant.* 80.1-3; Cass. Dio 51.16.4; Str. 14.5.4; Iul. *Them.* 11 Rochefort, *Ep.* 111 Bidez). Buna ek olarak, çeşitli felsefi sistemlerin ve doktrinlerin mukayese edildiği doksografi yazıları muhtelif antik kaynaklarda kendisine atfedilen Didymos veya Areios Didymos adlı yazar (Clem. Alex. *Strom.* 1.14.61.1-2, 1.16.80.4; Eus. *PE* 11.23.2-6, 15.15, 15.20; Stob. 2.7.5) 19. yüzyıl sonlarından beri genellikle İskenderiyeli Areios ile aynı kişi kabul edilir (Meineke, 1859, 563-565; Diels, 1965⁴, 69-88; Fraser, 1972, I. 490 ve II. 711 sn. 115; Heil, 2000, 358-393; Kahn, 2002, 3-13); ancak bu özdeşleştirme de itirazdan berî değildir (krş. Göransson, 1995, 203-218). *Hakiki Hikâyeler*'in ayrı gerçeklikleri haiz (tarihî-mitik, hakiki-uydurma, müellif-karakter, Hellen-Barbar vs.) şahsiyetleri aynı seviyede bir araya getiren fantastik dünyasında, Areios gibi yaşadığı tarihte sabit bir filozofla Epeios gibi namlı bir mit kahramanının bir yumruk dövüşü müsabakasında karşı karşıya gelmesinin tuhaf olmayacağı kanaatindeyiz; ancak bu durumu kesinlikle ispatlayacak yahut çürütecek delillerin bulunmadığını da belirtmek durumundayız. Ayrıca bkz. *Epeios* maddesi ve sn. 92 [2.22].

Arion (*Arion*): MÖ 7. yılın sonları 6. yüzyılın başlarında yaşamış, Korinthos Tiranı Periandros'un çağdaşı olan Lesbos *kithara* çalgıcısı ve *dithyrambos* şairi. Periandros'un

maiyetinde bulunmuş ve Herodotos'un aktardığına göre, Lesbos'un Methymna şehrinden olan Arion, Korinthos'a *dithyrambos* icrasını ilk getiren şair olmuştur (Herod. 1.23-24). Korinthos'a gelirken yolda geçirdiği deniz kazası ve kendisini Dionysos'un *epiphaneia*'larında da görünen bir yunusun kurtarması, hakkındaki en bilinen rivayettir (Hom. Hymn. *Dion.* {7.} 38-54; krş. Paus. 3.25.7) [2.15].

Aristarkhos: (Samothrakeli, MÖ 246-144) İskenderiye Kütüphanesi'nin yöneticisi gramerci ve filolog (Suid. α 3892, *Aristarkhos* maddesi; *P.Oxy.* 1241, ii 11-15; krş. Schironi, 2018, 4 dn. 1). Homeros şiiri üzerine yaptığı kritik çalışmaların ciddiyeti ve enginliği Antikçağ'da "en âlâ gramerci (*ho aristos grammatikos*)" veya "gramercilerin en âlâsı (*ho grammatikōtatos*)" (Schol. ad Hom. *Il.* 2.316; Athen. 15.671f-672a; krş. Schironi, 2018, xxv dn. 25-26) gibi yüceltici unvanlarla anılmasına yol açarken, bir taraftan da Homeros'a ait olmadığına kanaat getirdiği nüsraları ayıklamaktaki katı titizliği bu tarz davranışa alem olmuştur (Cic. *Fam.* 2.11.5, 9.10.1). Ayrıca bkz. *Zenodotos* maddesi [2.20].

Aristeides (*Aristeidēs*): Lysimakhos'un oğlu olan Atinalı devlet adamı (MÖ 530-468). Herodotos kendisi hakkında *ostrakismos*'la sürgün kararı verilmesine rağmen, kendisinin "Atinalılar arasındaki en soylu ve en hakkaniyetli" (*ariston andra genesthai en Athēnēisi kai dikaiotaton*) kişi olduğunu, Atina'nın selameti mevzubahis olduğunda kişisel duygularından ayrı bir şekilde kendi hasımlarına bile itibar ettiğini kaydeder (Herod. 8.79) [2.10].

Aristippos: Yaklaşık olarak MÖ 5. yüzyılın ikinci, 4. yüzyılın da ilk yarısında yaşamış, Sokrates'in de bir öğrencisi olan ve Kyrene'de ahlaki kaidelere dayanan bir hazcılığı vazeden kendi felsefe okulunu kuran filozoftur. Diogenes Laertios tarafından hazları ve değerleri sınıflandıran

yaklaşımlarına örnek oluşturabilecek kimi anekdotları aktarılmıştır (D.L. 2.65-104) [2.18].

Aristophanes (***Aristophanēs***): *Hakiki Hikâyeler*'de Loukianos'un hiciv dolu eleştiri oklarından nasibini almayan nadir gerçek dünya karakterlerinden biri olan, MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısında eserleriyle ön plana çıkmış ünlü Atinalı komedya şairidir. Loukianos, Aristophanes'in ütopik/distopik Bulutgugukya'sı (*Nephelokokkygia*) gibi yaratımlarını *Hakiki Hikâyeler*'in kurgusal dünyasının bir modeli olarak gördüğünü ona yönelik belirgin övgüsüyle ortaya koyar. Ayrıca bkz. *Bulutgugukya* maddesi [1.29].

Atina (***Athēnai***): Antik dünyanın en önde gelen siyasi, ekonomik ve kültürel merkezlerinden biri olan, Kıta Yunanistanı'nda Attika bölgesindeki şehir. Loukianos'un da eserlerinde kullandığı ve Hellen Klasik Çağı'nda (MÖ 5.-4. yüzyıl) standart bir yazı dili haline gelen Attika lehçesinin anavatanı konumundadır [2.10, 2.17, 2.31].

Ay (***Selēnē***): Mitoloji geleneğinde Titan Hyperion ile Theia'nın kızı, Helios (Güneş) ve Eos'un (Şafak) kız kardeşi, Ay'ın kişileştirilmiş Titan tanrıçasıdır (Hes. *Theog.* 371-374). Loukianos'un anlatısında ise diğer gökcisimleri gibi ay da dünyavari bir belde olarak tasavvur edildiğinden yalnızca bir ülkenin ismi olarak sunulur [1.11, 1.12, 1.15, 1.19[2], 1.20[2], 1.21, 1.22].

Aylılar (***Selēniōtai***): Yunan mit geleneğinde tanrısal bir kişileştirme, hatta doğrudan ibadet edilen bir tanrıça olan Ay (*Selēnē*), Loukianos'un anlatısında bütün yönleriyle muhkem bir ülke görüntüsü çizmekte ve sakinlerine de bu isim verilmektedir. Ayrıca bkz. *Ay* maddesi [1.18, 1.20[4]].

Babil (***Babylōn***): MÖ 2300 yılı civarında Akkadlar tarafından Fırat Nehri'nin her iki yakasında kurulan, bütün antik çağlar boyunca önemli bir yerleşim ve kültür merkezi olarak varlığını sürdüren, kalıntıları bugünkü Bağdat'ın

85 km güneyindeki Hille şehri yakınlarında bulunan antik şehir (Radner, 2020, 9). İskender'in fethinden sonra Babil Hellenistik imparatorluğun yönetim merkezi yapılmak istenmiş ve Seleukosların hâkimiyeti altında büyük ölçüde Hellen kimliğinin etkisinde kalmıştır (Str. 15.3.9-10). Ancak Babylon şehri, bu Hellenistik hâkimiyete rağmen kendine has özelliklerini korumuş, bilhassa Mezopotamya kültüründeki kökleriyle bağlantısını bütünüyle koparmamıştır (krş. Radner, 2020, 151-159) [2.20].

Bahtiyar Arabistan (*Eudaimōn Arabia*): Güney Arabistan'a, takriben bugünkü Yemen'e denk geldiği düşünülen, mümbitliğinden dolayı bu adı aldığı varsayılan bölgenin ismidir. Ptolemaios ve Strabon gibi antik yazarlar, belki kuzeyindeki geniş çölden ayırt etmek amacıyla, Arap Yarımadası'nın bu kısmı için *eudaimōn Arabia* tabirini kullanırlar (Ptol. *Geog.* 6.7.1; Str. 16.3.1, 16.4.2; krş. D.S. 5.41.1). Herodotos, "Arabistan diyarından getirilen rayihanın tanrısal bir şey gibi tatlı" (*apozei de tēs khōrēs tēs Arabiēs thespesios hōs hēdy*: Herod. 3.113) olduğundan bahseder. Diodoros da Iamboulos'un delikanlılık çağında "ıtırlar-getiren Arabistan boyunca" (*dia tēs Arabias epi tēn apōmatophoron*: D.S. 2.55.2) seyahat ettiğini, yolculuklarının sonunda da "bahtiyar bir adaya" (*eis nēson eudaimona*: D.S. 2.55.4) vardıklarını aktarır. Öyle ki buranın sakinlerinin "tanrı olarak çevrelerini saran her şeye, güneşe ve genel olarak da gökcisimlerine ibadet ettiklerini" (*sebontai de theous to periekhon panta kai hēlion kai katholou panta ta ourania*: D.S. 2.59.2) kaydeder. Plinius, belki Aelius Gallus'un MÖ 24'te yaptığı seferi hakkında aktardıklarına dayanarak, Romalıların Arabistan'ı tasnif ettikleri üç kısımdan (A. Nabatea, A. Deserta, A. Felix) biri olarak *Arabia Felix* adını güney Arabistan için kullandıklarını bildirir (Plin. *NH* 6.160 *K-W*; krş. Str. 16.4.25). Bu coğrafi bölümlendirmeye

binaen Arap Yarımadası'nın mümbit ve bereketli güney kısmı *Arabia Felix*, çölden oluşan geniş orta bölümü *Arabia Deserta*, yarımadanın kuzeyindeki eskiden tarihî Nabatu Krallığı'nın hâkimiyeti altında kalan kesimi ise *Arabia Nabatea* diye anılmaya başlar. Keza *eudaimōn Arabia*, *Aden* adının Eski Yunanca tercümesi olarak anılmaktadır (*Peripl.M.Eryth.* 26). Bu konudaki tartışmanın ayrıntıları için bkz. Retsö, 2000, 189-192 [2.5].

Balıkadam (*Skintharos*): Bu adın "dalgıç" anlamına gelen *skinthos* kelimesinden türetilmiş olması muhtemeldir. Ancak adla yapılan kelime oyunu antik tanıklıklar ışığında epeyce dallanıp budaklanmaktadır. Aristophanes'in MÖ 414'te sahnelenen *Kuşlar* (*Ornites*) komedyasındaki Phrygialı Spintharos'un (Ar. *Av.* 762) ismiyle yakın benzerliği dikkat çeker. Geç dönem sözlükçülerin tespitleri bu konuda oldukça renkli bir görünüm arz eder. Şöyle ki Hesykhios *skintharizein* fiili için "ortaparmakla burun deliğine vurmak" (*to gar tōi mesōi daktylōi tēn myktēra paiein*: Hesych. σ 1014 *Skintharizein* maddesi), fonetik gereklerle hemen hemen *skintharos*'la özdeş *skindaros* için ise "geceleyin cinsel arzular yüzünden ayaklanmak" (*hē epanastasis nyktos aphrodisiōn heneka*: Hesych. σ 1013, *Skindaros* maddesi) açıklamalarını sunar. Polydeukes ise *skintharizein* fiili için Hesykhios'u destekleyen bir yaklaşımla "elin ortaparmağıyla başparmağının altından hareketle burun deliğine vurmak" (*tōi mesōi tēs kheiros daktylōi hypo tou meizonos aphethenti tēn rhina paiein*: Poll. 9.126, Dindorf) ifadesini kullanır. *Skintarizein*'in ifade ettiği kaba el şakasıyla yahut *skindaros*'un çağrıştırdığı müstehcen tonla şahsın anlatı içindeki rolü arasında bağlantı kurmak mümkün olmadığından, denizin içine batmış, "canavar"ın (*kētos*) karnında kendisine bir hayat kurmuş haldeyken karşılaşılan karaktere *skinthos*'tan hareketle "Balıkadam" demeyi tercih ettik [1.36, 1.37, 2.1, 2.2, 2.6, 2.25, 2.41].

Barbarlar (***Barbaroi***): Hellen dili konuşmayan kavimlerin tamamını ifade eden tabirdir. Homeros'ta doğrudan geçmemesine rağmen, "barbar dilli" anlamına gelen *barbarophōnos* (Hom. *Il.* 2.867; krş. Herod. 8.20, 9.43) kelimesiyle *barbaros*'a kök vermektedir. Etnisite belirten bir şekilde, Hellen olmayan anlamında kullanımı özellikle Klasik dönemde yaygınlaşmıştır (Aesch. *Pers.* 255, Herod. 1.58; Plat. *Plt.* 262d). Loukianos da terimi benzer bir şekilde kullanmaktadır [2.17].

Boğabaşlar (***Boukephaloi***): "Boğa", "öküz", "sığır" anlamına gelen *bous* ile "baş", "kafa" manasındaki *kephalē* kelimelerinden oluşan isim tarihte Büyük İskender'in, ölümünden sonra adına bir şehir (*Boukephalia* veya *Boukephala*) kurduracak denli düşkün olduğu atının adı (*Boukephalas*) olarak malumdur (Plut. *Alex.* 6.1 vd.; D.S. 17.76; Str. 15.1; Plin. *NH* 6.23.77 *K-W*; Arr. *An.* 5.14.4). *Boukephalos* kelimesi aynı zamanda Thessalia mıntıkasında yetişen atların epiteti olarak da kullanılır (Ar. *fr.* 41-42 *CAF*). Kelimenin Hipponaks'ta hakaret sözü olarak geçen "boğanın tenasül uzvu" anlamındaki *boupalos* ile benzerliği de kayda değer (Hippon. *fr.* 120-121 West; krş. Plin. *NH* 36.4.12 *K-W*) [2.44[3], 2.47].

Boğa'nın Başı (***Hyades***): Boğa Takımyıldızı'ndaki Hyades yıldız kümesidir. Yunan mitolojisinde mit aktarımının bir koluna göre Titan Atlas ile Pleione'nin çocukları olan –yağmur *nympha*'ları olarak da bilinen– beş *nympha*'yı ifade eden addır. Bir aslan tarafından öldürülen kardeşleri Hyas'ın derin matemi yüzünden gözü yaşlı beş *nympha* Hyades Takımyıldızı'na, katil aslan Aslan (*Leo*) Takımyıldızı'na, Hyas ise Kova (*Aquarius*) Takımyıldızı içinde bir yıldıza dönüştürülmüştür (Hyg. *Fab.* 192). Ayrıca bkz. *Feneriye* ve *Süreyya* maddeleri [1.29].

Bousiris: Ülkesine gelen yabancıları Zeus sunağında kurban eden mitik Mısır kralı; Herakles'i de kurban etmeye kal-

kıştığında onun tarafından öldürülür (Ps.-Apollod. *Bibl.* 2.5.11; Isoc. 11.31; krş. Livingstone, 2001, 82) [2.23].

Bulut Küheylanları (***Nephelokentauroi***): "Bulut" anlamındaki *nephelos* ile *Kentauros* kelimelerinden türetilmiş (Bulut Kentaurları), Loukianos'un uydurduğu isimlerden biridir. *Kentauroi*, yarı insan yarı at biçimdeki ucube yaratıklardır; genel olarak kabul edildiği üzere Iksion ile bir bulutun birleşmesinden doğmuşlardır. Yunan mitolojisi haricinde tam karşılığı bulunmayan Kentauros'u Türkçede yerleşik Küheylan (savaş atı) kelimesiyle karşılarken metnin masalsı lisanını hedef dilde, yabancılaştırmalardan mümkün olduğunca kaçınarak muhafaza etmeyi amaçladık. İki kelime arasındaki ses benzerliği de tercihimizi destekler mahiyettedir [1.16, 1.18, 1.27].

Bulutgugukya (***Nephelokokkygia***): Aristophanes'in MÖ 414'te Dionysia Şenlikleri'nde sahnelenen ve ikincilik ödülüne layık görülen *Kuşlar* (*Ornites*) komedyasındaki hayalî ülkenin adıdır [1.29].

Burçlar Kuşağı (***Zōidiakos* [*kyklos*]**): Kuzey yarımkürede ufuk çizgisinin üzerinde daima görünen on iki takımyıldızdan oluşan, gökyüzündeki bir çember olarak tanımlanan astrolojik/astronomik fenomen. Burçlar Kuşağı'yla ilgili "veri" ve "muhayyile"yi –nitekim eserinin başlığı olan *Phainomena* her iki anlama da geliyordu– derleyen Aratos'un eseri sayesinde on iki burcun işaret ettiği takımyıldızlar Romalı yazarlar tarafından da alımlanıp adları Latince söyleyişe uyarlanmıştır (sırasıyla *Krios* > *Aries* [Koç], *Tauros* > *Taurus* [Boğa], *Didymoi* > *Gemini* [İkizler], *Karkinos* > *Cancer* [Yengeç], *Leōn* > *Leo* [Aslan], *Parthenos* > *Virgo* [Başak], *Zygos* > *Libra* [Terazi], *Skorpios* > *Scorpio* [Akrep], *Toksotēs* > *Sagittarius* [Yay], *Aigokerōs* > *Capricornus* [Oğlak], *Hydrokhoos* > *Aquarius* [Kova], *Ikhthyes* > *Pisces* [Balık]; Arat. *Phaen.* 1.225 vd.; Lucr. *de Rer. Nat.* 5.1204-1210, 5.1430-1439; Cic.

Arat. 237-238; Vett. Val. 22.12; krş. Gee, 2013, 57-80) [1.28, 1.29].

Burçlar Kuşağı'nın Kemankeşi (*ho ek tou zōidiakou toksotēs*): "Okçu" (*toksotēs*) epitetiyle günümüzde bilinen adıyla Yay Burcu'nu (Lat. *Sagittarius*) temsil eden (krş. Ptol. *Alm.* 8.1; Vett. Val. 11.3) ve kendisi de kumanda ettiği Bulut Küheylanları (*Nephelokentauroi*) gibi bir *kentauros* olan Kheiron kastedilir. Burçlar Kuşağı'nın tümünü dünyavari bir takımada olarak tasavvur eden Loukianos'un bu takımyıldızı diğer gökcisimlerinden farklı olarak kişileştirmesi ve *kentauros* kuvvetlerinin kumandanı bir karakter haline getirmesi dikkate şayandır. *Hakiki Hikâyeler*'de Bulut Küheylanları'nın kumandanının unvanının "okçu" (*toksotēs*) olması Atina'daki başka bir kültürel unsura daha gönderme yapar: Atina'da bir emniyet teşkilatı benzeri kolluk kuvveti bulunmuyordu; bunun yerine *prytanis*'ler meclisin ve diğer kamusal karar alma mekanizmalarının toplantılarını denetler ve aldıkları bağlayıcı kararları da 300 Skythialı okçunun sayesinde gerekirse zorla uygularlardı (Plat. *Prot.* 319c; Arist. *Ath.* 24.3). Dolayısıyla "okçu" (*toksotēs*) unvanı böyle gerçek dünyaya ait bir kolluk gücüyle de mitolojik Kheiron'u ve tabii astrolojik Sagittarius'u ilişkilendirmektedir [1.18]. Ayrıca bkz. *Bulut Küheylanları* maddesi.

Büyükayı (*Arktos*): Latincede *Ursa Maior*, Arapçada *Dübbüekber* adlarıyla da anılan, yedi yıldızdan oluşan, Antikçağ'dan beri en çok bilinen ve gökyüzünde en net görünen takımyıldızdır. Büyükayı Takımyıldızı geleneksel olarak Arkadia menşeli Kallisto mitiyle ilişkilendirilir. Arkadialı Lykaon'un kızı Kallisto, Artemis'in maiyetinde avcılık yapar ve tanrıça gibi bekâretini korumak konusunda kararlıdır. Zeus'un beğenisine ve isteklerine cevap vermediğinden Zeus Artemis'in kılığına girerek yanına sokulur ve onu gebe bırakır. Buna çok öfkelenen Hera, Ovidius'ta

Phaëthon'un yere çakıldıktan sonra bir akarsu olarak gezinirken karşılaşıp çok beğendiği bir *nymph*a olarak aktarılan Kallisto'yu bir dişi ayıya dönüştürür ve Kallisto böylelikle Artemis tarafından yanlışlıkla avlanarak öldürülür. Ancak Zeus'tan olma oğlu da bu sırada doğar, adı da "ayı" (*arktos*) kelimesinden mülhem Arkas konulur. Zeus ise sevgilisini bir takımyıldıza dönüştürür (Ps.-Apollod. *Bibl.* 3.8.2; Hyg. *Astr.* 2.1; Ov. *Met.* 2.401 vd.). Odysseus Kalypso'un yanından ayrıldığında dönüş yolunda kendisine rehberlik eden takımyıldızlardan biri de diğer adı *Hamaksa* (Kağnı/Yük Arabası) olan Büyükayı'dır (Hom. *Od.* 5.272-277; Paus. 1.25.1; 8.3.6 vd.) [1.13].

Büyük Deniz (*Megalē Thalatta*): Bu terimleşmiş ifade Loukianos dışındaki antik kaynaklarda da doğrudan Hint Okyanusu'nu tarif etmek için kullanılır (D.S. 2.35.1; Arr. *An.* 5.4.1). Iamboulos'un eserindeki "Güneş Adaları"nda tarif edilen sakinler ile Loukianos'un seyahatlerinde karşısına çıktığını söylediği acayiplikler arasında göze çarpan benzerlikler vardır (krş. Winston, 1976, 220-221). Ancak Möllendorff (2015, 19-33), *Odysseia*'da "şairane bir terbiye" unsuru olarak Kirke ile Medeia'nın "okyanusun dışında" (*eksōkeanismos*: Str. 1.2.10) konumlandırılmasına benzer şekilde, bir tarih metninden ziyade roman biçiminde kaleme alınan eserinde Iamboulos'un da aşina olduğu kıyıları sanki hiç bilinmeyen kıyılarmış gibi anlatmış olabileceği ihtimalini gündeme getirir. Dolayısıyla *Hakiki Hikâyeler*'deki "Büyük Deniz" tabirinin gerçekten Hint Okyanusu olduğuna Loukianos'un inanıp inanmadığı yahut bunu yalnızca Stoacı bir terbiye aygıtı olarak "okyanusun dışında" (*eksōkeanismos*) olmayla özdeşleştirip özdeşleştirmediği belirsizliğini korumaktadır. Ayrıca bkz. *Iamboulos* maddesi [1.3].

Cevizleventleri (*Karyonautai*): Ceviz ve benzeri sert kabuklu yemişleri ifade eden *karyon* ile "gemici, denizci" anla-

mındaki *nautēs* (çoğulu *nautai*) kelimelerinden yapılmış olan bu ismi Türkçeye çevirirken denizcilik tarihinde yerleşik kullanımı olup günümüzde de özel isim yahut sıfat olarak rastlanan Farsça kökenli *levend* kelimesini tercih ettik [2.37, 2.38].

Cinadası (*Kobalousa*): Elyazmalarında muhtelif olarak *kabalousa* veya *ekbalousa* olarak yazılmış olan kelimenin kesin manası ve menşei günümüze ulaşmamıştır (Francklin, 1780, 447 dn. †; Harmon, 1961, 352 dn. 1). "Madrabaz", "sihirbaz" ya da "büyücü" anlamındaki *kabalos* kelimesinin çoğulu *kabaloi*, büyücülerin emrine çağrılan ifritleri ifade etmek için kullanılmıştır. Okumanın *ekbalousa* olarak kabul edildiği durumda, *ekballō* fiilinden hareketle "sürgün edilmiş" anlamında yorumlanması ihtimal dâhilindedir. Bu okumayı tercih etmiş olsak, ismin Türkçesi "Sürgünlü" olabilirdi. Biz ilk okuma seçeneğinden yola çıkarak hikâyeye uygunluğu cihetiyle Cinadası karşılığını inşa ettik. Ayrıca bkz. *Efsunlu* ve *Eşekbacaklar* maddeleri [2.46].

Daldanlılar (*Dendritai*): "Ağaç" anlamındaki *dendron* kelimesine nispet belirtici bir ek (*-itēs*, çoğulu *-itai*) getirmek suretiyle inşa edilen bu ismi (Ağaçtan-olmalar), verildiği hayalî topluluğun hikâyede anlatılan "üretim" tarzından ötürü ve asıl kelimeyle bir nebze ses benzerliği yakalamak amacıyla Türkçede Daldanlılar olarak kurmayı uygun gördük [1.22].

Daphne (*Daphnē*): Adı "defne" anlamına gelen, Apollon'un ona duyduğu karşı koyulmaz aşkla meşhur olmuş *nympha*'dır. Kimi mit aktarımlarında Ladon Nehri ile Gaia'nın kimi zaman da nehir tanrısı Peneios'un kızı olarak anılır (Paus. 8.20.1; Hyg. *Fab.* 203). Daphne'nin hikâyesinin tamamına ulaşabildiğimiz tek kaynak olan Ovidius'ta Apollon'un arzulayarak kovaladığı *nympha* kurtuluş için babası Peneios'a (Latince Peneus) yalvarır.

Apollon tam Daphne'yi yakalayacağı sırada, Peneios kızını bir defne ağacına dönüştürür (Ov. *Met.* 1.452 vd.) [1.8].

Darıendazlar (*Kenkhroboloi*): "Darı" anlamındaki *kenkhros* ile "atan, fırlatan" manasına gelen *bolos* kelimelerinden yapılmıştır (Darı-atan). Bu adı tercüme ederken "atmak, fırlatmak" anlamındaki Farsça *endāḫten* fiilinden gelen *endāz* kelimesini tercih etmemizin sebebi Klasik Türk edebiyatında, özellikle "okçu" manasındaki *tîrendaz* terkibinde yaygın kullanım alanı bulmuş olmasına binaen, bir taraftan diğer arkaik kelime tercihlerimizdeki gibi metnin destani ve masalsı dilini yansıtmak, diğer yandan bu tarihî terimle analoji yapmak olmuştur [1.13].

Delion *(Dēlion)*: Atinalılar ile Boiotialılar arasında MÖ 424'teki savaşın önünde vuku bulduğu Boiotia'daki şehirdir. Atinalı "komutanlar" (*stratēgoi*) Demosthenes ve Hippokrates Boiotia'yı işgal etme planlarıyla sefere çıkmış, ancak Atina ordusu bozguna uğrayarak geri çekilmiştir (Thuc. 4.100). Atinalı askerlerin savaşta geri çekilişi sırasında, Sokrates'in de içinde bulunduğu küçük bir birliğin koruma rolü üstlenerek geride kaldığı Platon'un *Symposion* diyalogunda Alkibiades'in ağzından anlatılır (krş. Plat. *Symp.* 221a). Ayrıca bkz. *Sokrates* maddesi [2.23].

Derbeder, Fuzulizade (*Taraksiōn ho Mataiogenos*): "Teşevvüş" ya da "zihin karmaşası" anlamına gelen *taraksis*'ten türeyen Taraksion adını "Derberder" olarak, "beyhude" yahut "fuzuli" anlamındaki *mataios* ile "soy"u ifade eden *genos* kelimelerinden türetilmiş künyesini ise "Fuzulizade" olarak karşıladığımız Loukianos'un yaratımı hayalî karakter isimleridir. Ayrıca bkz. *Servetî, Hayalîzade* maddesi [2.33].

Deryânûş (*Thalassopotēs*): "Deniz" anlamındaki *thalassa* ile "içici, içen" manasına gelen *potēs* kelimelerinin birleşiminden yapılmıştır (Deniz-içici). Masalsı ve destani havayı korumak için Klasik Türk edebiyatında yaygın

şekilde kullanılmış olup günümüzde de bilinen Farsça "büyük nehir" veya "deniz" anlamındaki *deryā* ile "içen, içici" manasındaki *nūş* kelimeleriyle Türkçe karşılığını oluşturduk. Ayrıca bkz. *Tezküheylan* maddesi [1.42²].

Devlet (*Politeia*): Platon'un muhtemelen MÖ 375 civarında kaleme aldığı düşünülen, "adalet" (*dikaiosynē*) mefhumu üzerine yoğunlaştığı, devlet yönetiminde düzenin ve adil bir şehir-devletinin nasıl kurulabileceğini ele aldığı, Sokratesçi diyalog biçiminde, siyaset teorisi alanındaki kitaplar arasında dünya tarihinin en etkililerinden biri olan meşhur eseri. Platon, adaletin devlet yönetiminde savunulması için şehir-devleti yöneticisinin bir filozof kral olması gerektiğini ileri süren *Devlet*'teki fikirlerini temellendirmek üzere, bilginin imkânı meselesinden ruhun ölümsüzlüğüne, şiir sanatının toplumdaki yerine kadar pek çok alanda muhakemeler yürütmüştür. *Devlet*'in beşinci kitabında ele alındığı üzere, aynı terbiye sistemine tabi tutulan devlet görevlilerine mülkiyetin yasak olduğu (Plat. *Res.* 5.462a-464e; krş. Arruzza, 2011, 215-233), zevcelerin ve çocukların ortak hale getirilmesi suretiyle aile kurumunun hemen hemen lağvedildiği (krş. *Platoncu* maddesi), sosyal sınıfların kesin sınırlarla devlet tarafından belirlendiği Platon'un ütopik modeli bu nedenle hem siyasetin hem de ahlakın kurucu metinlerinden biri haline gelmiştir. Ancak neticede siyasi olarak belirli bir devlet yönetimi biçimini değişmez hale getirerek nesillerin getirdiği değişime direnebilecek bir istikrarı, ideal konuma yerleştirilmiş bir "güzel şehir-devleti"ni (*kallipolis*) kurması hasebiyle daha ziyade Platon'un kendisinin de yaşamak istediği devletin modelini sunma gayesi taşıdığı söylenebilir. Bu konuda ayrıca bkz. *Yasalar* maddesi [2.17].

Diogenes (*Diogenēs*): Sinoplu banker Hikesios'un oğlu, kendi yaşamına dair anlatılanların çelişkilerle dolu olduğu intibaı yerleşmiş olan Kynik filozof (yak. 412/403-

yak. 324/321). Diogenes Laertios'un aktardığı kadarıyla sikkelerin ayarını düşürerek kalpazanlık yaptığı iddiasıyla sürgüne gönderilmiş, Atina'ya geldiği sırada filozof Antisthenes'le karşılaşıp bu filozof aslında kimseyi kabul etmemesine rağmen, ısrarıyla öğrencisi olarak kendisini kabul ettirmiştir. Özellikle derbeder ve ihtiyaçlarını asgariye indiren bir hayat sürmesiyle, gereksiz bulduğu lüks yaşayıştan uzak durmasıyla nam yapmıştır. "Kibar fahişe"lerin (*hētaira*) aslında kraliçe olduğunu, çünkü kralların kararlarını onların fikirlerine göre verdiğini söylediği rivayet edilir (D.L. 6.20-24, 37, 46, 49, 58, 63, 79). Bu aktarımlarla tezat oluşturacak şekilde, *Hakiki Hikâyeler*'de Kutlular Adası'ndaki yaşayışında bir "kibar fahişe" (*hētaira*) olan Laïs'le evlenmiş vaziyette tasvir edilir [2.18].

Diomedes (*Diomēdēs*): Tydeus'un oğlu olup hem *Epigonoi*'un üyelerinden biri olarak Thebai'a karşı ikinci sefere katılan hem de Troia Seferi'nde Athena'nın desteğiyle göze çarpar varlık gösteren Aitolialı kahraman. *Ilias* dışındaki kaynaklarda Troia Savaşı sırasında Palamedes'in balık tutarken suda boğularak katledilmesinde Odysseus'la birlikte hareket ettiği kaydedilir (*Cyp.* 30 Bernabé = Paus. 10.31.2). Athena rahiplerini öldürüp Palladion'u çalar (Verg. *Aen.* 2.163; Eust. ad Hom. *Il.* 1.200) [2.23].

Dionysos: Zeus ile Semele'nin oğlu, on iki Olympos tanrısından biri, *dithyrambos*'lar terennüm edilerek onurlandırılan şarabın, zevklerin, genel olarak bitkilerin, şenlik ortamının, divanelik ve vecd halinin tanrısıdır (Hes. *Theog.* 940). Olympos kültüne dışarıdan, Anadolu üzerinden girdiği bilinen Dionysos'un doğum yeri konusunda muhtelif rivayetlerin olması kökenini mitolojik olarak muammalı hale getirir (Hom. Hymn. *Dion.* [26.]5; D.S. 3.65, 5.75; Nonn, *Dion.* 9.1-20; Theoc. 26.33) [1.7[3]].

Efsuniye (***Hydamardia***): Cinadası'nın üzerindeki şehir. El-yazmalarında şüpheli olarak okunmuş kelimenin kesin manası ve menşei belirsizdir (Francklin, 1780, 447 dn. †). Bağlama uygun bir tahmin yapılacak olursa *hyda-* unsuru "su" (*hydōr*) veya "söz" (*hydēs*) ile alakalı yorumlanabilir; *mardos* ise bir çeşit nefesli çalgı olup literatürde bulunmayan **mardia*'nın da, aynı usülle türetilmiş kelimelerin analojisiyle, bu çalgıyla çalınan havaları ifade ettiği düşünülebilir. Daha belirsiz olan *mardia*'nın anlamının peşine düşmek yerine, sadece *hyd-* kökünün su ile ilişkisine dayanarak bir adlandırma yapsaydık, bu şehre "Sulakyurt" adının yakıştırılması da mümkündü. Biz önceki araştırmamızın verilerinin sunduğu unsurların (su, söz, müzik) büyü pratiğiyle sıkı bağlantısından ötürü Efsuniye karşılığını inşa ettik. Ayrıca bkz. *Cinadası* ve *Eşekbacaklar* maddeleri [2.46].

Elysion (***Ēlysion***): İlk olarak Homeros'un *Odysseia*'sında "Elysion Ovası" (*Ēlysion pedion*) olarak bahsedilen bu mitik coğrafi bölge (Hom. *Od.* 4.561-593), dünya sınırlarının ucunda (*peirata gaiēs*), kardan, yağmurdan ve fırtınalardan korunaklı, sadece Zephyros rüzgârlarının serinlik verdiği, insanların zahmetsiz bir hayat sürmek üzere gittiği bir yer olarak anlatılır. Vergilius Latinceleştirilmiş adıyla Elysium'a ahlaki bir boyut ekleyerek burayı yalnızca dürüst ve haysiyetli olanların bir araya geleceği (*piorum concilia*) bir mahal olarak tanımlar (Verg. *Aen.* 5.734-735, 6.541-542) [2.14].

Empedokles (***Empedoklēs***): MÖ 5. yüzyılda Güney İtalya'da yaşamış Akragaslı düşünür. Elea Okulu'ndan Parmenides ve Ksenophanes'in, aynı zamanda Anaksagoras ve Pythagoras'ın öğrencisi olduğu kaydedilir. *Heksametron* vezninde inşat ettiği dizeleriyle dört temel unsurun (hava, su, toprak, ateş) iki etkin güç, sevgi (*philia*) ve çatışma (*eris*) tarafından yönlendirilerek varlığın nasıl meydana

geldiğini açıklayan bir düşünce ortaya koymuştur. Görüşleri kendisinden sonraki felsefeyi, tıbbı, mistik yaklaşımları, kozmolojiyi ve dini derinden etkilemiştir (D.L. 8.51-56). Loukianos Empedokles'in Aitna Yanardağı'nın kraterine atlaması hikâyesini tıpkı *Hakiki Hikâyeler*'de olduğu gibi *Ölülerin Diyalogları*'nda da hiciv dolu bir üslupla aktarır (Luc. *D.Mort.* 6.4; krş. D.L. 8.69) [2.21].

Endymion (*Endymiōn*): *Hakiki Hikâyeler*'de Ay Kralı olarak karşımıza çıkan Endymion karakteri Yunan mitolojisindeki aynı adı taşıyan bir kahramanın dönüştürülmesiyle oluşturulmuştur. Kendisine âşık olan Ay tanrıçası Selene'nin ricası üzerine Zeus tarafından ebedî bir uyku aracılığıyla sonsuz bir hayat ve gençlik bağışlanan, yakışıklılığıyla ünlü, Karia bölgesindeki Latmos Dağı'ndaki bir mağarada yaşayan Aiolisli çoban ya da Elisli kraldır (Paus. 5.1.3). Kimi gelenekler Aithlios'un kimileri ise doğrudan Zeus'un çocuğu olduğunu aktarır (Ps.-Apollod. *Bibl.* 1.7.5; Str. 14.1.8; Theoc. 20.34 vd.). Rhodoslu Apollonios'ta birbirlerine rast gelen Mene'nin (Ay) yani Selene'nin Endymion yüzünden çektiği aşk acısı ile Medea'nınki karşılaştırılır (A.R. *Argon.* 4.57 vd.). Büyük Plinius'a göre ise Ay'ın hareketlerini ilk defa gözlemleyen kişidir (Plin. *NH* 2.4.43 *K-W*). Loukianos'un, uykusunda Dünya'dan Ay'a kaçırılan, tafsilatına vâkıf olmadığımız surette buranın krallığına kadar yükselen Endymion karakterini bunlardan yola çıkarak yarattığı anlaşılıyor. Loukianos'un kurduğu dünyada Ay'ın bir tanrıça değil de dünyavari bir belde oluşuyla Endymion mitinin dönüştürülerek bağdaştırılması dikkate şayandır [1.11, 1.14, 1.19, 1.21, 1.27].

Epeios: Yunan mitolojisinde bu isimde iki mit kahramanı olup ikisinin de dönüştürülerek buradaki karakterin inşa edilmesinde kullanıldığı söylenebilir: (1) İlki mitik Elis Kralı Endymion'un oğlu ve Olympia Oyunları şampiyo-

nu; (2) diğeri ise Troia'nın fethinde kullanılan tahta atı yapan Phokisli asker ve Patroklos'un Cenaze Oyunları'nda yumruk dövüşü müsabakası muzafferidir (Ps-Apollod. *Epit.* 5.5.14; Paus. 2.29.4; Verg. *Aen.* 2.250). İlk seçenek için Pausanias'ın aktarımında Endymion oğlu Epeios'un Olympia Oyunları'nda "koşu" (*dromos tois paisin*) müsabakasına katılmak üzere gönderildiği, Epeios'un galibiyetiyle tahtı da kazandığı, böylelikle tebaasına da Epeioi adı verildiği kaydedilir (Paus. 5.1.4-6). Öte yandan mitin aktardığı ikinci Epeios'un, Giritli Diktys'ün kroniğinde sıradan bir asker değil, Kyklad Adaları'ndan gelen 30 gemiye liderlik eden bir Akha komutanı olduğu kaydedilir (*Dic. Cret.* 1.17 Eisenhut). Nitekim Panopeos'un oğlu bu Phokisli Epeios tahta atı yapan "tanrısal" (*dios*) bir zanaatkâr (Quint. Smyr. 12.329) ancak pek de cengâver olmayan bir savaşçı olarak nitelenmesine rağmen (Hom. *Il.* 23.670-671, *Od.* 8.493, 11.523), Patroklos'un Cenaze Oyunları'nda Euryalos'a karşı yumruk dövüşünde galip gelmiştir. Homeros'ta bu karşılaşmaya oldukça bir uzun bir yer ayrılmış olması Epeios gibi ön plana çıkmayan bir figür için dikkate değer (Hom. *Il.* 23.664-699). Nitekim antik kaynaklarda Epeios'un su taşımak, yemek yapmak gibi, büyük askerî başarılara imza atan aristokratik seçkinlerin küçümsediği işleri yaptığından dem vurulur (Stesich. *fr.* 100.18-19 *D-F* [krş. Davies – Finglass, 2014, 418-419]; Plaut. *fr. incert.* 1 Leo = Var. *Ling.* 7.38). Bkz. *Ölüm Oyunları*, *Areios* maddeleri; bu konuda daha ayrıntılı malumat için bkz. sn. 92 [2.22].

Epikouros: Epikourosçuluk olarak adlandırılan düşüncesi hazlarla ilgili kendine özgü görüşleriyle bir okul haline getirilen Atina'nın yerlisi Hellenistik filozof (MÖ 341-270). Epikouros'un felsefi yaklaşımı kendi içinde tamamlanmış ve müstakil bir sistem sunuyordu. Öyle ki insan hayatının hedefi olarak mutluluğun ancak fiziksel acının

ve zihinsel karmaşanın yokluğuna dayandığını, bilginin teorisinin ise şaşmaz ölçütler olarak haz ve acının algısı ile birlikte duyumlamayla kurulabileceğini, dolayısıyla insan topluluklarının ortaya çıkışının arkasında atomcu bir maddeciliğin ve doğal bir evrimin olduğunu iddia etmekteydi (krş. D.L. 10.1-154) [2.18].

Eşekbacaklar (*Onoskeleai*): "Eşek" anlamındaki *onos* ile "bacak" manasına gelen *skelos* kelimelerinden yapılmıştır [2.46, 2.47].

Eunomos: Lokrisli *kithara* çalgıcısı, Delphoi'da Pythia Oyunları'nda Rhegionlu Ariston'la girdiği müsabakada teli kopup zor durumda kalmasına rağmen, eksik telinin sesini bir çekirgenin tamamlaması sayesinde unutulmaz bir zafer kazandığı en erken bir kaynak olarak Timaios tarafından anlatılır. Memleketi Lokris'te *kithara*'sının üzerine bir çekirge konmuş vaziyette bir heykelinin dikildiği aktarılır (Timaeus *FGrH* 566 F 43; Str. 6.1.9; Ael. *NA* 5.9; Phot. *Bibl.* 186; krş. Leitmeir, 2017, 219-232) [2.15].

Euphorbos: Troialı mit kahramanı (Hom. *Il.* 17.81). Pythagoras'ın, önceki yaşamlarından birinde Euphorbos'un bedeninde olduğunu iddia ettiği nakledilir (D.L. 8.4; Philostr. *VA* 8.7; Ov. *Met.* 15.160-164). Ayrıca bkz. *Pythagoras* maddesi [2.21].

Feneriye (*Lykhnopolis*): "Fener" anlamına gelen *lykhnos* ile "şehir" veya "şehir-devleti" manasındaki *polis* kelimelerinden yapılmıştır (Fener-şehri). Yazarın ismiyle bağlantısı için bkz. *Lüküsçük* maddesi [1.29].

Gaflet Ovası (*to tēs Blakeias pedion*): "Rehavet", "aptallık" manasına gelen *blakeia* ile "ova" anlamındaki *pedion* kelimelerinden türetilmiştir. Türkçe karşılığında "gaflet"i tercih etmemizin sebebi bu kelimenin ifade ettiği anlamla uyku arasındaki, "hâb-ı gaflet", "gaflet uykusu" gibi ifadelerde vücut bulan ilişkiden yararlanmak olmuştur [2.33].

Galateia: Sayıları elliyi bulan Nereuskızları'ndan (*Nēreïdes*) biri, Nereus ile Doris'in kızı olan *nympha*'dır (Hom. *Il.* 18.45; Hes. *Theog.* 240-250; Ps.-Apollod. *Bibl.* 1.11; Ov. *Met.* 13.738). İsmindeki "süt" anlamına gelen *gala-* unsurundan ilhamla *Hakiki Hikâyeler*'de su yerine sütten oluşan denizdeki bir adada kendisine tapınıldığı anlatılır. Şayet yalnızca Loukianos'un icadı olan isimleri değil de mitolojik, tarihî ve coğrafi adları da tercüme etseydik Galateia için "Sütbanu" uygun bir karşılık olabilirdi [2.3]; — **Nereuskızı** (*Nēreïs*): Aralarında Thetis ile Psamatheia'nın da bulunduğu Nereus'un elli kızından her biri için kullanılan baba bazlı epitettir [2.3].

Gecebey (*Nyktōr*): "Gece" anlamındaki *nyks* kelimesinden genellikle ism-i fâil (*nomen agens*) yapmakta kullanılan *-tōr* ekiyle türetilmiş olan bu ad için "gece edici, geceye çevirici" gibi bir mana ima edilmiş olabilir. Üç Ay delegesine de ay, gece ve başka bir kaynaktan gelen ışık neticesinde ortaya çıkan parıltıyla ilgili kelimelerden türetilmiş adlar verilmiş olması dikkate şayandır. Ayrıca Troialı mit kahramanı Hektor'un ismine de açık bir naziredir (*Hektōr*): Hektor nasıl nihayette kaybeden tarafın kahramanı idiyse Nyktor da savaşta mağlup olan Ay Krallığı'nın önde gelen kişilerinden biridir [1.20].

Geceboyu (***Pannykhia***): "Bütün" anlamına gelen *pan* ile "gece" manasındaki *nyks* kelimelerinden yapılmış bir isimdir (ayrıca bkz. *Uyanmaz* maddesi). Ancak *Pannykhia*, leksikografik olarak aynı unsurlardan meydana gelen *Pannykhis* kelimesiyle büyük yakınlık göstermektedir. "Kadınların gece eğlencesi"ne verilen ad olan *pannykhis* özgür kadınların iştirak etmediği, sadece erkeklere özgü *symposion*'a kadınlar için alternatif oluşturur. Daha fazla malumat için bkz. Bravo, 1997 [2.33].

Girit (***Krētē***): Yunanistan'ın yüzölçümü en büyük ve nüfusu en fazla olan adasıdır. Metinde sadece bir kere sıfat

biçiminde "Giritli" (*Krēs*) olarak Rhadamanthys'ü niteleyerek geçmekle beraber, Olympos kültünün kurucusu Zeus'un da yetiştirildiği bir yer olarak Yunan mitindeki merkezî konumu *Hakiki Hikâyeler*'de örtük bir şekilde vurgulanmaktadır. Nitekim doğrudan adları anılan yahut anıştırılan pek çok karakterin ya anavatanı ya da kimlikleri bakımından önemli neticelere yol açan hadiselerin geçtiği bir yer olmasıyla kritik bir konumdadır. Karşılaştırmak için bkz. *Boğabaşlar*, *Minos*, *Minotauros*, *Rhadamanthys*, *Theseus* maddeleri [2.6].

Gökrakkaslar (*Aerokordakes*): "Hava" anlamındaki *aēr* ile *kordaks* kelimelerinden yapılmıştır (Sema-rakkasları). Türkçedeki *hava* kelimesinin aslı Farsça *hewā* olup atmosferin yanı sıra "esîr" (*aithēr*), yeryüzü ile gökyüzü arasındaki boşluk anlamlarını da taşır (Steingass, 1892, 1516) ve aslında bu manası Türkçede korunmuş olmakla birlikte modern günlük kullanımda nispeten daralmıştır. Buna binaen *aēr* kelimesini metin boyunca bazan temel karşılığı olan "hava", bazen de "gök" veya "sema" ile karşıladık. *Kordaks*'a gelince; çeşitli kaynaklara göre komik, erotik veya ayinle ilişkili bir dans çeşidinin adı olup (Ar. *Nub.* 540; Luc. *Salt.* 22, 26; Thphr. *Char.* 6.3; Paus. 6.22.1) bu ismin terkibinde "o dansı eden rakkas" manasında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Gökrakkaslar, *Hakiki Hikâyeler*'de Güneş safında savaşan zırhsız hafif piyade birlikleri olarak karşımıza çıkarlar. Bu tarz birliklerin tarihî muharebelerdeki fonksiyonlarının çabuk ve seri hareketlerine bağlı olduğu göz önünde tutulduğunda Loukianos'un icat ettiği bu adın yalnızca komik bir intiba oluşturmakla kalmayıp aynı zamanda verildiği karakterlere gayet uygun oluşu dikkate şayandır [1.16].

Güneş (*Hēlios*): Geleneksel Yunan mitolojik aktarımında Olympos kültünden daha kökensel Titan soyundan Güneş'in kişileştirildiği tanrıdır (Hes. *Theog.* 371; Hom.

Hymn. *Hel.* {31} passim). Loukianos'un kurduğu dünyada kişileşmiş tanrı kimliği bulunmayan Güneş'in bu maddenin sonunda yalnızca ülke adı olarak geçtiği yerler belirtilmiştir. Mit geleneği bütün soyunun parıltılı görünümleriyle kolaylıkla ayırt edilebileceğini kaydederken (A.R. *Argon.* 4.727-729), Loukianos da bütün Güneş ülkesi mensuplarını bu parıltıdan nasip almış bir şekilde adlandırmıştır [1.12[2], 1.18, 1.19, 1.20, 1.28[2]].

Güneşliler (*Hēliōtai*): Yunan mit geleneğinde tanrısal bir kişileştirme, hatta doğrudan ibadet edilen bir tanrı olan Güneş (*Hēlios*), Loukianos'un anlatısında bütün yönleriyle muhkem bir ülke görüntüsü çizmekte ve sakinlerine de bu isim verilmektedir. Ayrıca bkz. *Güneş* maddesi [1.17, 1.205].

Hannibal (*Annibas*): Fenike dilinde *anni-Ba'al* (Krahmalkov, 2000, 190), Lat. *Hannibal.* İkinci Roma-Kartaca Savaşı (MÖ 218-201) esnasında Alpler'i ordusuyla geçerek İtalya'nın büyük kısmını istila eden ve Roma'nın müttefiki birçok şehri kendi safına çekerek, tedarik kanalları kesilene kadar savaşın seyrini Kartaca lehine çeviren aristokrat generaldir. Kartaca siyasetinde kolonyalist siyaseti savunan hizbin önde gelen temsilcisi Barca sülalesine mensuptur. Siyasi ve askerî hayatında kazandığı "itibar" (*timē*) dolayısıyla ölümsüz kahramanlar arasında addedilmesi Antik Yunan telakkisine mutabıktır. *Ölülerin Diyalogları*'nda kendisinden "kolaylıkla hor görülemeyecek biri" (*oude houtos eukatapronētos ōn*) olarak bahsedilmesine rağmen, şanlı kumandanlar İskender ve Scipio'un ardından üçüncü sıraya yerleştirilir (krş. Luc. *D.Mort.* 25) [2.9].

Helene (*Helenē*): Tyndareos (*Dic. Cret.* 1.9 Eisenhut; Hyg. *Fab.* 77) ya da mit aktarımının bir koluna göre Zeus ile Leda'nın (Hom. *Il.* 3.199, *Od.* 23.218; Hyg. *Fab.* 240) kızı, Kastor ve Polydeukes'in kız kardeşi, Atreus'un oğlu

olan Menelaos'un karısıdır (Hom. *Il.* 3.121-124). Aleksandros adıyla da bilinen, Priamos ile Hekabe'nin küçük oğlu Paris'le Troia'ya giderek Yunan mitinin en büyük savaşlarından birinin başlamasına yol açmıştır (Ps.-Apollod. *Bibl.* 3.12.5-7). Helene'nin başına gelen ilk kaçırılma olayı bu değildir. Nitekim Theseus, en yakın arkadaşı ve kendisi de bir Zeus oğlu olan ve Thessalia'da Larissa'daki Lapithler'e krallık eden Pirithous'la birlikte, her ikisinin de karısı ölünce birer Zeus kızı kaçırmaya karar verirler. Theseus Spartalı Helene'yi kaçırmaya niyetlenirken, Pirithous daha da tehlikeli bir hedefe, Persephone'ye gözünü diker. İlk görevin üstesinden gelip daha evlenme çağına gelmemiş on ya da on iki yaşlarındaki (krş. D.S. 4.63.2) Helene'yi Sparta'dan Theseus'un annesi Aithra'nın yanına Aphidnai'a getirmeyi başarırlar. Theseus ile Pirithous Helene için aralarında kura çekerler, Helene'yi kazanan Persephone'yi kaçırma girişimine yardım etme sözü de vermiş olacaktır. Kurada Theseus kazanır ve iki kahraman Persephone'yi kaçırmak üzere yola koyulurlar. Ancak Helene'nin kardeşleri, Dioskouroi adıyla da bilinen Kastor ve Polydeukes, onu Aphidnai'daki tutsaklığından kurtarır. Theseus ve Pirithous ise cüretkârlıklarının sonucu olarak Hades'te ilk önce hoş karşılanır fakat oturdukları sandalyelere prangalanarak bir daha kalkamazlar. Gerçi daha sonra Herakles'in girişimiyle Theseus bu tutsaklıktan kurtulur; ancak Pirithous sonsuza dek oturanın hafızasını silen "Nisyan sandalyesi"ne (*Lēthēs thronos*) mahkûm kalır (Herod. 9.73; Ps.-Apollod. *Epit.* 5.1.23-24, *Bibl.* 3.10.7; Paus. 10.29.9; Str. 9.1.17; Plut. *Thes.* 30-32) [2.8, 2.15, 2.25[3], 2.26].

Hellas: *Hakiki Hikâyeler*'in yazıldığı devirde (MS 2. yüzyıl) çoktan beri Hellenler'in oturduğu Akdeniz Havzası'na yayılan bütün Pan-Hellenik coğrafyayı kapsayacak şekilde kullanılagelen coğrafi terimdir (Herod. 1.92; Thuc.

1.3 vd.). [1.8, 2.46]; — lisanı (***Hellas phōnē***): *Hellas* kelimesi aynı zamanda Pan-Hellenik coğrafyaya yayılmış Hellenleri kasteden bir mecazımürsel olarak da kullanılır; bu ifadede de benzer şekilde coğrafi konum yerine bu alanda yaşayan insanları, yani Hellenleri kastetmek üzere Hellas kelimesine başvurulmuştur [1.8, 2.46].

Hellen (***Hellēn***): Genel olarak "Yunan" anlamına gelen ve Pan-Hellenik coğrafyada yayılan ve –farklı lehçeler dolaşımda olmasına rağmen– hepsi Eski Yunanca konuşan bütün şehir-devletlerindeki vatandaşlar topluluğunu kapsayan ifadedir [1.7, 1.11, 1.14, 1.22, 2.4, 2.20].

Herakles (***Hēraklēs***): Zeus ile Alkmena'nın oğlu, daha sonra Hera tarafından kızı Heba ile evlendirilerek ölümsüzlük bahşedilen aslen Argos kökenli olan ancak tesadüfen Thebai'da dünyaya gelen Yunan mitolojisinin en meşhur kahramanı. Herakles'in gerçekleştirdiği on iki zorlu iş oldukça zengin ve yaygın bir mitolojik tema olmuştur. Mit aktarımına göre, çok güzel bir kız olan Herakles'in annesi Alkmena Amphitryon'la evlendirilir, ancak damat sekiz kardeşini öldüren Taphoslular'dan (*Taphioi*) öcünü almadan zifaf odasına girmek istemez. Bunun üzerine Amphitryon büyük bir şevkle Taphoslular'a karşı sefere çıkar ve kısa sürede zaferle ve ganimetlerle evinin yolunu tutar. Bunu fırsat bilen Zeus Amphitryon'un kisvesine bürünerek Alkmena'ya görünüp Taphoslular'dan öcünü aldığı müjdesini verir ve buna çok sevinen Alkmena kılık değiştirmiş Zeus'u yatağına kabul eder. Zeus, Güneş Tanrısı Helios'u ikna ederek, güneşin üç gün doğmamasını sağlar ve bu sayede üç gün üç gece Alkmena'yla birlikte olur. Hemen ardından evine varan Amphitryon da öcünü almanın rahatlığıyla gerdek odasına girer ve karısını hamile bırakır. Sonrasında ikiz kardeşler olarak doğacak Herakles ve Iphikles'in ayrı babaların evlatları olduğu bilgisini Amphitryon'a Teiresias söyleyecektir. Buna rağ-

men, Amphitryon Herakles'i itibari babası olarak kendi oğlu gibi büyütmeye razı olur (krş. Hom. *Il.* 14.323-324, *Od.* 11.266-268; Ps.-Hes. *Sc.* 1-56; Eur. *Heracl.* 646-1052; Ps.-Apollod. *Bibl.* 2.4.5-8, 2.8.1; Paus. 5.18.3, 9.16.7). Herakles'in gerçek babasının Zeus, annesi Alkmena gibi Perseus soyundan gelen Amphitryon'un ise sadece itibari babası olması Loukianos'un *Ölülerin Diyalogları* eserinde hiciv malzemesi yapılmıştır (Luc. *D.Mort.* 11.5) [1.7², 2.22].

Herakles Sütunları (*Hērakleiai Stēlai*): Akdeniz ile Atlas Okyanusu'nu bağlayan Cebelitarık Boğazı civarında, Antikçağ'da yaşanabilir dünyanın sınırı addedilen yüzey şekilleri; kesin olarak bu bölgedeki hangi kayalık veya dağların kastedildiği belirsizdir (Str. 3.5.5) [1.5].

Herodotos (*Hērodotos*): Anadolu'nun güneybatısındaki Karia bölgesinde, Pers hâkimiyeti altındaki Halikarnassos'ta (bugünkü Bodrum) doğan (yak. MÖ484-yak. MÖ425), başka temalara da değinmesine rağmen, özellikle Pers Savaşları (MÖ 499-449) olarak bilinen, Hellen dünyasının köklü bir değişime uğradığı dönemi kendine has bir üslupla anlatan "düzyazı yazarı" (*logographos*) ve "tarihin babası" da sayılan (Cic. *Leg.* 1.5) tarihçi. Özellikle kaynaklarının sahihliği şüpheli olduğundan ardılı Thoukydides'e "bilimsel tarihçiliğin babası" unvanını kaptırmıştır (krş. Morley, 2016, 149-161) [2.5, 2.31].

Hesiodos (*Hēsiodos*): Boiotia'daki Askra'da doğan, *Erga kai Hēmerai* ve *Theogonia* başlıklı didaktik nitelikli eserleriyle Homeros'la birlikte *epos* dizeleriyle bilinen, genel itibarıyla MÖ 8.-7. yüzyılda etkin olduğu düşünülen en önemli şair [2.22].

Hint (*Indikē*): Bu sıfat iki farklı kültür unsurunu nitelemek için kullanılmıştır. (a) [*Indikē khōra*] Eski Yunancada evvelce Indos Nehri (Türkçede İndus) havzasını nitelemek için kullanılan bu isim, Persler'le temaslar, özellikle de

İskender'in seferleri vesilesiyle Hellenistik devirde Hindistan alt kıtasının geniş bir kısmının adı haline gelmiştir (Roller, 2015, 47, 65, 80) [1.3]; (b) [*Indikē phōnē*] Hindistan'da çok çeşitli diller konuşulduğu ve bu durum eserin kaleme alındığı devirde pekâlâ bilindiği için bu ifadenin belli bir dili nitelemekten ziyade masalsı havayı vurgulayan bir üslup aracı olarak kullanıldığı düşünülebilir [1.8].

Hippokrates (***Hippokratēs***): Muhtemelen Sokrates'le çağdaş olan, Kos (Türkçesi İstanköy) Adası'nda doğan ve yetişen, Antikçağ'ın en ünlü ve hakkında en az şey bilinen hekimi. Kendi ismiyle anılan külliyatın içindeki eserlerin hiçbirini kendisinin yazmadığı, ancak oluşturduğu tıp geleneğinin ilkelerini yerleştirdiği kanaati yaygındır (krş. Lloyd, 1975, 171-192). Platon Asklepiosoğulları (*Asklēpiadai*) sülalesinden gelen Hippokrates'in hekimlik hizmetini para karşılığı yaptığından ve kendisinin anlayışında "ruhun doğasına ilişkin kaydadeğer bir muhakemeyi bütün doğasının bilgisi olmaksızın akletmenin mümkün" (*psykhēs* [...] *physin aksiōs logou katanoēsai oiei dynaton einai aneu tēs tou holou physeōs*) olmadığını ifade eder (Plat. *Prot.* 311b-c, *Phdr.* 270c-d). Ayrıca bkz. *Aias* (a) maddesi [2.7].

Homeros (***Homēros***): Yunan *epos* şiirinin başlıca iki önemli yapıtı olan *Ilias* ile *Odysseia*'nın atfedildiği efsanevi şairdir. Simonides'te Stesikhoros'la birlikte şiirsel geleneğin köklerinden biri olarak anılır (Simon. *fr.* 564.4 *PMG*). Şiirsel söylemin doğruluğuna dair istikrarsızlığı yüzünden Pindaros'un eleştiri oklarının hedefi olmuştur (Pind. *Pyth.* 4.277, *Nem.* 7.21 [Gören, 2015, 122, 177]). Loukianos *Ölülerin Diyalogları*'nda Diogenes'in ağzından Homeros'un "saçma sapan hikâyeleri"ni (*psykhrologia*) alaya alır (Luc. *D.Mort.* 11.5). Ancak *Hakiki Hikâyeler*'de daha "Eserin Takdimi" ara başlığı altında,

yalanla suçlanan eski zaman yazarları arasında, Homeros değil, kahramanı Odysseus vardır. Ayrıca bkz. *Hesiodos* maddesi [1.3, 2.22, 2.24, 2.28, 2.32, 2.33, 2.36].

Hyakinthos: Amyklas ile Diomede'nin oğlu, baba tarafından Lakedaimon ile Sparta'nın torunudur. Adı "sümbül" çiçeği anlamına gelen Hyakinthos'a sıradışı güzelliğinden ötürü Apollon âşık olmuş, ancak birlikte disk attıkları bir sırada yanlışlıkla maşukunun ölümüne sebep olmuştur (Ps.-Apollod. *Bibl.* 1.3.3, 3.10.3) [2.17², 2.19].

Hylas: Dryoplar'ın (*Dryopes*) kralı Theiodamas'ın oğlu olan Hylas babasıyla savaşan ve sonunda onu öldüren Herakles tarafından kaçırılmış, onunla beraber Argonautlar Seferi'ne katılmış, yakışıklılığı dillere destan bir delikanlı olarak anlatılır. Herakles'in ormanda kendine kürek yapmak üzere ağaç kestiği bir sırada *nympha*'lar tarafından kaçırılmış, Herakles'te bitmek bilmeyen bir aşk acısına sebep olmuştur (A.R. *Argon.* 1.1187-1357; Ps.-Apollod. *Bibl.* 1.9.19) [2.17].

Hypnos: Latincedeki karşılığıyla *Somnus* ya da *Sopor* olarak da adlandırılan, uykunun kişileştirilmiş hali olan ilahi güçtür. Hesiodos'ta "Gece"nin (*Nyks*) evlatlarından biri ve "Rüyalar kabilesi"nin (*phylon Oneirōn*) kardeşi olarak tanıtılır (Hes. *Theog.* 211-212; krş. Hom. *Il.* 14.231; Bacchyl. *fr.* 20e Maehler [Gören, 2017, 146]; Verg. *Aen.* 6.277; Ov. *Met.* 11.585-649) [2.33²].

Iamboulos: Ütopik seyahatleri hikâye eden eseriyle meşhur, yazdıklarının bir özeti Sicilyalı Diodoros'un (D.S. 2.55-60) aktarımıyla günümüze kalan, Hellenistik Çağ'da yaşamış düz yazı yazarı (MÖ 3. yüzyıl ?). Hakkında bilinen tek şey adının İskit dili menşeli olmasıdır. Bahsedilen eseri, yazarın Güneş'in Adası olarak adlandırılan Arabistan'ın güneyinde, okyanusa, muhtemelen bugünkü Sri Lanka dolaylarına yaptığı bir seyahatin fantastik bir tasviriydi. Burada insanlar 150 yıl kadar cennetvari

bir ortamda yaşayarak hayatları huzur içinde son buluyordu. Bu türden fantastik ütopyalar yazma eğilimi kuvvetle muhtemel İskender'in fetihleriyle güçlendi. Ancak elimizdeki kanıtlardan, Iamboulos'un Hint Okyanusu'ndaki adalarda fiilen tecrübeler edinerek bu romanvari eseri kaleme aldığı söylenebilir (krş. Schwarz, 1975, 187; Winiarczyk, 1997, 128-153). Iamboulos'un eseri, Attalos Hanedanı'nın hâkim olduğu Pergamon tahtına geçmeye çalışarak Roma'ya karşı bir isyan başlatıp MÖ 131'de Heliopolis adlı bir şehir kuran Aristonikos'a ilham kaynağı olmuştur (Str. 14.1.38; krş. Holzberg, 1996, 621-628) [1.3].

Ilımanşah (*Eudianaks*): "Ilıman", "uygun hava" anlamındaki *eudia* ile "kral", "bey", "kumandan" manasındaki [*w*]*anaks* kelimelerinden yapılmış isim [1.15].

Ilias: Asıl başlığı *Ilias* olmasına rağmen, Eski Yunanca kelimelerin *accusativus* hallerinin Batı dillerinde yaygın adlar haline gelmesinden ötürü ismi *İlyada* (krş. İng. *Iliad*, Fra. *Iliade*, Alm. *Iliade*, Mod. Yun. *Iliada*) gibi bir galatımeşhur haline gelmiş, Hellen dünyasının en büyük iki destan geleneğinden birinin toplanıp belirli bir sistemle kitap haline getirildiği "gezgin şair" (*rhapsōidos*) mısralarının tümüne verilen isimdir. Bir sözlü gelenek olarak, diğer adı Ilion olan Troia'da on yıl süren Hellen-Troia savaşının sadece on gününü anlatan destan, Atinalı tiran Peisistratos'un sözlü icraları Attika alfabesinin yirmi dört harfinin altında (geleneksel olarak *Ilias*'ın kitapları, eser adı belirtilmeksizin büyük harflerle [örn. A 100, Γ 222, Θ 24 vb.] temsil edilir) belirli bir düzen içinde derlenmesini sağlamasıyla *Odysseia*'yla birlikte Atina'da yazılı malzeme üzerinden okutulan ilköğretim materyali haline gelmiştir (krş. Nagy, 1996, 65-112). "Gazap" anlamına gelen *mēnis* kelimesiyle başlayan *Ilias* varlığı ve yokluğuyla Akhalar'ın aleyhine ve lehine savaşın kaderini

değiştiren kahraman Akhilleus'un önce ganimet olarak aldığı Briseis'i haksız yere gasp eden Agamemnon'a sonra da Patroklos'u katleden Troialı kahraman Hektor'a yönelik öfkesinin sonuçlarını anlatır [2.20].

Ilion: Troia'nın, Kral Priamos'un dedesi olan Ilos'tan türeyen diğer adıdır. Ilios olarak da bilinir [2.17].

İskender (*Aleksandros*): "Büyük" (Megas) lakabıyla anılan, dünya tarihinin en büyük komutanlarından biri, Makedonya Kralı II. Philippos'un oğlu, Karanos üzerinden soyu Herakles'e kadar dayanan Hellenistik fatih ve Makedonya Kralı III. Aleksandros (MÖ 356-323). Daha on altı yaşındayken babası Philippos'un naipliğini üstlenmiş (MÖ 340), on sekiz yaşında babasıyla birlikte Khaironeia Savaşı'nda (MÖ 338) savaşmıştır. Babasının MÖ 336'da bir suikastla öldürülmesi üzerine, özellikle Perdikkas'ın oğlu Amyntas ve Attalos hizbine karşı mücadele vererek galip gelmiş ve tahta oturmuştur. Tarihin en kapsamlı ve etkili askerî seferlerinden birini düzenleyip zamansız ölümüne kadar hiçbir mağlubiyete uğramadığından askerî başarılarıyla bir mükemmellik timsali haline gelmiştir (krş. Heckel, 2020) [2.9²].

İskit (*Skythēs*): Karadeniz'in kuzeyindeki Avrasya Bozkırı'nın ana hatlarıyla batıda Tuna Nehri ile doğuda Don Irmağı ve Kafkas Dağları arasındaki kısmına yaklaşık MÖ 7.-3. yüzyıllar arasında egemen olan, göçebe-pastoral hayat tarzları ve savaşçı karakterleri ile tanınan kavimler topluluğu mensuplarına antik kaynaklarda verilen isim. Yaşayışları genellikle şehir-devletlerinde yerleşik hayat süren Yunan toplumununkiyle bariz zıtlıklar arz ettiğinden edebî ve siyasi mülahazalara çeşitli şekillerde sık sık konu olmuşlardır. Yaşadıkları bölgeye de Yunan ve Latin kaynaklarında *Skythia* (Yun.)/*Scythia* (Lat.) adı verilmiş olup sonradan buraya gelerek benzer şekilde göçebe-pastoral hayat tarzı güden başka Avrasyalı kavimlerin de

İskit olarak isimlendirilmesi Geç Antikçağ'a kadar âdet haline gelmiştir (Hippoc. *Aer.* 17; Herod. 1.15, 4.1-144; Ov. *Tr.* 1.3.61, *Pont.* 1.1.79; krş. Minns, 1913, 26-33; Melyukova, 1995, 27-30; Abramova, 1995, 180 vd.; West, 2002, 437-456; Cunliffe, 2019, 111 vd., 360). Ayrıca bkz. *Anakharsis* ve *Burçlar Kuşağı'nın Kemankeşi* maddeleri [2.17].

İtalya (*Italia*): Modern İtalya Yarımadası'nın Rubicon Nehri ile Messina Boğazı arasındaki kısmı. Roma İmparatorluğu'na tabi olan Loukianos'un devrinde (MS 2. yüzyıl), idari birim olarak sınırları, artık Po Ovası'nın ötesindeki Gallia Cisalpina'yı ("Alpler'den berideki Galya") da içine alacak şekilde genişlemişti [1.34, 2.17].

İtpelitler (*Kynobalanoi*): "Köpek" demek olan *kyōn* (bileşik kelimelerde *kyno-*) ile *balanos* (çoğulu *balanoi*) kelimelerinden oluşturulmuş bir isimdir (Köpek-pelitler). Asıl anlamı "pelit" ya da "meşe palamudu" olan *balanos*, biçiminden doğan çağrışımla müstehcen ve komik bağlamlarda erkek tenasül uzvunun baş kısmını (Lat. *glans penis*) ifade etmek için de kullanılmıştır (Arist. *HA* 493a27; Ar. *Lys.* 413; Gal. *De Meth.* 10.381 *Kühn*). Türkçe karşılığını inşa ederken köpek yerine it kullanmayı tercih etmemizde bu komik bağlantı etken olmuştur. Loukianos'un *balanos* kelimesini kullanarak icat ettiği kelimelerde bu çağrışımı hatırda bulundurmak yararlı olacaktır [1.16²].

İzmir (*Smyrna*): Anadolu Yarımadası'nın batı ucunda, tarihî Ionia ve Aiolis bölgelerinin kesiştiği noktada yerleşmiş, özellikle sahip olduğu liman imkânları ve iç bölgelere kolay ulaşım sağlayan coğrafyasıyla Antikçağ'da oldukça gözde konumdaki şehir. Günümüzdeki İzmir'in sınırları dâhilinde iki şehir kurulmuştu. Bunlardan Eski Smyrna olarak bilinen ilki İzmir Körfezi'nin kuzeydoğu köşesinde Yamanlar Dağı'nın eteklerinde MÖ 11. yüzyılda Aio-

lisli yerleşimciler tarafından kurulmuş, sonrasında arkaik çağda bu sakinlerin yerini Ionialılar almıştı. Şehir ikinci kez Büyük İskender'in ardıllarından Antigonos ve sonrasında da Lysimakhos tarafından Pagos Dağı'nın (günümüzde Kadifekale) eteklerinde yeniden kurulmuştur. Strabon şehirde *Homereion* adı verilen Homeros'a adanmış bir tapınak olduğunu, dörtgen biçimli revakların ortasına Homeros'un ahşap bir heykelini diktiklerini, hatta *Homereion* adını verdikleri bronz sikkeler bastırdıklarını kaydeder (Str. 14.1.37) [2.20].

Kabakkorsanları (*Kolokynthopeiratai*): "Kabak" manasındaki *kolokynthos* ile "korsan" anlamına gelen *peiratēs* (çoğulu *peiratai*) kelimelerinden yapılmış bir isimdir. Seneca'nın Roma imparatoru Claudius'u hicvettiği *Apocolocynthosis* eserine nazire yapıldığı da düşünülebilir [2.37[2]].

Kalkanayaklar (*Psēttopodes*): "Kalkanbalığı" anlamına gelen *psētta* ile "ayak" manasındaki *pous* (çoğulu *podes*) kelimelerinden yapılmış bir addır [1.35[2], 1.36].

Kalypso (*Kalypsō*): Adı "Gizli" ya da "Saklı" anlamına gelen bu *nympha*, Hesiodos'a göre, Okeanos ile Thetys'ün kızı, Okeanoskızları'ndan (*Okeanidai*) biridir (Hes. *Theog.* 359). Ancak başka mit aktarımları Nereus'un ya da Titan Atlas'ın kızı olduğunu rivayet eder (Ps.-Apollod. *Bibl.* 1.2.7; Hom. *Od.* 1.50). *Odysseia*'da Atlas'ın kızı olarak tanıtılan Kalypso deniz kazası neticesinde Ogygia Adası'na çıkan Odysseus'la karşılaşır ve ona âşık olur, kendisiyle kalacak olursa ona ebedî gençlik ve ölümsüzlük vadeder; ancak Odysseus yedi sene *nympha*'nın yanında kaldıktan sonra adayı terk eder (Hom. *Od.* 5.28 vd., 7.254 vd.) [2.27, 2.29, 2.35].

Kappadokia: Güneyde Kilikia'dan Toros Dağları'yla ayrılan, kuzeyde Karadeniz kıyılarına kadar uzanan, batıdan doğuya doğru Tatta Gölü'den (günümüzde Tuz Gölü)

Eupharates Nehri'ne (günümüzde Fırat Nehri) kadar yayılan oldukça geniş bir bölgeyi kapsar (krş. Herod. 5.49). Günümüzde genel hatlarıyla Nevşehir, Kayseri, Kırşehir, Aksaray ve Niğde illerini kapsayan bölgeye tekabül eder. Ancak tarih boyunca bağlı bulunduğu imparatorlukların eyaletleri olarak ya da bağımsız bir krallık olarak Kappadokia'nın sınırları çok değişmiştir. Loukianos bağlamında MÖ 2. yüzyıl civarında bir Roma eyaleti olan Cappadocia, Cilicia, Isauria, Galatia'ya komşu, kuzeyde ise parçalı Pontus topraklarının ayırdığı Karadeniz'deki kıyısından mahrum durumdadır [1.13].

Karanos: Makedonya'nın *Argeadai* (Argoslular Hanedanı'nın kurucusu, Argos Kralı Temenos'un oğlu, İskender'in atası, Herakles soyundan mitik bir kahramandır (Plut. *Alex.* 2.1). Onun muzafferliği ve barbarlara karşı tutumu İskender'in tartışmasız zaferiyle kıyaslanır; nitekim Karanos da tıpkı soyundan geldiği varsayılan İskender gibi hiçbir zaferi için bir zafer abidesi diktirmemiştir (Paus. 9.40.8-9) [2.22].

Karatavukbey (*Kottyphiōn*): "Karatavuk" anlamındaki *kottyphos* kelimesinden türetilen isim. Ayrıca bkz. *Bulutgugukya* maddesi [1.29].

Kartaca (*Karkhēdōn*): Fenike dilinde "yeni şehir" anlamındaki *Qart-adašt* (Krahmalkov, 2000, 434), Latincesi *Carthago* olan, bugünkü Lübnan'ın güneybatısındaki Sur şehrine mensup Fenikeliler tarafından bugünkü Tunus'un Akdeniz kıyısında kurulup zamanla bağımsız bir imparatorluğun merkezi haline dönüşen antik şehir. Roma ile girdiği rekabet ve bunun neticesinde yapılan savaşlar sonunda mağlup olarak bütün toprakları tedricen Roma ve müttefiklerinin hâkimiyetine geçer [2.9].

Kerkessüvarlar (*Hippogypoi*): "At" anlamındaki *hippos* ile "akbaba" manasına gelen *gyps* kelimelerinden yapılmış bir isimdir (Akbaba süvarileri). Bileşik isimlerde "binici,

süvari" anlamını taşıyan *hippo-* karşılığı olarak kullandığımız, Farsça "süvari" kelimesinin aynı tür terkiplerdeki karşılığı olan *-süvar* Klasik Türk edebiyatında yaygındır. Diğer arkaik kullanım tercihlerimizdeki gibi masalsı ve destani anlatımı muhafaza etmek için böyle bir tercümeyi uygun gördük. Akbaba yerine daha arkaik *kerkes* kelimesini kullanmamızın bir sebebi de inşa ettiğimiz karşılığın orijinal kelimeden daha uzun hale gelmesinin önüne geçmek olmuştur [1.11[3], 1.13, 1.15, 1.17, 1.27, 1.29].

Khios: Bugünkü Sakız Adası'dır. Genelde dağlık ve kayalık bir araziye sahip olsa da Khios Adası üzüm üretimi ve şarap yapımında ustalaşmış bir bölgedir. Nitekim *Hakiki Hikâyeler*'de geçtiği iki kısımda Khios şarabına gönderme yapılmaktadır. Homeros'un memleketi olarak antik kaynaklar aralarında Khios'un da olduğu farklı şehirleri işaret eder, ancak genel kanaat Ionia çevresinde yoğunlaşmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bir tartışma için ayrıca bkz. sn. 89 [1.7, 2.20, 2.40].

Khrysippos: Hayatı yaklaşık olarak MÖ 279-206 yılları arasına tarihlenen ve Kilikia'nın Soloi şehrinde doğduğu söylenen Khrysippos Atina'ya taşınarak Kleanthes'in öğrencisi olmuş, kısa sürede ortaya koyduğu üstün yeteneğiyle hocasının ölümünden (MÖ 230) sonra Stoa okulunun üçüncü başı olmuştur. Stoacı okulda Kleanthes'ten olduğu gibi, Kitionlu Zenon'dan da dersler aldığı söylenen Khrysippos, Stoacı mirası ve "erdem mutluluk için tek başına yeterlidir" (*ei de tēs aretēs, autarkē hautē pros eudaimonian*) ilkesini sayıları 165'i bulan eserleriyle hayli güçlendirmiştir (D.L. 7.179, 189-202). Ne yazık ki eserlerinden sadece az sayıda fragman günümüze kalmıştır. Ayrıca bkz. *Stoacılar* maddesi [2.18].

Kıbrıs (*Kypros*): Akdeniz'in doğusunda, Kilikia'nın güney, Suriye'nin batı açıklarında bulunan, bu denizdeki en

büyük adalardan biri (Ps.-Apollod. *Bibl.* 3.14.3; 3.9.1; Hyg. *Fab.* 270). Ayrıca bkz. *Yanıkoğlan* maddesi [1.34].

Kirke (*Kirkē*): Helios ile Perse'nin kızı. Odysseus ve yoldaşları Kyklopsların adasından kurtulduktan sonra Kirke'nin yaşadığı Aiaie Adası'na ulaşırlar. İki takıma ayrıldıktan sonra bir takım adada keşfe çıkar. Bir süre sonra çevresinde uysal aslanların, kurtların dolaştığı Kirke'nin konağına varırlar. Kirke adamları oturtur ve onlara içenleri domuza dönüştüren bir "iksir" (*pharmakon*) sunar. Daha sonra ikinci takımın başındaki Odysseus kapıya dayanır. Aynı içkiden sunulan Odysseus, Hermes'in verdiği ot sayesinde, büyülenmeden iksiri bir dikişte içer. Bundan çok etkilenen Kirke o anda ona âşık olur. Odysseus'un ricası üzerine Kirke arkadaşlarını eski haline döndürür ve birlikte bir yıl orada kalırlar (bkz. Hom. *Od.* 10.132-474). Ayrıca bkz. *Telegonos* maddesi [2.35].

Knidos: Anadolu Yarımadası'nın güneybatısındaki Karia bölgesinde, bugünkü Datça Yarımadası'ndaki antik şehirdir [1.3, 2.31].

Kolophon (*Kolophōn*): Antik Ionia'da, Lebedos ile Ephesos arasında kalan sahil şeridinde kalıntıları bulunan, bugünkü İzmir, Değirmendere yakınlarında bulunan şehirdir [2.20].

Kolossos: Rhodos Adası'ndaki aynı adlı şehirde, Antikçağ'ın yedi harikasından biri addedilen, Rhodos'un hamisi sayılan (krş. Pind. *Olym.* 7.54-76 [Gören, 2015, 63-64]; Plin. *NH* 34.17 *K-W*) Helios'un devasa büyüklükteki heykelidir. Antikçağ'da büyüklük belirtici bir teşbih unsuru, Olympos'la boy ölçüşecek bir devlik timsali olarak karşımıza çıkar (krş. Str. 14.2.5; Hyg. *Fab.* 223; Suid. κ 1932, *Kolassaeis* maddesi) [1.18].

Korinthos: Atina'nın güneyinde, Peloponnesos Yarımadası'nın önemli şehirlerinden biridir. Ayrıca bkz. *Areios, Diogenes* ve *Laïs* maddeleri [2.22].

Kos (***Kōs***): Ege Denizi'nde, Karia bölgesinin önemli şehirlerinden Halikarnassos'un (günümüzde Bodrum) hemen açığındaki on iki adadan biri olup Türkçede "İstanköy" adıyla da bilinir. Ayrıca bkz. *Hippokrates* maddesi [2.7].

Köpek Yıldızı (***Seirios***): Büyük Köpek (*Canis Maior*) Takımyıldızı'nın en parlak yıldızıdır. Ufuk çizgisinin altında güneşin izlediği yoldan ortaya çıkan Seirios, Antikçağ'da yaz ortasında görünmesiyle sıcaklığın ve kuraklığın habercisi sayılırdı [1.16].

Ktesias (***Ktēsias***): Knidoslu, Ktesiokhos'un oğlu, MÖ 5. yüzyılın sonlarına doğru yaşamış, Pers egemenliği altında, Artakserkses'in maiyetinde görevli Hellen hekim ve tarihçi. Persler'in tarihini kaleme aldığı, romantik hikâyelerle ve saray dedikodularıyla dolu 23 kitaplık *Persika* başlıklı eseri, Sicilyalı Diodoros tarafından aktarılan kendisinin kraliyet kayıtlarından sorumlu olduğu iddiasına tezat oluşturmaktadır (D.S. 2.32.4). *Persika*'sında Herodotos'u verdiği abartılı ve asılsız bilgilerden ötürü yeren Ktesias, inanılmaz ve gerçeküstü anekdotlara kendi eserinde de yer vermekten geri durmaz (krş. Luce, 1997, 79). Persler'in gözünden Hindistan'ı anlattığı *Indika* eserinde de tarihî ve coğrafi bilgileri mitik ve masalsı unsurlarla karışık olarak nakleder [1.3, 2.31]; — **Ktesiokhos'un oğlu** (***ho Ktēsiokhou***): Asklepiosoğulları (*Asklēpiadai*) sülalesinden gelen Ktesiokhos, oğlu gibi hekimdi. Ktesias'a atfedilen bir fragmanda "babasının ve dedesinin zamanında hiçbir hekimin çöpleme reçete etmediği" (*epi tou emou patros kai tou emou pappou iatros oudeis edidou helleboron*: Ctes. *fr.* 68 *FGrH*; krş. Nichols, 2011, 88, 164) bildirilerek, Ktesias'ın aileden hekim olduğu bilgisi pekiştirilir [1.3].

Ktesiokhos: bkz. Ktesias.

Kutlular (***hoi Makares***): "Mesut", "bahtiyar", "aziz", "kutlu" anlamlarına gelen *makar* sıfatı özellikle ölümsüz

tanrılar için kullanır (krş. Hom. *Il.* 1.339, *Od.* 10.299; krş. Hes. *Op.* 136, Sol. *fr.* 13.3 West; Pind. *Olym.* 1.52; Aesch. *Supp.* 1019). Ancak Hesiodos'ta "Kutlular Adası" (*Makarōn nēsos*) ifadesi de kullanılarak "ölümlüler arasında yeraltındaki kutlulardan" (*hypokhtonioi makares thnētois*) da söz edilir (Hes. *Op.* 141). *Hakiki Hikâyeler*'de ise ölümlerinden sonra ebedî saadetin bahşedildiği çeşitli tarihî, yarı tarihî hatta mitik karakterleri ifade eder. Ayrıca krş. *Melunlar* maddesi [2.11]; — **Adası** (***hē nēsos tōn Makarōn***): Bu ifade Homeros'ta yer almamakla birlikte, Hesiodos'ta Zeus'un bahşettiği bir şey olarak kimilerinin "Okeanos'un derin-girdaplı boylarındaki kutlular adasında" (*en makarōn nēsoisi par' Ōkeanon bathydinēn*: Hes. *Op.* 171) ikamet edeceğinden söz edilir. Pindaros "Rhadamanthys'ün dosdoğru öğütleri doğrultusunda" (*boulais en orthaisi Rhadamanthyos*: Pind. *Olym.* 2.75) şekillenen saadetin ayrıntılarını kendi şairane üslubuyla verir: "ışıldar bir de altının çiçekleri, | çorak topraklardaki parlak ağaçlardan, | su idame ettirirken diğerlerini; | kuşanmışlar ellerinde çiçek zincirleri, başlarında taçlar (*anthema de khrysou phlegei,* | *ta men khersothen ap' aglaōn dendrōn,* | *hydōr d' alla pherbei* | *hormoisi tōn kheras anaplekonti kai stephanous*: Pind. *Olym.* 2.71b-74 [Gören, 2015, 44]): Herodotos Kutlular Adası'ndan bahsederken Loukianos'u belirli bir açıdan önceleyerek konumunu coğrafi olarak belirgin bir şekilde Mısır'da bir vahada olarak tarif eder (Herod. 3.26) [2.6, 2.35].

Kutlular Adası: bkz. **Kutlular**.

Kuzgunbey (***Korōn***): Muhtemelen "karga" yahut "kuzgun" anlamındaki *koraks* ve bununla bağlantılı, kuzguni rengi ifade eden *koros* kelimelerinden türetilmiştir. *Hakiki Hikâyeler*'de Aristophanes'in *Kuşlar* (*Ornites*) komedyasına telmih yapan Bulutgugukya şehrinin hayalî kralına verilmiştir [1.29].

Kykladlar (*Kyklades*): Ege Denizi'nin güneyinde, Girit'in kuzeyinde yer alan, sayıları 30 civarında, irili ufaklı boyutları birkaç km²'den 400 km²'ye kadar değişen, tamamı birer ada olarak değerlendirildiğinde sayıları 200'ü dahi geçen takımada. Takımadaya verilen ad (*kyklas*'ın çoğulu olan *kyklades* = çevresindekiler) bu adaların Apollon ve Artemis'in doğum yeri olan kutsal ada Delos'un çevresini kuşattıklarını ima eder. Eserde Kykladlar'a yapılan atfın başka bir boyutu hakkında bkz. sn. 29 [1.15].

Kyros: Eski Persçe *Kuruš* veya *Kuraš* (Wiesehöfer, 2001, 316; Tavernier, 2007, 528). (**a**) MÖ 6. yüzyıl ortasında, vassalı olduğu Med devletine karşı isyan ederek merkezi güneybatı İran'daki bugünkü Fars (Eski Persçe *Pārsa*, Yunanca *Persis*) bölgesi olmak üzere büyük bir imparatorluk kuran, "Büyük" unvanlı İran hükümdarı (Wiesehöfer, 2001, 1 vd.; Kuhrt, 2010, 47 vd.; Waters, 2014, 39 vd.) [2.9, 2.17]; (**b**) Babası II. Dareios (Eski Persçe *Dārayavauš*) ölünce (MÖ 405) tahta çıkan ağabeyi Artakserkses'e (Eski Persçe *Artaxšaça*) karşı tahtı ele geçirmek üzere isyan ederek MÖ 401'de öldürülene kadar savaşan İranlı prens (Tavernier, 2007, 15, 44; Kuhrt, 2010, 348-49; Waters, 2014, 179-180). Paralı asker olarak nezdinde bulunan Ksenophon'un *Kyrou Paideia* ve *Anabasis* eserlerine konu olmuştur [2.17].

Laïs: Atina ordusu tarafından Sicilya'da henüz yedi yaşındayken köleleştirilmiş, sonrasında getirildiği Korinthos'ta nam salmış bir "kibar fahişe"dir (*hetaira*) (Paus. 2.2.5; Schol. ad Ar. *Plut.* 149.5) [2.18].

Lakedaimon (*Lakedaimōn*): Ata babasının (Zeus ile bir Pleiad olan Taygeta'nın oğlu) adından (annesinin adı Sparta) hareketle adlandırılan, Peloponnesos Yarımadası'nın en büyük şehri olan Sparta'nın diğer adıdır. Lakonia bölgesinde yer alır (krş. Paus. 3.1.1-3, 3.20.2, 9.35.1; Pind. *Pyth.* 5.69, 10.1, *Isth.* 1.17, 7.14) [2.17²].

Lesbos: Ege Denizi'nin kuzeydoğusunda yer alan, günümüzde Türkçede Antikçağ'daki en önemli şehrinin (Mytilene) değişmiş telaffuzuyla Midilli olarak bilinen adadır. Terpandros, Sappho ve Alkaios gibi Yunan lirik şiirine yön veren şairlerin anavatanıdır [2.15].

Leukothea: Leukothea (Beyaz-Tanrıça) adıyla anılan Thebai kraliçesi Ino, Thebai'ın efsanevi kralı Kadmos ile Harmonia'nın kızı, Minyan Kralı Athamas'ın karısı olarak Learkhes ve Melikertes'in annesidir. Kocasıyla birlikte bebek Dionysos'un büyütülmesine yardım etmiş ve Hera'nın nefretinin hedefi olmuştur. Thebai'ın ölümlü kraliçesi olmasına rağmen ölümünden sonra tanrıçalaştırılmıştır (Hom. *Od.* 5.333-335; Paus. 1.42.7-8, 1.44.7; Cic. *ND* 3.15, 3.19). Alkman onu "denizlerin-sahibesi" (*thalassamedoisa*) olarak niteleyerek neredeyse Poseidon'un karısı Amphitrite düzeyinde yüceltir (Alcm. *fr.* 50b.1 *PMG*). Odysseus, yaptığı salla Kalypso'nun yanından ayrıldıktan sonra açık denizde Poseidon'un gazabına uğrayarak salı parçalanınca, Leukothea ona acıyarak kurtulup Phaiaklar'ın diyarına çıkmasına yardımcı olur (Hom. *Od.* 5.279-385) [2.35].

Lokris: Orta Yunanistan'da, Parnassos çevresinde, aynı adı taşıyan yarımadada konumlanan şehirdir. Lokris Yarımadası batıdaki Lokroi Ozolioi ve doğudaki Lokroi Opountioi olarak iki topluma ayrılırdı. Toplumun tamamına da Lokroi adı verilirdi [2.15, 2.17].

Loukianos: *Hakiki Hikâyeler*'de dramatik bir karakter olarak Loukianos'un adı, sadece bir kez, Homeros'un ağzından söylediği bir epigramda geçmektedir. Bununla birlikte "Eserin Takdimi" alt başlığı altındaki kısım haricinde, hem dramatik anlatıcı karakteri hem de olayların içindeki etkin bir aktör olarak Loukianos, kitabın yazarı Loukianos'tan ayrıdır. Bu konuda daha ayrıntılı malumat için bkz. Giriş, xii-xiii. [2.28].

Lüküsçük (*Lykhniskos*): "Fener" anlamındaki *lykhnē* kelimesinden küçültme ekiyle türetilmiştir. Yazarın Latince "ışık" manasındaki *lux* menşeinden gelen adıyla olan bağlantısını Türkçede de korumak için, karşılığını inşa ederken gazyağıyla yanan bir çeşit feneri ifade eden "lüküs" kelimesini kullanmak suretiyle böyle bir söz oyunu yapmayı uygun gördük [2.30].

Lydia: Küçük Asya'nın batısında, genel çizgileriyle Ionia bölgesinin doğusunda, bugünkü Türkiye'de İzmir'in iç kesimlerini, Uşak ve Manisa'yı kapsayan bölgedir (Herod. 1.79) [1.8].

Lykourgos: Geleneksel olarak Klasik Sparta'nın "âlâ-düzen"inin (*eunomia*) kurucusu sayılan yarı mitik kral ve yasakoyucu. Kendisinden bahseden elimizdeki en eski kaynak olan Herodotos'ta Lykourgos'un Delphoi kehanet merkezine gittiğini, orada bizzat kâhine tarafından onurlandırılıp Spartalılara özgü "düzen"i (*kosmos*), dolayısıyla kanunları, ordu sistemini ve siyasi kurumları, doğrudan Pythia'dan ya da Girit'ten kendi halkına getirdiği aktarılır (Herod. 1.65-66). Çağdaş araştırmacılar, bilhassa da Tyrtaios'tan kaynaklanan kimi kanıtlara dayanarak, Sparta kurumlarının ortaya çıkışının, Lykourgos gibi efsanevi bir tek adam yerine, çok daha uzun döneme yayılan bir değişim ve uyum sağlama süreciyle gerçekleştiği kanaatindedir (krş. Van Wees, 1999, 1-42) [2.17].

Mâhoğlu (*Mēnios*): *Mēn* kelimesi "ay" anlamına gelir; *Mēn* aynı zamanda Anadolu kökenli, ayla ilişkili bir tanrıdır (*IG* 22.1365, 22.1366; *LSJ*, *mēn*, *ho* maddesi). *Mēnios* bu kelimeye nispet eki (*-ios/-ia/-ion*) getirilerek Loukianos tarafından türetilmiş bir isimdir. Türkçede, özellikle klasik edebiyatta yaygın kullanım alanı bulmuş olan Farsça *māh* kelimesi de "ay"ın yanı sıra "ayın üzerine yerleştirilmiş meleğin adı" manasında olup (Steingass, 1892, 1146) *mēn* ve *māh* Hint-Avrupa dilleri içerisin-

de müşterek bir etimolojik kökten gelir (Beekes, 2010, 945). Bütün bunların ışığında, aradaki ses benzerliğinden de faydalanarak, bu karakterin adını Türkçede Mâhoğlu olarak inşa ettik. Yanı sıra, Dioskourides'e göre *mēnion* "şakayık" anlamında kullanılan kelimelerden biridir (Dsc. 3.140) ve Loukianos'un bununla komik bir çağrışım yaratmak istemiş olabileceği ihtimal dâhilindedir. Üç Ay delegesine de ay, gece ve başka bir kaynaktan gelen ışık neticesinde ortaya çıkan parıltıyla ilgili kelimelerden türetilmiş adlar verilmiş olması dikkate şayandır [1.20].

Mahmursu (*Kareōtis*): Muhtemelen "derin uyku" anlamına gelen *karos* kelimesinden türetilmiştir. Türkçe karşılığını kurarken de bundan yola çıkarak Mahmursu ismini uygun bulduk [2.33].

Mantarayaklar (*Phellopodes*): "Mantar tıpa" ve "mantar meşesi" anlamlarına gelen *phellos* ile "ayak" manasındaki *pous* (çoğulu *podes*) kelimelerinden yapılmış bir isimdir. "Erkek tenasül uzvu" yahut onun figürü anlamındaki *phallos* ile *phellos* arasındaki benzerlik herhalde tesadüfi olmayıp komik bir çağrışım doğurmak için bu kelimenin kullanıldığını akla getirir. Benzer bir durum için bkz. *İtpelitler* maddesinde *balanos* kelimesinin izahı [2.4].

Mantarya (*Phellō*): "Mantar tıpa" ve "mantar meşesi" anlamlarına gelen *phellos* kelimesinden yer adına dönüştürülmüş bir isimdir. Ayrıca bkz. *Mantarayaklar* maddesi [2.4², 2.25].

Melunlar (*Asebeis*): "Allahsız", "kâfir", "dine karşı hürmetsiz" anlamında *asebēs* Arkaik dönem şairlerinden itibaren Eski Yunancadaki "dinî bağlılığını uygun şekilde yerine getiren" manasındaki *eusebēs*'in karşıtı olarak kullanılır (Pind. *fr.* 132.1 *S-M*; Aesch. *Supp.* 9; Soph. *OT* 1382, 1441). Loukianos yaşarken işledikleri kötülükler neticesinde ölümden sonra cezaya çarptırılan kişilerden "Melunlar" (*Asebeis*) olarak söz eder. Ayrıca krş. *Kut-*

lular maddesi [2.27]; — **Diyarı (*Asebōn Khōros*):** Platon bir üç yol ağzı oluşturan çatallanan yolun ölüler için ya Kutlular Adaları'na ya da Tartaros'a çıktığını ifade eder (Plat. *Gorg.* 524a). Loukianos Kutlular Adası'nın karşıt kutbundaki Tartaros'u yeni bir adla, beş adadan meydana gelen Melunlar Diyarı olarak yeniden yaratarak "Melunlar"ı burada hapsedilmiş, azap çeker halde tasvir eder [2.17, 2.23, 2.26].

Melunlar Diyarı: bkz. **Melunlar.**

Mendes-Tritonları (*Tritōnomendētes*): *Hakiki Hikâyeler*'de "canavar"ın (*kētos*) karnında yaşadığı anlatılan; mensuplarının üst taraflarının insana, alt yarılarının ise kılıçbalığına (*galeōtēs*) benzediği tasvir edilen barışçı bir hayalî kabilenin adı. Bu ismi oluşturan *Tritōn* ve *Mendēs* kelimeleri de kısmen insandan, kısmen başka bir canlıdan oluşan mitolojik varlıkları tanımlar. Şöyle ki: Triton, Poseidon ile Amphitrite'nin oğlu, "denizin dibinin sahibi" (*thalassēs pythmen ekhōn*) olan tanrıdır (Hes. *Theog.* 930-933); çoğul olarak tritonlar (*tritōnes*) ise yarısı insandan, yarısı balıktan oluşan masalsı ve mitik denizoğlanları ve kızlarına verilen addır (Verg. *Aen.* 5.842). Mısır'da, Nil Deltası'ndaki antik bir şehrin adı olan Mendes, aynı zamanda Herodotos'a göre bir kısmı insan, bir kısmı keçi (Hom. Hymn. *Pan* {19.}2) tanrı Pan'ın Mısır dilindeki ismidir (Herod. 2.46.4). Canavarın karnındaki diğer kabilelerin aksine Mendes-Tritonlarının barışçı bir huya sahip olmaları, Winkler tarafından, belden yukarılarının insandan, belden aşağılarının ise kılıçbalığının, bu balığın kılıca benzeyen keskin dişlerinin bulunduğu kafa tarafından değil de herhangi bir balığınki gibi silahsız yüzgeç tarafından oluşmasına dayanarak açıklanır (Winkler, 1980, 305) [1.35, 1.38, 1.39].

Menelaos: Mykenai Kralı Atreus'un oğlu, Troia Seferi'nin başbuğu Agamemnon'un kardeşi, Helene'nin kocasıdır.

Troia Seferi'ne 60 gemiyle katkıda bulunduğu kaydedilir (Hom. *Il.* 2.581-590) [2.8², 2.26].

Mevtakademi (*Nekrakadēmia*): Türkçe karşılığını, "ölü" ya da "mevta" anlamındaki *nekros* ile *akadēm*[*e*]*ia* (akademi) kelimelerinden hareketle türettiğimiz Loukianos'un uydurduğu bu kelime, *Hakiki Hikâyeler*'de Sokrates'in ölüler diyarında kurduğu bir "ölüler akademisi"ne isim olarak verilmiştir. Bununla Platon'un ölümünden sonra ardılı düşünürlerce MS 1. yüzyılın başına kadar sürdürülen bir felsefe geleneğinin ölümü ve bu ölü geleneğin canlandırılmaya çalışılması hicvedilmektedir. Ayrıca bkz. *Akademi* maddesi [2.23].

Mısır (*Aigyptos*): Afrika'nın kuzeydoğusunda yer alan aşağı yukarı günümüzdeki Mısır topraklarına denk gelen ülkedir. Mısır Kralı Belos ile Nil'in (Neilos) kızlarından Akhiroe'nin oğlu olan kurucu kahraman Aigyptos'la aynı adı taşımaktadır [2.22, 2.23].

Minoios (*Minōios* [*mēn*]): Minos'un adından yakıştırarak Loukianos'un uydurduğu ayın adıdır. *Homerosçu İlahiler*'de geçen bir sıfattan (*Minōios*) mülhem olduğu söylenebilir (Hom. Hymn. *Apoll.* {3.}393) [2.13].

Minos (*Minōs*): En ünlü mitik Girit krallarından biridir. Çoğunlukla Europe ile Zeus'un oğlu olarak dünyaya geldiğinden ve Girit Kralı Asterion tarafından yetiştirildiğinden bahsedilir. Kardeşi Rhadamanthys'le birlikte Girit'te kral olarak hüküm sürmüştür. Helios (Güneş) ile Perseis'in kızı Pasiphaë'yle evlenmiştir. Minos Girit'te tahta oturmak için kardeşlerine iktidarın ona tanrılar tarafından bahşedildiğini söyler. Bu tanrı vergisini kanıtlamak üzere Poseidon'a bir adak adar ve şayet tanrı denizden bir boğa çıkarırsa, çıkan boğayı ona kurban edeceğini beyan eder. Boğa denizden çıkar ve Minos tanrıların onayıyla Girit tahtına oturur. Ancak Minos sözünü tutmaz ve boğayı damızlık olarak saklar. Karısı Pasipha 'nin

hayvana yönelik sapkın aşkı gibi başına gelen belalar yüzünden, boğanın Herakles tarafından öldürülmesine razı olur (Hom. *Il.* 13.448 vd., 14.322 vd.; Schol. ad Hom. *Il.* 12.292 vd.; Hom. *Od.* 11.568 vd.; Eust. ad Hom. *Od.* 11.568, 17.523, 19.178; Herod. 1.171 vd., 7.170 vd.; A.R. *Argon.* 2.516, 4.1564; Paus. 1.1.2). Ayrıca bkz. *Minotauros* maddesi [2.8].

Minotauros: Girit Kralı Minos'un Poseidon'dan bir hediye olarak aldığı boğa ile kralın karısı Pasipha 'nin birleşmesi sonucu doğmuş, vücudu insan, kafası boğa görünümüne sahip oldukça vahşi bir canavardır. Pasipha sapkın arzularını tatmin etmek için Daidalos'a tahtadan bir inek yaptırmış ve içine girerek boğanın onu döllemesini sağlamıştır; aynı Daidalos canavarın zapt edilmesini sağlayacak labirenti de tasarlamıştır (Ps.-Apollod. *Bibl.* 3.1.4; Ov. *Met.* 8.134-138a). Minotauros Theseus'un kahramanca girişimiyle öldürülmüş, canavara her yıl yedişer genç delikanlı ve genç kız kurban etme mecburiyeti bu şekilde ortadan kalkmıştır (D.S. 4.61.4, 4.77.1; Hyg. *Fab.* 40-42). Ayrıca bkz. *Boğabaşlar, Minos, Theseus* maddeleri [2.44].

Momos (*Mōmos*): Yerginin, müşkülpesentliğin ve kusur buluculuğun kişileşmesiyle ortaya çıkmış mitik ve edebî karakter. Hesiodos'a göre Nyks'ün (Gece) kimseyle birlikte olmadan doğurduğu oğlu, bedbinlik ve eziyet tanrıçası Oizys'ün ikizidir (Hes. *Theog.* 213). Yeryüzündeki insan kalabalığını azaltmak isteyen Zeus'a bir savaş çıkarmasını tavsiye ettiği, bunun üzerine Zeus'un da Troia Savaşı'na sebep olacak olaylar silsilesini başlattığı anlatılır (*Cyp.* 1 Bernabé = Schol. ad Hom. *Il.* 1.5 (D)). Yunan şiir sanatında kurucu iki temel güçten biri --diğeri "övgü" (*ainos*)– olan *mōmos* Kallimakhos'ta övgü söyleminin karşısında konumlanan "haset"le (*phthonos*) birlikte şairin kendi şiir alanından kovdu-

ğu kişileştirilmiş unsurlardan biri olarak anılır (Call. *Hymn.* 5.113, *fr.* 393 Pfeiffer). Aisopos'un bir kıssasında, Momos'un boğanın boynuzlarının üzerinde gözleri olmamasını yerdiği aktarılır (*tou taurou tous ophthalmous epi tois kerasi mē thenta, hina blepēi, pou typtei*: Aesop. *Fab.* 102). Loukianos'ta sıklıkla, şiirin olduğu gibi, Loukianosvari fantastik anlatının da kurucu bir unsuru olarak kullanılır (Luc. *Herm.* 20, *Dear. Iudic.* 2.1, *Icar.* 31, *Nigr.* 32, *Deor. Conc.* passim, *Jupp. Trag.* passim, *Bacch.* 8). Loukianos'un anlatısını kurarken başvurduğu Momos'un merkezî rolü ve erken modern Avrupa literatürüne aktarılmasındaki payı için bkz. Ek, 176-179. [2.3].

Mursüvarlar (*Hippomyrmēkes*): "At" anlamındaki *hippos* (bileşik kelimelerde "binici" manasında *hippo-*) ile "karınca" demek olan *myrmeks* kelimelerinden oluşturulmuş bir isimdir (Karınca Süvarisi). "Karınca" anlamına gelen Farsça *mūr* kelimesinin Klasik Türk edebiyatında kullanılmış olması ve *myrmeks* ile olan ses benzerliğinden ötürü adın Türkçe karşılığını kurarken tercih ettik. Kelime inşa ederken kullandığımız *-süvar* için bkz. *Kerkessüvarlar* maddesi. Bu askerî birliğin isminin, Akhilleus'un komutasında kendisiyle beraber Troia'da savaşan Thessalialı seçkin bir birlik olan Myrmidonlar'ın (*Myrmidones*) adıyla olan bariz benzerliği dikkat çekicidir (krş. Hom. *Il.* 13.126-135, 16.211-217) [1.12, 1.16].

Narkissos: Ovidius'un aktarımına göre tanrı Kephisos ile *nympha* Liriope'nin oğlu olan, sıradışı güzelliği ve aşkı hor gören tutumuyla ünlenen Thespiailı mitik karakter. Adı "nergis" çiçeği anlamına gelen Narkissos birçok âşığını reddettikten sonra kızların ahı Nemesis'in lanetiyle sonuçlanmış, durgun sudaki kendi görüntüsüne âşık olarak oracıkta can vermiştir (Ov. *Met.* 3.339-510) [2.17, 2.19].

Nauplios: Mit aktarımında iki farklı Nauplios'tan söz edilir ve kimi mit yazarları bu ikisini anakronik bir şekilde özdeşleştirir. Birincisi, Palamedes'in babası olan Nauplios'tur ve geleneğin bir kolunun anlattığı kadarıyla ikincisinin de atasıdır. Nauplia şehrinin de kurucusu olarak kabul edilir (Paus. 1.22.6, 2.38.2, 4.35.2). İkincisi ise, Iason'la birlikte Argonautlar Seferi'ne katılmış, Argo gemisinin serdümeni Tiphys'ün ölümünden sonra bu görevi üstlenmiştir. Birincisiyle bu ikinci Nauplios arasındaki şecere Apollonios tarafından açıklanır ve bu açıklama ikisinin özdeşleştirilmesinden kaynaklanan sorunların bertaraf edilmesine hizmet eder (Nauplios I > Proitos > Lernos > Naubolos > Klytoneos > Nauplios II: A.R. *Argon.* 1.133-138). Nauplios I, Palamedes'in Troia'da taşlanarak öldürülmesinin intikamını almak için Troia Seferi'nden dönen Akha donanmasını kayalıklar üzerinde yaktığı bir ateş marifetiyle kasıtlı olarak yanlış yönlendirerek çok kayıplar verilen bir kazaya yol açar (Eur. *Hel.* 765-767, 1126-1131; Lycoph. *Alex.* 384-386, 1093-1098; Str. 8.6.2; Paus. 8.48.7; Hyg. *Fab.* 116, 249). Nauplios II oldukça mahir bir gemici olduğundan sürgüne gönderilmek istenen kişilerin uzaklaştırılmasında kendisinin hizmetine başvurulduğu birkaç vakadan söz edilir. Örneğin Auge'nin babası Aleos, Herakles tarafından baştan çıkarılan genç kadını açık denizde boğması için Nauplios'a teslim eder. Nauplia yolunda Auge Telephos'u doğurunca Auge'ye acıyıp canına kıymaz, köle tüccarlarına satar (Ps.-Apollod. *Bibl.* 2.7.4) [2.29, 2.31, 2.32].

Nereuskızı (*Nēreïs*): bkz. **Galateia.**

Nestor (*Nestōr*): Neleus ile Khloris'in on iki çocuğunun en küçüğü, Antilokhos'un babası, Herakles'in Pylos'ta yaptığı katliamdan sağ kalan tek kişidir, sonrasında Pylos'un kralı olmuştur (Hom. *Il.* 2.77; Ps.-Apollod. *Bibl.* 1.9.9; 2.7.3; Paus. 2.2.2). Homeros'ta Nestor'un "tatlı dilli"

(*hēdyepēs*) ve "akıcı bir konuşmacı" (*ligys* [...] *agorētēs*) oluşu anılarak konuşma yeteneği övülür (Hom. *Il.* 1.247, 4.293) [2.17].

Numa (*Nomas*): Roma'nın Sabini menşeli mitik ikinci kralı, tam adıyla Numa Pompilius (MÖ 753-673). MÖ 715-673 tarihleri arasında daha sonra Roma'nın Altın Çağı olarak görülecek, uzun ve huzur dolu bir hükümdarlık sürdüğü kanaati yaygındır. Roma din ve devlet teşkilatına ait pek çok kurumun tesisi geleneksel olarak kendisine isnat edilirdi (Enn. *Ann.* 113-119 Skutsch; Liv. 1.18, 19; Cic. *Rep.* 2.26). Ploutarkhos Numa'nın Roma halkını ve şehrini "tıpkı demir gibi yumuşatarak, sert ve cengâver mizaçlarını daha müşfik ve hakkaniyetli hale getirdiğini" (*hōsper sidēron, ek sklēras kai polemikēs malakōteran poiēsai kai dikaioteran*: Plut. *Comp. Lyc. Num.* 8) kaydeder [2.17].

Odysseia: *Ilias*'la birlikte Hellen *epos* geleneğinin başlıca iki sözlü geleneğinden biridir. Tıpkı *Ilias* gibi Atina tiranı Peisistratos'un talimatıyla Attika alfabesinin yirmi dört harfinin altında (geleneksel olarak *Odysseia*'nın kitapları, eser adı belirtilmeksizin küçük harflerle [örn. α 100, γ 222, θ 24 vb.] temsil edilir) belirli bir düzen içinde derlenerek Atina'da yazılı malzeme üzerinden okutulan bir öğretim materyali haline gelmiştir. *Odysseia* başlığından da anlaşıldığı üzere, *Ilias*'ın Ilion şehrinin akıbetiyle ilişkili olmasıyla paralel şekilde, Odysseus'un on yıl süren "sılaya dönüş"ü (*nostos*) sırasındaki sergüzeştini konu alır. Büyük ölçüde Hellenistik dönemde ortaya çıkan kurgusal anlatılara ilham kaynağı olacak şekilde *Odysseia* metninin bir tür roman gibi, iç içe geçmiş hikâyeler, geçmişe dönen sahnelerle örülü olmasıyla, üslup olarak *Ilias*'ın anlatı yaklaşımından ayrıldığı kanaati yaygındır. Ayrıca bkz. *Ilias* ve *Odysseus* maddeleri [2.20].

Odysseus: Hakkındaki mit külliyatının hacmiyle tartışmasız bütün Antikçağ'ın en meşhur kahramanıdır. Şe-

ceresi tartışmalı olan pek çok mit figürünün aksine, ataları hakkında oldukça sabit ve mit yazarları arasında tartışılmayan bir hikâyesi bulunur. Laertes'in oğlu, Akrisios'un torunu olarak Ithake tahtına oturmuş, sonra da hâkimiyetini Penelope'den doğma Telemakhos'a miras bırakmıştır (Ps.-Apollod. *Bibl.* 1.9.16; Hyg. *Fab.* 95-96). Anayurdu olan Ithake'den Troia Seferi'ne katılmak üzere ayrılıp on yıl süren savaşın ardından tanrıların gazabına uğrayarak bir on yıl daha süren dönüş yolculuğu yüzünden karısı Penelope'den yirmi yıl ayrı kalmıştır. Odysseus'un en yaygın bilinen epiteti *polytropos* (dümeni-bol) kendisinin "yalan"ı (*pseudos*) nihai amacına ulaşabilmek için nasıl mahir bir şekilde kullandığını, ancak bunun Homerosçu gelenekte gayet hoş karşılandığını, kahramanı hiçbir ahlaki yargılamaya uğratmadığını ortaya koyar (Hom. *Od.* 1.1, 10.330; krş. Plat. *Hipp. Min.* 364e). Ayrıca bkz. *Ilias* ve *Odysseia* maddeleri [1.3, 2.15, 2.20, 2.22, 2.29, 2.35, 2.362].

Ogygia (*Ōgygia*): Odysseus'a âşık olan ve yedi yıl boyunca onunla yaşayan *nympha* Kalypso'nun ikamet ettiği mağaranın bulunduğu efsanevi adadır (Hom. *Od.* 5.243-250) [2.29, 2.35].

Orkinoskafalar (*Thynnokephaloi*): "Orkinos" anlamındaki *thynnos* ile "kafa" ya da "baş" manasına gelen *kephalē* kelimelerinden yapılmış bir isimdir [1.35, 1.38].

Ölüm Oyunları (*Thanatousia*): Loukianos'un kendi kurgusal anlatısı içinde uydurduğu bu kelime "ölüm" anlamına gelen *thanatos* ile "ayin", "takdime" manasındaki *hosia* kelimelerinin kaynaşmasıyla türetilmiş olabilir. Aynı zamanda, günümüzdeki Yunanistan'da yaygın bir şekilde kutlanan Rousalia bayramına da kaynaklık eden Nekysia kutlamalarının ad türetme biçimi de kullanılmış olabilir (krş. Litsas, 1976, 450). *Hakiki Hikâyeler*'de Kutlular Adası'nda düzenlendiği anlatılan, gerçek dün-

yadaki *Olympia*, *Nemeia*, *Pythia* benzeri Pan-Hellenik oyunlara karşılık gelen spor ve şiir müsabakalarına verilen isim olduğundan Ölüm Oyunları karşılığını uygun bulduk. [2.22].

Palamedes (***Palamēdēs***): Troia'da bir Hellen kumandanı olan Nauplios'un oğlu Palamedes kıvrak zekâsı (krş. Ar. *Ran.* 1451), yaratıcılığı, özellikle de yazı konusundaki buluşlarıyla tanınır (krş. Eur. *fr.* 578 Nauck; Stesich. *fr.* 213 *PMG*; Gorg. *DK* 80 B 11a). Ayrıca bkz. *Nauplios* maddesi [2.17].

Palamutağa (***Pēlamos***): Türkçe *palamut* kelimesinin de etimolojik olarak nihai kaynağı olan *pēlamys* Aristoteles'te bir yılını tamamlamamış "palamut balığı" (*tynnos*) olarak anılır (Arist. *HA* 571a11; krş. Opp. *Hal.* 1.111). *Pēlamos*'un *pēlamys*'ten türemesi sebebiyle tercümesini bu şekilde yapmayı uygun bulduk. Ayrıca bkz. *Salamuracılar* maddesi [1.38].

Pavuryalılar (***Pagouridai***): Türkçedeki "pavurya" kelimesinin doğrudan etimolojik atası olan *pagouros* kelimesine nesep alakası belirtici bir ek (*-idēs*, çoğulu *-idai*) getirilerek yapılmış bir isimdir [1.35, 1.36].

Pekışıl (***Polylampēs***): "Çok", "pek" anlamındaki *poly* ile "aydınlatılmış", "ışıltılı" manasındaki *lampēs* kelimelerinden yapılmış bir isimdir. *Hakiki Hikâyeler*'deki üç Ay delegesine de ay, gece ve başka bir kaynaktan gelen ışık neticesinde ortaya çıkan parıltıyla ilgili kelimelerden türetilmiş isimler verilmiş olması dikkate şayandır. Pekışıl adının, hikâyede de bahsi geçtiği üzere, Ay'ın ışık kaynağının hariçte (Güneş) olduğunu hatırlatıcı mahiyette oluşu ayrıca dikkat çekicidir [1.20].

Penelope (***Pēnelopē***): Laertes'in oğlu Ithake Kralı Odysseus'un, sadakati ve iffetiyle nam yapmış karısıdır. Kocası Troia'ya sefere gidince onu yirmi yıl boyunca bekleyip, kendisiyle evlenmek isteyen taliplerine karşı direnmiştir. Odysseus ile birlikteliğinden doğurduğu Telemakhos'un annesi ol-

muştur (Ps.-Apollod. *Bibl.* 3.10.6, 3.10.8). Ayrıca bkz. *Odysseus* maddesi [2.29, 2.36].

Periandros: Babası Kypselos'un kurduğu rejimi vârisi olarak sürdüren ve Korinthos'a tarihinin en müreffeh günlerini yaşatan MÖ 7.-6. yüzyılda (627-587) hüküm sürmüş tiran (*tyrannos*). Periandros annesi Krateia'yla yasak bir ilişki yaşamış, ancak sonra kendisinin Melissa adıyla hitap ettiği ve büyük bir aşkla tutularak evlendiği Epidauros Tiranı Prokles ile Eristenea'nın kızı Lyside'yi kendi elleriyle öldürmüştür. Lyside'den doğan iki oğlundan birincisi olan Kypselos'un basiretsiz, ikinci çocuk Lykophron'un ise oldukça hikmetli biri olduğu rivayet edilir (Herod. 3.50; D.L. 1.94-96). Ayrıca bkz. *Arion* maddesi [2.17].

Peynirli (*Tyroessa*): Bu isim doğrudan doğruya "peynirli", "peynir kıvamında" anlamındaki *tyroeis, -essa, -en* sıfatının dişi cinsidir. Ayrıca bkz. *Tyro* maddesi [2.25, 2.26].

Pers (*Persēs*): Eski Persçe *Pārsa*. İran'ın güneybatısında kurulup en güçlü devrinde Anadolu, Kıta Yunanistanı ve Mısır'ı da egemenliği altına alacak kadar geniş topraklara yayılan Akhaimenidai (Eski Persçe *Haxāmanišiya*) İmparatorluğu'nun kurucu ve hâkim unsuru olan İran kavminin adı (Tavernier, 2007, 17, 28). Bu imparatorluğun yıkılmasından sonra dahi, kazandığı genel olarak "İranlı" anlamını muhafaza etmiştir [2.9].

Phaëthon (*Phaëthōn*): Bu ad Homeros'ta karşımıza güneşin kişileşmiş hali olan tanrı Helios'un bir epiteti olarak çıkar (Hom. *Il.* 11.735, *Od.* 5.479); hatta geç dönemde tanrının özel adlarından biri olarak zikredilir (Verg. *Aen.* 5.105). Ancak Phaëthon, aynı zamanda Helios'un oğlu olarak da bilinir. Babasından ölümsüz atların çektiği arabasını sürmek üzere izin ister. Had bilmez gözükaralığı yüzünden atları zapt edemeyerek yeryüzünü, hatta denizleri ateşe vermesi neticesinde Zeus'un yıldırımıyla

cezalandırılarak Eridanos Nehri (günümüzde İtalya'daki Po) yakınlarında yere çakılır ve ölür. Heliades olarak adlandırılan kız kardeşlerinin matemli gözyaşları nehrin boylarında kehribar rengi terleyen kavak ağaçlarında görünür (A.R. *Argon.* 4.595-607; D.S. 5.23.2) [1.122, 1.162, 1.17, 1.183, 1.19, 1.27].

Phaiaklar (***Phaiakes***): Odysseus'un nihayet memleketi Ithake'ye dönmeden önceki son uğrağı, Poseidon'un gazabından kurtulup karaya çıktığı mitik ülkenin sakinlerine verilen addır (Hom. *Od.* 5.441-444). Karaya çıktığında o mevkie çamaşır yıkamaya gelen Alkinoos'un kızı Nausikaa tarafından karşılanan kazazede Odysseus, kralın huzurunda "ateşin yanındaki küllerin üzerine" (*ezet' ep' eskharēi en koniēisin par pyri*) Phaiaklar'a uzun uzadıya serencamını anlatır (Hom. *Od.* 7.153 vd.) [1.3, 2.35].

Phalaris: Pindaros Akragas'ın tiranı Phalaris'in kurbanlarını tunç bir boğanın içinde yakarak öldüren zalimliğine vurgu yapar (krş. Pind. *Pyth.* 1.96; D.S. 9.19) [2.23].

Philippos: MÖ 359'dan itibaren suikastle öldürülene kadar 23 yıl hüküm sürmüş Makedonya kralı, II. Philippos (MÖ 382-336). Trakya ve Yunanistan'a doğru genişleme siyaseti takip etmek suretiyle Makedon İmparatorluğu'nun temellerini atmıştır. MÖ 338'de Khaironeia'da Atina ve Thebai'ı mağlup ettikten sonra, bütün Hellen şehir-devletlerini bir araya getirmek ve Pers İmparatorluğu'na saldırmak üzere Korinthos Birliği'ni kurup kendisi de "önder" (*hegemōn*) olur (D.S. 16.89.3). Atası Karonos'un mirası olan Makedonya'nın *Argeadai* (Argoslular) Hanedanı'nı kendi büyük dünya imparatorluğu hayalleriyle birlikte oğlu Büyük İskender'e bırakır [2.9].

Phokion (***Phōkiōn***): (yak. MÖ 402-318) Kanaatkârlık esasına dayalı ahlak görüşü, buna uygun hayat tarzı ve muhalif karakteriyle bilinen Atinalı asker ve devlet adamı. Platon'un öğrencisi olmakla beraber asker ve siya-

setçi kimliğiyle, özellikle de kendisine yakıştırılan "iyi" (*khrēstos*) lakabıyla tanınır. Uzun ömrü boyunca barıştan yana siyaset güdülmesi taraftarı olmasına rağmen Atina'da 45 kere "ordu kumandanı" (*stratēgos*) görevine getirilmiştir. Atina Makedon egemenliğine girince önce sürgüne gönderilip döndükten sonra Makedonya taraftarı yönetim tarafından ihanetle suçlanarak idam edilir (Plut. *Phoc.* 2, 5, 10, 35; krş. Nep. *Phoc.* 1-4) [2.17].

Phrygia: Anadolu Yarımadası'nın orta-batı kısmında, Sangarios Nehri (günümüzde Sakarya) ile Tembris Çayı'nın (günümüzde Porsuk) havzalarındaki, kuzeyde Bithynia, batıda Hermos Nehri'nin (günümüzde Gediz) vadisi ve Lydia, güneyde Lykaonia ile çevrili, doğuda ise Tuz Gölü'ne (Antikçağ'da Tatta Gölü) kadar uzanarak Kappadokia'ya komşu olan tarihî coğrafi bölge. Adını bu bölgede yaklaşık MÖ 10. yüzyıl başlarında hâkim olup MS 3. yüzyıla kadar izlerini sürdürmeye devam eden kültürden almıştır [2.18].

Pirekemankeşler (*Psyllotoksotai*): "Pire" anlamındaki *psyllos* ile "okçu, kemankeş" manasındaki *toksotēs* (çoğulu *toksotai*) kelimelerinden oluşturulmuş bir isimdir (Pire Okçuları) [1.13²].

Pityokamptes (*Pityokamptēs*): Theseus'un öldürdüğü Isthmoslu efsanevi haydut Sinis (Str. 9.1.4; Ov. *Met.* 7.440; Hyg. *Fab.* 38) [2.23].

Platon (*Platōn*): Tartışmasız bir şekilde edebî geleneğin en çarpıcı yazarlarından, medeniyetler üstü bir seviyede dünya düşünce tarihinin en etkili isimlerinden biri olan, Yunan klasik düşüncesine damgasını vuran Atinalı filozof (MÖ 424/3–348/7; krş. D.L. 3.1-107). Kendi çağının yükselen edebî biçimi olarak diyaloglar halinde eserler vermiş, her alanda ortaya koyduğu felsefi soru(n)larla okuryazarlık serüvenine atılan her çağdan, her kültürden ve yaş grubundan insanı etkilemeyi başarmıştır. En et-

kili olduğu alanlardan biri devlet yönetimi konusundaki yaklaşımları ve bu yaklaşımları olgunluk döneminde ayrıntılı bir şekilde ifade ettiği *Politeia* (Devlet) ve ömrünün sonuna yaklaştığında kaleme aldığı *Nomoi* (Yasalar) eserleridir. Hiç şüphesiz bu iki eser arasında Platon'un düşüncesinin gelişim çizgisini de ortaya koyan bazı temel farklar olmasına rağmen, büyük ölçüde birbirlerini tamamlayan, Platon'un siyaseti yeniden kurma yönündeki çabalarını ifade eden bir yön taşırlar. Ayrıca bkz. *Devlet*, *Yasalar* maddeleri [2.17].

Platoncu (***Platōnikos***): Felsefi bağlamda daha ziyade Platon'un öğretileriyle ilişkili anlamına gelen (krş. *Anth. Pal.* 11.354.9; Dam. *Pr.* 311) bu sıfatın en üstünlük derecesi (*Platōnikōtatos*). *Hakiki Hikâyeler*'in parodi üslubu içinde farklı bir anlamda, Platon'un *Devlet* diyalogunda kadın ve çocukların ortak olmasına dayanan yaklaşımının (Plat. *Res.* 5.457d, 5.458c-d, 5.460b-d, 7.540, 8.543; krş. Str. 7.3.7) Kutlular Adası'nda en üst düzeyde yaşandığına gönderme yapmak üzere kullanılır [2.19].

Poseidon (***Poseidōn***): Kronos ile Rhea'nın dünyanın çeşitli kısımlarındaki hâkimiyetini bölüşen üç çocuğundan (diğerleri göklerin hâkimi Zeus ve yeraltı dünyasının hâkimi Hades) biri olan Poseidon'un hâkimiyet alanı denizlerdir (Hes. *Theog.* 15, 453 vd., 883 vd.). Odysseus'un on yılını Troia'da savaşarak geçirdikten sonra, kibirli konuşmalarına öfkelenen Poseidon'un gazabına uğrayarak geri dönüş yolunda açık denizde kaybolması *Odysseia*'nın olay örgüsünün temel çerçevesini oluşturur (Hom. *Od.* 4.506, 5.291, 11.235 vd.) [1.32, 1.34, 1.38, 2.2, 2.3].

Puhubey (*Nykteriōn*): Bu isim, her ikisi de "gece" anlamındaki *nyks* ile bağlantılı iki kelimeyle ilişkili olabilir: (1) "Gececi" manasına gelen *nykterios, -a, -on* sıfatı, fenerlerin (*lykhnōn*) ışıltısı sönüp çıtırtıları dindiğinde gececi baykuşların (*nykteriē glauks*) pervasızca ötüşlerinin tas-

vir edildiği Aratos'un bir dizesinde karşımıza çıkar (Arat. *Phaen.* 1.999); (2) "yarasa" demek olan *nykteris* kelimesinin de, hikâyede ismin verildiği karakterin örümcek ağlarından örülü bir ovada piyade kumandanı oluşunun Odysseus'un bir yabanincirinin dallarına "yarasa gibi" (*hōs nykteris*: Hom. *Od.* 12.433) tutunmasından mülhem olarak, bu ada kaynaklık etmiş olabileceği düşünülebilir. İkinci yorumdan yola çıkarak Klasik Türk edebiyatında, özellikle şiirde kullanılmış olan Farsça "yarasa" anlamındaki *şeb-perre* kelimesinden "Şepper" karşılığını inşa etmiştik. Ancak ilk yorumdaki *nykterios* kelimesinin karakterin ismiyle daha yakın ve doğrudan bağlantısı, ek olarak hikâyede sık sık kullanılan fener ve onunla alakalı motiflerin, bu sıfatın baykuşlara verildiği şiir bölümünde de karşımıza çıkması dolayısıyla biz de baykuş kaynaklı Puhubey adında karar kıldık [1.15].

Pythagoras: Yaklaşık olarak MÖ 570 ila 490 yılları arasında yaşadığı düşünülen, Samoslu Hellen filozofu. Hayatını kırklı yaşlarına kadar anavatanı Samos'ta sürdürmüş, sonrasında Güney İtalya'daki Kroton şehrine taşınıp belli sırların saklı tutulduğu, birlikte çileci bir yaşamın sürdürüldüğü kendi okulunu kurmuştur. Öğretilerinin etki alanı Kroton'daki okulu fazlasıyla aşmış, Platon'u ve Platoncu geleneği doğrudan etkilemiş, hemen hemen hiçbir Hellen düşünürü ürettiği fikirlere bütünüyle kayıtsız kalmamıştır. Halka mal olmuş öğretileri arasında vejetaryenlik ve aslında bununla doğrudan ilişkili olan "ruh göçü" (*palingenesia*) sayılabilir. Öğretisinin bütün kısımları gibi çok az bilgiye sahip olduğumuz "ruh göçü" fikri konusunda sadece bir iki anekdot ve halk arasında yaygınlaşan rivayete sahibiz. Herodotos ruh göçü öğretisiyle Trakya'da çok etkili olan Zalmoksis'in esasen Mnesarkhos oğlu Pythagoras'ın azat ettiği eski kölesi olduğu rivayetinin Hellenler arasında yaygın olduğunu kaydeder (Herod. 4.95-96). Zalmoksis'in

dahi Pythagoras'la ilişkilendirilmesinin ruh göçünün Herodotos tarafından aktarılan ve Mısır'a dayanan köklerinin halk tarafından silikleştirilmesi gayreti olduğu söylenebilir (Herod. 2.123). Pythagoras'ın eski hayatlarından bazılarını hatırladığı söylenir; ancak bu konudaki ayrıntıların birçoğu yine karanlıktadır. Dikaiarkhos (Aul. Gell. *NA* 4.11.14) ve Heraklides (D.L. 8.4) Pythagoras'ın önceki yaşamlarından birinde Troialı kahraman Euphorbos olduğunda hemfikirdir. *Hakiki Hikâyeler*'de Pythagoras'ın Euphorbos'un bedeninde olup olmadığının karıştırılması hususu söz konusu geleneksel Pythagorasçı yaklaşıma dayanır (Luc. *Gall.* 4; krş. Huffman, 2014, 281-285). Ayrıca bkz. *Zamolksis* maddesi [2.21², 2.24].

Rhadamanthys: Pausanias, Hephaistos'un oğlu olduğuna dair bilgi aktarsa da (Paus. 8.53.5), ekseriya mit geleneğinde Zeus ile Europa'nın oğlu olarak bilinen Girit'in efsanevi bilge kralı, Minos, Aiakos ve kimi mitik anlatılara göre Triptolemos'la birlikte ölüler diyarının yargıçlarından biridir. Ölülerin yargıcı sıfatı Hellen-Latin mitoloji ve edebiyatında oldukça köklüdür. Homeros'ta Elysion Ovası'nda salihlerin tattığı "rahat hayat"ın (*rhēistē biotē*) bir timsali olarak sarı saçlarıyla boy gösterir (Hom. *Od.* 4.563-565). *Sokrates'in Savunması*'nda Rhadamanthys ölüler diyarındaki "hakiki yargıçlar"dan (*tous hōs alēthōs dikastas*) sayılır (Plat. *Apol.* 41a [Gören, 2020⁵, 80]; krş. D.S. 5.79.2). Platon Rhadamanthys'ün ruhları nasıl tek tek sorguladığını ayrıntılarıyla anlatır ve onu kardeşi Minos'tan daha üstün bir konuma yerleştirir (Plat. *Gorg.* 524e-525c, *Min.* 318d). Kendisinin ölüler diyarındaki krallığı Vergilius tarafından da tescil edilir (Verg. *Aen.* 6.566-569). Ayrıca bkz. *Kutlular* maddesi [2.6, 2.7, 2.8, 2.17, 2.18, 2.23, 2.26³, 2.27, 2.29].

Rhodos: Ege Denizi'nde, Karia bölgesinin önemli şehirlerinden Halikarnassos'un (günümüzde Bodrum) hemen açı-

ğındaki "on iki adalar" (*dōdekanēsoi*) olarak bilinen adaların en büyüğüdür. Ayrıca bkz. *Kolossos* maddesi [1.18].

Rüyalar Adası (*hē tōn oneirōn nēsos*): *Hakiki Hikâyeler*'deki kişileştirilmiş rüyaların oturduğu Rüyalar Şehri'nin üzerinde bulunduğu, Melunlar Diyarı'nı oluşturan beş ada ile Kalypso'nun yaşadığı Ogygia arasındaki ada. Adanın üzerinde Rüyalar Şehri'ni çevreleyen bir orman, Uyku Limanı, Gaflet Ovası, Uyurgezer nehri ve şehir kapılarının önünde Geceboyu ve Uyanmaz pınarları bulunur. Ayrıca bkz. *Rüyalar Şehri* maddesi [2.32].

Rüyalar Şehri (*tōn oneirōn hē polis*): Homeros'un *Odysseia*'sında, bir yer adı verilmeksizin, Odysseus'un rüyasında gördüğü karısı Penelope'nin dilinden, rüyaların biri fildişinden, öbürü boynuzdan iki kapısının olduğu ve bunlardan başka çeşit rüyaların çıktığı söylenir (Hom. *Od.* 19.560-569). Ovidius, Yunan mitolojisindeki Hypnos'un muadili olan uyku tanrısı Somnus'un "Kimmer ülkesinin civarında" (*prope Cimmerios*), yani Kırım Yarımadası'nda bir mağarada oturduğunu, rüyaların da "onun bin evladı" (*natorum mille suorum*) olduğunu anlatır (Ov. *Met.* 11.592-636). Ayrıca bkz. *Rüyalar Adası* maddesi [2.27].

Rüzgârreftarlar (*Anemodromoi*): "Rüzgâr" anlamındaki *anemos* ile "giden", "yol alan", "yürüyen" manalarına gelen *dromos* (çoğulu *dromoi*) kelimelerinden yapılmış bir isimdir (Rüzgârla-giden). Klasik Türk edebiyatında yaygınlıkla rastlanan "yürüyen", "giden" anlamındaki Farsça *reftār* kelimesini kullanarak bu karşılığı inşa ettik. Ayrıca bkz. *Pirekemankeşler* maddesi [1.13²].

Salamuracılar (*Tarikhanes*): Salamura yahut tütsülenmiş balık yapıp satan esnaf manasındaki *tarikhas* kelimesinden türetilmiş bir isimdir [1.35, 1.38].

Salmoneus: Aiolos ile Enarete'nin oğlu, Yunan tufan mitinin başkarakterleri olan Deukalion ile Pyrrha'nın soyundan

gelir (Ps.-Apollod. *Bibl.* 1.7.3, 1.9.8). Daha sonra kızı Tyro'nun âşık olacağı Enipeus'un boylarında Salmone adlı bir şehir kurmuştur (Str. 8.3.32). Iason'u Altın Post'u aramak üzere sefere çıkmaya zorlayan amcası Pelias'ın dedesidir [2.3].

Samanyolu (***Galaksias*** **[*kyklos*]):** Modern astronominin ulaştığı veriler doğrultusunda Güneş Sistemi'nin de içinde bulunduğu galaksi. Halihazırda kullanılan "galaksi" teriminin dahi etimolojik kökünün dayandığı bu yıldız kümesiyle ilgili Antikçağ'da Yunan dünyasının tespitleri Anaksagoras'a (MÖ 5. yüzyıl) kadar geri götürülebilir (Anaxag. *DK* 59 A 1.33, *DK* 59 A 42.32, *DK* 59 A 80.2). Aristoteles, Pythagorasçılardan kimilerinin, Samanyolu'nun Phaëthon'un zamanında düşen bir yıldız yüzünden oluştuğunu, kimileri ise Güneş'in vaktiyle içinde döndüğü çember olduğunu söylediğini aktarır (Arist. *Meteor.* 345a14-19). Mit aktarımının bir kolu "süt" (*gala*) ilişkilendirmesinin arkasında şöyle bir hikâye bulunduğunu kaydeder: Zeus'un ölümlü bir kadın olan Alkmene'de doğma oğlu Herakles, Hermes tarafından uyumakta olan Hera'nın memesini emmesi için gizlice tanrıçanın yanına bırakılır. Uyanıp Herakles'in kendisini emmekte olduğunu fark edince bebeği iten Hera sütünün Samanyolu'nu oluşturmak üzere akmasına mâni olamaz (Paus. 9.25.2; Hyg. *Astr.* 2.43). Bir diğer mit geleneğinde ise Alkmene Herakles'i Hera'nın korkusundan daha sonra "Herakles Ovası" adıyla anılacak olan bir yere terk eder. Athena Hera'yı bebeği götürerek emzirmeye ikna eder; ancak Herakles Hera'nın memesini ısırır ve aynı sonuçla tanrıçanın sütünün Samanyolu'nu oluşturmasına sebebiyet verir (D.S. 4.9.6; krş. *Anth. Pal.* 9.589). Aratos bulutsuz bir havada çıplak gözle görebileceğimiz bu fenomene "gökyüzünü her yandan saran geniş bir kuşak/çember" (*pantē kekeasmenon eurei kyklōi* | *ouranon*: Arat. *Phaen.*

1.474-475) olduğundan "Süt" (*Gala*) adı verildiğini ifade eder. "Ağarmış sütlü kuşak" (*polioio galaktos*: Arat. *Phaen.* 1.511-512) ifadesi Samanyolu'nu tarif etmek için Latin dünyası tarafından da miras alınmış, görünümündeki "yol" fikriyle bir imge olarak tahkim edilmiştir (krş. *via* [...] *lactea*: Ov. *Met.* 1.168-169) [1.16].

Samos: Ege Denizi'nde Khios (Sakız) Adası'nın güneyinde, Patmos ve on iki adaların kuzeyinde yer alan, Mykale Boğazı'na oldukça yakın bir adadır. Türkçede Sisam adıyla bilinir. MÖ 5.-4. yüzyılda özellikle şarap üretimiyle ön plana çıkan ada tiran Polykrates'in yönetimi altında (MÖ 540-522) tarihinin en parlak dönemlerini yaşamıştır (Herod. 3.39-60) [2.21].

Sapmantarlar (*Kaulomykētes*): "Sap" anlamındaki *kaulos* ve "mantar" manasına gelen *mykēs* (çoğulu *mykētes*) kelimelerinden yapılmış bir isimdir. *Mykēs* kelimesinin *membrum virile* kinayesi olarak da kullanıldığı kaydedilmiştir (Hesych. μ 1830.1, *Mykēs* maddesi; krş. Archil. *fr.* 252 West). Keza *kaulos* kelimesi de –tıpkı Latincedeki *caulis* gibi (krş. Cels. 6.18.2)– doğrudan tıbbi bağlamda *membrum virile* anlamına gelir (krş. Hippoc. *Int.* 14; D.S. 32.11; Gal. *De Usu Part.* 14.12) [1.16²].

Sarımsaksipahiler (*Skorodomakhoi*): "Sarımsak" anlamına gelen *skorodon* ile "savaşçı" manasındaki *makhos* kelimelerinden meydana getirilmiş bir isimdir (Sarımsak-askerleri). Karşılığını inşa ederken Türkçede tarihî bir terim olarak yerleşmiş, Farsça "asker" anlamındaki *sipāhī* kelimesinden istifade ettik [1.13].

Sarpedon (*Sarpēdōn*): Troia safında savaşan, kimi kaynaklarda Poseidon'un oğlu olarak da anılmasına rağmen (Ps.-Apollod. *Bibl.* 2.5.9) genellikle Zeus'un oğlu olduğuna inanılan mitik kahraman. Homeros'ta Zeus ile Bellerophon'un kızı Laodameia'nın oğlu (Hom. *Il.* 6.199), Lykialılar'ın Glaukos'la birlikte kumandanı

(Hom. *Il.* 2.876-877); başka rivayetlere göre ise Zeus ile Europa'nın oğlu, Minos ve Rhadamanthys'ün kardeşi olup Giritlidir (Hes. *fr.* 141 *M-W*; Herod. 1.173; Aesch. *fr.* 99 *TrGF*; Eur. *Rhes.* 29). Sarpedon Troia Savaşı'nda Patroklos tarafından öldürülünce babası Zeus kederinden yeryüzüne kan kırmızı damlalar yağdırır (Hom. *Il.* 16.459) [1.17].

Sayfibey (***Thereitēs***): "Yaz" manasındaki *thereia* kelimesine bir nisbet eki (*-itēs*) getirerek türetilmiş bir isimdir. Türkçedeki "sayfiye (yazlık)" kelimesini de anıştırmak üzere, onun kaynağı Arapça "yaz" anlamına gelen *ayf* kelimesine orijinalindeki gibi bir nispet eki (*-ī*) getirerek karşılığını inşa ettik. Sayfibey'in adının diğer Güneş delegelerininkiler gibi ateş yahut yazla alakalı bir kelimeden türetilmiş olması dikkate şayandır [1.20].

Sebzeperler (***Lakhanopteroi***): Türkçedeki *lahana* kelimesinin de etimolojik kökü olan *lakhanon* (sebze) ile *pteron* (telek) veya *pteryks* (kanat) kelimelerinden türetilmiştir (Sebze-kanatlı). Farsça kökenli "sebze" (yeşillik) ile bileşik isim oluşturarak Sebzeper'i adlandırdığımız yine Farsça kökenli "kanat" anlamındaki *per* kelimesi Klasik Türk edebiyatında yaygın biçimde kullanılmış olup günümüzde dahi bazı özel isimlerin terkibinde (örn. Gülper, Nurper, Peri, Perran, Perrin vb.), hatta yaygın kullanılan cins isimlerinde (örn. peri, perili, perişan, pervane vb.) yer alır [1.13, 1.15].

Seher Yıldızı (***Heōsphoros***): Kelime kelime bir çeviriyle "Seher-getiren" anlamına gelen ve günümüzdeki adıyla Zühre ya da Latince adıyla Venus gezegenini kasteden isimdir. Güneşin doğuşundan önce ve batışından sonra gökyüzünde çıplak gözle görülebilen, Dünya'nın Güneş Sistemi içinde, Güneş istikametindeki en yakın komşusu olan gezegendir. Türkçedeki "seher yıldızı", "sabah yıldızı", "zühre", "çolpan", "sarı yıldız" gibi çeşitli ad-

ları arasından orijinal metinde kullanılan *Heōsphoros*'a yakınlığı dolayısıyla Seher Yıldızı'nı kullanmayı tercih ettik. *Heōsphoros* Hesiodos'a göre Astraios ile Eos'un oğludur (Hes. *Theog.* 381) [1.12, 1.15, 1.20, 1.28, 1.32].

Semaivezleri (***Aerokōnōpes***): "Hava" manasındaki *aēr* ("sema" karşılığı için bkz. *Gökrakkaslar* maddesi) ile "sivrisinek, ivez" anlamındaki *kōnops* kelimelerinden yapılmış bir isimdir [1.16, 1.17].

Serçepelitler (***Strouthobalanoi***): "Serçe" anlamındaki *strouthos* ile *balanos* kelimelerinden yapılmış bir isimdir (*balanos* hakkında bkz. *İtpelitler* maddesi). Ayrıca bkz. *Kappadokia, Turnasüvarlar* maddeleri [1.13].

Servetî, Hayalîzade (***Ploutoklēs ho Phantasiōnos***): "Servet" anlamındaki *ploutos* ile "hayal", "muhayyile" manalarına gelen *phantasia* kelimelerinden oluşturulmuş hayalî isimlerdir. Ayrıca bkz. *Derbeder, Fuzulizade* maddesi [2.33].

Sicilya (***Sikelia***): İtalya Yarımadası'nın hemen güneyindeki, Akdeniz'in en büyük adası. Sonradan Kartaca İmparatorluğu hâkimiyetine giren Fenike şehirleri ve Syrakousai gibi bağımsız ve nüfuzlu politik güçlere dönüşen Hellen kolonileriyle köklü yerleşim geleneği modern zamanlara kadar devam etmiştir. İtalya Yarımadası'nın güney kısımlarıyla birlikte *Megalē Hellas* (Lat. *Magna Graecia*) denen tarihî coğrafi bölgeyi oluşturur (Str. 6.2). Antik çağlarda verimliliği, özellikle tahıl üretimine elverişliliği, atçılık yapmaya müsait geniş düzlükleri sebebiyle siyasi mücadelelere zemin teşkil etmiştir [1.34].

Sinop (***Sinopē***): Anadolu Yarımadası'nın kuzeyinde, antik Paphlagonia bölgesinde, Karadeniz kıyısındaki şehir [2.18].

Skeiron (***Skeirōn***): Theseus'un öldürdüğü Korinthoslu efsanevi haydut (Plut. *Thes.* 10.1; Str. 9.1.4; Paus. 1.44.6-8; D.S. 4.59; Ov. *Met.* 7.444-447) [2.23].

Süreyya (***Pleiades***): Boğa Takımyıldızı'ndaki açık yıldız kümesidir. Yunan mitolojisinde Titan Atlas ile Pleione'nin dağ *nympha*'sı olan yedi kızıyla özdeşleştirilir (*Pleiades* = Pleione'nin Kızları). Zeus, avcı dev Orion'un kovaladığı kızları kurtarmak üzere bir takımyıldız haline getirmiştir (Hes. *Op.* 383-384, 618-621; Pind. *Nem.* 2.10-12 [Gören, 2015, 159]; Arat. *Phaen.* 1.254-267; Ov. *Met.* 6.174-175). Türkçede "Yedikızkardeş", "Ülker" ve "Pervin" adlarıyla da bilinir. Ayrıca bkz. *Feneriye* ve *Boğa'nın Başı* maddeleri [1.29].

Şebgede (*Nyktōion*): "Gece" anlamındaki *nyks* kelimesinden mekân adı haline getirilmiştir (Gece Tapınağı). Türkçe karşılığını inşa ederken Farsçadan geçen "şeb" kelimesini kullanmamız, bu yoldaki diğer tercihlerimize paralel olarak, destani ve masalsı havayı korumak amacı güder. Bununla, Klasik Türk edebiyatında kullanım alanı bulmuş, Zerdüştlerin kutsal ateş mabedini ifade eden "Âteşgede" ile de bir analoji kurmuş oluyoruz. Ayrıca bkz. *Rüyalar Şehri* maddesi [2.33].

Sokrates (***Sōkratēs***): MÖ 5. yüzyıl Atinası'nda Pers Savaşları'nın (MÖ 499-449) sonrasındaki parlak günlere ve Peloponnesos Savaşları'nın (MÖ 431-404) yarattığı yıkıma şahit olmuş, özellikle öğrencisi Platon'un sunduğu şahsiyetiyle bütün Hellen düşüncesini kökten etkilemiş olan, "taş ustası" (*lithourgos*) Sophroniskos'un oğlu Atinalı filozof (MÖ 469-399). Platon metinlerinde ayrıntılarıyla sergilenen "çürütme" (*elenkhos*) yöntemi, gerek Aristophanes'in *Bulutlar*'ındaki eleştirilerinin (Ar. *Nub.* 489-490) gerekse sonucunda ölümüne kadar giden davanın açılmasının en önemli nedenlerinden olmuştur (Plat. *Apol.* 18d, 21d-21e [Gören, 2020[5], 36, 41-42, 89 sn. 30]). Ayrıca bkz. *Delion*, *Mevtakademi*, *Sophroniskos* maddeleri [2.17, 2.19, 2.23].

Sophroniskos (***Sōphroniskos***): Platon'un bir "taş ustası" (*lithourgos*) olduğunu bildirdiği, ebe Phainarete ile evliliğinden filozof Sokrates'in babası olan kişidir (Plat. *Tht.* 149a2; *Euthyd.* 197e9, 298b3; D.L. 2.18-19). Hakkında çok az bilgi sahibi olduğumuz Sophroniskos'un, oğlu Sokrates'in daha sonrasında bir "ağır piyade" (*hoplitēs*) olarak askerliğini yapmasından ötürü yoksul bir zanaatkârdan daha fazla gelire sahip olduğunu, muhtemelen taş ustalığının icra edildiği bir atölye sahibi olduğunu düşünmek akla yatkındır (D'Angour, 2019, 79, 158; krş. Tajera, 1997, 63-70) [2.17].

Stesikhoros: Antikçağ'da Sicilya'daki Himera'nın yerlisi olan ve Alkman'ın ardılı bir lirik şair olarak kabul edilen Stesikhoros özellikle epik temaları lirik vezinlerle yeniden söylemesiyle şöhret yapmıştır. Souidas 37. (MÖ 632/629) ile 56. Olympia Oyunları (MÖ 556/553) arasında yaşadığını ve onun "koroyu ilk olarak *kithara* ezgilerine göre kuran" (*prōtos kitharōidiāi khoron estēsen*) kişi olduğu için bu adı aldığını, gerçek adının ise Tisias olduğunu ifade eder (Suid. σ 1095, *Stēsikhoros* maddesi). Bu tarihler yaklaşık olarak Sappho ve Alkaios'la çağdaş olduğunu, Alkman'dan da bir nesil sonra yaşadığını ortaya koymaktadır. Her ne kadar günümüze az sayıda fragmanla intikal etmiş olsa da diğer antik yazarlardan edindiğimiz bilgiye göre, Stesikhoros Helene'nin Theseus tarafından kaçırılıp Dioskourlar tarafından kurtarılma hikâyesini aktarırken Helene'ye yönelik ağır ifadeler kullanmıştır (krş. Stesich. *fr.* 223 *PMG*). Geleneğin aktarımına göre, bu davranışı yüzünden Stesikhoros körlükle cezalandırılmış ancak *Palinōidia* başlıklı eserindeki Helene övgüleriyle görme yeteneğine yeniden kavuşmuştur. Nitekim başka yazarlar Priamos'un oğlu Aleksandros (Paris) tarafından kaçırılmış olduğuna inansa da, Dion Khrysostomos (D.Chrys. 11.40), Stesikhoros'un aktarı-

mında Helene'nin Sparta'da hiç yaşamadığını ve savaşın sonuna kadar Mısır'da kaldığını kaydeder (krş. Kivilo, 2010, 73) [2.15].

Stoacılar: Atina "çarşı meydanı"nda (*agora*) "rengârenk revaklar" (*stoa poikilē*) denen ya da adını Peisianaks'tan alan duvar resimleriyle süslü revaklarda verdikleri derslerle ünlenen ve Hellenistik dönemde yeni bir felsefi hareket dönüşen bir grup filozofa verilen isimdir. Felsefeyi üç ana "tür" (*eidos*) altında ("fizik" [*to physikon*], "etik" [*to ēthikon*], "mantık" [*to logikon*]) değerlendiren Stoacı öğreti ahlaki ve zihinsel bir mükemmelliğe erişmek için "erdemler" (*aretai*) geliştirilmesi, bu doğrultuda korku, haset gibi duygulardan arınılması gerektiğini ortaya koymaktaydı; çünkü onlara göre "erdem" (*aretē*) mutluluk için gerekli tek şeydi. Stoacı anlamda "dinginlik" (*ataraksia*) erdem kazanmanın mutluluk için yeterli tek şey olduğu iddiasına dayanıyordu. Roma'nın cumhuriyet ve imparatorluk dönemlerinde de geniş bir taraftar kitlesi bularak Stoa okulunun Atina'daki kuruluşu sırasında etkin olmuş filozoflar arasında Kitionlu Zenon (MÖ 344-262), Assoslu Kleanthes (öl. MÖ 232) ve Kilikia'dan Soloilu Khrysippos (öl. MÖ 206) sayılabilir. Aralarında, yaşadığı dönemde 165 eser veren Khrysippos özellikle ön plana çıkar (D.L. 7.5, 39-160, 168-176, 179). Ayrıca bkz. *Khrysippos* maddesi [2.18].

Telamon (*Telamōn*): Aigina Kralı Aiakos ile Endeïs'in oğlu, Aias'ın babası (Hom. *Il.* 6.1) olan Salamis kralıdır. Herakles'in Troia Seferi'ne iştirak etmiştir (Ps.-Apollod. *Bibl.* 2.6.4). Alkathoos'un kızı Eriboia (ya da Periboia) ile evlenmiştir. Gerek Iason'un Argonautlar Seferi'ne (Ps.-Apollod. *Bibl.* 1.9.16; A.R. *Argon.* 1.90-94) gerekse Meleagros'un önderliğindeki Kalydon Domuz Avı'na katılmıştır. Kardeşi Phokos'u öldürüp diğer kardeşi Peleus'la birlikte bir ağacın dibine gömmeye çalışmışlar,

ancak cinayet ortaya çıkınca babaları Aiakos tarafından Aigina'dan sürgün edilmişlerdir. Telamon Kykhreus'un hükümranlığındaki Salamis'e sığınmış ve daha sonra oranın kralı olmuştur (Ps.-Apollod. *Bibl.* 3.12.6-7). Ayrıca bkz. *Aias* (a) maddesi [2.7].

Telamonoğlu (***Telamōnios***): bkz. **Aias** (a).

Telegonos (***Tēlegonos***): Odysseus'un Kirke'den doğma oğlu olan Telegonos Kirke'nin yönlendirmesiyle babasını aramak üzere yola çıkar. Ithake'ye çıktığında toprağını savunan babası Odysseus'u tanımadığından yanlışlıkla bir mızrak darbesiyle yaralar ve ölümüne sebep olur. Babasının kimliğini anladığında cesedi ve Penelope'yi yanında götürür. Penelope'yle evlenen Telegonos Kirke tarafından Kutlular Adası'na (*eis Makarōn nēsous*) gönderilir (Ps.-Apollod. *Epit.* 5.7.36-37) [2.35].

Tellos: Herodotos tarafından ideal Atinalı vatandaş modeli olarak sunulan, Solon'un ağzından bütün insanların en mesudu diye tavsif edilen karakter (Herod. 1.30). Kroisos'un, Tellos'un niçin insanların "en mesut"u (*olbiōtatos*) olduğunu Solon'a sorması üzerine, Solon'un cevabı belirli nitelikleri sıralayarak mesut olmanın ölçütlerini ortaya koyar: (1) iyi bir mertebeye ulaşmış bir şehre mensup olması (*tēs polios eu hēkousēs*); (2) güzel ve soylu (*kaloi te k'agathoi*) evlatlar sahibi olması; (3) evlatlarının da çocuk sahibi oluşunu ve bunların, yani torunlarının hepsinin yaşadığını görmesi (*eide hapasi tekna ekgenomena kai panta parameinanta*); (4) bizim nezdimizde hayatında iyi bir mertebeye ulaşması (*tou biou eu hēkonti, hōs ta par' hēmin*); (5) hayatının şanlı bir şekilde son bulması (*teleutē tou biou lamprotatē epegeneto*) ve ölümünden sonra cemiyeti tarafından muazzam bir şekilde onurlandırılması (*etimēsan megalōs*; krş. Dewald, 2011, 58) [2.17].

Tezküheylan (***Aiolokentauros***): "Tez", "çabuk" anlamındaki *aiolos* ile *kentauros* kelimelerinden yapılmış bir isimdir

(Tez-*kentauros*). *Kentauros* karşılığı olarak "küheylan" tercihimiz için bkz. *Bulut Küheylanları* maddesi [1.42[3]].

Thersites (*Thersitēs*): Homeros'un *Ilias*'ında aşağı sınıftan, deforme bedenî özelliklere ve düşük karakter vasıflarına sahip, edepsiz ve korkak bir Akha savaşçısı olarak tasvir edilen, bir tür çirkinlik timsali haline gelen mitik şahsiyet (Hom. *Il.* 2.211 vd.). Platon, *Gorgias*'ta onun bedenen ve ruhen çirkin oluşunun kendi güçsüzlüğü yüzünden olduğunu, ölümden sonra ebedî cezaya çarptırılanlardan –Tantalos, Sisyphos ya da Tityos'tan– farklı olarak "dermansız" (*aniatos*) olmadığını ifade eder (Plat. *Gorg.* 525e) [2.20].

Theseus (*Thēseus*): Atina'nın kurucusu ve ilk kralı olan, özellikle Minotauros'u öldürmesiyle meşhur mitik kahraman. Attika'nın en çok bilinen kahramanı olarak belli başlı büyük işlerini Peloponnesos'ta gerçekleştirmiş Herakles'in Attika'daki karşılığı olduğu düşünülebilir. Mitik aktarımın bir kolu onun Aigeus ile Aithra'nın oğlu olduğunu söylerken, Poseidon'un oğlu olduğu da söylenmekteydi (Plut. *Thes.* 3, 4, 6) [2.8[2], 2.19, 2.22, 2.23].

Thespiai: Boiotia'da, bugünkü Thespies kasabası civarında kalıntıları hâlâ mevcut olan antik şehir [2.17].

Tigranes (*Tigranēs*): Eski İran dilleri yahut Urartu lisanı ya da Eski Ermenice menşeli, muhtemelen "sivri" veya "narin" anlamındaki *tigrā* kökenli, bu cihetle Dicle Nehri'nin Eski Yunanca ismi olan *Tigrēs* veya *Tigris* ile kökteş (krş. Beekes, 2010, 1481-1482; Tavernier, 2007, 95, 608), tarihte özellikle birçok Ermenistan kralının adı olarak rastlanan isimdir [2.20].

Timon (*Timōn*): İnsan sevmezliğiyle meşhur yarı mitik Atinalı karakter. İlk defa Aristophanes'in *Lysistrata* komedyasında geçen Timon, orada "merdümgiriz" (*Misanthrōpos*) lakabının yakıştırılacağı denli insan sevmez birisi olarak sunulmaz (Ar. *Lys.* 805-820). Ancak MÖ 414'ün Dionysia Şenlikleri'nde *Monotropos* başlık-

lı oyununda Timon'a rol veren Phrynikhos, onu evlilik dâhil bütün sosyal kurumlardan kaçınan tam bir insan sevmez olarak tasvir eder (Phrynich. *fr.* 19 *CAF*). Loukianos, *Timon yahut Merdümgiriz* (*Timōn ē Misanthrōpos*) diyalogunda Timon'un bir merdümgiriz haline gelmeden önce nişanlandığından da bahsetmesine rağmen (Luc. *Tim.* 47), merdümgiriz haline gelen Timon Phrynikhos'un tasviriyle örtüşmektedir (krş. Hawkins, 2001, 147-152; Armstrong, 1987, 7-11). Aynı figürü, William Shakespeare *Timon of Athens* (Atinalı Timon) başlıklı en karanlık tragedyalarından birine konu etmiştir [2.31].

Trakya (*Thraikē*): Güneydoğu Avrupa'da, Balkan Dağları ile Thessalia ve Ege Denizi'yle Karadeniz arasındaki tarihî coğrafi bölge [2.17, 2.23].

Turnasüvarlar (*Hippogeranoi*): "At" anlamındaki *hippos* (bileşik kelimelerde "binici" manasında *hippo-*) ile "turna" demek olan *geranos* kelimelerinden yapılmış bir isimdir (Turna Süvarileri). Binici (*hippo-*) karşılığı *-süvar* kullanmamız hakkında bkz. *Kerkessüvarlar* maddesi [1.13]

Tyro (*Tyrō*): Yunan mitolojisinde Salmoneus ile Alkidike'nin kızı. Poseidon, nehir tanrısı Enipeus'a âşık olan Tyro ile Epineus'un kılığına girerek beraber olduktan sonra kendisini ifşa ederek ona bu birlikten "muhteşem evlatlar" (*aglaa tekna*) doğuracağını bildirir; Tyro, Poseidon'dan ikiz kardeşler Pelias ile Neleus'u doğurur. Babası Salmoneus'un kardeşi Kretheus'la evlendirilerek ondan da Amythaon, Pheres ve Aison'u dünyaya getirir (Hom. *Od.* 11.235-259; Hes. *Cat.* 12.70 *M-W*; Ps.-Apollod. *Bibl.* 1.9.8; D.S. 4.68.2; Soph. *fr.* 648-669 Radt). Çocuklarından Aison, *Argonautika*'nın başkahramanı Iason'un babasıdır (A.R. *Argon.* 1.45). İsminin "peynir" anlamındaki *tyros* kelimesiyle yakınlığının verdiği ilhamla olsa gerek, *Hakiki Hikâyeler*'de Poseidon'un kendisine nafaka olarak verdiği peynirden oluşan bir adanın

hükümdarı olduğundan bahsedilir. Ayrıca bkz. *Peynirli* maddesi [2.3].

Uyanmaz (*Nēgretos*): "Uyanmayan", uyku için kullanıldığında "derin" anlamını taşıyan *nēgretos* sıfatı doğrudan doğruya isim olarak kullanılmıştır. Ayrıca bkz. *Geceboyu, Rüyalar Adası* ve *Rüyalar Şehri* maddeleri [2.33].

Uyku Limanı (*ho Hypnos limēn*): Tıpkı *hypnos*'un psikoterapik uygulamalardan bilinen "hipnoz" şeklindeki gündelik kullanımı gibi, *limēn* kelimesi de Türkçedeki "liman"a etimolojik kök oluşturarak yaşamaktadır. Ayrıca bkz. *Rüyalar Adası* ve *Rüyalar Şehri* maddeleri [2.32].

Uyurgezer (*Nyktiporos*): "Gece" anlamındaki *nyks* (bileşik kelimelerde *nykt-*) ile "yolculuk, seyahat" manasına gelen *poros* kelimelerinden yapılmış bir isimdir. Oppianos bu sıfatı geceleri uyumadan dolaşıp duran "dişi kurt" (*lykaina*) için kullanır (Ps.-Opp. *Cyn.* 1.441; krş. 3.268). Loukianos'un kendi adıyla yaptığı kelime oyunlarından biri olabileceğini düşündüğümüzden bu bilginin altını çizmek istedik. Ayrıca bkz. *Rüyalar Adası* ve *Rüyalar Şehri* maddeleri [2.33].

Yanıkoğlan (*Kinyras*): Bu karakterin mitolojik Kıbrıs Kralı Kinyras'tan mülhem olarak yaratıldığı düşünülebilir. Kinyras, Aphrodite'nin Kıbrıs'taki rahibi olan Kıbrıs kralıdır. Özellikle zenginliğiyle anılır. Troia Seferi'ne çıktıkları sırada Agamemnon ve Menelaos Kinyras'tan destek vermesini isteyerek Kıbrıs'a bir ziyaret gerçekleştirirler ve kralı ikna etmek üzere hediyeler getirirler. O da 50 gemi göndereceği sözünü verir. Sözünü tutma zamanı geldiğinde sadece bir gemisinin başına oğlu Mygdalion'u kumandan tayin edip geri kalan 49 gemiyi de gemicileriyle birlikte çamurdan yapılmış vaziyette sunar. 49 gemi denizde eriyip yok olur, ancak Kinyras sözünü tutmuş olur (krş. Hom. *Il.* 11.19-28; Ps.-Apollod. *Bibl.* 3.14.3-

4, *Epit.* 5.3.9). Kinyras'ın Kıbrıs'taki baskın konumu bir şehre isminin verilmesinden de görülmektedir (Nonn. *Dion.* 13.451; Plin. *NH* 5.35.1 *K-W*). Kinyras'ın demirci kimliği ve bu alandaki maşa, örs, çekiç gibi önemli aletleri bulmuş olması konusundaki rivayet (krş. Plin. *NH* 7.56.3 *K-W*) ateşle bariz ilişkisini de gösterir. Mitolojik bağlamda Kinyras'ın Phaëthon'la olan soy bağı da Yanıkoğlan'ın onunla bağlantısını destekler niteliktedir: Phaëthon'un oğlu Astynoos, Kinyras'ın babası olan Sandakos'un babasıdır (Ps.-Apollod. *Bibl.* 3.14.3). Mitolojik Kinyras büyük ölçüde dönüştürülüp Kıbrıslı Balıkadam'ın oğlu olarak tekrar kurgulandığı için onu hayalî bir karakter muamelesine tabi tutarak adını da Türkçeye tercüme ettik; "ağlamaklı", "inleyen", "dertli" manasındaki *kinyros* kelimesinden hareketle Yanıkoğlan karşılığını uygun bulduk [2.25², 2.26, 2.31].

Yanıkzade (***Pyrōnidēs***): *Pyrōn* kelimesine nesep belirten bir ek (*-idēs*) getirilerek oluşturulmuş bir isimdir. "Ateş" anlamındaki *pyr*'den türeyen, *pyrōn*'un "yanmış" ya da "yanmakta olan" manasına gelmesi muhtemeldir. Güneş tanrısı Helios'un atlarından Pyroïs (Ov. *Met.* 2.153) ile benzerliği dikkat çeker. Yanıkzade isminin de diğer Güneş delegelerininkiler gibi ateş yahut yaz mevsimiyle bağlantılı bir kelimeden türetilmesi dikkate şayandır [1.20].

Yasalar (***Nomoi***): Platon'un ömrünün sonuna doğru kaleme almaya başladığı, Diogenes Laertios'un aktardığı kadarıyla bu dünyadan göçtüğünde "balmumu tabletler üstünde" (*en kērōi*: D.L. 3.37) bitirilmemiş vaziyette kalan, kendisinin tabiriyle "en iyiye yönelik ikincil konumdaki bir şehir-devletinde ikamet etmeyi" (*deuterōs an polis oikeisthai pros to beltiston*: Plat. *Leg.* 5.739a) temellendirmek üzere *Devlet*'teki bazı ilkeleri değiştirdiği siyaset düşüncesi eseri. *Devlet*'teki kimi ilkeleri daha esnek hale getiren *Yasalar*'da en göze çarpan farklılıklardan

biri devlet görevlilerine mülkiyet hakkının verilmesidir. Platon'un *Yasalar* diyalogunda *Devlet*'te açıklıkla ifade etmediği kesin bir coğrafi konumu da aklında bulundurduğu düşünülür. Öyle ki *Yasalar*'da Klenias'ın ağzından ifade edilen yer, Girit'in güneyinde denizden 80 *stadion* (yaklaşık 15-16 km) içeride kurulmuş bir şehir olarak tarif edilir. Maiandros Nehri'nin (günümüzde Büyük Menderes) boylarında kurulmuş olan Magnesia'nın bir Girit kolonisi olması (Str. 14.1.11; *Anth. Pal.* 7.304) ve koloniyi kuran ana şehrin Girit'te Gortyn ile Phaistos arasında yerleşen Platon'un tarif ettiğine çok benzeyen bir şehre tekabül etmesi dikkate değer (Morrow, 1969, 30-31). Son dönemde Bartels (2017) bu Magnesia bağlantısına itiraz ettiyse de, Loukianos devrinde bu fikirlerin ne denli canlı olduğu sorusunun cevabı belirsizliğini korumaktadır. Bu konuda ayrıca bkz. *Devlet* maddesi [2.17].

Yengeçeller (***Karkinokheires***): "Yengeç" anlamındaki *karkinos* ile "el" manasına gelen *kheir* kelimelerinden yapılmış bir isimdir [1.35, 1.38].

Zamolksis: (yaygın söylenişiyle *Zalmoksis*) Getai, Dacialılar ve diğer antik Trakya kavimlerinin dinî ve mitolojik dünyalarında çok önemli bir mevkie sahip olan, Herodotos'un aktardığına göre öldükten sonra nezdine gidilerek ölümsüzlük kazanıldığına inanılan tanrı; Yunan tarihyazımı geleneğinde, çeşitli şekillerde Pythagoras'la ilişkilendirilen bir filozof, kral, tanrı-kral yahut bilge olarak nakledilmiştir (Herod. 4.94; Plat. *Chrm.* 156d; Str. 7.3.5, 16.2.39). Zalmoksis'in kimliği, kültü, dinler tarihi içindeki yeri ile Yunan ve Latin tarih ve edebiyatlarındaki anlatıları hakkında gayet ayrıntılı bir çalışma için bkz. Eliade – Trask, 1972, 257-302 [2.17].

Zenodotos (***Zēnodotos***): (Ephesoslu, MÖ 3. yüzyıl) İskenderiye Kütüphanesi'nin ilk yöneticisi olan şair ve gramerci. Homeros dizelerinin ilk editörü olarak anılır (Suid.

ζ 74, *Zēnodotos* maddesi). Farklı yazma nüshalarının karşılaştırılması esasına dayanan metin kritiği metodunu geliştirmesi hasebiyle filoloji tarihinde önemli bir yer edinmekle birlikte lisan bilgisinin yetersizliği ve Homeros metinlerine ait olamayacağını düşündüğü bölümleri ayıklarken yaslandığı keyfî telakkileri yüzünden kendisinden sonraki araştırmacılar tarafından eleştirilmiştir (krş. Sandys, 1903, 119-121). Ayrıca bkz. *Aristarkhos* maddesi [2.20].

Zephyros: Titan Astraios ile şafak tanrıçası Eos'un oğlu ve "Batı Rüzgârı"nın kişileştirmesi olan tanrıdır. Batı Rüzgârı, yani batı istikametinde esen rüzgâr olarak, dört mevsimlik *Anemoi*'dan (Rüzgâr-tanrılar) biridir, Kholoris'in (Sebze) kocası ve Karpos'un (Meyve) babası olarak anılır (Hes. *Theog.* 378 vd.). Akhilleus'un ölümsüz atları Ksanthos ile Balios'un babası olması sebebiyle Homeros'ta tam bir hız timsali olarak anılır (krş. Hom. *Il.* 16.148-151, 23.198-230, *Od.* 5.295, 12.289). Kardeşi Boreas'la kıyaslandığında daha mutedil esintileriyle tanınır [2.12].

Zeus: Ouranos ile Gaia'nın torunu, Kronos ile Rhea'nın oğlu, annesinin hilesi sayesinde babası Kronos tarafından yutulmaktan kurtulup Girit'te büyütülen ve sonrasında bütün eski nesil tanrıları mağlup ederek Olympos'ta kendi kültünü kuran, tanrılarla insanların babası ve kralı unvanıyla anılan Hellen *pantheon*'undaki en büyük tanrı (Hes. *Theog.* 453 vd.). Yeryüzünde ölümlü kadınlar ve yarı ilahi *nympha*'larla ilişkilerinden çok sayıda ölümlü kahramanın babası olmuştur (Hyg. *Fab.* 155). Ayrıca bkz. *Sarpedon* maddesi [1.17].

Ölçü Birimleri Cetveli[1]

Yunanca Adı	Türü	MÖ 5.-4. Yüzyıl Atinası	Geçtiği Kısımlar
Hēmistadion	Uzunluk	Bir *stadion*'luk mesafenin yarısı kadar bir uzunluk ölçüsü: 92.568 m (= 50 *Orgyia* / 200 *Pēkhys*)	1.40
Orgyia (Kulaç)	Uzunluk/ Derinlik (Su)	İki yana açılmış kolların parmak uçları arasında kalan uzunluk ölçüsü: 1.85136 m (= 4 *Pēkhys*)	2.2, 2.38
Pēkhys Basilikos (*Kraliyet* Pēkhys'*ü*)	Uzunluk	Standart *Pēkhys*'ün 1½'i kadar olan uzunluk ölçüsü 49.95 cm	2.11
Pēkhys	Uzunluk	Dirsek ucundan küçükparmağın sonuna kadar olan uzunluk ölçüsü: 44.4 cm (= 1½ *pous* [ayak])	1.22, 2.37

1 Antikçağ'da ölçü birimleri yöreye ve tarihsel bağlama göre oldukça değişkenlik arz edebilir. Loukianos *Hakiki Hikâyeler*'de Latince yerine Eski Yunanca terimlerle tıpkı eserinde kullandığı dil gibi, büyük ölçüde Attika Yunan Klasik Çağı'nın koşullarını canlandırır. Burada Yunan Klasik Çağı'nda Atina'da cari olan ve Gyllenbok'un (2018, 451-574) derlediği tablolara dayanarak sunduğumuz Attika ölçü birimlerinin Loukianos bağlamında yaklaşık olarak değerlendirilmesi gerektiği akılda tutulmalıdır.

Yunanca Adı	Türü	MÖ 5.-4. Yüzyıl Atinası	Geçtiği Kısımlar
Plethron	Uzunluk	Tarıma uygun bir tarlanın standart genişliğini belirten uzunluk ölçüsü: 30.856 m (= ⅙ *Stadion*)	1.7, 1.16, 1.41
Stadion	Uzunluk	Bir çift öküzün sürdüğü sabanın tarlada oluşturduğu izin standart uzunluk ölçüsü: 185.136 m (= 100 *Orgyia* / 6 *Plethron*)	1.7, 1.9, 1.27, 1.30, 1.31, 1.32, 1.34, 1.40[2], 2.1, 2.3[2], 2.4, 2.40, 2.41, 2.42[2], 2.43

Ek: Hakiki Hikâyeler'*in Hikâyesi*

- I have given you all the answers I'm capable of. - You've given me answers all right, but they were all different! What I want to know is out of all the stories you told me, which ones were true and which ones weren't. - My dear doctor, they're all true. - Even the lies? - Especially the lies!

- Size verebileceğim bütün cevapları verdim. - Doğru, cevaplar verdiniz bana, ama hepsi birbirinden farklıydı! Bilmek istediğim, bana anlattığınız bütün hikâyeler içinde hangilerinin hakiki olduğu, hangilerininse olmadığı. - Azizim doktor, hepsi hakiki. - Yalanlar bile mi? - Bilhassa yalanlar!

Star Trek: Deep Space Nine, 2. Sezon
22. Bölüm, "The Wire." (1992);
Yazan: Robert Hewitt Wolfe

Hakiki Hikâyeler'in Edebî Bağlamı ve Kaynakları

Loukianos *Hakiki Hikâyeler*'de belirli açılardan örnek aldığı, buna karşın alttan alta parodisini de yaptığı pek çok Yunan edebiyatı türünü eserinin bünyesinde eritir, esasen kelimenin tam anlamıyla bir türün altına yerleştirilemeyecek

emsalsiz bir edebî tat inşa eder. Bu nedenle "tür" açısından yerleştiği çerçeve oldukça geniş ve esnektir. Kendisinden önceki edebî yaklaşımlara gerek Homeros gibi Yunan edebiyatının köklerine gerekse Iamboulos, Ktesias, Euhemeros gibi, geniş kitleler arasında popülarite kazanmış Hellenistik anlatı ustalarına yönelik ilgisi ve tartışmasız vukufu eserini okuyanlarda kaçınılmaz bir metin "arkeolojisi" yapma isteği uyandırmaktadır.

Loukianos'un ilham kaynaklarından biri olarak değerlendirilebilecek Euhemeros'un eseri günümüze bir bütün halinde ulaşmamıştır. Hellenistik Makedonya Kralı Kassandros'un (MÖ 311-298) hizmetindeyken gerçekleştirdiği bir dizi seyahat neticesinde Euhemeros'un kaleme aldığı "Kutsal Yazılar" (*Hiera Anagraphē*) eseri Sicilyalı Diodoros'un aktardığı özetle günümüze ulaşmıştır.[2] Euhemeros'un kendisinden sonraki nesilleri derinden etkileyen yaklaşımı büyük ölçüde Yunan tanrı anlayışına yaptığı eleştiriden kaynaklanır. Kendisi, Panakeia Adası'nda gördüğünü söylediği bir kitabeye dayanarak Ouranos'un, Kronos'un ve Zeus'un, yaşadıkları dönemde büyük birer kral olduğunu ve sonradan tanrılaştırıldıklarını iddia eder. Euhemeros'un Lactantius gibi Hristiyan yazarlarca benimsenen görüşleri Yunan *pantheon*'unun Hristiyanlığın tanrısına nazaran düşük düzeyde olduğunu temellendirmek için oldukça elverişli bir aygıt sağlamıştır. Loukianos'un, tebaaları olan birer krallık ve ülke olarak sunduğu Güneş ve Ay böyle bir Euhemerosçuluk'un izlerini taşır. *Hakiki Hikâyeler*'in daha başlarında dramatik karakter Loukianos

2 D.S. 5.41-46, 6.1. Sicilyalı Diodoros'un 6. kitabının önemli bir kısmının kayıp olması yüzünden buradaki Euhemeros'la ilgili materyalden Eusebios'un aktarımları sayesinde bilgi sahibi oluyoruz (Eus. *PE* 2.2.59b-61a). Ennius tarafından Latinceye *Euhemerus sive Sacra Historia* başlığıyla tercüme edilen *Hiera Anagraphē*'nin Latince metninden de Lactantius'un *Divinae Institutiones* eserinin birinci bölümünde aktarılan fragmanları üzerinden haberdarız (Lact. *Div. Inst.* 1.11, 13, 14, 17, 22; krş. Winiarczyk, 1994, 274-291; Winiarczyk, 2013, 109-122).

ve yoldaşlarının denk geldiği kitabe de Euhemeros'la metinlerarasılık bağlamında değerlendirilebilir.[3]

Hakiki Hikâyeler'de doğrudan ismi geçen kaydadeğer iki figür olan Iamboulos ve Ktesias'ın eserlerinin[4] Loukianos'a sağladığı egzotik malzeme kadar, Loukianos'un onlara yönelik parodik tutumu da *Hakiki Hikâyeler*'in şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Ancak Loukianos'un kaynakları bu fantastik romanvari metinlerle sınırlandırılamaz. Sonnotlarda değindiğimiz yoğun parodi üslubu içinde Loukianos'un dokundurmadığı antik yazar neredeyse kalmazken, örneğin Thoukydides'in yahut Herodotos'un tumturaklı satırlarını komik bir tarzda yeniden yazar. Homeros'un *Odysseia*'sının ve Rhodoslu Apollonios'un *Argonautika*'sının[5] mısraları ise pek çok sefer Loukianos'un yeniden yazımının hammaddeleri olmuşlardır. Loukianos'un bu eğilimi sadece tema düzeyinde değil, aynı zamanda kelime seviyesinde de geçerlidir.

---

3 Ayrıca bu kitabenin Herodotos'a yaptığı atıf için bkz. sn. 18. Şüphesiz bu kanaat Loukianos'un tanrı tasavvurunun doğrudan Euhemerosçu olduğunun bir önkabulü değildir. Nitekim büyük ölçüde haklı bir bakış açısıyla, son dönemde Berdozzo (2011, 283) Loukianos'ta Euhemerosçuluktan eser olmadığı kanaatini temellendirme gayretine girmiştir. Ancak bu tespit, Loukianos'un devrinde gayet cari olan Euhemerosçuluğa *Hakiki Hikâyeler*'de hiçbir atfın olmadığı önyargısını oluşturmamalıdır. Euhemeros'un Sicilyalı, Mesene kökenli olması hasebiyle, yetiştiği çokkültürlü ortam ve antik kültürle nispeten dışarlıklı bir irtibat kurduğu düşünüldüğünde (krş. De Angelis – Garstad, 2006, 211-242), Loukianos'a belli ölçüde benzerlik gösterdiği göze çarpar. Yunan, Fenike/Kartaca ve yerli İtalik kültürlerin harmanlandığı, ancak baskın karakteri Hellenistik bir dünyada yetişen Euhemeros gibi Loukianos da Asur ve İran kültür ve geleneklerinin ileri derecede bir Hellenizmle kaynaştığı, baskın karakteri yine Hellenistik olan Kommagene'de doğmuştur. Ancak bu paralelliği kurarken Euhemeros'un yetiştiği MÖ 4. yüzyılda henüz oluşmakta bulunan Hellenistik kültürle, Loukianos'un zuhur ettiği MS 2. yüzyılın, Roma siyasi nüfuzu üzerinden dışarıya da ihraç edilen yerleşik Hellenistik kültürü arasındaki farkı da gözden kaçırmamak gerekir.

4 Fantastik edebiyat vadisinde Loukianos'un edebî selefi konumundaki bu iki yazarın biyografileri ve eserlerinin içeriğine ilişkin bkz. Özel Adlar Sözlüğü, *Iamboulos* ve *Ktesias* maddeleri.

5 Tespit edebildiğimiz *Argonautika* atıfları için bkz. sn. 13 ve 55.

Öte yandan, Photios'un *Kütüphane* (*Bibliothekē*) eserinin 166. *codex*'inde yer alan bir özetle haberdar olduğumuz Antonios Diogenes'in *Thyle'den Ötedeki İnanılmaz Şeyler* (*Ta Hyper Thylēn Apista*) başlıklı Hellenistik romanı da *Hakiki Hikâyeler*'in kaynaklarından biri sayılagelmiştir.[6] Ancak Photios'un tespitine dayanarak kimi araştırmacıların Loukianos'un *Hakiki Hikâyeler*'i *Apista*'nın çerçevesini yeniden kurarak oluşturduğu doğrultusundaki yorumlarına rağmen,[7] bu bağlantıyı kurmak için yeterli veri olmadığından bu tespit eleştirilmiştir.[8]

Hakiki Hikâyeler'in Amaçları: *Paideia*, Parodi, "Fantazi"[9]

Loukianos'un *Hakiki Hikâyeler*'i "Eserin Takdimi" alt başlığını verdiğimiz giriş kısmında ifade ettiği üzere, kendisinin doğrudan doğruya amaçladığı bir dizi hedefe tam isabet kaydedildiğini belli eder. Bu amaçları üç ana başlıkta değerlendirebiliriz: (1) Okurun Klasik edebiyat bilgisini tazeleyerek ve bu konudaki kıvrak zekâsını geliştirerek bir "terbiye" (*paideia*)[10]

---

6 Nitekim Photios, Antonios Diogenes'in eserinin özetinin sonuna düştüğü notta metnin Loukianos'un *Hakiki Hikâyeler*'inin "kaynağı ve kökü" (*pēgē kai rhiza*: Phot. *Bibl.* 111b36-37) olduğunu söyler. Fakat Photios'un ifadesinin bağlamı dışında aşırı yorumlandığına dikkat çeken Morgan (1985, 487-488), Photios'un *Hakiki Hikâyeler*'in de dâhil olduğu fantastik eserler arasında Antonios Diogenes'inkinin eskiliği dolayısıyla bu tarzın bir ilkörneği olduğunu kastettiği görüşündedir.

7 Reyhl, 1969.

8 Morgan, 1985, 475-490.

9 Bu bölümde "fantazi" şeklinde Türkçeleştirdiğimiz İngilizce *fantasy* kelimesi edebî tür belirten bir terim olarak genel anlamda öznel tahayyülleri veya keyfiliği tanımlayan ve Fransızca telaffuzuyla Türkçeye giren "fantezi"den farklılık arz ediyor. Söz konusu terimselliği vurgulamak için tırnak içinde "fantazi" olarak kullandık.

10 Burada *paideia* kelimesini "eğitim" olarak karşılamayı bilinçli bir şekilde tercih etmiyoruz. Nitekim Klasik Yunan edebiyatında sadece beslenme gibi fiziksel ihtiyaçları karşılayarak "büyütme" ya da "yetiştirme" anlamına gelen *trophē*'nin karşıtı olarak kullanılan *paideia* tahsil ettirme, yani öğre-

modeli sunmak; (2) çeşitli örneklerde müşahede edilebileceği üzere, erişebildiği bütün antik külliyata başvurarak takdir ve tenkidin atbaşı gittiği dengeli bir parodi anlayışıyla okuruna özgün bir edebiyat zevki sunmak; (3) Antikçağ'da zengin bir geleneği olan "fantazi" edebiyatı çerçevesi içinde bir eser ortaya koymak. Bunları sırasıyla ele alalım.

Loukianos Yunan "terbiye" (*paideia*) yaklaşımlarının en başta gelenlerinden biri olan "idman"lar (*gymnastikē*) ile entelektüel uğraşların katı disiplinini birbirine benzetir. Böylelikle *Hakiki Hikâyeler*'i idmanlara verilen dinlenme fasılaları gibi, yoğun okumaların arasında bir istirahat olarak sunar.[11] Loukianos, eserini –bir açıdan alaycı bir üslupla– bir dinlenme molası olarak tanımlamasına rağmen, hiç şüphesiz farklı bi r terbiye anlayışını da gündeme getirir. Bunun ipuçlarını vererek eserinin bir "eğlenti"den ibaret olmadığını ima eder. Loukianos'ta aralar idmana devam edebilmek amacıyla, terbiyenin sürdürülebilirliğini garanti etmek için

---

nim vermeden fazlasını ifade eder (krş. Plat. *Phd.* 107d, *Phlb.* 55d). *Paideia* hiç şüphesiz okuryazarlığı, tabiri caizse "mürekkep yalamış" olmayı, belirli bir alanda yetkinleşmek üzere gerekli bilgileri edinmeyi de bünyesinde barındırır (*IG* 14.2104). Ancak kesinlikle bundan ibaret değildir. Nitekim *paideuein* fiilinden türetilen ve edinilmiş bir vaziyeti ifade eden *pepaideumenos* sıfat fiili (*perfectum participium*) tahsilli ve özellikle belirli bir sosyal bağlam içinde görgülü olmayı olduğu kadar, sporun yanı sıra müzikle dansı da kapsayan bedensel ve zihinsel talimlerin hepsini kuşatan şemsiye bir terimdir. Bunun en güzel örneklerinden birini Demokritos'a atfedilen bir fragmanda görebiliriz: "*Paideia* talihliler için bir süs, talihsizler içinse bir kaçış yoludur." (*hē paideia eutykhousi men esti kosmos, atykhousi de kataphygion*: Democr. DK 68 B 180; krş. Plat. *Prot.* 327d, *Gorg.* 470e, *Res.* 2.376e; Arist. *Pol.* 1338a30). Bu sözler Loukianos'un edebî projesi için bir şiar olarak da ifade edilebilir. Nitekim "terbiye" (*paideia*) Loukianos'un okuruna işler yaver gittiğine bir "süs" (*kosmos*), sarpa sardığında ise bir "kaçış yolu" (*kataphygē*) olarak sunduğu bir zihinsel kültür olgusudur. Ayrıca tıpkı "terbiye" kelimesinde karşılaştığımız üzere (örn. terbiyeli çorba, terbiyeli kuzu eti vb.), *paideia* da kültür ortamında kendine has bir lezzeti olan, icap ettiği gibi bir adapla davranabilen insanın "inşası" (*Bildung*) anafikrini içermektedir. Loukianos'un "terbiye görmüş" (*pepaideumenos*) insan ideali tüm bunları gerektiği gibi kimliğinde taşıyabilen bir figürdür.

11 Luc. *VH* 1.1-2.

verilir. Klasik idealler üzerine inşa edilmiş bu "terbiye görmüş" (*pepaideumenos*) insan tipi Loukianos'ta belirli rollere bürünen melez bir figürdür.[12] Loukianos'un bu yaklaşımının kökleri büyük ölçüde Arkaik Yunan şiiri çerçevesindeki *iambos* şiirine kadar götürülebilir. Bu konunun ayrıntılarına, bir "terbiye" (*paideia*) aygıtı olarak yerginin kullanımı çerçevesinde yeniden döneceğiz. Loukianos, mesajını istediği tarzda bütüncül bir şekilde vermeyi farklı rollere bürünme ve dramatik karakterlere bunları paylaştırma aracılığıyla başarmıştır. Nitekim ona göre "terbiye görmüş" (*pepaideumenos*) olmak, İkinci Sofistik'teki yaygın kanaatte olduğu gibi sadece bilgi edinmek, yöntemleri mahir bir şekilde kullanmayı öğrenmek ve belirli bir konuda yetkinlik kazanmak değil, aynı zamanda bunların ahenkli bir terkibini yapabilmiş olmak anlamına gelir.[13]

Hakiki Hikâyeler'de böylesine bir terkibin oldukça özgün bir biçimiyle, belki de Loukianos'un eserlerindeki en olgun haliyle karşılaşırız. Külliyatının hemen hemen tümünde burada özetlediğimiz amaçları doğrultusunda farklı hususları ele alan Loukianos, *Hakiki Hikâyeler*'de bunları toplu halde, kurgusal bir eserin çerçevesinin sağladığı edebî zevk, bütünlük ve dolaylılık içerisinde sunar. Bu bakımdan *Hakiki Hikâyeler*, kanaatimizce yazarının *magnum opus*'u, yani başeseridir. Nitekim çağlar boyunca devam eden etkisi ve neredeyse kesintisiz alımlanışı bu kanaatimizi destekleyici niteliktedir. Bu alımlanışın ayrıntılarına da aşağıda değineceğiz.

---

12 Möllendorff, 2014, 523.

13 Möllendorff, 2014, 524. Loukianos'un anlatı stratejisi ve başvurduğu kimi ayrıntılar –örneğin *Hakiki Hikâyeler*'de (Luc. *VH* 2.20.5-8) Homeros'un Babil kökenli olarak tanıtılması gibi bariz yaklaşımları– bir *pepaideumenos* olmanın, Yunan Klasik Çağı'nda aristokratik kültürde kaide haline getirildiği gibi doğuştan gelen özelliklere bağlı bir olgu değil, bir terkibin sonucu olduğuna dair inanacını ortaya koyar. Özellikle Haller'in (2014, 23-37) sunduğu çözümlemelerle, Klasik Çağ'da cari olan barbar-Yunan ayrımının Loukianos için sadece retorik unsurlara dayanan, büyük ölçüde performatif bir ayrım olduğu netleşmektedir (krş. Kim, 2010, 156-157).

Loukianos'un kendi beyanına dayanan bir ikinci amaç ise parodi ana başlığında ele alınabilecek, onun sözleriyle "geçmiş zaman şairlerinin, tarihçilerinin ve filozoflarının yazdığı ucube ve masalsı şeylere telmih ederek"[14] belirli bir edebiyat zevkini oluşturmaktır. Burada Eski Yunanca külliyata vukufu tescilli olan Loukianos'un Arkaik şiirin temel bir ilkesiyle uyumlu hareket ettiğini vurgulamamızda fayda var. Pindaros'un kendi şiirini tanımlarken ortaya koyduğu bu ilke esasen Yunan edebiyatında söylemin iki kurucu unsurunun dengesini ifade eder. Pindaros kendi şiirini, başvurduğu fiilden anlaşıldığı üzere genellikle şarap için kullanılan bir çanakta (*kratēr*) karıştırılan bir sıvıya benzeterek, "övgü"nün (*epainos*) "yergi"yle (*mōmos*) karışması sayesinde lezzetli bir içecek çıkabileceğini ima eder.[15] Benzer şekilde Loukianos için parodi sadece hedefini yerin dibine batıran bir tenkidi değil, aynı zamanda yeri geldiğinde Aristophanes'e yapıldığı gibi –"yazdıklarına beyhude yere inanılmayan o hikmetli ve hakikat ehli adam" nitelemesiyle–[16] hakkını teslim eden, takdir ve tenkidin harmanlandığı bir üslup içinde sunulur. Bu takdir-tenkit dengesi en güzel ifadesini *Hakiki Hikâyeler*'de mütemadiyen parodisi yapılıp miras bıraktıkları metinler yeniden yazmaya tabi tutulan şairlerin, tarihçilerin ve filozofların Kutlular Adası'ndaki ölüm sonrası durumlarında bulur.[17] "Kutlular Adası" ve "Melunlar Diyarı" yaratımlarıyla Loukianos bir şekilde kendi parodisini de temize çektiği "hakiki" bir ortam oluşturmuş olur.

---

14 Luc. *VH* 1.2.9-11: *pros tinas tōn palaiōn poiētōn te kai syngrapheōn kai philosophōn polla terastia kai mythōdē syngraphotōn.*

15 Pind. *fr.* 181 *S-M*: *ho gar eks oikou poti mōmon epainos kirnatai.*

16 Luc. *VH* 1.29.28-29: *andros sophou kai alēthous kai matēn eph' hois egrapsen apistoumenou.* Şüphesiz bu ifadenin bütünüyle "takdir" içerdiğini söylemek de mümkün değildir. Nitekim burada olduğu gibi, Loukianos'un hemen her yaklaşımında bu "karışım" fikri değişmezlik iddiası taşıyan herhangi bir yargıya karşı istikrarlı bir şekilde direnir.

17 Andrade – Rush, 2016, 155.

Loukianos'un kendi beyanına dayanan üçüncü amacı olan bir "fantazi" eseri kaleme almak, çerçevesini yalnızca bir tür olarak Hellenistik Çağ'da ortaya çıkan romandan değil, aynı zamanda ve daha ziyade onun bütün metinlerine sinmiş felsefi bir itirazdan alır. Nitekim Loukianos külliyatında Platon'un diyaloglarındaki iki anahtar kavrayışa ısrarla meydan okunur. Bunlardan biri hakikatin yahut gerçekliğin bilgisiyle "kanaatler"in (*doksai*) birbirlerinden kesin bir şekilde ayrılabileceği, diğeri ise asıl ile onun taklidi olan suret arasındaki benzerliktir.[18] Bu meydan okuma bağlamında *Hakiki Hikâyeler* sesi en net ve güçlü çıkan Loukianos metni sayılabilir. Dolayısıyla bu Platoncu bilgi ve bilme katmanlarını besleyen doğrudanlık, didaktiklik, anlatıcı yazarlık gibi yaklaşımlar yerine, "fantazi"nin sağladığı dolaylılığa sırtını yaslayarak Platoncu anlamda "hakikat" iddiası taşımayan bir hakikilik inşa eder. Platon hemen hiçbir diyalogunda bir karakter olarak görünmezken, Loukianos rolden role bürünerek hemen her metninde okuruna farklı bir mesaj verir. Bu hakikilik yukarıda değindiğimiz Arkaik şiir idealindeki gibi, unsurlarının ne sahte ne sahici olduklarını temellendirebileceğimiz lezzetli bir "karışım"ın tadı tuzu haline gelir. Bu amaç çerçevesinde yerli yerine oturtulan, ancak adlandırmalara hâlâ direnen bir tür olarak "fantazi"nin ayrıntılarına ayrıca aşağıda değineceğiz.

Hakiki Hikâyeler'in Takım Çantası: Yergi, İroni, Yeniden-Yazma

Bu amaçlar doğrultusunda, Loukianos'un anlatı kurma stratejilerini bir çırpıda çözümlemek ve şematize etmek hem çok güçtür hem de Loukianos'un oldukça planlı, hedefle-

18 Plat. *Res.* 5.475e-480, *Tim.* 51d-e, *Phlb.* 37d (krş. Andrade – Rush, 2016, 152-153).

ri özenle belirlenmiş karmaşıklığına haksızlık etme riskini taşımaktadır. Ancak temel bazı yaklaşımlarından, deyiş yerindeyse bir tür "takım çantası"ndan haberdar olmak onun anlatısının sanıldığından daha derin köklerden beslendiğini ortaya koyacaktır. Bu takım çantasının en sık kullanılan, Loukianos'un maharetli elleri işlerken övülmeyi hak eden üç aleti ön plana çıkar: (1) Birincisi özellikle Dionysos kültü çerçevesinde mitik *satyros* figürüyle ve edebî bir tür olarak Yunan tiyatrosunda sahneye konulan *satyros*'larla ilişkilendirilen "yergi" (*mōmos*); (2) ikincisi Loukianos'un büyük ölçüde Attika lehçesinin usta komedya şairi Aristophanes'ten miras aldığı "ironi" (*eirōneia*); (3) sonuncusu ise Loukianos'un kendine has seçmeciliğinin sonucu olan bir kabiliyeti, antik edebiyatın sunduğu çok sayıda malzemeyi, miti, tarihi, düşünceyi işleme yöntemi olan yeniden yazmadır.

Yukarıda da değindiğimiz üzere, birer yönetici mefhum olarak [*ep*]*ainos* – *mōmos* karşıtlığının oluşturduğu gerilim Arkaik Yunan şiirindeki gibi Loukianos'un anlatı anlayışında da kurucu bir unsurdur. Bir anlatının kurulmasının iki temel itici gücünden birinin *ainos*, yani "mesel" ya da "kıssa" niteliği taşıyan, ancak merkezde "övgü"nün (*epainos*) olduğu biçim, diğerinin ise *mōmos*, yani yerginin, taşlamanın kimi zaman "dobralık"ın (*parrhēsia*) pervasızlığına, kimi zaman da bir "özdeyiş"in (*gnōmē*) gücüne başvuran biçimi olduğu söylenebilir. "Dobralık" (*parrhēsia*) ve tabir caizse lafı gediğine yerleştiren "özdeyiş" (*gnōmē*) Loukianos'un, köklerini Kynik filozof Menippos'ta bulduğu bir güç olarak, "yergi" (*mōmos*) ifadesinde başrollerden birini oynar. Ancak bu köklerin daha da eskiye dayandığını Loukianos çeşitli vesilelerle ifade eder. Nitekim Arkaik Yunan şiiri bağlamında, *iambos* vezniyle kaleme alınan özel türden yergi merkezli bir şiirin kurucularından Arkhilokhos, Loukianos tarafından "bütünüyle özgür ve dobralığıyla yaşayan bir adam"[19]

19 Luc. *Pseudol.* 1.11-12: *andra komidēi eleutheron kai parrhēsiāi synonta.*

olarak tanıtılır. Bu iki ideal, yani "özgürlük" (*eleutheria*) ve "dobralık" (*parrhēsia*) Loukianos'un söyleminin her yerinde kendini gösterir.[20] Loukianos'un nazarındaki ideal Atina "özgür bir şehir"dir (*eleuthera polis*).[21] Bu açıdan "yergi" (*mōmos*) de büyük bir "dobralık" (*parrhēsia*) dostudur.[22]

Bu çerçevede bir "dobra" (*parrhēsiastēs*) olarak Loukianos'un ilkörneklerine, Arkaik Yunan şiirinin *iambos* şairlerine daha yakından bakabiliriz. MÖ 7. yüzyıldan kalma Arkhilokhos mısralarını okuyan okur Loukianos'un eserlerini okuduğu sıradakine oldukça benzer bir tecrübe yaşar. Nitekim onun mısralarını okurken, her seferinde, karakterini sabit bazı niteliklere dayandırarak, Arkhilokhos'u kıskıvrak yakaladığımızı zannederken, başka bir fragmanındaki tutumuyla tamamen çelişen bir niteliği onu tam anlamıyla tanımadığımızı yüzümüze vurur. Çünkü şiirin içinde değişken bir görünüm sergileyen kurgusal Arkhilokhos'un tarihsel Arkhilokhos'la belirli ortak yanları bulunsa da bütünüyle onunla aynı kişi olması gerekmez. *Iambos* şairinin söyleminde kendi kişiliği de hicvin aygıtlarından biri haline gelebilir. Belirli bir açıdan bakıldığında, onunla ilgili bilgilerin özellikle Arkhilokhos'un dizelerine dayandırılan kısmının, şairin yarattığı bir dramatik kişiliğin yaşamöyküsüne ait sayılması mümkündür. Nitekim Aristoteles, Arkhilokhos'un –dülger Kharon ve kızı hakkında konuşan baba örneklerinde olduğu gibi–[23] zaman zaman dramatik kişiler yaratıp gerçeklermiş gibi onları konuşturduğunu aktarır. Esasen *iambos*'taki bu tiyatrovari bağlam, özellikle Yunan komedyası olmak üzere, bütün Yunan sahne sanatlarının en önemli köklerinden biri durumundadır. Zaten Klasik Yunan tiyatrosunun kurucu şiir türü olan *dithyrambos*, *iambos* geleneğinden çıkmış bir "iki-kapılı-*iambos*"tur.

20 Luc. *Pisc.* 17.

21 Luc. *Nigr.* 13, 14, 17.

22 Luc. *Jupp. Trag.* 19, *Deor. Conc.* 2, 6, 14.

23 Archil. *fr.* 19, 122 West; Arist. *Rhet.* 1418b23 vd.

Loukianos bu *iambos* köklerini anıştırır şekilde çeşitli eserlerinde insan hayatını her bir kişiyi birden fazla role bürünmeye zorlayan bir tiyatroya benzettiğini açıkça ifade eder.[24] Loukianos'un başka eserlerinde de Arkhilokhos'la ve diğer kurucu *iambos* şairleriyle ilişkisini beyan eden kısımlar mevcuttur. Nitekim *Vehimperver* (*Pseudologistēs*) metninin hemen başında Loukianos, Arkhilokhos'u kanadından yakalandığında daha da canhıraş bir şekilde öten bir çekirgeye, haksız bir eleştiriye maruz kalan kendisini de bizzat Arkhilokhos'a benzetir.[25] Nesselrath'ın da işaret ettiği bu kısmın hemen devamında Loukianos *iambos* şiirindeki kökleriyle irtibatını Simonides ile Hipponaks gibi şairleri ve onların şiirinin hedefi olmuş azılı düşmanlarını sayarak daha da netleştirir.[26]

Bu doğrudanlık kimi zaman hiçbir kutsala boyun eğmeyen bir "zındıklık" (*blasphēmia*) olarak algılansa da[27] anlatının örgüsü içinde "örtük" olanın "lisanımünasiple" (*euphēmos*) söylenmesiyle dengelenir. Örtük söyleyiş tarzı Klasik dönem komedyasında bir "ironi", daha kökensel tanımıyla "bilmezlikten gelme" (*eirōneia*) biçimine bürünmüştür. Loukianos gerek Aristophanes'in *Kuşlar*'ına yaptığı göndermelerle gerekse Aristophanes'e yönelik ender görülen açık övgüsüyle komedyadan, özellikle de komedya geleneğinin usta ismi Aristophanes'in yaklaşımlarından etkilendiğini çekinmeden beyan eder. Loukianos "ironi"nin (*eirōneia*) aldatıcı övgüsünü ve yaydığı bariz Attika kokusunu bir çırpıda tanımakla kalmaz, aynı silahı hedefindeki figürlere karşı da maharetle kullanır.[28]

---

24 Luc. *Nec.* 16, *Salt.* 82 vd., *Pisc.* 31 vd. (krş. Möllendorf, 2014, 522-523).

25 Luc. *Pseudol.* 1.

26 Luc. *Pseudol.* 2. Nesselrath'ın (2007, 134) dikkati çektiği üzere, Loukianos yazılarında *iambos* şairlerinden genellikle bahsetmiyor olsa da *iambos* geleneğinin kendi edebî mirasının önemli bir kısmı olduğunu düşünmektedir (krş. Luc. *Bis Acc.* 33).

27 Krş. Arist. *Rhet.* 1398b10-13.

28 Krş. Luc. *Prom.* 1.

Loukianos, erişebildiği bütün antik külliyatın muhtelif türler ve yaklaşımlarla kaleme alınmış eserlerinin sağladığı malzemeye, en mahir şekilde kullandığı aletlerinden bir olan yeniden yazmanın hammaddelerini hazırlamak gayesiyle başvurur. Bu biçimlenmiş, hatta pişirilmiş çömleği yeniden balçık haline getirmeye benzetilebilecek bir hammaddeye dönüş değildir. Loukianos'un hammaddesi sanki derisi soyulmuş bir hayvan karkası gibi, istediği deriyi üzerine giydirebileceği bir iskeleti andırır. Bir mitin, tarihsel bir olay ya da anlatının, ana olay örgüsünü kimi zaman hiç değiştirmeden, figürlerin konumlarını, mertebelerini, hatta cinsiyetlerini bile değiştirerek muazzam tasvirlerle dolu ancak artık Loukianos açısından sırları kısmen dökülmüş bir kırmızı figürlü Attika *amphora*'sını yeniden ressam eline kavuşturur. Ancak Loukianos'un yeniden yazması sadece dekoratif bir müdahale olmaktan ya da bir restoratör tadilatından fazlasını kapsar. Yeniden resmettiği çanağın ne için kullanılacağını, hangi etkinliklere hizmet edeceğini de köklü bir şekilde değiştirir. Artık çanağın kullanım alanı gibi, yerleştiği mekân ve diğer çanaklarla arasındaki irtibatlar da topyekûn değişir. Bunu Loukianos öyle ustaca yapar ki niyeti çanağın eski halini unutturmak değil, bilakis türünü, eski kullanım alanını ve hizmet ettiği mercileri de okuruna hatırlatarak, belki de bütün aletlerinin ürettiği nihai ürün olan *paideia*'sının sınırlarını çizmektir. Loukianos'un nazarında *amphora*'ya benzettiğimiz antik malzemenin hangi sırlarının gözden çıkarılacağı konusundaki tercihleri, maksatları itibarıyla çok yönlü anlatı stratejisinin dehlizlerini kısmen göz önüne serer. Bu anlatı stratejileri belirli bir vuzuha kavuşturulabilse de Loukianos katmanlı ve aydınlatılması güçleşen müdahaleleriyle, *amphora*'nın yeni resmindeki üst üste binen sırlar sayesinde metninin sonuna kadar şerh edilmesine direnir.[29]

29 Loukianos'u bir plastik sanatkârı olarak değerlendiren çalışması için bkz. Romm, 1990, 74-98.

Bu kendine özgü edebî stratejinin *Hakiki Hikâyeler*'deki bazı örneklerine değinelim. Mitoloji geleneklerinde Ay tanrıçası Selene'nin gönlünü çelen bir delikanlı olarak tanıdığımız Endymion, Loukianos'un ikincil dünyasında dünyavari bir beldeye dönüşen Ay'ın kralı olarak karşımıza çıkar. Benzer şekilde mitolojideki Güneş tanrısı Helios'un bedbaht oğlu Phaëthon da *Hakiki Hikâyeler*'de Güneş ülkesinin hükümdarıdır. Yarı mitik, yarı tarihî, düzenbazlığıyla meşhur Kinyras figürü, gelenekteki kimlik bağlamından tamamen koparılıp Yanıkoğlan karakteri olarak baştan inşa edilmiştir. Ancak Kinyras'ın düzenbazlığı, Yanıkoğlan'ın "Kutlular Adası"ndan Helene ile birlikte kaçması hikâyesinde tekrar su yüzüne çıkar. Yeniden yazma, şüphesiz ki karakterlerle sınırlı değildir. Mesela edebî bir mecaz olarak şiirde geçen "emanet göz" motifi, Ay ülkesi halkının anatomik bir özelliğine dönüştürülmüş olarak karşımıza çıkar.[30] İşte böylece antik literatürden devşirdiği karakterleri, mekânları, olayları, hatta kavramları bazen orijinaline çok yakın biçimde, bazen de teşhisini oldukça zorlaştıracak şekilde dönüştüren Loukianos bunları, inşa ettiği kurgusal yapıda amaçlarına hizmet edecek surette kullanır.

Hakiki Hikâyeler'in Alımlanışı

Loukianos külliyatının tümü gibi büyük ölçüde Bizanslı müstensihlerin kopyaladığı yazmalarla günümüze ulaşan *Hakiki Hikâyeler*'in Bizans İmparatorluğu'nun siyasi varlığı sona erene kadar bu kültür dünyasında tesiri devam etmiştir. Erken Modern dönem olarak tanımlanan 14. yüzyıldan itibaren, yine Bizans dünyası kökenli edebiyat erbabı kimseler ve öğretmenler aracılığıyla Batı ve Kuzey Avrupa'nın "Latin" dünyasına tanıtılan eserin buradaki etkisi çok daha büyük olur ve birçok yazarın onu doğrudan örnek almasına

30 Bu yeniden yazma örneğine ilişkin ayrıca bkz. sn. 47.

yol açar. Takip eden yüzyıllar boyunca devam eden bu durum, *Hakiki Hikâyeler*'in günümüzde de etkisi çeşitli şekillerde süren bir eser olması sonucunu doğurmuştur. Modern "fantazi"nin Tolkien, Lewis, Le Guin gibi yazarlar elinde bir "yüksek edebiyat" türü haline gelmesi ve bu yazarların pek çoğunun Klasik literatürle tahsil hayatlarından itibaren derin bağlarının olması, bu kategorideki eserlerle *Hakiki Hikâyeler* arasındaki metinlerarasılığı araştırmaya değer bir husus kılmaktadır. Bilimkurgu edebiyatının özellikle 19.-20. yüzyıldan itibaren vaki olan canlılığı ve bu türdeki sinema-televizyon eserlerinin başarısı vesilesiyle *Hakiki Hikâyeler* de yeni bir bakış açısı daha kazanarak bilimkurgu literatürünün bilinen en eski örneği olarak tanımlanmıştır. Aşağıda *Hakiki Hikâyeler*'in Bizans ve [Erken] Modern Batı/Kuzey Avrupa kültür dünyalarındaki alımlanması ile tesirini burada değindiğimiz ana başlıklar altında kısaca özetliyoruz. "Fantazi" ve bilimkurgu çerçevesindeki değerlendirmelerimizi ise eserin tür sorunuyla ilgili müteakip bölümde sunacağız.

Bizans Edebiyatı Üzerindeki Etkisi

Loukianos'un Bizans edebiyatındaki büyük ağırlığına ve sürekli etkisine yukarıda özet olarak değindik. Özellikle *Hakiki Hikâyeler*'in bu kültür dünyasındaki tesirine gelince, bunun izini sürebilmek için Bizans literatürünün çeşitli veçhelerini yansıtan eserlere daha yakından bakmak gerekiyor. Zira Erken Modern "Batı" Avrupa edebiyatındaki, kısmen veya tamamen *Hakiki Hikâyeler*'i örnek alarak inşa edilen fantastik karakterli eserlerin mevcudiyetinin aksine, aslında "fantazi"ye hiç de yabancı olmayan Bizans edebiyatında bu eserin örnek alınışı ve etkileri daha ziyade detaylar, anlatı yahut üslup özellikleri bakımlarından tespit edilebilmektedir. *Hakiki Hikâyeler*'in izlerini taşıyan Bizans edebiyatı mahsulleri arasında en çok dikkat çeken eserin, 11.-12. yüzyıllar-

da yazıldığı tahmin edilen *Timarion* başlıklı satirik diyalog olduğunu görüyoruz. Eser, bu dönemde gözde bir tema olarak yeniden canlandırılan öte dünyaya seyahat ve orada karşılaşılanların gerçek dünyaya dönüşte hikâye edilmesi motifi üzerine kurulmuştur.[31] Tür bakımından çok yönlülüğüyle de Loukianosçu bir eser olan *Timarion*, aynı zamanda bir Loukianos parodisi olarak da değerlendirilir.[32] Loukianos'un çeşitli eserlerinde çeşitli şekillerde kullandığı öte dünyaya seyahat temasının *Timarion*'daki kullanımında hem *katabasis*[33] hem de Loukianos'un "Kutlular Adası"ndaki manzaranın bir benzeri karşımıza çıkar. *Hakiki Hikâyeler*'de farklı gerçekliklere ait karakterleri aynı düzlemde, hatta "Kutlular Adası"nda aynı mekânda gördüğümüz gibi *Timarion*'da da tarihî ve mitik karakterlerle, bunun yanı sıra Hristiyan ve pagan kişilerle aynı gerçeklik seviyesinde ve aynı mekânda karşılaşırız. Haddizatında *Hakiki Hikâyeler*'in bu özelliğinin Bizans dönemi eserlerindeki öte dünyaya seyahat sahnelerinde yaygınlıkla kullanıldığı görülür.[34] Bunun çarpıcı bir örneği, oldukça geç dönemde, 1414-1415'te yazılan *Mazaris*'tir.[35] *Hakiki Hikâyeler* Bizans dünyasında etkisi kadar celbettiği tepkiler bakımından da ilginçtir; özel olarak Hristiyan kutsal metinleriyle, genel olarak da "ciddi" konularla dalga geçtiği intibaı, "ciddiyetsiz" ve şakacı karakteri, nihayet "yalancı"lığı ile bilhassa mutaassıp Hristiyan Bizans yazarlarının hiddetini üzerine çekmiştir.[36] Etkisinin bariz olduğu eserler kadar kendisine gösterilen tepkiler de *Hakiki Hikâyeler*'in Bizans dünyasındaki ağırlığına tanıklık ederler.

31 Antikçağ ve Bizans edebiyatlarında öte dünyaya seyahat motifinin genel bir incelemesi ve Bizans örneklerinin antik selefleriyle mukayesesi için bkz. Radulovi , 2019, 245-258.

32 Nilsson, 2016, 194.

33 Loukianos'un *Hakiki Hikâyeler*'de kurguladığı öte dünyanın diğer eserlerindekinden farklılığı için bkz. sn. 107.

34 Nilsson, 2018, 322-341.

35 Marciniak, 2018, 343.

36 Edwards, 2010, 142-156; krş. sn. 122.

Erken Modern ve Modern Edebiyata Etkisi

Genel olarak Loukianos'un Erken Modern kültürdeki alımlanışı 15. ve 16. yüzyılda birbirinden oldukça farklı resimler sunar. Öyle ki Bizans edebiyatındaki serencamından sonra, 15. yüzyılda ve 16. yüzyılın başlarında özellikle "didaktik ve ahlaki" bir yazar olarak yeniden gündeme geldiği İtalya'dan Kıta Avrupası'nın geri kalanına intikal eder. Ancak 16. yüzyıl boyunca daha ziyade "aykırı ve sapkın" yazar olarak geldiği yere, İtalya'ya yeniden ihraç edilir.[37] Tabii bu "aykırı ve sapkın" Loukianos portresi farklı kesimlerde birbirinden bambaşka yankılar uyandırmıştır. Martin Luther'in doğrudan, Jean Calvin'in ise dolaylı olarak "tanrıtanımaz" olarak değerlendirdiği anlaşılan[38] Loukianos'un metinleri Erasmus'un ve More'un tercümeleriyle hakiki anlamda kucaklanmış ve kendisi otoritaryen anlayışların karşısında duran, entelektüel kurumlanmaları ve dinî coşkuyu hicveden bir figür olarak algılanır hale gelmiştir.[39] Bu dönüşümün başlangıcı aşağıda ele alacağımız üzere büyük ölçüde *Hakiki Hikâyeler* sayesinde olmuştur.

Özel olarak *Hakiki Hikâyeler*'in Erken Modern ve Modern yazarlara etki ve ilham kaynağı oluşu eserdeki üslup, karakter, anlatı özellikleri ve tasvirler gibi çeşitli bakımlardan çok yönlüdür. Öncelikle, hikâyeler bilinen meskûn dünyanın (*oikoumenē*) sembolik uç noktası olan Herakles Sütunları'nın ötesinde kurgulanarak hayal ve "fantazi"ye, hakiki dünyanın dışarısında, kendi varoluş âlemi tahsis edilmiştir. Böylelikle *Hakiki Hikâyeler* ütopik ve muhayyel dün-

37 Fantappiè, 2019, 188-189. Esasen Erken Modern dönemde İtalya'nın Yunan kültürüyle tanışıklığı 14. yüzyılın sonuna, hatta kesin bir tarih olarak 2 Şubat 1397'ye kadar geri götürülebilir. Bu tarihte Manuel Khrysoloras Floransa'da ilk Yunan dili kürsüsünü kurmuştur. Khrysoloras'ın Yunan dilini öğretmek üzere başvurduğu İstanbul'dan intikal eden bir dizi elyazması arasında Loukianos'un yazmaları da vardı (krş. Berti, 2006, xi-xli; Berti, 1997, 281-296).

38 Peterson, 2020, 173.

39 Panizza, 2007, 73; krş. Giglioni, 2008, 179-183.

yaların kurgulanmasına model teşkil eder. Loukianos'un bu eserde anlattığı hikâyelerin taklide ve tekrara müsait, genişlemeye uygun, birbiriyle bağlantılı olmakla beraber bağımsız modüler yapılardan oluşması da eserin çok örnek alınan ve günümüzün dramatik bilimkurgu eserlerinde de etkisi belirgin olan bir özelliğidir. Loukianos, kendi hakiki dünyasının yaşayışını, kültürünü, mitlerini, inançlarını ve sosyal yapısını, kurduğu hayalî dünyada da aksettirir. Böylece sosyal, politik yahut ahlaki hicve gayet uygun bir zemin tesis etmiş olur. Bu özelliğiyle Erasmus ve More'dan itibaren muhtelif yazarlara parodi ve ironinin kullanılması bakımından kaynaklık etmiştir. *Hakiki Hikâyeler*'in anlatısını köklü tarihyazımı ve seyahat edebiyatı türlerinden devşirdiği yapıları ustalıkla dönüştürerek inşa eden Loukianos, bu usulün fantastik bir hikâye kurgularken nasıl kullanılacağına mükemmel bir model olmuştur. Bütün bunların yanı sıra bir keşif yolculuğunu hikâye etmesiyle Batı ve Kuzey Avrupa kavimlerinin "Keşifler Çağı"nda cazibesi bir kat daha artmıştır. Bu kültür dünyasındaki, *Hakiki Hikâyeler* etkisi taşıyan en eski örneklerden biri olarak en geç 14. yüzyıla tarihlenen ve İrlanda'da Orta İngilizce olarak yazılan *Cockaygne Diyarı* (*Land of Cockaygne*) başlıklı manzum eser dikkate değer.[40] *Hakiki Hikâyeler* Latinceye bütünüyle ilk defa 1440-1441'de Lilius Tifernas tarafından çevrilmiştir. Ancak Leon Battista Alberti'nin yaklaşık aynı tarihlerde yazdığı *Momus*[41] adlı komedyasındaki rüya sahnesi, *Hakiki Hikâyeler*'deki, tercümemizde "Öteki Okyanus" alt başlıklı kısımda anlatılanlara büyük benzerlik gösterir: Alberti'nin eserindeki, sırtlarına yelken takılı yaşlı kadınlara binerek bir nehri geçenler, Loukianos'un hikâyesindeki denize sırtüstü uzanıp dikilmiş erkeklik uzuvlarını yelken direği gibi kullanan insanları çağrıştırır.[42]

---

40 Ayrıntılar için bkz. Yoder, 1983, 227-238.

41 Krş. Özel Adlar Sözlüğü, *Momos* maddesi.

42 Luc. *VH* 2.45.

Öte yandan, Loukianos'un hakiki bir ilgi odağı ve entelektüel eğilimleri etkileyen merkezî bir metin haline gelmesi özellikle modern dillerdeki basımlarıyla, bilhassa da *Hakiki Hikâyeler*'in 1525'te yayımlanan Leoniceno'ya ait İtalyanca Toscana lehçesinde tercümesiyle kazandığı popülarite ile olur. Çünkü *Hakiki Hikâyeler*'deki "müellif", edebî üretimi bir tür seçme, kendine mal etme ve yepyeni bir biçimde takdir ve tenkidin harmanlandığı bir parodi üslubuyla yeniden yazma olarak anlar.[43] Bu anlayış Loukianos'un *Otlakçı Üzerine yani Otlakçılık Sanatı* [*Peri Parasitou hoti Tekhnē hē Parasitikē*] başlıklı diyalogunda belirgin hale gelir. Loukianos'a göre "otlakçılık" felsefeden daha yetkin bir zanaat olarak bilgiyi yaratmaya değil, iyi unsurları kötülerinden ayırmaya yoğunlaştığından gerçekte yüceltilmesi gerekendir:[44]

> "Haydi şimdi otlakçılığın her bir zanaat türüyle ahenkli bir şekilde tınlayıp tınlamadığını veyahut da onun muhakemesinin tıpkı çatlamış kötü çömleklerdeki gibi çatlak sesler mi verdiğini inceleyelim; nitekim her zanaat bir kabulden hareketle birden fazla parçadan oluşmalıdır [...] öncelikle otlakçının kendisini kimin tatmin edici şekilde besleyeceğini ve daha sonra pişman olmamak için kimden otlakçılık yapmaya başlayacağını sınaması ve ayırt etmesi söz konusudur. Hani gümüş sarrafının

43 Fantappiè, 2019, 200-201.

44 Luc. *Paras.* 4: *phere dē kath' hekaston tois tēs tekhnēs eidesin epharmozontes tēn parasitikēn, ei synaidei skopōmen ē ho peri autēs logos, kathaper hai ponērai khytrai diakrouomenai, sathron apophthengetai dei toinyn pasan tekhnēn systēma ek katalēpseōn [...] prōton men to dokimazein hostis an epitēdeios genoito trephein auton, kai hotōi parasitein arksamenos ouk an metagnoiē. ē ton men argyrognōmona tekhnēn tina phēsomen ekhein, eiper epistatai diagignōskein ta te kibdēla tōn nomismatōn kai ta mē, touton de aneu tekhnēs diakrinein tous te kibdēlous tōn anthrōpōn kai tous agathous, kai tauta oukh hōsper tōn nomismatōn kai tōn anthrōpōn phanerōn euthys ontōn; auta mentoi tauta kai ho sophos Euripidēs katamemphetai legōn: andrōn d' hotōi khrē ton kakon dieidenai, oudeis kharaktēr empephyke sōmati. hōi dē kai meizōn hē tou parasitou tekhnē, hē ge kai ta houtōs adēla kai aphanē mallon tēs mantikēs gnōrizei te kai oiden.*

> sahte sikkeleri tanıyarak uzmanca bilip de söyleyebileceği bir zanaati vardır ya, her ne kadar insanlann sahteleri soylulannndan öyle sikkeler gibi bir çırpıda aşikâr olmasalar dahi otlakçı, insanlann sahtelerini soylulannndan bir zanaat olmaksızın ayırt eder. Nitekim Euripides şunlan söyleyerek bunu yerer: 'yiğitler arasında kimin kötü olduğunu tefrik etmek gerek, hiçbir karakter yerleştirilmemiştir bedene.'[45] Hakikaten de bu otlakçının zanaatini daha da muazzam yapar, nitekim bu, belirsiz ve görünmez şeyleri tanıyıp bilen kehanet zanaatinden evladır."

Loukianos'un kendi edebiyat yaklaşımını büyük ölçüde üzerine kurduğu, kendisinin tasdik ettiği "otlakçılık" *Hakiki Hikâyeler*'de istifade edilen mitik ve tarihî temaların çeşitliliği içinde açıkça ortaya çıkar. Bu edebî model Desiderius Erasmus ve Thomas More gibi hümanistlerin yeni anlatı üslubu için biçilmiş kaftan olmuştur.

Hakikatin sahasını anlatı yazarının söyleminin ötesine yerleştiren Loukianos,[46] özellikle Erken Modern çağın antik metinlere tutkun Rönesans hümanistlerini derinden etkilemiştir. Bu hümanistlerin başında şüphesiz Erasmus'u sayabiliriz. Arkadaşı Thomas More'un bulunduğu İngiltere'ye 1509'da yaptığı bir ziyaret sırasında kaleme aldığı *Stultitiae Laus* eseri bu etkinin belirgin örneklerinden birini sunar. Erasmus 1511'de yayımlanan ve Türkçeye *Deliliğe Övgü* adıyla çevrilen[47] bu eseriyle özellikle iki alanda fikirlerini geliştirmek gayesiyle yola çıkmıştır: din ve siyaset. Erasmus farklı sınıflardan insanların gösteriş meraklılığının foyasını meydana çıkarmak üzere hakikat konusunu gündeme getirip uzun zamandır cari olan sahte inançlardan insanları özgürleştirmek ister.[48] Loukianos'un insan hayatını bir

45 Eur. *Med.* 518-519.

46 Marsh, 2001, 186.

47 Eserin Çiğdem Dürüşken tarafından Türkçeye Latince aslından ilk defa yapılan tercümesi için bkz. Erasmus, 2020[10].

48 Bozia, 2009, 195.

oyun sahnesi olarak ele aldığı ironi anlayışını eserinde kendi amaçları doğrultusunda dönüştürerek kullanan Erasmus, idealist bir perspektif içinde, maksadının hasıl olduğuna kanaat getirdiği noktada bu ironiyi devre dışı bırakır.[49]

Ana motifi hayalî diyarlara gemiyle seyahat olan *Hakiki Hikâyeler*, Thomas More'un denizlerin ötesindeki kısmen idealize edilmiş hayalî bir beldeye yolculuk motifi üzerine kurguladığı *Utopia*[50] eserinin de ilham kaynağıdır. Bu kaynaklıkta öte dünyanın *Hakiki Hikâyeler*'deki tasviri özellikle belirleyicidir.[51] Loukianos'un *Hakiki Hikâyeler*'de yaptığı gibi Thomas More da *Utopia*'da inşa ettiği dünyanın kendi içindeki tutarlılığını ve hakikiliğini sağlamak için çeşitli yöntemlere başvurur. Eserine sonraki edisyonlarının birinde eklediği anlatıcı karakteri "Raphael Hythlodaeus" bunlar arasındadır.[52] More'un –eserin başlığı dâhil– *Utopia*'da isimler icat edişi de *Hakiki Hikâyeler*'den mülhem bir özelliktir.[53]

Erasmus ve More'un çağdaşı Rabelais, 16. yüzyılın ilk yarısında eser vermiş Fransız hümanistlerinden biri olarak Loukianos'un eserlerinden Latinceye tercümeler yapmış, ondan çeşitli açılardan etkilenmiş ve ardılı edebiyata ilham kaynağı olmuş bir diğer isimdir.[54] Bakhtin roman incelemelerinden birinde, Rabelais'nin Loukianos'tan aldığı etkinin sadece tek tek epizotlarla sınırlı kalmadığını (Ölüler Krallığı'na Epistemon'un ziyareti gibi),[55] "ideolojinin kibirli çevrelerini yöntemli bir şekilde parodiyle imha edişi"nde de hissedildiğini vurgular.[56] Benzer şekilde, Auerbach Rabelais'nin Fransızca kaynaklarını zikrettikten sonra "çok değer verdiği

49 O'Brien, 1987, 121-122.

50 Eserin Çiğdem Dürüşken tarafından Türkçeye Latince aslından ilk defa yapılan tercümesi için bkz. More, 2020[7].

51 Marsh, 2001, 186; Raisch, 2016, 927-958.

52 O'Brien, 1987, 196.

53 Romm, 1991, 173-183.

54 Rudolph, 2005, 29 dn. 33.

55 Rabelais, 2012, 181 vd.

56 Bakhtin, 1981, 221.

Antikçağ yazarı" Loukianos'tan da esinlendiğine dikkati çeker.[57] Nitekim *Hakiki Hikâyeler*'de dramatik karakter Loukianos ve mürettebatını gemileriyle birlikte yutan canavar ile canavarın içinde tasvir edilen hayat,[58] Rabelais'de yankısını Pantagruel'in ağzından girince karşılaşılan –Loukianos'unkine taş çıkartacak ölçüde– mübalağalı dünyada bulur. Öyle ki Pantagruel'in ağzının içinde, büyük şehirleri olan yirmi beşten fazla krallığın bulunduğundan söz edilir.[59] Keza Gargantua'nın gayet tuhaf bir şekilde annesi Gargamelle'in sol kulağından doğmasının anlatıldığı pasaj bariz biçimde Loukianosçu yalan ironisinin bir örneğidir.[60]

16. yüzyılın ikinci yarısında İspanya'da eser veren ve pek çok edebiyat eleştirmeni tarafından ilk modern roman kabul edilen *Don Quixote*'nin yazarı Cervantes de Loukianos'un kendine has hakikat anlayışının etkisinde kaldığını açıkça belli eder. Eserinin giriş kısmı birçok bakımdan *Hakiki Hikâyeler*'in "dibace"si ile paralellikler gösterir. Hakikatle kurgunun, yani icat edilen hakikiliğin farkını ortaya koymak için eserinin anlatacağı her şeyin yalan olduğunu beyan eden Loukianos gibi Cervantes de, ilhamını ve tekniğinin ipuçlarını *Hakiki Hikâyeler*'den alarak, *Don Quixote*'de Loukianosçu yergiyi ustalıkla kullanır. Şövalye romanslarını yalnızca tarihî gerçeklikten uzaklıkları bakımından değil, kendi eserinde ortaya serdiği hayalgücünden ve icat kabiliyetinden de mahrum oluşları cihetinden de hedefine yerleştirir. Aşağıda, *Hakiki Hikâyeler*'i "fantazi" perspektifinden değerlendirdiğimiz kısımda bahsedeceğimiz sözde belgesellik çerçevesi içinde, Loukianos'un anlatıcı karakteri gibi Cervantes'inki de kahramanların harikuladeliklerden söz ettikleri bölümlerde araya girerek bu hikâyelerdeki inanılmazlıkla okuyucu arasında tampon görevi görür. Paro-

57 Auerbach, 2019, 302; krş. Czachesz, 2012, 21.
58 Luc. *VH* 1.30 vd.
59 Rabelais, 2012, 204.
60 Rabelais, 2014[8], 33 vd.; krş. Renner, 2014, 403.

di yönünden bakıldığında da *Don Quixote*, tıpkı *Hakiki Hikâyeler* gibi yalnızca tevarüs ettiği edebiyatı değil, kendi kendisini de bunun hedefi kılmaktan geri durmaz.[61] Cervantes, *Don Quixote*'de bir yönden de Loukianos'un *Hakiki Hikâyeler*'de inşa ettiği kurgusallığın yapısını tersyüz eder. *Hakiki Hikâyeler*'de kurgulanan hayal âlemi hakiki dünyaya ait karakterler ve meselelerle karşılaşma için zemin teşkil ederken, *Don Quixote*'nin adını aldığı başkahramanı hakiki dünyada hayalî bir gerçeklik yaşamaktadır. Loukianosçu mirası ve özellikleri *Hakiki Hikâyeler*'le sınırlı olmayan *Don Quixote*'nin bu bakımdan daha ayrıntılı incelenmesi çalışmamızın alanını aşacağından bu durumu belirtmekle yetinerek diğer alımlama örneklerine devam edelim.

17. yüzyılın ilk yarısında 16. yüzyıldaki selefleri Erasmus ve More'un ütopik seyahatlerini örnek alarak eser veren iki etkili filozofu da *Hakiki Hikâyeler*'in alımlanışının etki alanı içinde sayabiliriz. Bunlar, Dominiken rahip ve astrolog Tommaso Campanella'nın *Città del Sole*'si ya da Latince başlığıyla *Civitas Solis*'i[62] (*Güneş Ülkesi*) (1623) ile daha ziyade kendi çağında "bilimsel devrim" olarak kabul edilecek eserleriyle tanınan Francis Bacon'ın *The New Atlantis*'i ya da Latince başlığıyla *Nova Atlantis*'idir[63] (*Yeni Atlantis*) (1627). Loukianos'un Kutlular Adası'nda türlü türlü saadetler keşfeden hayalî seyahati gibi Campanella'nın *Güneş Ülkesi* de Bacon'ın *Yeni Atlantis*'i de "kaybedilmiş" Avrupa refahını, adaletini yeniden tesis edebilmenin karinelerini seyahatlerinden toplamaya gayret ederler.

Hakiki Hikâyeler'deki dünyavari beldeler olarak tahayyül edilen Ay ve diğer gökcisimlerine seyahat motifi, aşağıda eseri bilimkurgu perspektifinden değerlendirdiğimiz kısımda da de-

61 Zappala, 1979, 65-67, 72-73.

62 Eserin Çiğdem Dürüşken tarafından Türkçeye Latince baskısından ilk defa yapılan tercümesi için bkz. Campanella, 2020[5].

63 Eserin Çiğdem Dürüşken tarafından Türkçeye Latince baskısından ilk defa yapılan tercümesi için bkz. Bacon, 2020[3].

ğineceğimiz gibi, eserin bu türün içine yerleştirilmesinde göze çarpar derecede etkili olmuştur. Eserde gerek gökyüzüne gerek meskûn dünyanın geleneksel sınırlarının ötesindeki okyanusa seyahat motiflerinin edebî aygıtlar olarak kullanımının izlerini Erken Modern dönem öncesinde de görürüz. 17. yüzyılda ise bu kullanım, yerleşik Aristotelesçi-Pythagorasçı telakki karşısında Copernicus ve Keppler'in vazettiği yeni astronomi kavrayışının alegorik bir zeminde müdafaası için de uygun bir vasıta olarak görülür. Francis Godwin'in (1562-1633) *Ay'daki Adam* (*Man in the Moone*), –Eski Yunancayı *Hakiki Hikâyeler*'i okuyarak öğrendiğini ifade eden[64]– Johannes Keppler'in (1571-1630) *Rüya* (*Somnium*), John Wilkins'in (1614-1672) *Aydaki Dünyanın Keşfi* (*The Discovery of a World in the Moone*) eserleri kurgusal çerçevelerini doğrudan *Hakiki Hikâyeler*'den alırken, seyahat motifinin felsefi meselelerin öne sürülmesi içi metafor olarak kullanımı yönünden –gene Loukianos'un izlerini barındıran– Macrobius (MS 5. yüzyıl), Dante (14. yüzyıl), Christine de Pizan (14.-15. yüzyıllar) gibi müelliflerin oluşturduğu geleneğe eklemlenirler.[65]

17. yüzyıl Fransız yazarı Cyrano de Bergerac (1619-1655) ilhamını bir taraftan doğrudan doğruya külliyatının çoğuna vâkıf olduğu Loukianos'tan alırken, bir yandan da özetlediğimiz bu alımlama geleneğine bağlanır. *Diğer Dünya: yahut Ay Devletleri ve İmparatorlukları* (*L'Autre Monde: ou les États et Empires de la Lune*) ile *Güneş Devletleri ve İmparatorlukları* (*Les États et Empires du Soleil*) eserlerinde *Hakiki Hikâyeler*'den istifadeyle inşa ettiği kurgusal çerçeveye *Ikaromenippos*'tan yararlanarak ileri derecede Kynik bir felsefi ve sosyal yergiyi yerleştirir. Cyrano de Bergerac, Erken Modern dönemin Loukianosçu geleneğinin çeşitli yönlerini sentezlemesinin yanı sıra Loukianos'un öncüsü olduğu "Ay'daki adam" motifine yeni bir edebî canlılık

64 Mandel, 1972, 409.

65 Bu konudaki ayrıntılı bir çalışma için bkz. Weber, 1997, 34-50.

kazandırmasıyla kendinden sonraki edebiyatın önemli yapıtaşlarından biri olmuştur.[66]

Olgun dönemi dikkate alındığında özellikle 18. yüzyılda baskıcı Britanya rejimine karşı kalem oynatan İrlandalı hiciv yazarı Jonathan Swift'in (1667-1745) *Gulliver'in Seyahatleri* (*Gulliver's Travels*) de *Hakiki Hikâyeler*'in hakikat-yalan, gerçek dünya-hayalî dünya mefhumları çerçevesine oturttuğu dünyasından doğrudan etkilenen eserler kervanına katılır. Bir diğer yalan söyleyen seyyah karakteri olan Gulliver, söylediklerinin hepsinin yalan olduğunu itiraf eden Loukianos'tan farklı olarak, sadece lafzi hakikati söyleyerek neyin yalan neyin hakiki olduğuna karar verme işini okuruna bırakır.[67] Bunun yanı sıra, *Gulliver'in Seyahatleri*, kurgusal şeması bakımından da *Hakiki Hikâyeler*'in ortaya koyduğu model üzerine inşa edilmiştir. Öncelikle *Hakiki Hikâyeler*'in modüler, farklı hikâyelerin birbirinden bağımsız kurgusal mekânlarda bir ana hikâye şemsiyesi altında birleştirildiği yapısı, *Gulliver'in Seyahatleri*'nde yansımasını bulur. Bunun yanı sıra her iki eserdeki kahramanların karşılaştıkları acayip mahluklar, tuhaf insanlar ve inanılmaz olaylar birbirlerine benzer mahiyettedir. İlaveten Gulliver'in ölülerin ruhlarıyla karşılaştığı bölümler de Loukianosçu öte dünya seyahatlerini, özellikle de bunun *Hakiki Hikâyeler*'deki biçimini hatırlatır.[68]

Hakiki Hikâyeler'in alımlanma geleneğinin kuruluşunda ve şekillenmesinde en önemli dönemeçlerin bazılarından örnekler verdiğimiz bu bölümün ardından eserin edebî türler bakımından değerlendirmesine geçiyoruz. Aşağıda, "fantazi" ve bilimkurgu türleri perspektifinden de bu alımlanışın başka örneklerine değineceğiz. Elbette bu çalışma boyunca

66 Cyrano de Bergerac'ın Loukianosçu ekol içerisinde ayrıntılı bir değerlendirmesi için bkz. Bury, 2004, 237-252; Loukianos'un alımlanma geleneği içindeki rolü hakkında bkz. Marsh, 2001, 207-208 aktarımıyla Robinson 1979, 136-37.

67 Brady, 1978, 353.

68 Mazciems, 1977, 7; krş. Martinez, 2020, 13

temas ettiklerimiz, çeşitli açılardan Loukianosçu, özellikle de *Hakiki Hikâyeler*'in edebî mirasçısı özelliğini taşıyan yazarların çok küçük bir kısmını teşkil ediyor. Zira *Hakiki Hikâyeler*'in alımlanışı, yeniden yorumlanması, doğrudan ya da dolaylı etkileri günümüzde dahi devam etmektedir.

Hakiki Hikâyeler: Edebî Tür Sorunu

Edebî bir aygıt ve anlatı aracı olarak yoğunluk ve ustalıkla kullandığına yukarıda temas ettiğimiz parodi ve ironinin Loukianos'un adıyla neredeyse özdeşleşmesi, eserlerinin de baskın şekilde, hatta zaman zaman yalnızca bu perspektiften değerlendirilmesi sonucuna yol açmıştır. Ancak "*Hakiki Hikâyeler*'in Edebî Bağlamı" bölümünde kısaca açıkladığımız parodinin eserdeki temel rolü, onun başka veçhelerini gözden kaçırmamıza yol açmamalıdır. *Paideia* ve parodi açılarından yukarıda incelediğimiz *Hakiki Hikâyeler*, aynı zamanda gerek "Eserin Takdimi" alt başlığında sunduğumuz yazarın "dibace" bölümündeki ifadesinden[69] gerekse çeşitli araştırmacıların ortaya koyduğu yapı özelliklerinden[70] görülebildiği üzere fantastik bir romandır. Yanı sıra ve bununla bağlantılı olarak, bilimkurgu türünün de bilinen en eski örneği olarak tanımlanır. Haddizatında, Laird tarafından da işaret edildiği üzere,[71] antik eserleri belirli "tür" tasniflerinin sınırları içerisinde değerlendirmek, kökleri Geç Antikçağ'a kadar uzansa da bu eserlerin yazıldıkları dönemlerde yazarlarının

69 "Efsaneler söyleme hürriyetinden kendim de nasipsiz kalmayayım dedim." (*hina mē monos amoiros ō tēs en tōi mythologein eleutherias*: Luc. *VH* 1.4). Bu ifade bir tarafıyla yazarın niyetinin beyanıdır; bu durum eserin karakteri, yapısı ve kurgusu göz önüne alındığında bizzat *Hakiki Hikâyeler* tarafından da teyit edilir. Ancak aynı ifade diğer taraftan telmihlerde bulunacağını bildirdiği kendinden evvelki yazarların eserlerine yönelik bir dokundurmayı da ima eder.

70 İyi bir örnek için bkz. Anderson, 1976c, 2-11.

71 Laird, 2003, 115-127.

ve okurlarının zihinlerini pek de meşgul etmeyen, modern bir düşünüş ve davranış tarzıdır. Dolayısıyla genel olarak antik metinleri, özelde de burada *Hakiki Hikâyeler*'i tür bakımından incelerken aynı anda birden fazla türün kapsamı içerisindeki eserlerle karşı karşıya olduğumuzu hatırda tutmamız gerekiyor. Şimdi "fantazi" ve bilimkurgu perspektiflerinden *Hakiki Hikâyeler*'e biraz daha ayrıntılı biçimde değinelim.

Hakiki Hikâyeler ve Fantastik Edebiyat

Fantastik kurgunun Loukianos'un edebî niyetlerini yerine getirmek için gayet uygun bir vasıta oluşundan yukarıda, eserin amaçları kısmında bahsettik. Bunun yanı sıra, yazarın muhatap kitlesi bakımından da "fantazi"nin gayet münasip bir edebî tür oluşuna işaret etmekte fayda var. Hellenistik dönemden itibaren bağımsız bir edebî yaratı biçimi haline gelerek diğer hayalî anlatı formlarından ayrışan "fantazi"nin, Loukianos'un yaşadığı ve eser verdiği, edebiyat tarihine "İkinci Sofistik", siyasi tarihe ise "Roma Barışı" (*pax Romana*) olarak geçen devirde (MS 1.-3. yüzyıllar) yeni bir canlılık kazandığını görürüz.[72] Roma İmparatorluğu hâkimiyetinde nispi bir istikrar ve refaha kavuşan, ancak siyasi bağımsızlıklarını kaybettiklerinden entelektüel uğraşlarının devlet idaresine yön verme imkânından büyük ölçüde mahrum kalan Hellen[leşmiş] toplumlar arasında "fantazi"nin yeşermesine ve revaç bulmasına uygun bir durum ortaya çıkar. Yüceltilebilecek bir geçmişin keşfi veya yeniden inşası gayretleri, *polis*'lerin mitolojik kahramanlarla bağlantılarını sağlamlaştırma çabaları hız kazanır. Bunun sonucu olarak artan tarih yazıcılığı, "arkeolojik" kalıntıları arama gibi uğraşların yanında hakiki veya hayalî mekânlarda alternatif gerçeklikler inşa eden "fantazi"nin de

72 Antikçağ edebiyatında "fantazi"nin ve diğer yazarların yanı sıra Loukianos'un bunun içerisindeki konumunun ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Anderson, 2020.

gözde bir edebiyat biçimi haline gelir.[73] Aslında bu manzara, 20. yüzyıl Avrupası'nda modern "fantazi" türünün bir "yüksek edebiyat" formuna dönüşmesinde amil olan durumla bazı paralellikler gösterir. Shippey'nin izah ettiği üzere,[74] Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın yanı sıra sömürgecilik, totaliter yönetim biçimleri, soykırımlar gibi, insanın insana yaptığı kötülüklerin fevkalade büyük ölçeklileriyle çoğu doğrudan doğruya karşılaşan yazarlar için yerleşik edebiyat türleri ve ifade biçimleri yetersiz kalır. Tolkien, Lewis, Orwell, Vonnegut, Le Guin gibi, bu yazarların tümü, benzerlikleri ilk bakışta göze çarpmayan, kendi edebî birikim ve zevkleriyle şekillenen, ancak hepsi de "fantazi"nin şemsiyesi altında toplanabilen eserler verirler. Shippey'ye göre bütün bu yazarların farklı biçim ve üsluplarla ele aldıkları temel konu "kötülük" problemidir. Loukianos'a dönersek, gayet farklı şartlarda ama benzer bir türsel tercihle eser veren bir Geç Antikçağ yazarı olarak temel meselesinin "hakikat" olduğunu görürüz.

"Fantazi"nin imkân verdiği dolaylılık ve belirsizlik çerçevesi içinde Loukianos, hem büyük iddialarla serdedilen felsefi yahut tarihî hakikatleri, hem de "fantazi"nin kendisini ustalıkla parodi eder. "Eserin Takdimi" alt başlığında sunduğumuz "dibace" bölümünün sonunda, anlatacağı hikâyelerin "hakikat" ile ilişkisi bakımından bunların herhangi bir şekilde "bilgi" ile edinilmiş şeyler olmadığını vurgular. Bunu yaparken "bilgi" ile muhataplığın üç derecesini, "hakikat"in de iki seviyesini devre dışı bırakır: Hikâyelerinde anlatacağı şeyler aslında başından geçmemiş, bunları görmemiş, başkalarından da öğrenmemiştir; dolayısıyla gerek faillik gerek doğrudan tanıklık gerekse öğrenme veya haberdarlık yoluyla bunların bilgisine erişmemiştir. Anlatacakları gerçekte olmamıştır, zaten olmaları mümkün de değildir; yani bunlar olmamış fakat olması mümkün şeyler değil, gerçekleşmesine

73 Ní Mheallaigh, 2008, 424.

74 Shippey, 2000, özet olarak xxix-xxxi, ayrıntılı olarak 112-263.

imkân bulunmayan, "muhal" şeylerdir. Yaşadığımız dünyanın "hakikiliği"nden varesteliğini böylece tespit ettiği hayalî dünyada Loukianos başka bir hakikat inşa eder; Tolkienci bir terimle söyleyecek olursak bir "ikincil dünya" (*secondary world*)[75] kurar. Bütün anlatacaklarının "yalan" olduğu ifadesiyle gündelik "gerçeklik"ten peşinen ayrıştırılan bu dünya, kendi kurgusal hakikati bakımından da Herakles Sütunları'nın, yani meskûn dünyanın geleneksel sınırlarının ötesine yerleştirilerek "ikincil" karakteri bir kat daha vurgulanır. Bu ikincil dünya içerisinde de roman kahramanlarının harikuladelikler ve acayipliklerle karşılaşacakları yerlerle zahiren "hakiki" dünya arasında geçiş bölgeleri mevcuttur: Asma kızlarının adası ve Cinadası. Bu ikisinin arasında gökyüzündeki dünyavari ülkeler, ölümsüzlerin yaşadığı Kutlular Adası ile Melunlar Diyarı, Rüyalar Adası gibi saf "fantazi"nin –ve aşağıda bahsedeceğimiz üzere– bilimkurgu âlemleri vardır; Cinadası'ndan sonra ise kahramanlar bilinmeyen ama ikincil dünya içerisinde mümkün bir "hakiki" dünyaya dönerler.

"İkinci Sofistik" dönemde gerek "fantazi" gerek diğer türlerdeki kurgu eserlerinde revaç bulan "sözde belgesellik" (*pseudo-documentarism*) tekniğini Loukianos da *Hakiki Hikâyeler*'de çeşitli şekillerde kullanır; ancak kullanırken bunun da parodisini yapmaktan geri durmaz.[76] Kurulan ikincil dünyanın kendi içindeki tutarlılığını ve "hakikilik" hissini sağlamaya yarayan bu teknik, bir taraftan da çeşitli yazarların parodisini yapmaya aracı olur. Uzunluk ve mesafe ölçüleri; yerine göre kesin yerine göre belirsiz zaman ifadeleri; muharebe sahnelerini, bunlara iştirak eden kuvvetleri, sayılarını, savaş sebeplerini ve sonuçlarını, ateşkesleri, anlaşmaları anlatırken başvurulan Thoukydidesçi üslup, hatta çok küçük

75 Tolkien, 2008, 52.

76 *Hakiki Hikâyeler* haricinde de Loukianos'un bir Herodotos parodisi olarak yazdığı *Suriyeli Tanrıça Üzerine* (*Peri tēs Syriēs Theou*) başlıklı eserini tamamen Herodotos'un kullandığı Ionia lehçesinde ve onun üslubuyla kaleme alması bir tür sözde belgesellik uygulaması addedilebilir.

değişikliklerle ondan yapılan alıntılar; asma kızlarının adasında ve deniz canavarının karnında karşılaşılan, Kutlular Adası'na bizzat dramatik karakter Loukianos tarafından dikilen kitabeler; kahramanların gittikleri ülkelerin hükümdarları, ahalilerinin inançları, doğaları ve yaşayış tarzları hakkındaki malumat; antik "fantazi"de sık kullanılan "kayıp metin" motifini parodi eden Homeros'un yeni (ama yolda kaybedilen) kitabı; nihayet *Hakiki Hikâyeler*'in asla yazılmayacak olan "ilerideki" kitaplarının vaadi, sözde belgeselliğin gerek kullanımının gerekse parodi edilişinin örnekleridir.[77]

"*Hakiki Hikâyeler*'in Alımlanışı" kısmında modern "yüksek" "fantazi"nin birçoğu Klasik tahsili görmüş olan "kurucu" yazarlarının eserleriyle *Hakiki Hikâyeler* arasındaki metinlerarasılığın araştırılmaya değer bir husus olduğunu belirtmiştik. Haddizatında modern fantastik edebiyattaki Antikçağ literatürü etkileri son yıllarda kapsamlı araştırmalara konu olmuştur.[78] Ancak özel olarak *Hakiki Hikâyeler*'in bu edebiyat dalındaki izleri bizce hâlâ üstünde daha fazla düşünülmesi ve çalışılması gereken bir konu olarak durmaktadır. Bu noktada, iddia sahibi araştırmacılardan ziyade okurlar nazarıyla, yukarıda andığımız yazarların en önemlilerinden biri olan Tolkien örneğinde, *Hakiki Hikâyeler*'le dikkatimizi çeken bazı paralelliklere değinmek isteriz.[79] Göze çarpan ilk büyük benzerlik, Loukianos'un

77 Ní Mheallaigh, 2008, 403-431.

78 Yakın tarihli ve çok yönlü bir kaynak olarak bkz. Rogers – Stevens, 2017.

79 Orta ve yükseköğrenimi sırasında çok ileri derecede Klasik tahsili gören, İngiliz Filolojisi ve Ortaçağ çalışmalarına yönelmeden önce bir Klasik Filolog olarak yetişen Tolkien'in diğer antik yazarların yanı sıra Loukianos'a da vâkıf olduğuna şüphe yoktur. Ancak eserleriyle *Hakiki Hikâyeler* arasında gördüğümüz benzerlikler, Tolkien'in ondan doğrudan doğruya etkilendiğini iddia etmeye yeterli olmayacaktır. Nitekim gerek kendi beyanlarında gerekse hakkında yapılan çalışmalarda şimdilik böyle bir bilgiye rastlamadık. Dolayısıyla bu benzerliklerin belki tamamen tesadüfi olduğunu, belki metinlerarasılık çerçevesi içinde dolaylı bir bağlantının bulunabileceğini tekrar hatırlatmakta yarar görüyoruz. Tolkien'in Klasik öğrenimi ve tahsil hayatının ayrıntıları hakkında bkz. Carpenter, 2017, 35-40.

Hakiki Hikâyeler'de ölümden sonraki hayatın sürdürüldüğü yerler olarak tahayyül ettiği "Kutlular Adası" ile "Melunlar Diyarı"nın, ölümlülerin yaşadığı dünya ile aynı düzlemde, okyanusun Herakles Sütunları'nın ötesindeki bir yerinde oluşudur. Benzer şekilde, Tolkien'in *legendarium* diye tanımladığı mitik-fantastik eserler topluluğunda kurduğu ikincil dünyanın kozmolojisine göre, ölen ruhların gittiği *Mandos* da dünyanın (*Arda*) hudutları dâhilinde, "Büyük Batı Denizi"nin (*Belegaer*) en batısındaki *Aman* ülkesinde bulunan *Valinor*'dadır.[80] Diğer bir benzerlik, *Hakiki Hikâyeler*'de romanın kahramanlarının "Kutlular Adası" ile "Melunlar Diyarı"nda ve civarlarında tecrübe ettikleri, bu iki fantastik belde arasındaki zıtlığı da vurgular nitelikteki ses peyzajlarında göze çarpar: *Hakiki Hikâyeler*'in kahramanları, Kutlular'ın şöleninde müzisyenler ara verdiğinde ortaya çıkan kuşların korosuna, bütün ormanı *aulos* çalarmışçasına inleten rüzgârın musikisinin refakat ettiğine tanık olurlar; "Melunlar Diyarı"nda işittikleri ise kamçı şakırtıları ve insan iniltilerinden ibarettir.[81] Benzer biçimde *Yüzüklerin Efendisi*'nin kahramanları *Lothlórien* ülkesinin sınırları içine girdiklerinde *Nimrodel* ırmağının akan sularının müziğiyle huzur ve istirahat bulurlar; buna karşılık *Mordor*'da gıcırtılı ve çatırtılı sinsi sesler duyulur.[82] Ölmekte olan *Mordor* ülkesinin içerilere doğru gittikçe artan çoraklığı ve hayat alametlerinden mahrumluğu da "Melunlar Diyarı"nın sarp, biçimsiz, ağaçtan ve sudan eser olmayan tasvirini hatırlatıcı mahiyettedir.[83] Bu tespitlerimizin *Hakiki Hikâyeler*'le modern yüksek fantastik edebiyat arasındaki metinlerarasılığın daha titiz araştırılması için bir vesile teşkil etmesi dileğiyle bilimkurgu bahsine geçelim.

---

80 Tolkien, 2001², 28, 37.

81 Luc. *VH* 2.15; 2.29.

82 Tolkien, 2007³, II.6; VI.2.

83 Tolkien, 2007³, VI.2; krş. Luc. *VH* 2.30.

Hakiki Hikâyeler ve Bilimkurgu

1970'lerden beri *Hakiki Hikâyeler*'in bir bilimkurgu eseri, hatta türün bilinen ilk örneği olarak görülmesinde hemen hemen fikir birliği bulunsa da, gerek bilimkurgunun tanımı gerekse *Hakiki Hikâyeler*'in ne bakımlardan bilimkurgu çerçevesine girdiği ve tür içerisinde nasıl bir rolü olduğu hususunda edebiyat araştırmacıları çok çeşitli görüşler öne sürerler.[84] Hayalî hakikilikler inşa etmesi, yani ikincil dünyalar kurması açısından bilimkurgu, fantastik edebiyatın bir çeşidi olarak düşünülebilir; bu perspektiften bakıldığında *Hakiki Hikâyeler* için yukarıda, "fantazi" çerçevesi içinde yaptığımız değerlendirmeler bilimkurgu bağlamında da geçerli olacaktır. Ancak bilimkurguyu "fantazi"nin genelinden ayıran en önemli özellik, herhalde bilimsel bilgiyi ve bilimselliğin vadettiği –gerçekleşmiş veya halihazırda mümkün olmayan– ihtimalleri kurgunun istifadesine sunmasıdır. Bu suretle inşa edilen kurgu –popüler/eğlencelik örneklerinden ayırt etmek için– "yüksek bilimkurgu" diye sınıflandırabileceğimiz eserlerde, hakiki dünyanın analojik benzerlerini veya yansımalarını oluşturarak hayatı, insanı ve insani meseleleri buralarda teşhir eder. Büyük anlatılarla vazedilen ve birbirleriyle çelişen felsefi, dinî ve sosyal hakikat iddialarını, inşa ettiği kurgu çerçevesinde teşhir ve parodi eden Loukianos, *Hakiki Hikâyeler*'de tam da bunu yapar. Bilimkurgunun aygıt olarak sıklıkla başvurduğu uzayda veya zaman içinde yolculuk temaları, belki de anıldığında ilk akla gelecek kadar türle özdeşleşmiştir; ancak her türlü bilimin ya da bilimselliğin kurgunun hizmetine verildiği tüm örnekler bilimkurgu çerçevesi içine girer. *Hakiki Hikâyeler* hem kahramanlarının –modern tanımla–

84 *Hakiki Hikâyeler*'in muhtelif yönlerden, çeşitli edebî bakış açılarıyla incelendiği çalışmalardan göze çarpan bazı örnekler şunlardır: Swanson, 1976, 228-239; Anderson, 1996, 555-561; Georgiadou – Larmour, 1998; Keen, 2015, 105-120; Viglas, 2016, 158-171.

uzayda bulunan dünyavari beldelere seyahat etmeleri; hem ikincil dünyasında tarihî, mitik, edebî, hayalî karakterleri zaman farkını silerek, yani bir tür zamanda yolculukla aynı gerçeklik düzlemine yerleştirmesi; hem de astronominin yanı sıra coğrafya, zooloji, botanik, etnoloji gibi bilim dallarının çalışma alanlarına giren motiflerle kurgusallıklar inşa etmesi bakımından da bilimkurgu türünün ta içindedir. Özellikle "Ay'daki insanlar" motifinin ilk defa kullanıldığı eser olmasıyla modern zamanlara kadar uzanan bir edebiyat geleneğinin kurucusudur.[85]

Rabelais, Bergerac, Swift gibi yukarıda "*Hakiki Hikâyeler*'in Alımlanışı" kısmında daha ayrıntılı incelediklerimize ek olarak Lovecraft, Welles, Lewis, Le Guin gibi bilimkurgu türünde eser vermiş modern yazarlar, ayrıca eserlerinin edebî nitelikleri zaman zaman tartışma konusu edilse de bilimkurgu türü içerisinde sarsılmaz bir mevkii olan Verne, *Hakiki Hikâyeler*'e olan borçları bakımından Loukianosçu gelenek içinde yer alırlar. Edebiyatın yanı sıra özellikle televizyon için yapılan dramatik bilimkurgu eserlerinin "yüksek" nitelik taşıyanları da gerek biçim gerekse muhteva yönleriyle *Hakiki Hikâyeler*'in vârisleri olarak görülebilir. Biçim bakımından yukarıda "Erken Modern ve Modern Edebiyata Etkisi" kısmında değindiğimiz sürdürülebilir ve modüler yapısı, yalnızca bilimkurgu türünde olanların değil, televizyon dizilerinin çok büyük kısmının ana yapı özellikleri arasına girmiştir. İçerik hususuna gelince, inşa ettikleri ikincil dünyalarda insana ve insanlığa ait hakiki problemleri aksettiren bilimkurgu televizyon dizileri, bilinçli şekilde olmasa bile köklü bir edebî-sanatsal geleneğe eklemlenmiş olmalarıyla *Hakiki Hikâyeler*'in günümüzdeki belki de en görünür mirasçılarıdır. Genel karakteriyle bu vasıfları taşıyan başlıca örnekler olarak *Star Trek* diziler silsilesinin 1965-2005 arasında yapılan serileri anılmalıdır.

85 Keen, 2015, 113.

Bu bölümde değindiğimiz hususlar, hazırladığımız yayının bize sağladığı çerçeveyi oldukça zorlamamıza, belki de aşmamıza rağmen, *Hakiki Hikâyeler* üzerine söylenebilecek olanların çok kısa bir özetinden ibarettir. Temennimiz bu güzide antik şaheserin zenginliği ve çok yönlülüğü hakkında okurlarımızı bir nebze olsun aydınlatabilmek, konuya dair merak ve alaka uyandırmaktır. Daha ayrıntılı bilgi sahibi olmak isteyen okuyucularımız için atıfta bulunduğumuz ve kaynakça bölümünde sunduğumuz çalışmaların faydalı olacağına inanıyoruz.

Kaynakça

Alıntılanan Birincil Metinlerin Basımları ve Çevirileri

Anonim, Parçalı ya da Çok Yazarlı Metinler

ABV = BEAZLEY, J. D. (1956). *Attic Black-Figure Vase Painters*. Oxford: Clarendon Press.

BERNABÉ, A. (ed.) (1996[2]). *Poetae Epici Graeci: Testamonia et Fragmenta*, Pars I (2. basım, ilk basımı 1987). Stuttgart/Leipzig: B. G. Teubner.

CAF = KOCK, T. (ed.) (1880-1888). *Comicorum Atticorum Fragmenta*, c. 1-3. Leipzig: B. G. Teubner.

DIELS, H. (1965[4]). *Doxographi Graeci collegit recensuit prolegomenis indicibusque instruxit* (4. basım, ilk basımı 1889). Berlin: de Gruyter, 69-88.

DK = DIELS, H. – KRANZ, W. (1956[8]). *Die Fragmente der Vorsokratiker*, c. I-III (8. basım, ilk basımı 1903). Berlin: Weidmannsche Verlagsbuchhandlung.

EISENHUT, W. (ed.) (1994). *Dictys Cretensis: Ephemeridos Belli Troiani Libri*. Stuttgart/Leipzig: B. G. Teubner.

FGE = PAGE, D. (ed.) (1981). *Further Greek Epigrams: Epigrams Before A.D. 50 From The Greek Anthology and Other Sources, not Included in 'Hellenistic Epigrams' or 'The Garland of Philip'*. Cambridge: Cambridge University Press.

FGrH = JACOBY, F. (1923-). *Die Fragmente der griechischen Historiker*. Leiden: Brill.

GÖREN, E. (der., çev.) (2018). *Homeroşçu İlahiler'den Pindaros'a Arkaik Yunan Şiiri Antolojisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

LP = LOBEL, E – PAGE, D. (1968re). *Poetarum Lesbiorum Fragmenta* (yeniden basım, ilk basımı 1955). Oxford: Clarendon Press.

MERK, A. (ed.) (1957^{8}). *Novum Testamentum: Graece et Latine* (8. basım, ilk basımı 1933). Roma: Pontificii Instituti Biblici.

NAUCK, A. (ed.) (1889^{2}). *Tragicorum Graecorum Fragmenta* (2. basım, ilk basımı 1856). Lipsiae: B. G. Teubner.

PMG = PAGE, D. L. (ed.) (1967^{2}). *Poetae Melici Graeci* (2. basım, ilk basımı 1962). Oxford: Clarendon Press.

RABE, H. (ed.) (1971re). *Scholia in Lucianum (scholia vetera et recentiora Arethae* (yeniden basım, ilk basımı 1906). Leipzig: Teubner.

RADT, S. (ed.) (1999^{2}). *Tragicorum Graecorum Fragmenta*, c. 4: *Sophocles* (2. basım, ilk basımı 1977). Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht.

SVF = ARNIM, J. von (ed.) (1903-1905). *Stoicorum Veterum Fragmenta*, c. 1-3. Leipzig: B. G. Teubner.

TrGF = SNELL, B. et al. (ed.) (1971-). *Tragicorum Graecorum Fragmenta*. Göttingen: Vandenhoeck et Ruprecht.

WEST, M. L. (ed.) (1972). *Iambi et Elegi Graeci: Ante Alexandrum Cantati*; c. 1: *Archilochus, Hipponax. Theognidea*; c. 2: *Callinus, Mimnermus, Semonides, Solon, Tyrtaeus, Minora Adespota*. Oxford: Clarendon Press.

——— (2003). *Homeric Hymns, Homeric Apocrypha, Lives of Homer*. Cambridge (MA): Harvard University Press.

Antik Yazarlar

Antimakhos

SCHELLENBERG, K. A. G. – GILES, J. A. (ed.) (1838). *Antimachi Colophonii reliquiae*. Londini: Sumptibus J. Bohn.

WYSS, B. (ed.) (1936). *Antimachi Colophonii reliquiae*. Berlin: Weidmann.

Aristophanes

GÖREN, E. – YAVUZ, E. (çev.) (2018). *Aristophanes: Ploutos (Servet)*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

——— (2019). *Aristophanes: Kadın Mebuslar*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Aristoteles

ROSE, V. (1886). *Aristotelis qui ferebantur librorum fragmenta*. Leipzig: Teubner.

Bakkhylides

GÖREN, E. (çev.) (2017). *Bakkhylides: Bütün Şiirleri ve Fragmanları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

MAEHLER, H. (ed.) (2003[11]). *Bacchylides. Carmina cum Fragmentis* (11. basım, ilk basımı 1934). Leipzig: K. G. Saur Verlag.

Ennius

SKUTSCH, O. (ed.) (1985). *The Annals of Q. Ennius*. Oxford: Clarendon Press.

Galenos

KÜHN = KÜHN, K. G. (ed., çev.) (1821-1833). *Claudii Galeni opera omnia*. Lipsiae: C. Cnobloch.

V-S = VAGELPOHL, U. – SWAIN, S. (ed., çev.) (2016). *Galeni in Hippocratis Epidemiarum librum II commentariorum I-VI versionem Arabicam (Galen. Commentary on Hippocrates' Epidemics Book II. Parts I-VI. Edition of the Arabic Version and English Translation)*; c. II: *Commentaria IV-VI (Parts IV-VI)*. Berlin: Walter de Gruyter.

Homeros

RUSSO, J. – FERNÁNDEZ-GALIANO, M. – HEUBECK, A. (ed.) (1992). *A Commentary on Homer's Odyssey*, c. III: *Books XVII-XXIV*. Oxford: Clarendon Press.

Hesiodos

M-W = MERKELBACH, R. – WEST, M. L. (ed.) (1967). *Fragmenta Hesiodea*. Oxford: Clarendon Press.

Iamblikhos

DEUBNER, L. (1937). *Iamblichi de vita Pythagorica liber*. Leipzig: Teubner.

Iulianus

BIDEZ, J. (ed.) (1960[2]). *L'empereur Julien. Oeuvres completes*, c. 1.2: *Lettres et fragments* (2. basım, ilk basımı 1924). Paris: Les Belles Lettres.

ROCHEFORT, G. (ed.) (1963). *L'empereur Julien. Oeuvres completes*, c. 2.1: *Discours de Julien empereur. A Thémistius. Contre Héracleios le Cynique. Sur la Mère des dieux. Contre les Cyniques ignorants. Texte établi et traduit*. Paris: Les Belles Lettres.

Ktesias

NICHOLS, A. G. (çev., yor.) (2011). *Ctesias: On India, Translation and Commentary*. London/New York (NY): Bloomsbury Publishing.

Loukianos

ATAÇ, N. (çev.) (1944-1949). *Lukianos: Seçme Yazılar I-III*. İstanbul: M.E.B. Yayınları.

FRANCKLIN, T. (1780). *The Works of Lucian, from the Greek*, c. I. London: T. Cadell.

HARMON, A. M. (ed., çev.) (1961). *Lucian with an English Translation,* c. I. Londra: Heinemann Ltd. – Cambridge (MA): Harvard University Press.

HICKES, F. (çev.) (1894re). *Lucian's True History* (yeniden basım, ilk basımı: *Lucian: His True History*. 1634). Londra: Kendi basımı.

MACLEOD, M. D. (çev., ed.) (1967). *Lucian with an English Translation,* c. VIII. London: Heinemann Ltd. – Cambridge (MA): Harvard University Press.

OLLIER, F. (ed., gir., yor.) (1962). *Lucien, Histoire Vraie. Édition, introduction et commentaire de F. Ollier.* Paris: P.U.F.

POYRAZ, E. (çev.) (2020). *Gerçek Bir Hikaye.* İstanbul: Pinhan Yayınları.

Pindaros

GÖREN, E. (çev.) (2015). *Pindaros: Bütün Zafer Şarkıları.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

S-M = SNELL, B. – MAEHLER, H. (ed.) (1987[8]). *Pindari Carmina cum Fragmentis*, Pars II: *Fragmenta. Indices* (8. basım, ilk basımı 1964). Leipzig: Teubner.

Plautus

LEO, F. (ed.) (1895-1896). *Titus Maccius Plautus: Comoediae Recensvit et Emendavit*, c. I-II. Berlin: Weidmann.

Platon

GÖREN, E. (çev., yor.) (2016a). *Platon: Kratylos. Giriş, Metin, Çeviri ve Dizinler*, 1. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınları.

——— (2016b). *Kratylos'a Yorumlar: Physis-Nomos Karşıtlığı Bağlamında Filolojik ve Yorumbilimsel Bir İnceleme*, 2. Cilt. İstanbul: Dergâh Yayınları.

——— (2020[5]). *Platon: Sokrates'in Savunması* (genişletilmiş 5. basım, ilk basımı 2006). İstanbul: Alfa Yayınları.

Plinius

K-W = KÖNIG, R. – WINKLER, G. (ed.) (1973-) *Caius Secundus Plinius: Naturalis Historia/Naturkunde.* Münih: Heimeran.

Polydeukes

DINDORF, W. (ed.) (1824). *Iulii Pollucis Onomasticon cum Annotationibus Interpretum.* c. IV. Lipsiae: Kuehn.

Ptolemaios

FERABOLI, S. (ed.) (1998[4]). *Claudio Tolomeo: Le Previsioni Astrologiche* (*Tetrabiblos*) (4. basım, ilk basımı 1985). Milano: Fondazione Lorenzo Valla Arnoldo Mondadori Editore.

Stesikhoros

D-F = DAVIES, M. – FINGLASS, P. J. (ed.) (2014). *Stesichorus: The Poems*. Cambridge: Cambridge University Press.

Thoukydides

JONES, H. S. – POWELL, J. E. (ed.) (1942). *Thucydidis Historiae*. Oxford: Oxford University Press.

İkincil Literatür

AARNE, A. – THOMPSON, S. (1961). *The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia (Academica Scientiarum Fennica).

ABRAMOVA, M. P. (1995). "Sarmatians in the North Caucasus." (ed. J. Davis-Kimball – V. A. Bashilov – Y. T. Yablonsky). *Nomads of the Eurasian Steppes in the Early Iron Age*. Berkeley (CA): Zinat Press, 165-184.

ALLEN, W. S. (1978²). *Vox Graeca: A Guide to the Pronunciation of Classical Latin* (2. basım, ilk basımı 1965). Cambridge: Cambridge University Press.

——— (1987³). *Vox Graeca: A Guide to the Pronunciation of Classical Greek* (3. basım, ilk basımı 1968). Cambridge: Cambridge University Press.

AMORY, A. (1966). *The Gates of Horn and Ivory*. New Haven (CT): Yale University Press.

ANDERSON, G. (1976a). "Lucian's Classics: Some Short Cuts to Culture." *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 23: 59-68.

——— (1976b). *Lucian: Theme and Variation in the Second Sophistic*. Leiden: Brill.

——— (1976c). *Studies in Lucian's Comic Fiction*. Leiden: Brill.

——— (1993). *The Second Sophistic. A Cultural Phenomenon in the Roman Empire*. London and New York (NY): Routledge.

——— (1996). "Lucian's *Verae Historiae*." *The Novel in the Ancient World* (ed. G. Schmeling). Leiden – New York (NY) – Köln: E. J. Brill, 555-561.

——— (2002²). *Fairy Tale in the Ancient World* (2. basım, ilk basımı 2000). London/New York (NY): Routledge.

——— (2020). *Fantasy in Greek and Roman Literature*. London/New York (NY): Routledge.

ANDRADE, N. – RUSH, E. (2016). "Introduction: Lucian, A Protean *Pepaideumenos*." *Illinois Classical Studies* 41/1: 151-184.

ARAVAMUDAN, S. (2012). *Enlightenment Orientalism: Resisting the Rise of the Novel*. Chicago (IL)/London: The University of Chicago Press.

ARMSTRONG, A. MacC. (1948). "Anacharsis the Scythian." *Greece & Rome* 17/49: 18-23.

——— (1987). "Timon of Athens – A Legendary Figure?" *Greece & Rome* 34/1: 7-11.

ARRUZZA, C. (2011). "The Private and the Common in Plato's *Republic*." *History of Political Thought* 32/2: 215-233.

AUERBACH, E. (2019). *Mimesis: Batı Edebiyatında Gerçekliğin Tasviri* (çev. H. Belen – H. Ertürk). İstanbul: İthaki Yayınları.

BACON, F. (2020³). *Yeni Atlantis* (3. basım, ilk basımı 2014; çev. Ç. Dürüşken). İstanbul: Alfa Yayınları.

BAKHTIN, M. M. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays* (çev. C. Emerson – M. Holquist). Austin (TX): University of Texas Press.

BALL, W. (2016). *Rome in the East. The Transformation of an Empire*. Abingdon, Oxon (UK): Routledge.

BÄR, S. F. (2013). "Odysseus' Letter to Calypso in Lucian's *Verae Historiae*." (ed. O. Hodkinson – P. A. Rosenmeyer – E. Bracke). *Epistolary Narratives in Ancient Greek Literature*. Leiden/Boston (MA): Brill, 221-236.

BARTELS, M. L. (2017). *Plato's Pragmatic Project: A Reading of Plato's Laws*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

BARTLEY, A. (2003). "The Implications of the Reception of Thucydides within Lucian's '*Vera Historia*'." *Hermes* 131/2: 222-234.

BAUMBACH, M. (2002). *Lukian in Deutschland*. Münih: Verlag Wilhelm Fink.

BEEKES, R. (2010). *Etymological Dictionary of Greek*. Leiden/Boston (MA): Brill.

BERDOZZO, F. (2011). *Götter, Mythen, Philosophen: Lukian und die paganen Göttervorstellungen seiner Zeit*. Berlin/Boston (MA): Walter de Gruyter.

BERMAN, D. W. (2002). "'Seven-Gated' Thebes and Narrative Topography in Aeschylus' *Seven against Thebes*." *Quaderni Urbinati di Cultura Classica* 71/2: 73-100.

BERTI, E. (1997). "A proposito di alcuni codici greci in relazione con Manuele Crisolora econ Leonardo Bruni." *Studi Classici e Orientali* 45: 281-296.

——— (2006). "Introduzione." *Lucian of Samosata, Caronte. Timone. Le prime traduzioni* (ed. E. Berti). Floransa: SISMEL, iii–xlii.

BETZ, H. D. (1961). *Lukian von Samosata und das Neue Testament: Religionsgeschichtliche und paränetische Parallelen; ein Beitrag zum Corpus Hellenisticum Novi Testamenti*. Berlin: Akademie Verlag.

BOZIA, E. (2009). "Lucian and his Roman Voices." Tampa (FL): University of Florida (yayımlanmamış doktora tezi).

BRADY, F. (1978). "Vexations and Diversions: Three Problems in *Gulliver's Travels*." *Modern Philology* 75/4: 346-367.

BRANHAM, R. B. (1989). *Unruly Eloquence. Lucian and the Comedy of Traditions*. Cambridge (MA)/London: Harvard University Press.

BRAVO, B. (1997). *Pannychis e simposio: Feste private notturne di donne e uomini nei testi letterari e nel culto, con uno studio iconografico di Françoise Frontisi-Ducroux*. Pisa/Roma: Istituti editoriali e poligrafici internazionali.

BURY, E. (2004). "Ménippe dans la lune: Cyrano à l'école de Lucien." *Littératures classiques, Supplément* 53: 237-252.

CAMPANELLA, D. (2020[5]). *Güneş Ülkesi* (5. basım, ilk basımı 2014; çev. Ç. Dürüşken). İstanbul: Alfa Yayınları.

CARPENTER, H. (2017). *J. R. R. Tolkien* (çev. Ç. Erkal). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

CLAY, J. S. (2016). "Visualizing Divinity: The Reception of the Homeric Hymns in Greek Vase Painting." *The Reception of the Homeric Hymns* (ed. A. Faulkner – A. Vergados – A. Schwab). Oxford: Oxford University Press, 29-51.

CUNLIFFE, B. (2019). *The Scythians. Nomad Warriors of the Steppe*. Oxford (UK): Oxford University Press.

CZACHESZ, I. (2012). *The Grotesque Body in Early Christian Literature: Hell, Scatology and Metamorphosis*. London/New York (NY): Routledge.

D'ANGOUR, A. (2018). "The Musical Settings of Ancient Greek Texts." (ed. T. Phillips – A. D'Angour). *Music, Text and Culture in Ancient Greece*. Oxford: Oxford University Press, 47-72.

——— (2019). *Socrates in Love: The Making of a Philosopher*. London/New York (NY): Bloomsbury Publishing.

DE ANGELIS, F. – GARSTAD, B. (2006). "Euhemerus in Context." *Classical Antiquity* 25/2: 211-242.

DERIU, M. (2017). "How to Imagine a World Without Women: Hyperreality in Lucian's True Histories." *Medea*: 3/1: 1-22.

DEWALD, C. (2011). "Happiness in Herodotus." *Symbolae Osloenses* 85/1: 52-73.

DUNKLE, R. (1987). "Odysseus, and the *Mêtis–Biê* Antithesis: The Funeral Games, *Iliad* 23." *The Classical World* 81/1: 1-17.

DUVARCI, A. (2005). "Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar." *Bilig* Kış 2005/32: 125-143.

EDWARDS, M. J. (2010). "Lucian of Samosata in the Christian Memory." *Byzantion* 80: 142-156.

EKROTH, G. – NILSSON, I. (2018). "Round Trip to Hades: An Introductory Tour." *Round Trip to Hades in the Eastern Mediterranean Tradition: Visits to the Underworld from Antiquity to Byzantium* (ed. G. Ekroth – I. Nilsson), Leiden/Boston (MA): Brill, 1-10.

ELIADE, M. – TRASK, W. R. (1972). "Zalmoxis." *History of Religions* 11/3: 257-302.

ERASMUS, D. (2020[10]). *Deliliğe Övgü* (10. basım, ilk basımı 2014; çev. Ç. Dürüşken). İstanbul: Alfa Yayınları.

FANTAPPIÈ, I. (2019). "'Re-figuring' Lucian of Samosata: Authorship and Literary Canon in Early Modern Italy." Building the Canon through the Classics: Imitation and Variation in Renaissance Italy (1350–1580) (ed. E. Morra). Leiden/Boston (MA): Brill, 187-215.

FRASER, P. M. (1972). *Ptolemaic Alexandria*, c. I-II. Oxford: Clarendon Press.

GAINSFORD, P. (2011). "Satire and the Marginal Text: Lucian Parodies Diktys (*VH* 2.25–26)." *Hermes* 139/1: 97-105.

GEE, E. (2013). *Aratus and the Astronomical Tradition*. Oxford: Oxford University Press.

GEORGIADOU, A. – LARMOUR, D. H. J. (1997). "Lucian's Vine-Women (*VH* 1,6-9) and Dio's Libyan Women (*Orat.* 5): Variations on a Theme." *Mnemosyne* 50/2: 205-209.

——— (1998a). "Lucian's 'Verae Historiae' as Philosophical Parody." *Hermes* 126/3: 310-325.

——— (1998b). *Lucian's Science Fiction Novel, True Histories: Interpretation and Commentary*. Leiden/Boston (MA)/Köln: Brill.

GIGLIONI, G. (2008). "One, No One, and One Hundred Thousand: Lucian and His Shifting Identities in Renaissance Culture." *Bruniana & Campanelliana* 14/1: 179-183.

GÖRANSSON, T. (1995). *Albinus, Alcinous, Arius Didymus*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

GYLLENBOK, J. (2018). "Ancient Systems of Weights, Measures and Currencies." *Encyclopaedia of Historical Metrology, Weights, and Measures*, c. 1. Basel: Birkhäuser, 451-574.

HAGEL, S. (2009). *Ancient Greek Music. A New Technical History*. Cambridge: Cambridge University Press.

HAHM, D. E. (1990). "The Ethical Doxography of Arius Didymus." (ed. W. Haase). *Philosophie, Wissenschaften, Technik. Philosophie (Epikureismus, Skeptizismus, Kynismus, Orphica; Doxographica)*. De Gruyter, 2935–3055.

HALLER, B. (2014). "Homeric Parody, the Isle of the Blessed, and the Nature of *Paideia* in Lucian's *Verae Historiae*." *The Ancient Novel and the Frontiers of Genre* (ed. M. P. Futre Pinheiro – G. Schmeling – E. P. Cueva). Groningen: Barkhuis and Groningen University Library, 23-37.

HAWKINS, T. (2001). "Seducing a Misanthrope: Timon the Philogynist in Aristophanes' *Lysistrata*." *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 42: 143-162.

HECKEL, W. (2020). *In the Path of Conquest: Resistance to Alexander the Great*. Oxford: Oxford University Press.

HEIL, C. (2000). "Arius Didymus and Luke-Acts." *Novum Testamentum XLII, 4*. Leiden: Brill, 358-393.

HOLZBERG, N. (1996). "Utopias and Fantastic Travel: Euhemerus, Iambulus." *The Novel in the Ancient World*

(ed. G. Schmeling). Leiden/New York (NY)/Köln: E. J. Brill, 621-628.

HUFFMAN, C. A. (2014). "The Peripatetics on the Pythagoreans." *A History of Pythagoreanism* (ed. C. A. Huffman). Cambridge: Cambridge University Press, 274-295.

ISAKOVNA, T. N. (2017). "The Symbol of Mirror and its Main Poetic Functions in Fairy Tales." *Anglisticum Journal* 6/2: 7-11.

KAHN, C. H. (2002). "Arius as a Doxographer." (ed. W. Fortenbaugh). *On Stoic and Peripatetic Ethics: The Work of Arius Didymus*. New York (NY): Routledge, 3-13.

KALDELLIS, A. (2008). *Hellenism in Byzantium: The Transformations of Greek Identity and the Reception of the Classical Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

KARLA, G. A. (2011). "A Parody of the Odyssey in the Life of Aesop." *The Cambridge Classical Journal* 57: 55-69.

KEEN, A. (2015). "Mr. Lucian in Suburbia: Links Between the *True History* and *The First Men in the Moon*." *Classical Traditions in Science Fiction* (ed. B. M. Rogers – B. E. Stevens). Oxford: Oxford University Press, 105-120.

KIM, L. (2010). *Homer Between History and Fiction in Imperial Greek Literature*. Cambridge: Cambridge University Press.

KIVILO, M. (2010). *Early Greek Poets' Lives: The Shaping of the Tradition*. Leiden/Boston (MA): Brill.

KOMAR, P. (2014). "The Consumption of Aegean Wines in Roman Tyrrhenian Italy: Between Literary and Archaeological Evidence." *Food & History* 12/3: 99-131.

KOMOROWSKA, J. (2016). "Those Happy People: Arabia Felix and the Astrological *Oikoumenē* of Claudius Ptolemaeus." *The Routledge Handbook to Identity and the Environment in the Classical and Medieval Worlds*

(ed. R. F. Kennedy – M. Jones-Lewis). London/New York (NY): Routledge, 353-372.

KRAHMALKOV, C. R. (2000). *Phoenician-Punic Dictionary.* Leuven: Peeters.

KUHRT, A. (2010). *The Persian Empire. A Corpus of Sources from the Achaemenid Period.* New York (NY): Routledge.

KURKE, L. (1997). "Inventing the Hetaira: Sex, Politics, and Discursive Conflict in Archaic Greece." *Classical Antiquity* 16/1: 106-150.

JONES, C. P. (1972). "Two Enemies of Lucian." *Greek, Roman and Byzantine Studies* 13/4: 475-487.

LAIRD, A. (2003). "Fiction as a Discourse of Philosophy in Lucian's *Verae Historiae*." *The Ancient Novel and Beyond* (ed. S. Panayotakis – M. Zimmerman – W. Keulen). Leiden/Boston (MA): Brill, 115-127.

LEITMEIR, F. (2017). "Locusts, Grasshoppers and Cicadas as Muses: Different Ways of Visualising Insect Music in Antiquity." *Greek and Roman Musical Studies* 5: 219-232.

LITSAS, F. K. (1976). "Rousalia: The Ritual Worship of the Dead." *The Realm of the Extra-Human*, c. 1: *Agents and Audiences* (ed. A. Bharati). Lahey/Paris: Mouton Publishers, 447-466.

LIVINGSTONE, N. (2001). *A Commentary on Isocrates' Busiris.* Leiden/Boston (MA)/Köln: Brill.

LLOYD, G. E. R. (1975). "The Hippocratic Question." *The Classical Quarterly* 25/2: 171-192.

LOOS, J. X. (2008). "How Ovid Remythologizes Greek Astronomy in *Metamorphoses* 1.747-2.400." *Mnemosyne* 61: 257-289.

LSJ = LIDDLE, H. G. – SCOTT, R. – JONES, H. S. (1996[10]). *Greek-English Lexicon* (10. basım [yeni ekiyle birlikte], ilk basımı 1843). Oxford: Clarendon Press.

LUCE, J. T. (1997). *The Greek Historians*. London/New York (NY): Routledge.

LYNCH, T. A. C. – ROCCONI, E. (ed.) (2020). *A Companion to Ancient Greek and Roman Music*. Wiley Blackwell.

MANDEL, S. (1972). "From the Mummelsee to the Moon: Refractions of Science in Seventeenth-Century Literature." *Comparative Literature Studies* 9/4: 407-415.

MARCINIAK, P. (2013). "Theodore Prodromos' *Bion Prasis*: A Reappraisal." *Greek, Roman and Byzantine Studies* 53: 219-239.

——— (2016). "Reinventing Lucian in Byzantium." *Dumbarton Oaks Papers* 70: 209-224.

——— (2017). "Lucian in Byzantine Hades – A Note on the Lucianic Cento." *Graeco-Latina Brunensia* 22/1: 126-133.

——— (2018). "'Heaven for Climate, Hell for Company.' Byzantine Satirical Katabaseis." *Round Trip to Hades in the Eastern Mediterranean Tradition* (ed. G. Ekroth – I. Nilsson). Leiden/Boston (MA): Brill, 342-355.

——— (2019). "Teaching Lucian in Middle Byzantium." *Philologia Classica* 14/2: 267-379.

MARINATOS, N. (2010). "Light and Darkness and Archaic Greek Cosmography." *Light and Darkness in Ancient Greek Myth and Religion* (ed. M. Christopoulos – E. D. Karakantza – O. Levaniouk). Lanham (MD): Lexington Books, 193-200.

MARTINEZ, M. (2020). "Satire, Truth and the Art of Lying in *Gulliver's Travels*." *Swiftian Inspirations: The Legacy of Jonathan Swift from the Enlightenment to the Age of Post-Truth* (ed. J. McVreedy – V. M. Budakov – A. K. Glavanakova). New Castle: Cambridge Scholars Publishing, 1-20.

MARK, S. (2005). *Homeric Seafaring*. College Station (TX): Texas A&M University Press.

MARSH, D. (1992). "Beyond the Pillars of Hercules: Voyage and Veracity in Exploration Narratives." *Annali d'Italianistica* 10, *Images of America and Columbus in Italian Literature*: 134-148.

——— (2001[4]). *Lucian and the Latins: Humor and Humanism in the Early Renaissance.* (4. basım, ilk basımı 1998). Ann Arbor (MI): The University of Michigan Press.

McPHEE, B. D. (2017). "Numbers and Acrostics: Two Notes on Jason's Prayer at Pagasae in Apollonius' *Argonautica*." *Akropolis* 1: 111-120.

MEINEKE, A. (1859). "Zu Stobaeus." *Zeitschrift für das Gymnasialwesen, begründet im Auftrage des Berlinischen Gymnasiallehrer-Vereins* (ed. J. Mützell). Berlin: Verlag von Theod. Chr. Fr. Enslin, 563-565.

MELYUKOVA, A. I. (1995). "Scythians of Southeastern Europe." (ed. J. Davis-Kimball – V. A. Bashilov – Y. T. Yablonsky). *Nomads of the Erasian Steppes in the Early Iron Age*. Berkeley (CA): Zinat Press, 27-58.

MEZCIEMS, J. (1977). "The Unity of Swift's 'Voyage to Laputa': Structure as Meaning in Utopian Fiction." *The Modern Language Review* 72/1: 1-21.

MILLAR, F. (2001). *The Roman Near East. 31 BC – AD 337*. Cambridge (MA): Harvard University Press.

MINNS, E. H. (1913). *Scythians and Greeks. A Survey of Ancient History and Archaeology on the North Coast of the Euxine from the Danube to the Caucasus*. Cambridge: Cambridge University Press.

MOLYVIATI-TOPTSIS, U. (1994). "Vergil's Elysium and the Orphic-Pythagorean Ideas of After-Life." *Mnemosyne* 47/1: 33-46.

MORE, T. (2020[7]). *Ütopya* (7. basım, ilk basımı 2014; çev. Ç. Dürüşken). İstanbul: Alfa Yayınları.

MORGAN, J. R. (1985). "Lucian's *True Histories* and the *Wonders beyond Thule* of Antonius Diogenes." *The Classical Quarterly* 35/2: 475-490.

MORLEY, N. (2016). "The Anti-Thucydides: Herodotus and the Development of Modern Historiography." *Brill's Companion to the Reception of Herodotus in Antiquity and Beyond* (ed. J. Priestley – V. Zali). Leiden/Boston (MA): Brill, 143-166.

MORROW, G. R. (1960). *Plato's Cretan City: A Historical Interpretation of the* Laws. Princeton (NJ): Princeton University Press.

MÖLLENDORFF, P. von (2000). *Auf der Suche nach der verlogenen Wahrheit: Lukians Wahre Geschichten*. Tübingen: Günter Narr Verlag.

——— (2014). "Mimet(h)ic *Paideia* in Lucian's *True History*." *A Companion to the Ancient Novel* (ed. E. P. Cueva – S. N. Byrne). Malden (MA)/Oxford: Wiley Blackwell, 522-534.

——— (2015). "Stoics in the Ocean: Iambulus' Novel as Philosophical Fiction." *Philosophy and the Ancient Novel* (ed. M. P. Futre Pinheiro – S. Montiglio). Groningen: Barkhuis, 19-33.

MURRAY, W. M. (2012). *The Age of Titans: The Rise and Fall of the Great Hellenistic Navies*. Oxford: Oxford University Press.

NAGY, G. (1996). *Homeric Questions*. Austin (TX): University of Texas Press.

NESSELRATH, H.-G. (2007). "Lucian and Archilochus, or: How to Make Use of the Ancient Iambographers in the Context of the Second Sophistic." *Hesperos. Studies in Ancient Greek Poetry Presented to M. L. West on his Seventieth Birthday* (ed. P. J. Finglass – C. Collard – N. J. Richardson). Oxford: Oxford University Press, 132-142.

——— (2018). "Down There and Back Again: Variations on the *Katabasis* Theme in Lucian." *Round Trip to Ha-*

des in the Eastern Mediterranean Tradition: Visits to the Underworld from Antiquity to Byzantium (ed. G. Ekroth – I. Nilsson). Leiden/Boston (MA): Brill, 260-272.

NEWMAN, N. (2015a). "Intertextuality in the Death of a Pilot: The Κυβερνήτης ἄριστος in Lucian's *Verae Historiae*." *Journal of Ancient History and Archeology* 2/4: 18-25.

——— (2015b). "Sailing to the Underworld on a Sea of Milk: Orphic Allusion and the Transition to the Underworld in Lucian's *Verae Historiae*." *New England Classical Journal* 42/2: 102-119.

——— (2017). "ποδήρεις τοὺς χιτῶνας ἐπισυρόμεναι: The Donkey-Footed Women of Lucian's *Verae Historiae* in their Mythical Context." *New England Classical Journal* 44/2: 77-97.

NILSSON, I. (2016). "Poets and Teachers in the Underworld: From the Lucianic katabasis to the Timarion." *Symbolae Osloenses* 90/1: 180-204.

——— (2018). "Hades Meets Lazarus. The Literary Katabasis in Twelfth-Century Byzantium." *Round Trip to Hades in the Eastern Mediterranean Tradition* (ed. G. Ekroth – I. Nilsson). Leiden/Boston (MA): Brill, 322-341.

NÍ MHEALLAIGH, K. (2005). "'*Plato alone was not there...*': Platonic presences in Lucian." *Hermathena* 179, *In honour of J. M. Dillon*: 89-103.

——— (2008). "Pseudo-Documentarism and the Limits of Ancient Fiction." *The American Journal of Philology* 129/3: 403-431.

——— (2014). *Reading Fiction with Lucian: Fakes, Freaks and Hyperreality*. Cambridge: Cambridge University Press.

NOËL, D. (1998). "Le vin mélangé entre Dionysos et la cité." *Pallas* 48: 43-66.

O'BRIEN, B. (1987). "Dialogue and Didacticism: The Influence of Lucian on the Fictional Works of Sir Thomas

More and Erasmus." Dunedin: University of Otago (yayımlanmamış doktora tezi).

OVERDUIN, F. (2020). "The Tragic Fate of the Epic Helmsman." *Acta Classica* 162-185.

PANIZZA, L. (2007). "Vernacular Lucian in Renaissance Italy: Translations and Transformations." *Lucian of Samosata: Vivus et Redivivus* (ed. C. Ligota – L. Panizza). Londra/Torino: The Warburg Institute – Nino Aragno Editore, 71-114.

PARKE, H. W. (1986[re]). *Festivals of the Athenians* (yeniden basım, ilk basımı 1977). Londra: Thames and Hudson.

PETERSON, A. (2020). "Dialoguing with a Satirist: The Translations of Lucian by Desiderius Erasmus and Thomas More." *International Journal of the Classical Tradition* 27/2: 171-192.

PETRIDOU, M. (2015). *Divine Epiphany in Greek Literature and Culture*. Oxford/New York (NY): Oxford University Press.

PHILLIPS, T. – D'ANGOUR, A. (ed.) (2018). *Music, Text, and Culture in Ancient Greece*. Oxford: Oxford University Press.

POLIAKOFF, M. (1987). *Combat Sports in the Ancient World: Competition, Violence, and Culture*. New Haven (CT)/Londra: Yale University Press.

PÖHLMANN, E. (2020). *Ancient Music in Antiquity and Beyond*. Berlin/Boston (MA): Walter de Gruyter.

RABELAIS, F. (2012). *Pantagruel* (çev. B. Uzma). İstanbul: Everest Yayınları.

——— (2014[8]). *Gargantua* (8. basım, ilk basımı 2000; çev. S. Eyüboğlu – A. Erhat – V. Günyol). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

RADNER, K. (2020). *A Short History of Babylon*. Londra/New York (NY): Bloomsbury Academic.

RADULOVI , I. (2019). "Imagining the Life After Death: Descent to the Underworld in the Greco-Roman and

Byzantine Literature." *Jezici i kulture u vremenu i prostoru VIII/2*: 245-258.

RAISCH, J. (2016). "Humanism and Hellenism: Lucian and the Afterlives of Greek in More's *Utopia*." *ELH* 83/4: 927-958.

REALE, G. (1990). *A History of Ancient Philosophy, Vol. 4: The Schools of the Imperial Age* (çev. J. R. Catan). Albany (NY): State University of New York Press.

REECE, S. (2007). "Homer's Asphodel Meadow." *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 47: 389-400.

RENEHAN, R. (1965) "Arius Didymus: A New Biographical Detail." *Hermes 93/2*: 256.

RENNER, B. (2014). "From *Satura* to *Satyre*: François Rabelais and the Renaissance Appropriation of a Genre." *Renaissance Quarterly* 67: 377-424.

RETSÖ, J. (2000). "Where and What was Arabia Felix?" *Proceedings of the Seminar for Arabian Studies*, 30, *Papers from the Thirty-third Meeting of the Seminar for Arabian Studies Held in London, 15-17 July 1999*: 189-192.

REYHL, K. (1969). *Antonios Diogenes: Untersuchungen zu den Roman-Fragmenten der 'Wunder jenseits von Thule' und zu den 'Wahren Geschichten' des Lukian.* Bamberg: K. Urlaub.

RICHTER, D. (2005). "Lives and Afterlives of Lucian of Samosata." *Arion: A Journal of Humanities and the Classics* 13/1: 75-100.

RICHTER, S. D. (2017). "Lucian of Samosata." *The Oxford Handbook of the Second Sophistic* (ed. D. S. Richter – W. A. Johnson). Oxford: Oxford University Press, 327-344.

RICHTER, D. S. – JOHNSON, W. A. (ed.) (2017). *The Oxford Handbook of the Second Sophistic.* Oxford University Press.

ROGERS, B. M. – STEVENS, B. E. (ed.) (2017). *Classical Traditions in Modern Fantasy.* Oxford University Press.

ROLLER, D. W. (2015). *Ancient Geography: The Discovery of the World in Classical Greece and Rome.* London/New York (NY): I.B. Tauris.

ROMM, J. (1990). "Wax, Stone, and Promethean Clay: Lucian as Plastic Artist." *Classical Antiquity* 9/1: 74-98.

——— (1991). "More's Strategy of Naming in the *Utopia*." *The Sixteenth Century Journal* 22/2: 173-183.

RUDOLPH, D. A. (2005). "Rereading Rabelais' Sacred Noise." *Renaissance and Reformation / Renaissance et Réforme* 29/4: 23-40.

SABNIS, S. (2011). "Lucian's Lychnopolis and the Problems of Slave Surveillance." *The American Journal of Philology* 132/2: 205-242.

SANDYS, J. E. (1903). *A History of Classical Scholarship. Volume 1: From the Sixth Century B.C. to the End of the Middle Ages.* Cambridge: University Press.

SCANLON, T. F. (2018). "Class Tensions in the Games of Homer: Epeius, Euryalus, Odysseus, and Iros." *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 61/1: 5-20.

SCHIRONI, F. (2018). *The Best of the Grammarians: Aristarchus of Samothrace on the Iliad.* Ann Arbor (MI): The University of Michigan Press.

SCHWARZ, F. F. (1975). "Arrian's *Indike* on India: Intention and Reality." *East and West* 25/1-2: 181-200.

SCOTT, C. (1996). "Magical Dress: Clothing and Transformation in Folk Tales." *Children's Literature Association Quarterly* 21/4: 151-157.

SEAFORD, R. (2006). Dionysos. Londra/New York (NY): Routledge.

SHIPPEY, T. (2000). *J. R. R. Tolkien. Author of the Century*. Londra (UK): HarperCollins.

STROHMAIER, G. (1976). "Übersehenes zur Biographie Lukians." *Philologus* 120: 117-122.

——— (2012). "Lukian Verspottet die urchristliche Glossolalie: ein rätselhafter Satz in Galens Epidemienkommentaren." *Philologus* 156/1: 166-173.

STEINGASS, F. J. (1892). *A Comprehensive Persian-English Dictionary, Including the Arabic Words and Phrases to Be Met with in Persian Literature.* London: Routledge & K. Paul.

SWANSON, R. A. (1976). "The True, the False, and the Truly False: Lucian's Philosophical Science Fiction." *Science Fiction Studies* 3/3: 228-239.

SWIFT, J. (2005). *Gulliver's Travels* (ed. C. Rawson – I. Higgins). Oxford: Oxford University Press.

ŞİMŞEK, E. (2017). "Türk Kültüründe 'Alkarısı' İnancı ve Bu İnanca Bağlı Olarak Anlatılan Efsaneler." *Akra Uluslararası Kültür Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 12: 99-115.

TAJERA, V. (1997). *Rewriting the History of Ancient Greek Philosophy.* Westport (CT)/Londra: Greenwood Press.

TAVERNIER, J. (2007). *Iranica in the Achaemenid Period (ca. 550-330 B.C.). Lexicon of Old Iranian Proper Names and Loanwords, Attested in Non-Iranian Texts.* Leuven/Paris/Dudley (MA): Peeters.

TERZĖS, C. (2020). "Musical Instruments of Greek and Roman Antiquity." *A Companion to Ancient Greek and Roman Music* (ed. T. A. C. Lynch – E. Rocconi). Hoboken (NJ): Wiley Blackwell, 213-227.

THOMPSON, S. (1955-1958). *Motif-index of Folk-literature: a Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-books, and Local Legends.* Bloomington (IN): Indiana University Press.

TOLKIEN, J. R. R. (2001²). *The Silmarillion* (ed. C. Tolkien; 2. basım, ilk basımı 1977). Houghton Mifflin Company.

——— (2007³). *The Lord of the Rings* (50. yıl basımı, ilk basımı 1954). HarperCollins.

——— (2008). "On Fairy-stories." *Tolkien on Fairy-stories. Expanded Edition, with Commentary and Notes* (ed. V. Flieger – D. Anderson). Londra (UK): HarperCollins, 27-84.

VICTOR, U. (1996). "Eine scheinbar misslungene Parodie Lukians." *Hermes* 124: 506-507.

VIGLAS, K. (2016). "The Placement of Lucian's Novel *True History* in the Genre of Science Fiction." *Interliterria* 21/1: 158-171.

VAN WEES, H. (1999). "Tyrtaeus' *Eunomia*: Nothing to do with the Great Rhetra." *Sparta: New Perspectives* (ed. S. Hodkinson – A. Powell). Swansea: The Classical Press of Wales, 1-42.

VANDIVER, E. (2012). "'Strangers are from Zeus': Homeric *Xenia* at the Courts of Proteus and Croesus." *Myth, Truth, and Narrative in Herodotus* (ed. E. Baragwanath – M. de Bakker). Oxford: Oxford University Press, 143-166.

WATERS, M. (2014). *Ancient Persia. A Concise History of the Achaemenid Empire, 550–330 BCE.* New York (NY): Cambridge University Press.

WEBER, A. S. (1997). "Changes in Celestial Journey Literature: 1400-1650." *Culture and Cosmos* 1/1: 34-50.

WEST, M. (1994). *Ancient Greek Music.* New York (NY): Oxford University Press.

WEST, S. (2002). "Scythians." *Brill's Companion to Herodotus* (ed. E. J. Bakker – I. J. F. de Jong – H. van Wees). Leiden/Boston/Köln: Brill, 437-456.

WHITMARSH, T. (2005). *The Second Sophistic.* Cambridge (UK) – New York (NY): Cambridge University Press.

——— (2013). *Beyond the Second Sophistic. Adventures in Greek Postclassicism.* Berkeley/Los Angeles (CA) – Londra (UK): University of California Press.

WIESEHÖFER, J. (2001). *Ancient Persia from 550 BC to 650 AD* (çev. A. Azodi). Londra/New York (NY): I.B. Tauris.

WINIARCZYK, M. (1994). "Ennius' 'Euhemerus sive Sacra Historia'." *Rheinisches Museum für Philologie* 137/3-4: 274-291.

——— (1997). "Das Werk des Jambulos. Forschungsgeschichte (1550-1988) und Interpretationsversuch." *Rheinisches Museum für Philologie* 140: 128-153.

——— (2013). *The* Sacred History *of Euhemerus of Messene* (çev. W. Zbirohowski-Kościa). Berlin/Boston (MA): Walter de Gruyter.

WINKLER, J. (1980). "Lucian's *Tritônomendêtes* (*True History* 1.35)." *The Classical World* 73/5: 304-305.

WINSTON, D. (1976). "Iambulus' *Islands of the Sun* and Hellenistic Literary Utopias." *Science Fiction Studies* 3/3, *Science Fiction before Wells*: 219-227.

YODER, E. K. (1983). "The Monks' Paradise in *The Land of Cokaygne* and the *Navigatio Sancti Brendani*." *Papers on Language & Literature* 19/3: 227-238.

ZAPPALA, M. (1979). "Cervantes and Lucian." *A Quarterly Journal in Modern Literatures* 33/1: 65-82.

Antik Yazarlar ve Yapıtları [*Index Locorum*]

Anonim

[*Anth. Pal.*] *Anthologia Palatina* (*Palatina Derlemesi*): 7.304: 165; 9.13: 63 sn. 47; 9.589: 153; 11.354.9: 149, 16.296: 79 sn. 89.

[*Cert.*] *Certamen Homeri et Hesiodi* [*Peri Homērou kai Hesiodou kai tou Genous kai Agōnos Autōn*] (*Homeros ile Hesiodos ve Onların Soyları ile Rekabetleri Üzerine*): 1.2 West: 79 sn. 89; 1.13 West: 83 sn. 94.

[*Cyp.*] *Cypria* [*Kypria*]: 1 Bernabé: 140; 30 Bernabé: 112.

[*Dic. Cret.*] *Dictys Cretensis* [*Diktys ho Krēs*] (*Giritli Diktys*): 1.9 Eisenhut: 119; 1.17 Eisenhut: 115.

[*IG*] *Inscriptiones Graecae* (*Yunan Yazıtları*): 14.2104: 173 dn. 10; 22.1365: 136; 22.1366: 136.

[*P.Oxy.*] *Papyri Oxyrhynchi* (*Oxyrhynchus Papirüsleri*): 1241, ii 11-15: 101.

[*Peripl.M.Eryth.*] *Periplus Maris Erythraei* [*Periplous tēs Erythras Thalassēs*] (*Kızıl Denizin Seyrüseferi*): 26: 104.

[A.R.] Apollonios Rhodios (Rhodoslu Apollonios)

[*Argon.*] *Argonautica* [*Argonautika*] (*Argo Gemicileri'nin İşleri*): 1.45: 162; 1.90-94: 159; 1.133-138: 142; 1.1187-1357: 124; 2.516: 140; 4.57 vd.: 114; 4.595-607: 147; 4.727-729: 119; 4.1564: 140.

[Ael.] Ailianos

[*NA*] *De Natura Animalium* [*Peri Zōōn Idiotētos*] (*Canlıların Özellikleri Üzerine*): 5.9: 116.

[Aesch.] Aiskhylos

[*Ag.*] *Agamemnon* [*Agamemnōn*] (*Agamemnon*): 625: 67 sn. 61; 1390: 62 sn. 45.

[*Eum.*] *Eumenides* [*Eumenides*] (*Merhamet Tanrıçaları*): 904: 62 sn. 45.

[*Pers.*] *Persae* [*Persai*] (*Persler*): 255: 105.

[*Prom.*] = *Prometheus Vinctus* [*Promētheus Desmōtēs*] (*Zincire Vurulmuş Prometheus*): 459 vd.: 75 sn. 81.
[*Supp.*] *Supplices* [*Hiketides*] (*Yalvarıcılar*): 9: 137; 1019: 133.
[*Th.*] *Septem contra Thebas* [*Hepta epi Thēbas*] (*Thebai'a Karşı Yediler*): 602: 67 sn. 61.
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 99 *TrGF*: 155

[Aesop.] Aisopos
[*Fab.*] *Fabulae* (*Hikâyeler*): 102: 141.

[Alc.] Alkaios
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 298.14 *LP*: 95.

[Alcm.] Alkman
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 50b.1 *PMG*: 135; 57.1 *PMG*: 60 sn. 37.

[Anaxag.] Anaksagoras
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): *DK* 59 A 1.33: 153; *DK* 59 A 42.32: 153; *DK* 59 A 80.2: 153.

[Antimach.] Antimakhos
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 104 Wyss: 91 sn. 115.

[App.] Appianos
[*Mith.*] *Mithridatius* [*Mithridateios*] (*Mithridates Savaşları*): 5.30: 96.

[Ar.] Aristophanes
[*Ach.*] *Acharnenses* [*Akharneis*] (*Akharnialılar*): 500-501: 54 sn. 20.
[*Av.*] *Aves* [*Ornithes*] (*Kuşlar*): 471: 96; 762: 104; 1124-1162: 59 sn. 35.
[*Eq.*] *Equites* [*Hippeis*] (*Atlılar*): 452: 85 sn. 100; 1285: 62 sn. 45.
[*Lys.*] *Lysisrata* [*Lysistratē*] (*Lysistrata/Ordu-Bozan*): 413: 127; 805-820: 161.
[*Nub.*] *Nubes* [*Nephelai*] (*Bulutlar*): 320: 62 sn. 44; 489-490: 157; 540: 118.
[*Pax*] *Pax* [*Eirēnē*] (*Barış*): 47: 48 sn. 3.
[*Ran.*] *Ranae* [*Batrakhoi*] (*Kurbağalar*): 1302: 70 sn. 68; 1451: 145.
[*Vesp.*] *Vespae* [*Sphēkes*] (*Eşekarıları*): 507: 157; 566: 96.
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 41-42 *CAF*: 105.

[Arr.] Arrianos
[*An.*] *Alexandri Anabasis* [*Aleksandrou Anabasis*] (*İskender'in Geri Dönüşü*): 5.4.1: 108; 5.14.4: 105.

[Arat.] Aratos
[*Phaen.*] *Phaenomena* [*Phainomena*] (*Görünümler*): 1.225 vd.: 106; 1.254-267: 157; 1.474-475: 153-4; 1.511-512: 154; 1.999: 150.

[Archil.] Arkhilokhos
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 19 West: 178 dn. 23; 122 West: 178 dn. 23; 252 West: 154.

[Arist.] Aristoteles
[*Ath.*] *Athenaiōn Politeia* (*Atinalıların Devleti*): 24.3: 107.

[*HA*] *Historia Animalium* [*Peri ta Zōia Historia*] (*Canlıların Araştırılması Üzerine*): 493a27: 127; 571a11: 145; 594b4: 85 sn. 99.
[*Meteor.*] *Meteorologica* [*Meteōrologika*] (*Gök Olayları Üzerine*): 345a14-19: 153.
[*Pol.*] *Politica* [*Politika*] (*Devlet İşleri*): 1338a30: 173 dn. 10.
[*Rhet.*] *Rhetorica* [*Peri Rhētorikēs*] (*Hitabet Sanatı Üzerine*): 1398b10-13: 179; 1418b23 vd.: 178 dn. 23.
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 76 Rose: 79 sn. 89; 573 Rose: 96.

[Athen.] Athenaios
15.671f-672a: 101.

[Aul. Gell.] Aulus Gellius
[*NA*] *Noctes Atticae* (*Attika Geceleri*): 1.1: 53 sn. 18; 4.11.14: 151.

[Auson.] Ausonius
26.2.27: 97.

[Bacchyl.] Bakkhylides
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 20e Maehler: 124; 48 Maehler: 79 sn. 89; 57.1 Maehler: 97.

[Call.] Kallimakhos
[*Hymn.*] *Hymni* (*Hymnoi*): 4.35-54: 68 sn. 63; 5.113: 141.
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 393 Pfeiffer: 141.

[Cass. Dio] Cassius Dio
51.16.4: 100.

[Cels.] Celsus
6.18.2: 154.

[Cic.] Cicero
[*Arat.*] *Arati Phaenomena* (*Aratos'un Phainomena'sı*): 237-238: 106-7.
[*Div.*] *De Divinatione* (*Kehanet Üzerine*): 1.116: 99.
[*Fam.*] *Epistulae ad Familiares* (*Ev Halkına Mektuplar*): 2.11.5: 101; 9.10.1: 101.
[*Leg.*] *De Legibus* (*Yasalar Üzerine*): 1.5: 122.
[*ND*] *De Natura Deorum* (*Tanrıların Doğası Üzerine*): 3.15: 135; 3.17: 99; 3.19: 135.
[*Rep.*] *De Republica* (*Devlet İşleri Üzerine*): 2.26: 143.

[Clem. Alex.] Titus Flavius Clemens Alexandrinus [*Klēmēns ho Aleksandreus*] (İskenderiyeli Klemens)
[*Strom.*] *Stromata* [*Strōmateis*] (*Muhtelifat*): 1.14.61.1-2: 100.; 1.16.80.4: 100.

[Ctes.] Ktesias
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 68 *FGrH*: 132.

[D.Chrys.] Dion Khrysostomos
[*Orat.*] *Oratoria* (*Nutuklar*): 5: 57 sn. 24; 11.40: 158.

[D.L.] Diogenes Laertios (Laerteli Diogenes)
1.94-96: 146; 1.101-102: 98; 1.105. 98; 2.18-19: 158; 2.65-104: 102; 3.1-107: 148; 3.37: 164; 6.20-24: 112; 6.37: 112; 6.46: 112; 6.49: 112; 6.58: 112; 6.63: 112; 6.79: 112; 7.5: 159; 7.39-160: 159; 7.168-176: 159; 7.179: 130; 7.189-202: 130; 8.4²: 116, 151; 8.51-56: 114; 8.69: 114; 10.1-154: 116.

[D.S.] Diodorus Siculus [Diodōros Sikeliōtēs] (Sicilyalı Diodoros)
1.91.6: 73 sn. 71; 2.32.4: 132; 2.35.1: 108; 2.45-46: 98; 2.55.2: 103; 2.55.4: 103; 2.55-60: 124; 2.57.2: 74 sn. 77; 2.59.2: 103; 3.53-55: 98; 3.65: 112; 4.9.6: 153; 4.28: 98; 4.59: 156; 4.61.4: 140; 4.63.2: 120; 4.68.2: 162; 4.77.1. 140; 5.41.1: 103; 5.23.2: 147; 5.41-46: 170 dn. 2; 5.41.1: 103; 5.75: 112; 5.79.1: 53-4 sn. 19; 5.79.2: 151; 6.1: 170 dn. 2; 9.19: 147; 16.89.3: 147; 17.76: 105; 17.77: 98; 32.11: 154.

[Dam.] Damaskios
[*Pr.*] *De Principiis* [*Aporiai kai Lyseis Peri tōn Prōtōn Arkhōn*] (*İlk İlkeler Üzerine Çıkmazlar ve Çözümler*) 311: 149.

[Democr.] Demokritos
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): *DK* 68 B 180: 173 dn. 10.

[Dsc.] Dioskourides
3.140: 137.

[Enn.] Ennius
[*Ann.*] *Annales* (*Vakayiname*): 113-119 Skutsch: 143.

[Epimenid.] Epimenides
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): *DK* 3 B 1: 50 sn. 9.

[Eur.] Euripides
[*Hel.*] *Helena* [*Helenē*]: 765-767: 142; 1126-1131: 142.
[*Heracl.*] *Heraclidae* [*Herakleidai*] (*Herakles oğulları*): 646-1052: 122.
[*IT*] *Iphigenia Taurica* [*Iphigeneia hē en Taurois*] (*Iphigeneia Tauris'te*): 255: 62 sn. 45; 1192: 62 sn. 45.
[*Med.*] *Medea* [*Medeia*]: 518-519: 187 dn. 45.
[*Rhes.*] *Rhesus* [*Rhēsos*] (*Rhesos*): 29: 155.
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 578 Nauck: 145.

[Eus.] Eusebius Caesariensis [Eusebios tēs Kaisareias] (Kaisareialı Eusebios)
[*PE*] *Praeparatio Evangelica* [*Euangelikē Proparaskeuē*] (*İncil'e Hazırlık*): 2.2.59b-61a: 170 dn. 2; 11.23.2-6: 100.; 15.15: 100; 15.20: 100.

[Eust.] Eustathios
[ad Hom. *Il.*]: 1.200: 112.
[ad Hom. *Od.*]: 1.300: 97; 11.568: 140; 17.523: 140; 19.178: 140.

[Gal.] Galenos
[*Comm.* ad Hipp. *Ep.*] *In Hippocratis Librum II Epidemiarum Commentarii* [*Eis to Deuteron Biblion tōn Epidemiōn Hippokratous*

Hypomnēma] (*Hippoktates'in* Salgın Hastalıklar'*ının İkinci Kitabına Yorumlar*): 2.934-943 *V-S*: ix dn. 1.

[*De Atr.*] *De Atra Bile* [*Peri Melainēs Kholēs*] (*Kara Safra Üzerine*): 5.132 *Kühn*: 72 sn. 69.

[*De Meth.*] *De Methodo Medendi* [*Methodos Therapeutikē*] (*Tedavi Yöntemi*): 10.381 *Kühn*: 127.

[*De Usu. Part.*] *De Usu Partium* [*Peri Khreias Moriōn*] (*Vücudun Kısımlarının Faydası Üzerine*): 14.12: 154.

[Gorg.] Gorgias

[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): *DK* 80 B 11a: 145.

[Heracl.] Herakleitos

[*All.*] *Allegoriae/Quaestiones Homericae* [*Homerika Problēmata*] (*Homeros Sorunları*): 7.10: 74 sn. 74.

[Herod.] Herodotos

1.15: 127; 1.23-24: 101.; 1.30: 160; 1.58: 105; 1.65-66: 136; 1.79: 136; 1.92: 120; 1.133: 59 sn. 36; 1.168: 67 sn. 61; 1.171 vd.: 140; 1.173: 155; 2.46.4: 138; 2.68: 62 sn. 45; 2.123: 151; 2.156: 68 sn. 63; 3.26: 133; 3.39-60: 154; 3.50: 146; 3.111; 73 sn. 71; 3.113: 103; 4.1-144: 127; 4.14.2: 85 sn. 100; 4.76-77: 98; 4.82: 53 sn. 18; 4.94: 165; 4.95-96: 150; 4.110-117: 98; 5.49: 129; 6.48: 67 sn. 61; 7.170 vd.: 140; 8.20: 105; 8.79: 101; 9.34.2: 72 sn. 69.; 9.43: 105; 9.73: 120.

[Hes.] Hesiodos

[*Cat.*] *Gynaikōn Katalogos* (*Kadınlar Katalogu*): 12.70 *M-W*: 162.

[*Op.*] *Opera at Dies* [*Erga kai Hēmerai*] (*İşler ve Günler*): 136: 133; 141: 133; 171: 133; 383-384: 157; 618-621: 157.

[*Theog.*] *Theogonia* (*Tanrıların Soyları*): 15: 149; 114: 88; 123-125: 89; 211-212: 124; 213: 140; 224: 99; 240-250: 117; 359: 128; 371: 118; 371-374: 102; 378 vd.: 166; 381: 156; 453 vd.²: 149, 166; 883 vd.: 149; 930-933: 138; 940: 112.

[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 141 *M-W*: 155.

[Hesych.] Hesykhios

μ 1830.1, *Mykēs* maddesi: 154; σ 1013, *Skindaros* maddesi: 104; σ 1014 *Skintharizein* maddesi: 104.

[Himer.] Himerios

[*Or.*] *Oratoria* (*Nutuklar*): 30.1: 98.

[Hippoc.] Hippocrates

[*Acut.*] *De Diaeta in Morbis Acutis* [*Peri Diaitēs Okseōn*] (*Akut Rahatsızlıklarda Perhiz Üzerine*): 37: 85 sn. 99.

[*Aer.*] *Peri Aerōn Hydatōn Topōn* [*De Aëre Aquis et Locis*] (*Havaların Suların Vasıflarına Dair*): 17: 127.

[*Int.*] *De Internis Affectionibus* (*Peri Tōn Entos Pathōn*): 14: 154.

[Hippon.] Hipponaks

[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 120-121 West: 105.

[Hom.] Homeros

[*Il.*] *Ilias*: 1.66: 73 sn. 72; 1.247: 143; 1.339: 133; 2.77: 142; 2.211-277: 78 sn. 85; 2.211 vd.: 161; 2.244-264: 80 sn. 90; 2.449: 73 sn. 72; 2.557-558: 95; 2.581-590: 139; 2.867: 105; 2.876-877: 155; 3.121-124: 119; 3.184-189: 98; 3.199: 119; 4.101: 74 sn. 73; 4.119: 74 sn. 73; 4.293: 147; 5.1-6: 67 sn. 60; 6.1: 159; 6.93: 73 sn. 72; 6.115: 73 sn. 72; 6.186: 98; 6.199: 154; 7.181-305: 95; 9.383: 72 sn. 71; 9.622-642: 95; 11.735: 146; 11.787: 81 sn. 92; 12.1-16.123: 95; 13.126-135: 141; 13.448 vd.: 140; 14.231: 124; 14.322 vd.: 140; 14.323-324: 122; 16.148-151: 166; 16.211-217: 141; 16.459[2]: 59 sn. 34, 155; 17.81: 116; 18.45: 117; 20.225-229: 91 sn. 115; 23.146 vd.: 73 sn. 72; 23.198-230: 166; 23.257-897: 82 sn. 94; 23.664-699: 115; 23.670-671: 115; 23.700-849: 95; 23.736: 81 sn. 92.

[*Od.*] *Odysseia*: 1.1[2]: 85 sn. 98, 144; 1.1-5: 93 sn. 120; 1.50: 128; 1.71: 69 sn. 66; 4.506: 149; 4.561-593: 113; 4.563-565: 151; 5.28 vd.: 128; 5.68-69: 74 sn. 76; 5.243-250: 144; 5.272-277: 108; 5.279-385: 135; 5.291: 149; 5.295: 166; 5.333-335: 135; 5.441-444: 147; 5.479: 146; 6.1-12: 98; 6.207-208: 65 sn. 53; 7.153 vd.: 147; 7.254 vd.: 128; 8.104-235: 82 sn. 94; 8.493[2]: 81 sn. 92, 115; 10.132-474: 131; 10.258: 89 sn. 107; 10.299: 133; 10.330: 144; 10.552-560: 66 sn. 56; 11.19-28: 163; 11.35[2]: 89 sn. 107; 11.155: 88 sn. 107; 11.235-259: 162; 11.235 vd.: 149; 11.263: 72 sn. 71; 11.266-268: 122; 11.523[2]: 81 sn. 92, 115; 11.539: 86 sn. 101; 11.568 vd.: 140; 12.289: 166; 12.433: 150; 13.262-425: 92 sn. 116; 14.57-58: 65 sn. 53; 17.342-355: 65 sn. 53; 19.560-569[2]: 90 sn. 112, 152; 23.218: 119; 24.13: 86 sn. 101.

[Hom. Hymn.] Homerosçu İlahiler

[*Apoll.*] *Eis Apollōn* (*Apollon'a* [*İlahi*]): (3.)65-73: 68 sn. 63; (3.)393: 139.

[*Dem.*] *Eis Dēmetran* (*Demeter'e* [*İlahi*]): (2.)335: 89 sn. 107; (2.)349: 89 sn. 107; (2.)409: 89 sn. 107.

[*Dion.*] *Eis Dionyson* (*Dionysos'a* [*İlahi*]): (7.)38-40: 91 sn. 114; (7.)38-54: 101; (26.)5: 112.

[*Hel.*] *Eis Hēlion* (*Helios'a* [*İlahi*]): (31.) passim: 118-9.

[*Pan*] *Eis Pana* (*Pan'a* [*İlahi*]): (19.)2: 138.

[Hyg.] Hyginus

[*Astr.*] *Astronomica* (*Yıldızlara Dair*): 2.1: 108; 2.12: 63 sn. 47; 2.43: 153.

[*Fab.*] *Fabulae* (*Hikâyeler*): 38: 148; 40-42: 140; 77: 119; 95-96: 144; 116: 142; 155: 166; 192: 105; 203: 109; 223: 131; 240: 119; 249: 142; 270: 131.

[Iamb.] Iamblikhos

[*VP*] *De Vita Pythagorica* [*Peri tou Pythagorikou Biou*] (*Pythagorasçı Hayat Üzerine*): 31, 210.1-3: 87 sn. 103.

[Isoc.] Isokrates

11.31: 106.

[Iul.] Flavius Claudius Iulianus Imperator (Iulianus)

[*Them.*] [*Themistiōi philosophōi*] (*Filozof Themistios'a*): 11 Rochefort: 100.

[*Ep.*] *Epistulae* (*Mektuplar*): 111 Bidez: 100.

[Iuven.] Iuvenalis

5.15.23: 50 sn. 6.

[Lact.] Lactantius

[*Div. Inst.*] *Divinae Institutiones* (*İlahi Müesseseler*): 1.11: 170 dn. 2; 1.13; 170 dn. 2; 14; 170 dn. 2; 1.17: 170 dn. 2; 1.22: 170 dn. 2.

[Liban.] Libanios

[*Prog.*] *Progymnasmata* [*Progymnasmata kai Meletai*] (*Hazırlık İdmanları ve Talimler*): 2.26: 97.

[Liv.] Livius

1.18: 143; 1.19: 143.

[Luc.] Loukianos

[*Anach.*] *Anacharsis* [*Anakharsis ē peri gymnasiōn*] (*Anakharsis yahut İdmanlara Dair*): passim: 41 sn. 1, 98.

[*Am.*] *Amores* [*Erōtes*] (*Âşıklar*): passim: xiii dn. 8.

[*Bacch.*] *Bacchus* [*Dionysos*] (*Dionysos*): 8: 141.

[*Bis Acc.*] *Bis Accusatus sive Tribunalia* [*Dis Katēgoroumenos*] (*İki Kez Suçlanmış*): 30-32: xiii dn. 8; 33: 179 dn. 26; 34: xiii dn. 8.

[*Catap.*] *Cataplus* [*Kataplous ē Tyrannos*] (*Yeraltına Seyahat ya da Tiranlık Üzerine*): 2: 86 sn. 101.

[*Cont.*] *Charon sive Contemplantes* [*Kharōn ē Episkopountes*] (*Kharon yahut Müfettişler*): 22: 86 sn. 101.

[*Cyn.*] *Cynicus* [*Kynikos*] (*Kynik*): passim: xiii dn. 8.

[*D.Mort.*] *Dialogi Mortuorum* [*Nekrikoi Dialogoi*] (*Ölülerin Diyalogları*): 6.4: 114; 6.4.16-17: 76 sn. 81; 6.6: 76 sn. 82; 11.5[2]: 122, 123; 20.8.15: 96; 25: 119; 30.2.11-12: 80 sn. 90.

[*D.Mar.*] *Dialogi Marini* [*Enalioi Dialogoi*] (*Deniz Tanrılarının Diyalogları*): 13: 69 sn. 66.

[*de Dom.*] *De Domo* [*Peri tou Oikou*] (*Ev Üzerine*): 11: 83 sn. 94.

[*Dear. Iudic.*] *Dearum Iudicium* [*Theōn Krisis*] (*Tanrıçaların Hükmü*): 2.1: 69 sn. 66, 141.

[*Deor. Conc.*] *Deorum Concilium* [*Theōn Ekklēsia*] (*Tanrıların Meclisi*): passim: 141; 2: 178 dn. 22; 6: 178 dn. 22; 14: 178 dn. 22.

[*Eun.*] *Eunuchus* [*Eunoukhos*] (*Hadım*): passim: xiii dn. 8.

[*Gall.*] *Gallus* [*Oneiros ē Alektryōn*] (*Rüya yahut Horoz*): 3: 97. 4:151.

[*Herm.*] *Hermotimus sive de Sectis* [*Hermotimos ē Peri Aireseon*] (*Hermotimos yahut Hizipler Üzerine*): passim: xiii dn. 8; 20: 141.

[*Hes.*] *Hesiodus* [*Dialogos pros Hēsiodon*] (*Hesiodos'la Sohbet*): passim[2]: xiii dn. 8; 83 sn. 94.

[*Hist. Conscr.*] *Quomodo Historia Conscribenda Sit* [*Pōs Dei Historian Syngraphein*] (*Tarih Nasıl Yazılmalıdır*): passim: 60 sn. 40; 4: 62 sn. 44; 24: xi dn. 5.

[*Icar.*] *Icaromenippus seu Hypernephelus* [*Ikaromenippos ē Hypernephelos*] (*Ikaromenippos yahut Bulutlar Üstündeki Adam*): 31: 141.
[*Im.*] *Imagines* [*Eikones*] (*Tasvirler*): passim[2]: xiii dn. 8; 55 sn. 22.
[*Jupp. Trag.*] *Juppiter Tragoedus* [*Zeus Tragōidos*] (*Trajik Zeus*): passim: 141; 6-12: 72 sn. 70; 19: 178 dn. 22.
[*Lex.*] *Lexiphanes* [*Leksiphanēs*] (*Laf Ebesi*): passim[3]: x dn. 1; xiii dn. 8; 20: x dn. 1.
[*Luct.*] *De Luctu* [*Peri Penthous*] (*Materne Dair*): 19: 86 sn. 101.
[*Nav.*] *Navigium* [*Ploion ē Eukhai*] (*Gemi yahut Dilekler*): passim: xiii dn. 8.
[*Nec.*] *Menippus sive Necyomantia* [*Menippos ē Nekyomanteia*] (*Menippos yahut Ölü-kehaneti* 16: 179 dn. 24; 18.5-6: 76 sn. 81; 21: 86 sn. 101.
[*Nigr.*] *Nigrinus* [*Nigrinou Philosophia*] (*Nigrinus'un Felsefesi*): 13: 178 dn. 21; 14: 178 dn. 21; 17: 178 dn. 21; 32: 141.
[*Paras.*] *De Parasito sive Artem Esse Parasiticam* [*Peri Parasitou hoti Tekhnē hē Parasitikē*] (*Otlakçı Üzerine yani Otlakçılık Sanatı*): 4: 186 dn. 44.
[*Peregr.*] *De Morte Peregrini* [*Peri tēs Peregrinou Teleutēs*] (*Peregrinus'un Vefatı Üzerine*): 1: xiii dn. 8.
[*Philops.*] *Philopseudes sive Incredulus* [*Philopseudēs ē Apistōn*] (*Vehimperver yahut Vesveseli*): 3: 61 sn. 42; 32: 62.
[*Pisc.*] *Revivescentes sive Piscator* [*Anabiountes ē Halieus*] (*Dirilenler yahut Balıkçı*): 17: 178 dn. 20; 31 vd.: 179 dn. 24; 34: 65 sn. 54; 43-51: 65 sn. 54.
[*Pr. Im.*] *Pro Imaginibus* [*Hyper tōn Eikonōn*] (*Tasvirlerin Lehinde*): passim[2]: xiii dn. 8; 55 sn. 22.
[*Prom.*] *Prometheus es in Verbis* [*Pros ton Epionta, Prometheus ei en Logois*] (*Edebiyatta Sen Bir Prometheus'sun Diyene Karşı*): 1: 179 dn. 28.
[*Pseudol.*] *Pseudologista* [*Pseudologistēs ē Peri tēs Apophrados*] (*Yalancı-Münekkit yahut Meymenetsiz Bir Gün Üzerine*): 1: 179 dn. 25; 1.11-12: 177 dn. 19; 2: 179 dn. 26.
[*Sacr.*] *De Sacrificiis* [*Peri Thysiōn*] (*Kurbanlara Dair*): 10-11: 54 sn. 22.
[*Salt.*] *De Saltatione* [*Peri Orkhēseōs*] (*Raksa Dair*): passim: xiii dn. 8; 22: 118. 26: 118; 80: 85 sn. 99; 82 vd.; 179 dn. 24.
[*Sol.*] *Soloecista* [*Pseudosophistēs ē Soloiistēs*] (*Yalancı Sofist yahut Dil Zabıtası*): passim: xiii dn. 8.
[*Symp.*] *Symposium* [*Symposion*] (*Şölen*): passim: xiii dn. 8.
[*Syr. D.*] *De Syria Dea* [*Peri tēs Syriēs Theou*] (*Suriyeli Tanrıçaya Dair*): passim: xiv dn. 11.
[*Tim.*] *Timon* (*Timōn ē Misanthrōpos*] *Timon yahut Merdümgiriz*): 1: 62 sn. 44; 47: 162.
[*VH*] *Verae Historiae* [*Alethē Diēgēmata*] (*Hakiki Hikâyeler*): 1.1-2: 173 dn. 11; 1.2.9-11: 175 dn. 14; 1.4: 193 dn. 69; 1.6-1.8: 93 sn. 119; 1.7[3]: 55 sn. 22, 56 sn. 23, 85 sn. 99: 1.8: 65 sn. 55; 1.29: 63 sn. 49; 1.29.28-29: 175 dn. 16; 1.30 vd.: 189 dn. 58; 1.36-39: 60 sn. 40; 1.37: 51 sn. 13; 1.41-42: 60 sn. 40; 2.3: 55 sn. 22; 2.7: 72 sn. 69; 2.12: 55 sn. 22; 2. 15:

198 dn. 81; 2.20.5-8: 174 dn. 13; 2.22: 41 sn. 1; 2.24[2]: 80 sn. 89; 88 sn. 105; 2.28[3]: xiii dn. 8, 80 sn. 89; 85 sn. 98.; 2.29: 198 dn. 81; 2.30[2]: 63 sn. 49, 198 dn. 83; 2.32-33: 55 sn. 22; 2.42: 85 sn. 98; 2.45: 185 dn. 42.

[Lucr.] Lucretius

[*de Rer. Nat*] *De Rerum Natura* (*Şeylerin Doğası*): 5.1204-1210: 106; 5.1430-1439: 106.

[Lycoph.] Lycophron

[*Alex.*] *Alexandra* (*Alexandra*) 384-386: 142; 1093-1098: 142.

[Lyd.] Lydos

[*Mens.*] *De Mensibus* [*Peri tōn Mēnōn*] (*Aylar Üzerine*): 4.152: 74 sn. 75.

[Nep.] Nepos

[*Phoc.*] *Phocion* [*Phōkiōn*] (*Phokion*): 1-4: 148.

[Nonn.] Nonnos

[*Dion.*] *Dionysiaca* [*Dionysiaka*] (*Dionysos'a Dair İşler*): 8.110 vd.: 99; 9.1-20: 112; 13.451: 164.

[NT] *Novum Testamentum* (*Kitab-ı Mukaddes: Yeni Ahit*)

[*Apoc.*] *Apocalypsis* [*Apokalypsis*] (*Vahiy*): 21:11-22:5: 73 sn. 71.

[Opp.] Oppianos

[*Hal.*] *Halieutica* [*Halieutika*] (*Balıkçılığa Dair*): 1.111: 145.

[Ov.] Ovidius

[*Met.*] *Metamorphoses* (*Başkalaşımlar*): 1.168-169: 154; 1.452 vd.: 110; 2.153: 164; 2.154: 97; 2.340-366: 56 sn. 23; 2.401 vd.: 108; 3.339-510: 141; 6.174-175: 157; 7.440: 148; 7.444-447: 156; 8.134-138a: 140; 11.585-649: 124; 11.592-636[2]: 90 sn. 111, 152; 13.738: 117; 15.160-164: 116.; 15.322-328: 72 sn. 69.

[*Pont.*] *Epistulae ex Ponto* (*Karadeniz'den Mektuplar*): 1.1.79: 127.

[*Tr.*] *Tristia* (*Ağlayışlar*): 1.3.61: 127.

[Paus.] Pausanias

1.1.2: 140; 1.2.1: 98; 1.15.2: 98; 1.17.2: 98; 1.22.6: 142; 1.25.1: 108; 1.25.2: 98; 1.41.7: 98; 1.42.7-8: 135; 1.44.6-8: 156; 1.44.7: 135; 2.2.2: 142; 2.2.5: 134; 2.29.4: 115; 2.38.2: 142; 3.1.1-3: 134; 3.20.2: 134; 3.25.7: 101; 4.31.8: 98; 4.35.2: 142; 5.1.3: 114; 5.1.4-6: 115; 5.11.7: 98; 5.18.3: 122; 6.22.1: 118; 7.2.7-8: 98; 8.3.6 vd.: 108; 8.18.7: 72 sn. 69.; 8.20.1: 109; 8.48.7: 142; 8.53.5: 151; 9.16.7: 122; 9.25.2: 153; 9.35.1: 134; 9.40.8-9: 129; 10.29.9: 120; 10.31.2: 112.

[Philostr.] Philostratos

[*Heroic.*] *Heroicus* [*Heroikos*] (*Kahramanlar Üzerine*): 18.3: 47 sn. 2.

[*Im.*] = *Imagines* [*Eikones*] (*İmgeler*): 2.6: 82 sn. 93.

[*Soph.*] *Vitae Sophistarum* [*Bioi Sophistōn*] (*Sofistlerin Hayatları*): 1.481: xiv dn. 10; 1.507: xiv dn. 10.

[*VA*] *Vita Apollonii* [*Ta es ton Tyanea Apollōnion*] (*Tyanalı Apollonios'a Yönelik*): 4.33: 75 sn. 81; 8.7: 116.

[Phot.] Photios

[*Bibl.*] *Bibliotheca* [*Bibliothēkē*] (*Kütüphane*): 111b36-37: 172 dn. 6; 186: 116.

[Phrynich.] Phrynikhos

[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 19 *CAF*: 162.

[Pind.] Pindaros

[*Olym.*] *Olympionikai* (*Olympia Zaferleri*): 1.52: 133; 1.96: 147; 2.71b-74: 133; 2.75: 133; 7.2: 62 sn. 45; 7.54-76: 131; 10.4: 97.

[*Pyth.*] *Pythionikai* (*Pythia Zaferleri*): 3.90-91: 72 sn. 71; 4.277: 123; 5.69: 134; 8.39-40: 72 sn. 71; 9.26-28: 82 sn. 93; 9.80: 72 sn. 71; 10.1: 134; 11.11: 72 sn. 71.

[*Nem.*] *Nemeonikai* (*Nemea Zaferleri*): 2.10-12: 157; 7.20-23: 49 sn. 5; 7.21: 123; 9.18: 72 sn. 71.

[*Isth.*] *Isthmionikai* (*Isthmia Zaferleri*): 1.17: 134; 1.66-67: 72 sn. 71; 4.37-39: 49 sn. 5; 4.52-57: 82 sn. 93; 7.14: 134.

[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*) 33c *S-M*: 68 sn. 63; 33d *S-M*: 68 sn. 63; 132.1 *S-M*: 137; 181 *S-M*: 175 dn. 15; 205 *S-M*: 97; 260 *S-M*: 75 sn. 81.

[Plat.] Platon

[*Apol.*] *Apologia Socratis* [*Apologia Sōkratous*] (*Sokrates'in Savunması*): 18d: 157; 21b: 48 sn. 3; 21d: 50 sn. 7; 21d-21e: 157; 29b-c: 50 sn. 7; 41a: 151; 41b: 75 sn. 81.

[*Chrm.*] *Charmides* [*Kharmidēes*]: 156d: 165.

[*Euthyd.*] *Euthydemus* [*Euthydēmos*] (*Euthydemos*): 197e9: 158; 298b3: 158.

[*Gorg.*] *Gorgias*: 470e: 173 dn. 10; 524a: 138; 524e-525c: 151; 525e: 161.

[*Hipp. Mai.*] *Hippias Maior* [*Hippias Meizōn*] (*Büyük Hippias*): 286b: 76 sn. 81.

[*Hipp. Min.*] *Hippias Minor* [*Hippias Elattōn*] (*Küçük Hippias*): 364e: 144.

[*Leg.*] *Leges* [*Nomoi*] (*Yasalar*): 5.739a: 164; 6.764e: 70 sn. 68; 6.765a-b: 70 sn. 68.

[*Min.*] *Minōs* (*Minos*): 318d: 151.

[*Phd.*] *Phaedo* [*Phaidōn*] (*Phaidon*): 69c: 48 sn. 3; 107d: 173 dn. 10.

[*Phlb.*] *Philebus* [*Philēbos*]: 37d: 176 dn. 18; 55d: 173 dn. 10.

[*Phdr.*] *Phaedrus* [*Phaidros*]: 261a: 47 sn. 2; 261d: 75 sn. 81; 270c-d: 123; 271c: 47 sn. 2.

[*Plt.*] *Politicus* [*Politikos*] (*Devlet Adamı*): 262d: 105.

[*Prot.*] *Protagoras*: 311b-c: 123; 319c: 107; 327d: 173 dn. 10.

[*Res.*] *Respublica* [*Politeia*] (*Devlet*): 1.332b: 48 sn. 3; 1.337a: 77 sn. 83; 2.376e: 173 dn. 10; 3.399d: 70 sn. 68; 5.457d: 149; 5.458c-d: 149; 5.460b-d: 149; 5.462a-464e: 11; 5.475e-480: 176 dn. 18; 7.540: 149; 8.543: 149; 10.620c[2]: 78 sn. 85; 81 sn. 92.

[*Symp.*] *Symposium* [*Symposion*] (*İçki Meclisi*): 216c: 70 sn. 68; 221a: 110.

[*Tht.*] *Theaetetus* [*Theaitētos*] (*Theaitetos*): 149a2: 158; 152c: 48 sn. 3.

[*Tim.*] *Timaeus* (*Timaios*): 51d-e: 176 dn. 18; 59e: 62 sn. 45.

[Plaut.] Plautus

[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*) : *incert.* 1 Leo: 115.

[Plin.] Plinius

[*NH*] *Naturalis Historia* (*Doğa Araştırmaları*): 2.4.43 *K-W*: 114; 5.35.1 *K-W*: 164; 6.23.77 *K-W*: 105; 6.160 *K-W*: 103; 7.56.3 *K-W*: 164; 14.94-97 *K-W*: 54 sn. 19; 34.17 *K-W*: 131; 36.4.12 *K-W*: 105.

[Plut.] Ploutarkhos

[*Alex.*] *Alexandrus* [*Aleksandros*] (*İskender*): 2.1: 129; 6.1 vd.: 105.

[*Ant.*] *Antonius* [*Antōnios*]: 80.1-3: 100.

[*Comp. Lyc. Num.*] *Comparatio Lycurgi et Numae* [*Lykorgou kai Noma Synkrisis*] (*Lykourgos ile Numa'nın Karşılaştırılması*): 8: 143.

[*de Def. Or.*] *de Defectu Oracularum* [*Peri tōn Ekleloipotōn Khrēstērion*] (*Kehanetlerin Gözden Düşmeleri Üzerine*): 417c: 85 sn. 99.

[*de Fac.*] *De Facie quae in Orbe Lunae Apparet* [*Peri tou Emphainomenou Prosōpou tōi Kyklōi tēs Selēnēs*] (*Ayın Çevriminde Görünen Veçhesi Üzerine*): 931e: 74 sn. 74.

[*de Gen.*] *De Genio Socratis* [*Peri tou Sōkratous Daimoniou*] (*Sokrates'in* Daimōn*'u Üzerine*): 580a: 62 sn. 44.

[*de Lib.*] *De Liberis Educandis* [*Peri Paidōn Agōgēs*] (*Oğlanların Eğitimi Üzerine*): 12e-f: 87 sn. 103.

[*Quest. Conv.*] = *Quaestiones Convivales* [*Symposiaka Problēmata*] (*Masa Başı Tartışmaları*): 674d-675d: 83 sn. 94.

[*Phoc.*] *Phocion* [*Phōkiōn*] (*Phokion*): 2: 148; 5: 148; 10: 148; 35: 148.

[*Sol.*] *Solōn* (*Solon*): 5: 98.

[*Sul.*] *Sulla* [*Syllas*]: 12.3: 96.

[*Thes.*] *Theseus* [*Thēseus*] (*Theseus*): 3: 161; 4: 161; 6: 161; 10.1: 156; 30-32: 120.

[Poll.] Polydeukes (Grammatikos)

4.84 Dindorf: 71 sn. 68; 9.126 Dindorf: 104.

[Ps.-Apollod.] Pseudo-Apollodoros

[*Bibl.*] *Bibliotheca* [*Bibliothēkē*] (*Kütüphane*): 1.2.7: 128; 1.3.3: 124; 1.7.3: 153; 1.7.5: 114; 1.9.1: 58 sn. 26; 1.9.8[2]: 162, 153; 1.9.9: 142; 1.9.16[2]: 144, 159; 1.9.19: 124; 1.11: 117; 2.2.2: 72 sn. 69.; 2.3.2[2]: 57 sn. 26; 98; 2.4.5-8: 122; 2.5.9[2]: 98, 154; 2.5.11: 106; 2.6.4: 159; 2.7.3: 142; 2.7.4: 142; 2.8.1: 122; 3.1.4: 140; 3.8.2: 108; 3.9.1: 131; 3.10.3: 124; 3.10.6: 146; 3.10.7: 120; 3.10.8[2]: 95, 146; 3.12.5-7: 120; 3.12.6-7: 160; 3.14.3[2]: 131, 164; 3.14.3-4: 163.

[*Epit.*] *Epitomē* (*Özet*): 5.1.16-17: 98; 5.1.23-24: 120; 5.3.9: 164; 5.4-7: 95; 5.5.14: 115; 5.7.36-37: 160.

[Ps.-Hes.] Pseudo-Hesiodos

[*Sc.*] *Scutum Herculis* [*Aspis Hērakleous*] (*Herakles'in Kalkanı*): 1-56: 122

[Ps.-Opp.] Ps.-Oppianos

[*Cyn.*] *Cynegetica* [*Kynēgetika*] (*Avcılığa Dair*): 1.441: 163; 3.268: 163.

[Ps.-Plut.] Ps.-Ploutarkhos

[*Vit. Hom.*] *De Vita et Poesi Homeri* [*Peri tou Biou kai tēs Poiēseōs tou Homērou*] (*Homeros'un Yaşamı ve Şiiri Üzerine*): 1: 79 sn. 89; 3: 79 sn. 89; 5: 79 sn. 89; 11.2: 79 sn. 89.

[Ptol.] Ptolemaios
[*Alm.*] *Almagest / Syntaxis Mathematica* [*Mathēmatikēs Syntaksis*] (*Matematiğin Sıra Düzeni*): 8.1: 107.
[*Apot.*] *Apotelesmatica* [*Apotelesmatika*] (*Astrolojik Tesirler*) 2.4: 58 sn. 28.
[*Geog.*] *Geographia* [*Geographikē*] (*Yeryüzü Şekillerine Dair*) 6.7.1: 103.

[Quint. Smyr.] Quintus Smyrnaeus [Koïntos Smyrnaios] İzmirli Koïntos
12.329: 115.

[Schol.] Scholia
[ad Ar. *Ach.*] 499-500: 54 sn. 20.
[ad Ar. *Av.*] 835: 97.
[ad Ar. *Plut.*] 149.5²: 134.
[ad Hom. *Il.*] 1.5 (D): 140; 2.316: 101; 12.292 vd.: 140.
[ad Luc. *VH*] 14.47: 94 sn. 122; 2.11: 73 sn. 71.

[Simon.] Simonides
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 119-123 *FGE*: 87 sn. 104; 186-302 *FGE*: 87 sn. 104; 564.4 *PMG*: 123.

[Sol.] Solon
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*) : 13.3 West: 133.

[Soph.] Sophokles
[*OC*] *Oedipus Coloneus* [*Oidipous epi Kolōnōi*] (*Oidipous Kolonos'ta*): 1302: 85 sn. 100.
[*OT*] *Oedipus Tyrannus* [*Oidipous Tyrannos*] (*Kral Oidipous*): 1382: 137; 1441: 137.
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*) : 648-669 Radt: 162.

[Stesich.] Stesikhoros
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): 100.18-19 *D-F*: 115; 213 *PMG*²: 75 sn. 81; 145; 223 *PMG*: 158.

[Stob.] Stobaios
2.7.5: 100.

[Str.] Strabon
1.2.10: 108; 3.5.5: 122; 6.1.9: 166; 6.2: 156; 7.3.5: 165; 7.3.7: 149; 7.3.8: 98; 8.3.32: 153; 8.6.2: 142; 9.1.4²: 156; 9.1.17: 120; 9.1.4: 148.; 9.3.10: 71 sn. 68; 14.1.8: 114; 14.1.11: 165; 14.1.37²: 79 sn. 89, 128; 14.1.38: 125; 14.2.5: 131; 14.5.4: 100; 15.1: 105; 15.3.9-10: 103; 16.2: xi dn. 5; 16.2.39: 165; 16.3.1: 103; 16.4.2: 103; 16.4.25: 103.

[Suid.] = Souidas
α 258, *Anakharsis* maddesi: 98; α 2681, *Antimakhos* maddesi: 99; α 2746, *Antiphōn* maddesi: 99; α 3892, *Aristarkhos* maddesi: 101; ζ 74, *Zēnodotos* maddesi: 165-6; 1932, *Kolassaeis* maddesi: 131; λ 683, *Loukianos* maddesi: x dn. 2; σ 1095, *Stesikhoros* maddesi: 158.

[Tim.] Timaios
[*fr.*] *Fragmenta* (*Fragmanlar*): *FGrH* 566 F 43: 116.

[Theoc.] Theokritos
11.34-37: 69 sn. 66; 20.34 vd.: 114; 26.33: 112.

[Thphr.] Theophrastos
[*Char.*] *Characteres* [*Ēthikoi Kharaktēres*] (*Mizaç Özellikleri*): 6.3: 118.
[*HP*] *Historia Plantarum* [*Peri Phytōn Historias*] (*Bitkilerin Araştırması Üzerine*): 9.5.1: 73 sn. 71.

[Thuc.] Thoukydides
1.3 vd.: 120-1; 1.49: 59 sn. 33; 2.35: 83 sn. 94; 3.36: 60 sn. 36; 4.100: 110; 4.116: 67 sn. 61; 6.44: 67 sn. 61.

[Var.] Varro
[*Ling.*] *De Lingua Latina* (*Latin Dili Üzerine*): 7.38: 115.

[Verg.] Vergilius
[*Aen.*] *Aeneis* (*Aeneas'ın İşleri*): 1.1-4: 93 sn. 120; 2.163: 112; 2.250: 115; 5.105: 146; 5.734-735: 113; 5.842: 138; 6.277: 6.277; 6.541-542: 113; 6.566-569: 151; 11.648-663: 98.

[Vett. Val.] Vettius Valens
11.3: 107; 22.12: 107.

[Vitr.] Vitruvius
8.3.21: 72 sn. 69.

[X.] Ksenophon
[*Apol.*] *Apologia Socratis* [*Apologia Sōkratous*] (*Sokrates'in Savunması*): 26: 76 sn. 81.
[*An.*] *Anabasis* [*Kyrou Anabasis*] (*Kyros'un Dönüşü*): 7.1.20: 67 sn. 61; 7.3.33: 78 sn. 85.

[Zeno Stoic.] Zeno Stoicus [Zēnōn Stoikos] Stoacı Zenon (Kıbrıslı)
1.66 *SVF*: 85 sn. 99.

Loukianos (120?-180?): MS 2. yüzyılda, Roma İmparatoru Marcus Aurelius devrinde yaşamıştır. "Komik" diyalog, hiciv ve parodi türlerinde eser vermiş olan Loukianos'un etkileri Bizans'tan, günümüzde yüksek fantastik edebiyat ve bilimkurguya kadar uzanır. Kimi eleştirmenlerce ilk bilimkurgu eser sayılan Hakiki Hikâyeler *hayalî diyarlarda olağanüstü bir gezinin öyküsünü anlatırken, "hakiki" olma iddiasındaki eserleri zekice hicveder. Fakat asıl etkileyiciliği "modern"liğindedir: Parodi, anıştırma gibi yöntemlerle kurulmuş kuvvetli bir metinlerarasılığa sahiptir ve edebiyatın hakikatle ilişkisi üzerine düşünür. Loukianos'un* Hakiki Hikâyeler*'i, Erman Gören ve Ertuğrul İnanç'ın titiz incelemesi ve notlarıyla okurlarla buluşuyor.*

Erman Gören: 2005 yılında İÜ Eski Yunan Dili ve Edebiyatı ve Felsefe lisans programlarından eşzamanlı mezun oldu. 2017 yılında Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri alanında Doçent unvanı aldı. Halen Eski Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmakta, Arkaik Yunan şiiri, erken ve klasik Yunan düşüncesi, Yunan filolojisi, Yunan yorum geleneği konularında lisans ve lisansüstü düzeyde dersler vermektedir.

Ertuğrul İnanç (1976-): Geleneksel Türk Müziği biçimlerinin icrası, öğretimi ve müzik kompozisyonu faaliyetlerine uzun süredir devam etmektedir. Yanı sıra, 2016 yılında İÜ Eski Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'ndaki öğrenimini tamamlayarak Klasik Filoloji disiplinine de katılmıştır. Bu alandaki çalışmalarını Antik Yunan-Latin kültürünün modern fantastik edebiyat ve bilimkurguyla bağlantıları gibi konulara yoğunlaşarak sürdürmekte, bunlarla bağlantılı Antik met[illegible]ye terciüme etmektedir.

9 786254 055751

18 TL